JACQUES PAUWELS • HAYIRLI SAVAŞ SÖYLENCESİ

Y

Jacques Pauwels

Hayırlı Savaş Söylencesi

İkinci Dünya Savaşı'nda Amerika

İngilizceden Çeviren: Çağdaş Sümer

Y Yordam Kitap

Jacques R. Pauwels

20. yüzyıl tarihine özel bir ilgi duyan bağımsız bir araştırmacıdır. Toronto, York ve Waterloo üniversitelerinde Avrupa tarihi dersleri vermiştir. 1946 yılında Belçika'da doğan yazar Kanada'da ikamet etmektedir. *Hayırlı Savaş Söylencesi* İngiliz, Alman, İspanyol, Fransız, İtalyan ve Flaman dillerinde yayımlanmış ve pek çok ülkede çok satan kitaplar listelerine girmiştir. İkinci Dünya Savaşı, Nasyonal Sosyalizm ve büyük şirketlerin Nazizmle ilişkileri gibi konularda çalışmaları olan Pauwels'in Birinci Dünya Savaşı'nı konu alan *Büyük Sınıf Savaşı* isimli kitabı da Yordam Kitap tarafından yayımlanacaktır.

Eserin Orijinal Adı

The Myth of the Good War
America in the second world war
(James Lorimer & Company Ltd., Publishers, Toronto, 2015)

Hayırlı Savaş Söylencesi

İkinci Dünya Savaşı'nda Amerika

Jacques R. Pauwels

İngilizceden Çeviren:

Çağdaş Sümer

Yordam Kitap: 304 • **Hayırlı Savaş Söylencesi** • Jacques R. Pauwels
ISBN 978-605-172-229-0 • *Çeviri*: Çağdaş Sümer • *Düzeltme*: Didem Gerçek
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Ekim 2017
© Jacques R. Pauwels © Yordam Kitap, 2017

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **Faks:** 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap. com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: **Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti.** (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No: 38-40-42-44
Başakşehir-İstanbul
Tel: 0212 565 01 22

Hayırlı Savaş Söylencesi

İkinci Dünya Savaşı'nda Amerika

İÇİNDEKİLER

Yeni İngilizce Baskıya Önsöz 9

Önsöz
Hedefler ve Metodoloji 13

Birinci Bölüm
Giriş: Amerika ve "Büyük Haçlı Seferi" Söylencesi 21

İkinci Bölüm
Amerikan İktidar Seçkinleri ve Faşizm 33

Üçüncü Bölüm
Amerika ve Kızıl Tehdit 49

Dördüncü Bölüm
Avrupa'da Savaş ve Amerika'nın İktisadi Çıkarları 62

Beşinci Bölüm
1941 Sonbaharı: Savaşın Seyri Moskova Önlerinde Değişiyor 74

Altıncı Bölüm
Birleşik Devletler Japonya ve Almanya ile Savaşta 89

Yedinci Bölüm
Amerika'nın Kendi Cephesinde Sınıf Savaşı 102

Sekizinci Bölüm
Stalin İçin İkinci Bir Cephe mi,
Yoksa Havada Bir Üçüncüsü mü? 113

Dokuzuncu Bölüm
Stalin'in Sovyetler Birliği: Sevilmeyen Ama Yararlı Bir Ortak 128

Onuncu Bölüm
İtalya'nın Kurtarılması: Önemli Bir Emsal 138

On Birinci Bölüm
1944'ün Uzun Yazı 146

On İkinci Bölüm
Kızıl Ordu'nun Başarısı ve Yalta Düzenlemeleri 157

On Üçüncü Bölüm
Dresden: Joe Amca İçin Bir Uyarı 168

On Dördüncü Bölüm
Roosevelt'in Stalin'e Karşı "Yumuşak Çizgisi"nden
Truman'ın "Sert Çizgisi"ne 197

On Beşinci Bölüm
Sovyet Karşıtı Bir Haçlı Seferi mi? 205

On Altıncı Bölüm
Almanların Teslim Olmasına Giden Dolambaçlı Yol 217

On Yedinci Bölüm
Güven ve Kaygı Arasında Amerika 224

On Sekizinci Bölüm
Nükleer Diplomasi ve Soğuk Savaş'ın Başlangıcı 233

On Dokuzuncu Bölüm
Yeni Bir Yararlı Düşman 248

Yirminci Bölüm
Şirketlerin İşbirliği ve Almanya'nın
Sözde "Nazizmden Arındırılması" (1) 258

Yirmi Birinci Bölüm
Şirketlerin İşbirliği ve Almanya'nın
Sözde "Nazizmden Arındırılması" (2) 277

Yirmi İkinci Bölüm
Birleşik Devletler, Sovyetler ve Almanya'nın
Savaş Sonrasındaki Kaderi 289

Yirmi Üçüncü Bölüm
1945'ten Sonra: Hayırlı Savaştan Sürekli Savaşa 311

Notlar 329

Teşekkür 349

Seçilmiş Kaynakça 351

Dizin 365

Yeni İngilizce Baskıya Önsöz

Bu kitabın özgün metni Belçika'da konuşulan Flaman dilinde kaleme alındı ve ilk kez 2000 yılında Belçika'da yayımlandı. İngilizce baskısı iki yıl sonra, 2002 yılında çıktı. 21. yüzyılın bu ilk günlerinden bu yana, 11 Eylül 2001'de yaşanan trajik olayların yanı sıra, bu olayların tetiklediği "teröre karşı savaş" nedeniyle de dünyaya farklı gözlerle bakmaya başladık. "11 Eylül"ün bir başka Pearl Harbor olduğu ilan edildi ve ABD'de "teröre karşı savaş", yetkililer ve ana akım medya tarafından, İkinci Dünya Savaşı gibi bir başka "hayırlı savaş" olarak sunuldu, sunulmaya da devam ediyor.

Bununla birlikte Birleşik Devletler'in içinde ve dışında sayısız insan "teröre karşı savaş"ın arkasındaki resmî saikleri sorguladı ve bunun gerçekten de –tamamen olmasa da– petrol gibi kaynaklarla ve "askerî-sınai kompleks"in kârlarıyla ilgili olduğu sonucuna vardı. Petrol, kuşkusuz eski başkan George W. Bush'un ilişkili olduğu petrol tröstleri açısından önemli bir metaydı; eski başkan yardımcısı Dick Cheney'in yakından ilişkili olduğu Halliburton gibi şirketlerse "askerî-sınai kompleks"in bir parçasıydı. Bu bağlamda bu kitapta ortaya konulan, Amerika'nın esas "hayırlı savaşı" olan İkinci Dünya Savaşı'nda bile, Birleşik Devletler'in oynadığı rolün, o dönemde yetkililer tarafından dile getirilen ve o zamandan beri medyada, okullarda ve üniversitelerde, tarih kitaplarında ve elbette Hollywood prodüksiyonlarında yankısını bulan idealist saik-

lerden ziyade, ülkenin büyük şirketlerinin ve bankalarının çıkarları tarafından belirlendiğine dair fikri kabul etmek daha az güç hale geldi. Amerika'nın "tarihindeki en hayırlı savaş"ı olduğu iddia edilen (Michael C.C. Adams) İkinci Dünya Savaşı, artık birkaç on yıl önce olduğu gibi "dokunulmaz" bir kutsal olmaktan çıktı.

2002'den bu yana Nazi Almanyasının iktisadi tarihi ve Amerika'nın genel olarak Avrupa, özel olaraksa Almanya'daki ekonomik nüfuzu gibi bu çalışmayı ilgilendiren konularda sayısız yeni kitap ve makale yayımlandı. Örnek olarak, Adam Tooze'un *The Wages of Destruction: The Making and Breaking of the Nazi Economy* (2006) isimli çalışmasını zikredebiliriz. Doğal olarak, bu kitaptaki amaçlarımız açısından en önemlileri, ABD şirketlerinin savaş sırasında ve öncesinde Almanya'daki Nazi rejimiyle olan işbirliğini konu edinen yeni yayınlardır. Henry Ashby Turner'ın General Motors'un Almanya'daki yan kuruluşu Opel üzerine yaptığı *General Motors and the Nazis: The Struggle for Control of Opel, Europe's Biggest Carmaker* (2005) başlıklı çalışma buna iyi bir örnektir; Edwin Black'in *Nazi Nexus: America's Corporate Connections to Hitler's Holocaust* (2009) isimli kitabı da öyle.

Büyük şirket ve bankaların –sadece Amerika'ya ait olanların değil, Almanya, Fransa, İsviçre vb'ye ait olanların da– genel olarak faşist hareket ve rejimlerle, özel olaraksa Nazilerle yaptıkları işbirliğine dair on yıl öncesine kıyasla çok daha fazla şey biliyoruz. (Bu bağlantıları 2013 yılında Fransızca yayımlanan *Big Business avec Hitler* başlıklı, umarım İngilizce baskısı da yakında yayımlanacak bir kitapta inceledim.) Böylece *Hayırlı Savaş Söylencesi*'nin ilk baskısında sunulan yorumu tasdik eden yeni olgu ve bilgiler gün yüzüne çıktı ve bu kitabın özgün edisyonunda ileri sürülen argümanların pek çoğunu güçlendirmek ve örneklendirmek mümkün hale geldi. Bunlar elbette bu yeni baskıya yedirildi.

Öte yandan bazı yeni bilgiler bu kitabın kimi kısımlarının yeniden yazılmasını gerekli ya da en azından arzu edilir kıldı. Örneğin bu yeni baskı, 1942 Ağustosunda Dieppe'e gerçekleştirilen ve hiç de tesadüf eseri olmayan bir şekilde çoğunlukla Kanadalı askerlerin hayatını kaybettiği trajik saldırıya ilişkin daha ayrıntılı bir tartışma ve makul bir açıklama içeriyor. İkinci Dünya Savaşı'nın bir başka "muamma"sı olan Dresden'in meşum bombalanmasına da daha uzun ve ayrıntılı bir bölüm ayrıldı. Bu bölüm, bu korkunç ama öyle görünüyor ki anlamsız saldırıyı "rehabilite etmek" amacını taşıyan Frederick Taylor'ın *Dresden: Tuesday, February 13, 1945* başlıklı ve 2004 tarihli kitabının, özellikle Britanya ve Almanya'da (şaşırtıcı olmasa gerek) elde ettiği başarıya yanıt olarak yeniden yazıldı. Aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı'nın gerçek dönüm noktasının Normandiya çıkarması, hatta muazzam Stalingrad Muharebesi değil, 1941 sonbaharında gerçekleşen Moskova Muharebesi olduğuna ilişkin tamamen yeni bir bölüm eklenmesinin de yerinde olacağı düşünüldü. Bu görece az bilinen muharebe ve özellikle de Kızıl Ordu'nun 5 Aralık 1941'de başlayan karşı saldırısı, Almanya'nın o güne dek son derece başarılı olmuş *blitzkrieg*, yani yıldırım savaşı stratejisinin sonuna işaret etmişti. Böylece Nazi Almanyasını sadece Hitler'in ve generallerinin değil, Vatikan ve İsviçre istihbaratı gibi bazı bilgi sahibi yabancı gözlemcilerin de o dönemde çoktan farkında vardığı gibi savaşı kaybetmeye mahkûm etmişti.

Bu "dönüm noktası"nın, Birleşik Devletler'in Nazi Almanyasına karşı 11 Aralık 1941'de savaşa girmesinden sadece birkaç gün önce gerçekleşmiş olması dikkate değerdir. Aynı zamanda savaşın seyrinin, çok sık ama tamamen yanlış bir biçimde, Nazi Almanyası için sonun başlangıcı olarak gösterilen 1944 Haziranındaki Normandiya çıkarmasından yıllar önce değiştiğini belirtmek de önemlidir. Amerikalılarla İngiliz ve Kanadalı müttefiklerinin Normandiya'ya, Kızıl Ordu'nun Nazi

Almanyasını tek başına yenmesini, Avrupa'yı kurtarmasını ve bu başarının meyvelerini toplamasını engellemek için çıkarma yaptıklarını ileri sürmek haksızlık olmayacaktır.

Amerika'nın, Nazi Almanyasına karşı savaşa sakin bir kafa ve açık gözlerle değil de, gönülsüzce ve beklenmedik bir biçimde, Pearl Harbor'a yönelik Japon saldırısından birkaç gün sonra Hitler'in sebepsiz yere Birleşik Devletler'e savaş ilan etmesi üzerine, popüler ve ünlü bir Amerikalı tarihçi olan Stephen Ambrose'un deyişiyle "çekilmiş" olması da dikkate değerdir. Bu yeni baskıda, Pearl Harbor'a yönelik Japon saldırısının içinde gerçekleştiği koşulları ve Amerika'nın kendisini Almanya'ya karşı savaşta bulduğu karmaşık süreci açıklamak için gayret sarf edildi. Bu kitap hâlâ Almanya'ya karşı verilen, "Avrupa sahnesi"ndeki savaşa odaklanıyor; ama bu yeni baskıda Amerika'nın Japonya ile olan savaşına daha fazla ilgi gösterildi. Almanya ile olanın aksine bu ihtilaf büyük getiriler bekleyen ABD müesses nizamı tarafından istenmişti. Bu nedenle Robert B. Stinnett'in *Day of Deceit: The Truth about FDR and Pearl Harbor* (2000) başlıklı kitabında ikna edici bir şekilde ileri sürdüğü gibi, pek çok açıdan Roosevelt yönetimi tarafından kışkırtılmıştı.

Son olarak, bu yeni baskı, yazarının son on yıl içinde, aralarında tarihçi ve filozofların da yer aldığı bir dizi İtalyan araştırmacının son derece ufuk açıcı çalışmalarıyla tanışmasına da çok şey borçludur: *Il Secolo Corto: La Filosofia del Bombardamento, La Storia da Riscrivere*'nin (1994) yazarı Filippo Gaja; *La Democrazia: Storia di un'Ideologia*'nın (2008) yazarı Luciani Canfora; ve özellikle de bu kitap açısından en etkileyici eseri *Il Linguaggio dell'Impero: Lessico dell'Ideologia Americana* (2007) olan Domenico Losurdo. *Hayırlı Savaş Söylencesi* kitabımı Dante'nin diline de çevirmiş olan yakın İtalyan dostum Silvo Calzavarini'ye bu araştırmacılara dikkatimi çektiği için "*molto grazie*" [çok teşekkürler diyorum.]

Hedefler ve Metodoloji

Bu kitap Washington'ın abidevi Ulusal Arşivleri'nde ya da bir başka azametli belge koleksiyonunda girişilen zorlu araştırmaların ürünü değildir; kitabı ortaya çıkarmak için tarihçilerin "birincil kaynak" adını verdiği kaynak türüne çok az başvuruldu. Dahası, takip eden sayfalar çarpıcı keşifler ya da bugüne kadar bilinmeyen olgular sunmuyor. Umarım yine de bu kısa çalışma değerli bir şey, yani pek çoğumuzun aşina olduğu tarihsel olgulara dair yeni ve muhtemelen şaşırtıcı bir yorum sunacak.

Esasen birincil kaynaklara dayanan çalışmalar, hemen her zaman birer monografi, yani bir başka deyişle tarihsel bir meselenin ayrıntılı bir analizidir ve İkinci Dünya Savaşı gibi karmaşık tarihsel olayların, yani büyük yapbozların küçük parçalarını aydınlatma eğiliminde olurlar. Tarih uzmanları tarafından kaleme alınan, normalde bunları ekseriyetle anlaşılmaz bulan genel okur için değil, eğitimli meslektaşlar için yazılan bilimsel kitap ve makaleler bu tür analizin örnekleridir. Zaman zaman bu eserler için, saygıyla tarihsel bilginin sınırlarının genişletilmesine hizmet ettikleri söylenmiştir. Bu tür monografiler gerçekten de son derece faydalı olabilirler; ama nadiren önemli bir tarihsel soruna dair, onu bütün karmaşıklığı içinde ele alacak kapsamlı bir değerlendirme ya da az veya çok ikna edici bir yorum sunarlar; bize yapbozun kendisini değil, sadece parçalarını gösterirler.

Sonuç olarak, sadece analizlere değil, tarihsel çalışmanın başka bir türüne, yani sentezlere de ihtiyaç duyarız. Bunlar tarihsel dramın ayrıntılarından çok bütünüyle ilgilenir. Sentezler, analizlerin aksine genel bir değerlendirme ve yorum sunar; esasen birincil değil ikincil kaynaklara, mevcut analizlere ve sosyal bilimcilerin "paradigma" adını verdiği, yoruma ilham kaynağı olan genel teorilere dayanır.

Bu çalışma bir analiz değil, bir sentez olmayı amaçlıyor. Birleşik Devletler'in İkinci Dünya Savaşı'nda oynadığı role ilişkin görece kısa bir eskiz ve tutarlı bir yorum sunma girişimi olduğunu söyleyebiliriz. Bu merak uyandırıcı ve önemli konu, bizzat Amerika'da son yirmi yılda sayısız sentezin konusu oldu. Fakat elinizdeki çalışma, genel olarak İkinci Dünya Savaşı'nın tarihine, özel olaraksa Birleşik Devletler'in bu ihtilafta oynadığı role dair Ortodoks değerlendirmelerden pek çok önemli açıdan ayrılıyor. İlk olarak burada Birleşik Devletler'in oynadığı rolün, daha doğru bir ifadeyle Amerika'nın siyasi ve iktisadi liderliğinin savaştaki rolünün esasen, genel olarak varsayıldığı üzere idealist saiklere dayanmadığı ileri sürülüyor. Birleşik Devletler'in İkinci Dünya Savaşı'nda oynadığı rolü ele alan geleneksel sentezlerin çok büyük bir kısmı, "kendini iyi hissettiren tarihin" tipik örnekleridir. Bu terim, ortalama Amerikalının ilk olarak okulda öğrenip sonrasında ülkenin basınından tekrar tekrar duyduklarını tasdik etme eğilimindeki iç rahatlatıcı tarihsel literatüre atıfta bulunur. Buna göre, İkinci Dünya Savaşı'nda idealist Birleşik Devletler, demokrasi için ve diktatörlüğe karşı haçlı seferinin liderliğini üstlenmiş ve bu haçlı seferini neredeyse tek başına kazanmıştır. Elinizdeki çalışma bu kategoriye girmiyor. İngiliz tarihçi Nikolai Tolstoy'un "davul ve trompet" adını verdiği askerî tarih ekolüne de ait değil. Bilakis kendisini kabul edilebilir ve kullanışlı gerçeklerle sınırlamak yerine zor sorular soruyor ve Amerikalı siyaset tarihçi Michael Parenti'nin "kirli gerçekler" adını verdiği noktalara değiniyor.[1] Bu tür bir yorum bazı okurları rahatsız edecektir; di-

ğerleriyse, umarım bunu beğenecek ve özgürleştirici bulacaktır. Bu çalışmanın amacı okurları zorlamak ve düşünmelerini teşvik etmektir.

Dahası, savaşı bir uluslararası ilişkiler sorunu ve pek çok örnekte tamamıyla askerî bir olay olarak ele alma eğilimindeki Ortodoks değerlendirmelerin aksine, elinizdeki çalışma bir tür siyasal iktisat yaklaşımı sunuyor. Burada Birleşik Devletler'in İkinci Dünya Savaşı'nda oynadığı son derece önemli rolü, liderlerinin iktisadi, toplumsal ve siyasi arzularının, zorluklarının ve fırsatlarının ışığında açıklama girişiminde bulunuluyor. Sonuç olarak, örneğin Amerika'nın ülke içindeki toplumsal ve iktisadi sorunlarıyla Washington'ın izlediği uluslararası diplomasi ve askerî strateji arasındaki karşılıklı bağlantılara çok daha fazla ilgi gösteriliyor.

Bu kitapla Birleşik Devletler'in 20. yüzyılın büyük Mahşer'inde oynadığı role dair geleneksel çalışmalar arasında başka farklar da var. Sadece savaş değil, savaş öncesi ve hatta savaş sonrasının önemli gelişmeleri de dikkatimizi çekiyor. Bir başka deyişle bu kitap kronolojik bağlantıları ele alıyor. 1920'ler, 1930'lar, savaş yılları ve Almanya'nın yeniden birleşmesi gibi görece yakın tarihli gelişmeler de dâhil olmak üzere savaş sonrası dönem arasındaki sürekliliği vurguluyor. Şu tür sorulara yanıt bulmaya çalışıyor: Neden bu kadar çok Amerikalı savaştan önce faşizme yakınlık duyuyordu? Amerikalıların Nazi Almanyasına karşı demokrasileri desteklemeye karar vermesi neden bu kadar uzun sürdü? Ve neden Birleşik Devletler'in, isteyerek savaşa girmek yerine istemeden Nazi Almanyasına karşı savaşa sürüklenmesi için Japonların bir Amerikan toprağına, Hawaii'ye saldırması gerekti?[2] Aslına bakılacak olursa, Birleşik Devletler'e savaş ilan eden Nazi Almanyası idi, tersi değil. Savaş sonrası döneme gelince, neden ABD'li karar alıcılar 1945'ten sonra Almanya'da ve başka yerlerde her tür faşizmin kökünü kurutmadılar? Neden bunun yerine anti-faşistlere karşı çıktılar?

Bunun yanı sıra bu çalışma, aynı zamanda savaşın Amerikan toplumu üzerindeki muazzam etkisine, Amerika'nın genel olarak savaş sonrasında oynadığı role, özel olarak ise Almanya ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerine odaklanacak. Örneğin bazı açılardan ABD liderlerinin savaştaki hedeflerinin ancak Soğuk Savaş'ın sonunda tamamen hayata geçirilebildiği gösterilecek. Almanya'nın iki karşıt devlete bölünmesi ve sonunda yeniden birleşmesi bu bağlamda analiz edilecek. Okurlar kuşkusuz Washington'ın savaş öncesinde, savaş sırasında ve savaş sonrasında yurtiçinde ve yurtdışında izlediği politikalar arasındaki süreklilik ve tutarlılık karşısında şaşkınlığa düşecekler. Bunlar esasen özgürlük, adalet ve demokrasi idealleri tarafından değil, Amerikan sanayisinin, Amerika'nın "büyük iş (ve finans) çevrelerinin," bir başka deyişle Amerika'nın iktidar seçkinlerinin çıkarları tarafından yönlendirilen politikalardı.

Bu çalışma hangi analizlere ve hangi paradigmaya dayanıyor? Hiçbir sentez bu kadar karmaşık bir konu hakkında yayımlanmış olan bütün analizleri hesaba katamaz. Her sentez kaçınılmaz olarak mevcut analizlerden yapılacak sınırlı bir seçime dayanacaktır ve bu elinizdeki kitap açısından da geçerlidir. Dahası bu değerlendirmeyi yazabilmek için, sadece tamamıyla tarihsel analizler değil, iktisat ve siyaset bilimi alanlarındaki eserler, Kuzey Amerika ve Büyük Britanya'nın yanı sıra Almanya, Fransa, İtalya ve diğer ülkelerde yayımlanmış disiplinlerarası ve çok disiplinli çalışmalar da seçici bir şekilde kullanılmıştır.

Bu Ortodoks olmayan sentez, esasen 1960'lar gibi erken bir tarihte ama bazı örneklerde daha yakın bir dönemde üretilen bir dizi özgün ve tartışmalı tarihsel çalışmadan ilham almıştır. Bu çalışmalar bugüne kadar, Birleşik Devletler'in İkinci Dünya Savaşı'ndaki rolüne ilişkin onlarla aynı fikri paylaşan genel bir değerlendirmede kullanılmamıştır. Bu türdeş olmayan çalışmalar arasında ilk olarak, Vietnam Savaşı döneminde Amerika'da ün kazanmış, revizyonist adı verilen tarihçilerin eserleri sayı-

labilir. William Appleman Williams ve Gabriel Kolo gibi revizyonistler, Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı öncesinde, sırasında ve sonrasında, Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında ve Vietnam Savaşı boyunca izlediği dış siyasete ilişkin eleştirel bakış açılarıyla dikkat çekmişlerdi. Bir başka tanınmış revizyonist de, Amerika'nın 1945 yılındaki "nükleer diplomasi"ni konu alan çalışmalarıyla Hiroşima'nın yerle bir edilmesinin ellinci yıl dönümü olan 1995 yılında Birleşik Devletler'de bir miktar karmaşaya neden olan Gar Alperovitz'dir.[3]

Revizyonist terimi biraz kafa karıştırıcıdır; çünkü aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı ve Nazi Almanyasının tarihini "revize etmeye," yani Holocaust'un tarihsel gerçekliğini yadsımaya çalışanlardan söz ederken de kullanılmaktadır. Fakat Amerika'nın revizyonist tarihçilerinin Holocaust'u inkâr ve Hitler'i rehabilite etmeye çalışanlarla ortak hiçbir noktaları yoktur. Bu çalışmaya ilham veren tarihçiler, Amerika'nın tarihsel rolünü, özellikle de İkinci Dünya Savaşı'nda oynadığı rolü eleştirel bir şekilde incelemekle uğraşmaları anlamında revizyonisttir. Bu tür revizyonistler Birleşik Devletler'in dışında da bulunabilir. Örneğin 1990'larda Almanya'da, Amerika'nın bu ülkenin işgali ve savaş sonrasında bölünmesinde oynadığı role dair bazı son derece ilginç, eleştirel çalışmalar yayımlanmıştır.

Coca-Cola, IBM, Ford, General Motors ve ITT gibi büyük Amerikan şirketlerinin İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Hitler Almanyasındaki kendi yan kuruluşlarıyla ve/veya Alman ortaklarıyla sürdürdükleri yakın ama son derece kârlı bağlantılar ve bunların savaş sonrasında önemli bir rol oynamaya devam etmiş olması, ana akım tarihçilerin pek de ilgisini çekmemiştir. Bu bilimsel sessizlik, kuşkusuz büyük oranda Nazilerle iş anlaşmalarına dâhil olan nüfuz sahibi şirketlerin Pandora'nın kutusunu kilitli tutmak istemelerinden kaynaklanmıştır. Yine de bu hassas konuyla ilgili, bazı ikna edici çalışmalar yayımlanmıştır. Bunlar arasında şunlar sayılabilir: Charles Higham'ın *Trading with the*

Enemy; Ed Cray'in *Chrome Colossus*; Edwin Black'in *IBM and the Holocaust* kitaplarıyla ve Reinhold Billstein, Karola Fings, Anita Kugler ve Nicholas Lewis'ten oluşan Alman ve Amerikalıların birlikte çalıştıkları bir grubun ortak çalışması olan *Working for the Enemy*. Bu isimlerin bulguları da burada hesaba katılmıştır. ABD şirketlerinin Nazi Almanyasındaki ilişkilerine dair pek çok –ama asla yeterince değil– olgu halihazırda biliniyor olsa da, bu çalışma bu ilişkilerin nedenlerini ve Washington'ın dış politikası açısından doğurduğu sonuçları araştıracaktır.

Bu sentez bahsi geçen çalışmalardan esinlenmiştir ve sadece Amerikalı liderlerin hem savaş hem de barış dönemlerinde izledikleri politikalara dair eleştirel görüşlerini değil, aynı zamanda metodolojilerinin bazı veçhelerini de paylaşmaktadır. Örneğin karmaşık ve bazen tartışmalı tarihsel olaylara bir açıklama getirmek için istifade edilen özellikle etkili bir yöntem, genellikle soruşturmaları sırasında dedektiflerin kullandığı bir soruyu sormaktır: Kimin işine yaradı? *Cui bono*?

Sadece tarihçiler değil, Amerikalı eleştirel siyaset bilimciler de bu sentez üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Amerika'nın siyasi, toplumsal, iktisadi ve askerî elitleri üzerine klasikleşmiş bir çalışmanın yazarı C. Wright Mills ile, *Democracy for the Few* adlı kitabında Amerikan siyasetinin ve tarihinin pek çok söylencesini yerle bir eden, meşhur, başına buyruk, Californialı bilim insanı Michael Parenti'yi bu kişilere örnek olarak verebiliriz. Noam Chomsky de burada zikredilmeyi hak eder; disiplinlerarası çalışmalarında, Amerika'nın çağdaş dünya ekonomisinin gelişimine yaptığı tarihsel katkıya dikkat çekmiştir, ki bu gelişme açısından İkinci Dünya Savaşı son derece önemli bir aşama teşkil etmiştir. Örneğin Chomsky bizden, bu dünya savaşını, haydutların –sömürgeci güçlerin– üçüncü taraflardan zorla aldıkları Hong Kong ve Pearl Harbor gibi toprak ganimetleri için giriştikleri kanlı bir hesaplaşma gibi görmüş olması gereken Üçüncü Dünya halklarıyla empati kurmamızı ister.[4]

Chomsky'nin, Williams'ın, Kolko'nun ve en başta da Parenti'nin fikirleri, kolektif bir şekilde bu sentezin dayandığı paradigmayı, genel teoriyi oluşturuyor: Birleşik Devletler'in kapitalist ekonomisinin gelişimi, Amerika'nın toplumsal, iktisadi ve dolayısıyla aynı zamanda siyasi seçkinlerinin sürekli bir biçimde yurtiçinde ve yurtdışında –demokratların ya da diktatörlerin yardımıyla, barışçıl araçlarla ya da şiddet yoluyla ve Amerika'nın en büyük taraftarı olduğunu iddia ettiği demokrasi, adalet ve özgürlük değerlerine pek de kulak asmadan– sınıf çıkarlarının peşinden gitmelerini gerektirmiştir.

Bu çalışma bütünüyle nesnel değil ve bu kaçınılmaz. Bir gezegenin güneş etrafındaki hareketi gibi fiziksel bir fenomeni, bir başka deyişle uzun bir süre boyunca –Heisenberg bu inanışın yanıltıcı doğasını gösterene dek– bütünüyle nesnel bir biçimde incelenmesinin mümkün olduğuna inanılan türde bir fenomeni konu edinmiyor. Çalışmamız insanın kendisiyle arasına mesafe koymasının kolay olmadığı, tamamen soğuk bir nesnellikle yaklaşılamayacak bir tarihsel drama odaklanıyor. Bütünüyle nesnel olabilen tarihsel yorumlar yoktur; fakat nesnellik açısından, bu çalışma bazı mütevazı erdemlere sahip olduğunu iddia edebilir. İlk olarak, nesnellikmiş gibi görünen şeyin büyük bir kısmı aslında, Parenti'nin yazdığı gibi, Ortodoksinin "aşina olunan ve herkesçe kabul edilen yerleşik yargıları"ndan, "nesnel olanmış gibi caka satan hâkim görüş"ten ibarettir; bu kitabın bir tür sahte nesnellikten azade olduğunu garanti edebilirim.[5] Dahası, okur bazı şeylerin dile getirilemediği Soğuk Savaş dönemindeki ana akım tarih yazımının pek çok örneği gibi tipik olan, bariz bir öznelliğin yokluğunu fark ettiğinde kuşkusuz mutlu olacaktır. Artık bir yazarın, örneğin Nazi Almanyasına karşı Müttefik zafere en büyük katkıyı Sovyetler Birliği'nin yaptığını, Moskova'nın kuklası diye yaftalanmadan dile getirmesi mümkündür. Soğuk Savaş'ın ardından İkinci Dünya Savaşı tarihine çok daha nesnel bir şekilde bakmak mümkün hale gelmiştir ve

bu daha yüksek nesnellik derecesi, ümit ederim ki bu sayfalara da yansımıştır.

Nesnellik hakkında bu kadar söz söylemek yeter. Sentezler söz konusu olduğunda daha önemli başka nitelikler de vardır. İlk olarak yorumun çelişkilerden mümkün olduğunca azade olması gerekir; sentez tutarlı olmalıdır. İkincisi, yeni bir yorumun, açıklanamayan ya da açıklanmakta zorlanılan meseleleri, diğer sentezlerin ve yorumların ışığında açıklamasını beklemek hakkımızdır. Başka bir deyişle, herhangi bir sentezin en önemli niteliklerinden biri, karşılaştırmalı –ve hatta rekabetçi– ikna gücüdür. Her okur bu yorumun diğerlerine kıyasla kendisi açısından ne ölçüde tutarlı ve ikna edici olduğuna karar verecektir.

Son olarak bu çalışmanın, büyük ölçüde Kuzey Amerika üniversitelerindeki profesör ve öğrencilerle; barlardaki ve uçaklardaki dostlarla ve yabancılarla; Monte Casino, Normandiya Pearl Harbor gibi savaş meydanlarını ve mezarlıkları, Buchenwald gibi toplama kamplarını ve İkinci Dünya Savaşı'nın diğer simgelerini ziyaret eden –bazıları savaş gazisi olan– kişilerle yapılan tartışmaların da sonucu olduğu söylenmelidir. Genel olarak İkinci Dünya Savaşı'na, özel olarak ise Birleşik Devletler'in savaştaki rolüne ilişkin imgenin tedrici bir değişim geçirip alışıldık sentezlerde –ufak farklarla da olsa– tekrar tekrar sunulan geleneksel yorumdan giderek farklılaşmaya başlaması, aynı zamanda bu tür tartışmaların ve böylesi bir diyaloğun sonucudur. O halde bu kitapta İkinci Dünya Savaşı, alışıldık anlamıyla Amerika'nın faşizme ve militarizme karşı "hayırlı savaşı" olarak değil, iş çıkarlarının, paranın ve kârların söz konusu olduğu bir ihtilaf olarak sunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş: Amerika ve "Büyük Haçlı Seferi" Söylencesi

Herkes Birleşik Devletler'in Alman Nazizmi, genel olarak Avrupa faşizmi ve tabii ki Japon militarizmi karşısındaki Müttefik zaferine çok büyük bir katkıda bulunduğunu bilir. Avrupa'nın hatırı sayılır bir bölümünün bizatihi Amerikalılar tarafından kurtarıldığı da aynı ölçüde bilinen bir gerçektir. Bu nedenle Amerikalıların savaş sonrası Avrupa'da gördükleri minnet ve saygının hak edilmemiş olduğu kuşkusuz söylenemez. Fakat Birleşik Devletler gerçekten savaşa neden girdi? Avrupalıların büyük bir kısmı değilse bile pek çoğu, ilk ya da orta öğretim sırasında bu sorunun cevabını asla öğrenemez; buralarda öğretilen tarihin, 20. yüzyılın dünyayı sarsan ve travmatik olaylarından ziyade, Caesar'ın, Colombus'un, uzak ve bu nedenle de güvenli geçmişin diğer kahramanlarının ihtişamlı başarılarına odaklanması tercih edilir. Her hâlükârda, Avrupalı okul çocukları kovboyların, Kızılderililerin, gangsterlerin ve film yıldızlarının toprakları olan, kuşkusuz önemli ama uzak Birleşik Devletler'in tarihi hakkında çok fazla şey öğrenmemiştir. Zaten genellikle – tamamen yanlış olsa da inançla– Birleşik Devletler'in pek de bir tarihi olmadığı söylenir.

Birleşik Devletler'in İkinci Dünya Savaşı'ndaki rolüne dair bilgilerimiz –ya da daha açık bir şekilde söyleyecek olursak var-

sayımlarımız– esasen Hollywood'dan, yani Amerikan film endüstrisinden öğrendiklerimizden ibarettir. *D-Day* destanı *The Longest Day* gibi 50'lerde ve 60'larda Tinseltown tarafından üretilen sayısız popüler savaş filmi, idealist ABD'nin Avrupa'da ve dünyanın hemen her yerinde özgürlüğü ve adaleti yeniden tesis etmek için savaşa girdiği fikrini ince fakat çok etkili bir biçimde yaymıştır.[1] Daha savaş sırasında dahi Amerikalı yetkililer Amerikan halkına ve dünyanın geri kalanına kendi davalarını böyle sunuyordu. Avrupa'daki Batılı Müttefik ordularının başkomutanı General Eisenhower, ülkesinin İkinci Dünya Savaşı'na müdahalesini "büyük haçlı seferi" olarak tarif etmekten hoşlanırdı ve Başkan Franklin D. Roosevelt de Amerika'nın özgürlük, adalet gibi değerler ve hatta –bir defasında bütün samimiyetiyle dile getirdiği gibi– "dinimiz için girdiği bir savaş"tan söz ederdi.[2]

Birleşik Devletler'in ve Atlantik'in öte yakasındaki Britanyalı ortağının savaştaki amaçlarını en iyi özetleyen belgenin, Başkan Franklin D. Roosevelt ile Büyük Britanya Başbakanı Winston Churchill tarafından müşterek bir biçimde, 14 Ağustos 1941'de Newfoundland açıklarındaki bir savaş gemisinde yaptıkları toplantıda yayımlanan Atlantik Bildirisi olduğu genel kabul görmüştür. O sırada Washington, henüz resmî olarak savaşa dâhil olmamış olsa da, Britanyalılara sağladığı etkin moral ve maddi yardım nedeniyle Büyük Britanya'nın *de facto* müttefiki olarak hareket ediyordu. İki ortak bu "bildiri"de, bütün ulusların kendi kaderlerini tayin etmeleri ve "dört özgürlük", yani konuşma özgürlüğü, din özgürlüğü, yoksulluk karşısında özgürlük ve korku karşısında özgürlük adına Nazi Almanyasına karşı olduklarını ilan etti.

Bununla birlikte bu güzel (ve son derece muğlak) sözlere ihtiyatla yaklaşmak gerekir. Washington ve Londra elbette, Britanya Hindistan'ı ya da Amerika hâkimiyetindeki Filipinler gibi kendi sömürge (ya da yarı-sömürge) topraklarında ya da protektoralarında yaşayan halkların bütün bu özgürlüklerden yararlanmasına izin verme niyetinde değildir. Her hâlükârda Atlantik

Bildirisi'nin ilanı, Amerika'nın, Britanyalı müttefikiyle birlikte, özgürlük ve adalet için savaştığı fikrinin ortaya çıkmasını sağlamış ve bu fikir Newfoundland açıklarındaki bu Müttefik zirvesini takip eden aylar ve yıllar boyunca etkin bir şekilde yayılmıştır. Popüler Amerikalı sanatçı Norman Rockwell tarafından yapılan bir görsel, bu söylence üretme sürecine önemli bir araç olarak hizmet etmiştir. Rockwell'in "dört özgürlüğe" dair duygusal çağrışımı ilk olarak popüler *The Saturday Evening Post* dergisinde yayımlanmış ve sonrasında Amerika'da ve yurtdışında milyonlarca kopyası, o zamanlar çok önemli bir propaganda aracı olan afişler halinde dağıtılmıştır. Kuşkusuz sadece Amerikalılardan ibaret olmayan sayısız insan, o zamanlar Washington'da Britanyalı bir diplomat olan filozof ve tarihçi Isaiah Berlin'in Londra'ya gönderdiği bir raporda da belirttiği gibi, böylece Birleşik Devletler'in "dünyayı kurtarmak için ilahî bir göreve" cevap verdiğine inanmaya başlamıştır.[3] Bu şekilde resmî söylem, Birleşik Devletler'in İkinci Dünya Savaşı'ndaki rolünün saf idealist saikler tarafından belirlendiğini öne süren resmî bir hakikat, daha doğrusu resmî bir söylence doğurmuştur.

Bu mitolojinin savaş sırasında ve sonrasında bütün dünyaya yayılmasını sağlayan yalnızca Rockwell'in posterleri, Hollywood'un savaş filmleri, İkinci Dünya Savaşı üzerine çekilen çok sayıda Amerikan belgeseli ve *The Saturday Evening Post* ya da *Reader's Digest* gibi süreli Amerikan yayınları değildi. Gerçekten Amerikalılar tarafından kurtarılmış olan ülkelerde, Roosevelt ve Eisenhower'ın özgürlük ve adaletle ilgili sözleri her yıl ileri gelenler tarafından, Normandiya, Belçika Ardennes'i ve diğer yerlerde Amerikan savaş anıtlarının gölgesinde düzenlenen anmalarda kullanılan resmî dilde de coşkulu bir yankı bulmuştur. Bu tür bir söylem aynı zamanda samimiyetle bu törenlere katılan pek çok minnettar yurttaş ve adanmış okul çocuğunun zihninde aynı rahatlatıcı resmî hakikatin pekişmesini sağlamıştır.

Bu tür törenlere katılan Amerikalı (aynı zamanda Britanyalı ve Kanadalı) savaş gazilerinin genellikle bu resmî methiyeler karşısında gururları okşanmıştır. Fakat, savaş gazilerinin gayriresmî ve bazen de müstehzi yorumları savaşa kesinlikle idealist güdülerle gitmediklerini gösterir. Dahası Amerikalı yazar Studs Terkel'inkiler gibi sözlü tarih örnekleri ile Amerikalı askerlerin savaş sırasındaki motivasyon ve davranışlarına ilişkin bir dizi mükemmel çalışma da sıradan Amerikalı askerlerin –*GI*'lar– çok çeşitli gerekçelerle orduya katıldığını, fakat resmî mitolojinin ileri sürdüğü gibi, bunlar arasında Avrupa'da faşizmi ve militarizmi yok etmenin ya da demokrasi ve adaleti tesis etmenin kesinlikle yer almadığını açık bir şekilde ortaya koymuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, Amerikalıların büyük bir kısmı genel olarak faşizme, özel olaraksa bunun Alman versiyonu olan Hitler'in Nasyonal Sosyalizmine (Nazizm) haçlı seferi düzenleyecek bir haletiruhiye içinde değildi. Amerikalılar bütün bu Avrupalı "izmler" hakkında çok az şey biliyordu ve kendisini de faşizmin tehdidi altında hissetmiyordu. Alman ya da Japon versiyonuyla militarizmin de onları pek rahatsız ettiği söylenemezdi; nihayetinde militarizm ve şiddet, geleneksel olarak bizatihi Birleşik Devletler'de yerilmekten ziyade hep yüceltilmişti. *GI*'lar daha sonra, laf arasında, "*chickenshit*" olarak bilinen günlük küçük kötü muamele ve aşağılamalar biçimindeki faşist (ya da en azında faşizan) pratiklerle ilk tanıştıkları yerin kendi orduları olduğundan şikâyet edecekti.[4] Amerikalı askerlerin büyük bir kısmı kurtardıkları ülkelerle ve halklarla ilgili de çok az şey biliyor ya da bunlara çok az ilgi duyuyordu. Ünlü General Patton –yetenekli bir askerî lider olmakla birlikte, aynı zamanda kendi adamlarını da muazzam *chickenshit* ile terörize eden bir megalomandı– kuşkusuz, toplama kamplarında rastladığı açlık çeken, hasta ve pis insan enkazlarına kıyasla Alman vatandaşlarına ve askerî personeline daha fazla yakınlık gösteren tek Amerikalı değildi.[5]

Bir önceki kuşaktan Amerikalılara, Birinci Dünya Savaşı "bütün savaşları bitirecek savaş" ya da Başkan Wilson'un ifadesiyle "demokrasi için savaş" olarak sunulmuştu. Fakat, korkunç katliamın sonuçları bu güzel ifadelerin yalan olduğunu göstermişti ve bu nedenle hayal kırıklığına uğramış 20'ler ve 30'lar Amerikasının genel havası kesinlikle savaş karşıtıydı.[6] Kaderlerinde ikinci bir "Büyük Savaş"ta savaşmak yazan Amerikalı kuşak, bu kez Roosevelt ve Eisenhower'ın ağızlarından dökülen idealist Wilsoncu ifadelere artık fazla hassasiyet göstermiyordu. Bu kuşağın ne için savaştığına dair gerçekten hiçbir fikri yoktu; temsilcileri, ideolojik düzlemde, Amerikalı tarihçi (ve savaş gazisi) Paul Fussell'in yazdığı üzere, "bir boşluk" içinde savaştı. "Savaş alanındaki birlikler," diye yazıyordu aynı yazar, "ne iyi ne de özel olarak kötü düşüncelere sahipti. Aslına bakılırsa hiçbir düşünceleri yoktu." Amerikalı askerler bu savaşı istememişti ve özgürlük, adalet, demokrasi gibi güzel idealler için değil, hayatta kalmak, savaşı sonlandırmak, orduyu terk edebilmek ve evlerine dönebilmek için savaşı kazanmak üzere savaştılar. Savaşın idealist bir biçimde meşrulaştırıldığını işittiklerinde genellikle kısa ama kuvvetli bir "Saçmalık!" sözüyle yanıt veriyorlardı. *GI*'lar, Fussell'in belirttiği gibi, absürt ama zorlayıcı bir mantıkla hareket ediyorlardı: "Eve dönmek için savaşı bitirmeniz gerekiyordu. Savaşı bitirmek, savaşmaktaki amacınızdı; tek sebebinizdi."[7] Aynı saik, Amerikalı askerlerden birinin "eve gitme hakkı kazanmak" için savaştıkları anlamına gelen bir yorum yaptığı, *Er Ryan'ı Kurtarmak* filminde de görülüyordu.[8]

Amerikalı sivillerin çoğunluğu da bu savaşın gerçekten neyle ilgili olduğuna dair açık bir fikre sahip değildi. 1942 Eylülünde yapılan bir kamuoyu araştırması, Amerikalıların yüzde 40'ının ülkelerinin hangi gerekçeyle savaşa dâhil olduğuna dair hiçbir fikre sahip olmadığını ve Amerikalıların dörtte birinden daha azının Atlantik Bildirisi'ni daha önce duyduğunu göstermişti.

Sadece yüzde 7'si "dört özgürlükten" birinin ismini söyleyebiliyordu. Amerikan halkına göre savaş özgürlük ve demokrasi için bir haçlı seferi değil, sadece *Fortune* dergisinin yazdığı gibi, "can sıkıcı bir zorunluluk", üzücü ama kaçınılmaz bir talihsizlikti.[9]

Amerikalı askerlerin ya da sivillerin ne düşündüğü aslında hiçbir şey ifade etmiyordu; çünkü onların görüşü ülkelerinin İkinci Dünya Savaşı'na girmesine neden olan karar alma sürecinde herhangi bir rol oynamıyordu. Birleşik Devletler, Amerikalı kadın ve erkeklerin zaman zaman başkanlık ve kongre için Cumhuriyetçi ya da Demokrat adaylar arasında seçim yapmalarına izin verilmesi anlamında bir demokrasiydi. Ancak iki siyasi parti arasında bazen son derece zor algılanan farklara anlam atfettikleri zaman bu haktan yararlanıyorlardı; fakat Amerikalıların çok büyük bir bölümü için durum kesinlikle böyle değildi. Her hâlükârda, bir seçim ritüelinin varlığı Birleşik Devletler yurttaşlarının Beyaz Saray, Capitol, Pentagon ya da Washington'daki başka herhangi bir yerin iktidar koridorlarında pek bir etkisi olduğu anlamına gelmiyordu. Amerikan hükümetinin iç ve dış siyasetle ilgili kararları, sıradan Amerikalıların görüş ve çıkarlarının yalnızca soluk bir yansımasından ibaretti.

Öte yandan, dünya üzerindeki en güçlü adam olduğuna dair yaygın bir inanış olsa da, başkanın her şeye kadir bir diktatör gibi karar alma sürecini tekelinde bulundurduğuna inanmak da yanlıştır. Aslında Amerikan başkanları genellikle varsayıldığından daha az iktidara sahiptir; Temsilciler Meclisi ve Senato'da kendi parti üyelerinin otomatik desteğine bile bel bağlayamaz ve Pentagon generallerinin, Kabine'nin nüfuzlu üyelerinin, yüksek bürokratların, medyanın ve her türden güçlü lobicinin görüşlerini dikkate almak zorundadır. Dahası, FBI ve CIA'in, zaman zaman Beyaz Saray'da oturanın bilgisi haricinde, içeride ve dışarıda sık sık resmî ve gayriresmî Amerikan siyasi hedeflerini takip ettiği artık bir sır değildir. Dolayısıyla savaş sırasında izlenen Amerikan siyaseti, hâlâ "büyük adamların" tarihin akışını

belirlediğine dair 19. yüzyıl nosyonuna bağlı pek çok tarihçinin yaptığı gibi, esas olarak Başkan Roosevelt'in kişisel saiklerinin ve hedeflerinin bir türevi olarak açıklanmamalıdır.[10] Bu tür bir tarih yazımı, belirli bireylerin –Napoleon, Hitler, Churchill ya da Roosevelt gibi "büyük adamların"– herhangi bir zaman diliminde tarih oyununda başrol oynamasını mümkün kılan anonim iktisadi ve toplumsal etkenleri yeterince dikkate almaz. Bu yüzden tarih ekseriyetle bir tür biyografiye dönüşür. Öte yandan elinizdeki çalışma, büyük adamların tarihin akışını belirlemediği, aksine tarihin kimlerin büyük adam (ya da kadın) olacağını belirlediği önermesinden yola çıkarak, Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı'ndaki rolünü, Amerikan toplumundaki etkilerini, Roosevelt gibi önemi tartışılmaz bir başkanın rolünü aşan kuvvetlerin ışığında anlamaya çalışmaktadır.

Amerika'da önemli kamusal siyasi kararlar ne yalnızca başkan ne de genel olarak Amerikan halkı tarafından alınır. Michael Parenti'nin de yazdığı gibi, Birleşik Devletler "azınlık için demokrasi" şeklinde tanımlanabilir, yani pek çok açıdan demokrasiye benzeyen, fakat sadece küçük bir grup güç sahibinin ve genellikle de çok zengin bireylerin ipleri elinde tuttuğu bir devlet. Washington'ın yaptıkları ya da yapmadıkları ülkenin siyasi, toplumsal, iktisadi ve askerî elitlerinin –New York'taki Columbia Üniversitesi'nde ders veren ünlü sosyolog C. Wright Mills'in aynı isimli kitabında "iktidar seçkinleri" şeklinde tarif ettiği kurumun– çıkarlarını yansıtma ve destekleme eğilimindedir. "Bu iktidar seçkinlerinin mensupları," diye yazmıştı Mills, "modern toplumun önde gelen hiyerarşilerinin ve örgütlenmelerinin yönetimindedir. Gerçek bir iktidar üçgenini yönetirler." Fakat her ne kadar Mills bu iktidar seçkinlerinin tüm kesimlerini –"savaş beyleri", "siyasi direktörlük", "şirket zenginleri" vb– güç ve önem açısından hemen hemen birbirine eşit olarak görme eğiliminde olsa da, elinizdeki çalışma iktisadi çıkarların ve dolayısıyla iktisadi seçkinlerin önceliğini vurgulamaktadır. Bu açıdan bakıl-

dığında Birleşik Devletler'in iktidar seçkinleri her şeyden önce iktisadi çıkarlarla, sermayenin çıkarlarıyla hareket eder ve gerçek sinir merkezleri, Ford, General Motors (GM), ITT ve IBM gibi -genellikle toplu olarak "büyük şirketler" olarak anılan- Amerika'nın önde gelen sınai şirketleridir. Bu büyük ortaklıklar Washington'da muazzam bir nüfuza sahiptir ve pek çok açıdan Amerikan hükümetinin esas olarak onların ihtiyaçlarına hizmet etmek ve çıkarlarını savunmak için çalıştığını söylemek bir abartı olmayacaktır. Birleşik Devletler iktidar seçkinlerinin kendilerini her şeyden önce Amerikan şirketlerinin çıkarlarına adamış olması, Birleşik Devletler'i gerçekten de bir "şirket devleti" yapar diye yazar Michael Parenti. Bu İkinci Dünya Savaşı'ndan çok daha önce, daha 20'lerde, Başkan Calvin Coolidge, düz ama doğru bir ifadeyle "Amerika'nın işi iş yapmaktır" dediğinde çoktan bu hale gelmiştir.

Amerikan sanayisinin, Amerikan işletmelerinin, ülkedeki şirketlerin çıkarları nelerdir? Amerikan devletinin bu çıkarları nasıl savunması ve desteklemesi beklenmektedir? Geçmişte olduğu gibi şimdi de, Amerika'nın şirket yöneticileri, Amerikan şirketlerinin (ve bireysel girişimcilerin) mümkün olan en yüksek kârı elde edebilmeleri için, ülkelerinin iç ve dış politikasının, ticari faaliyetler üzerindeki bütün kısıtlamaları kaldırmaya, Amerikalı işçileri mümkün olduğunca itaatkâr ve ücretlerini de mümkün olduğunca düşük tutmaya, hammadde kaynaklarını ve mallarını satacakları pazarları güvence altına almaya ve iç ve dış rekabetin risklerini azaltmaya çalışmasını beklerler. Diğer ülkelerde de, büyük işletmeler siyasi liderlikten benzer bir adanmışlık, para kazanma davasına benzer bir bağlılık isterler ve Avrupa Topluluğu gibi, az ya da çok demokratik usullerle seçilen ve bu yüzden şirketlerin bakış açısıyla bütünüyle güvenilir olmayan ulusal hükümetlerin temel işlevlerinin tümünü olmasa da büyük bir kısmını üstelenen ulus üstü bürokratik örgütlenmelerden beklenen de aşağı yukarı budur. Bununla birlikte, dünyada, ser-

mayenin hükümet üzerinde Birleşik Devletler'deki kadar nüfuz sahibi olduğu ve hükümetin "teşebbüsün" tamamıyla "özgür", kapitalizmin gerçekten de "dizginsiz" olması talebini yerine getirmek için bu kadar çok çalıştığı muhtemelen başka hiçbir önemli ülke yoktur. Yine de Amerikan iş çevrelerinin sözcüleri Washington'ı şirketlerin beklentilerine yeterince hassasiyet göstermemekle suçlamaya hiç ara vermez.

İktidar seçkinlerinin safları arasında, şirket hedeflerine en iyi nasıl ulaşılacağı, devletin, para kazanma, "sermaye biriktirme" davasına en iyi nasıl hizmet edeceği gibi konularda tıpkı 30'larda ve 40'larda olduğu gibi günümüzde de değişik görüşlere rastlanmaktadır. Dünyanın her yerinde olduğu gibi, Birleşik Devletler'de de sermaye yekpare değildir. Kendi içinde, sadece küçük ya da büyük sayısız girişime değil, aynı zamanda ve daha önemlisi, birbiriyle çelişen çıkarlara ve dolayısıyla iç ve dış politikayla ilgili her türlü mesele karşısında çok farklı görüşlere sahip fraksiyonlara bölünmüş durumdadır. (Bazı yazarlar bu açıdan "seçkin çoğulculuğu"ndan söz eder.) Bu nedenle 1939 yılında, şirketler Amerikasının bazı fraksiyonları tarafsızlığı sürdürmekten yarar sağlayacaklarına inanmışken, diğerleri Büyük Britanya ile kurulacak bir ittifaktan kazanç elde etmeyi beklemiştir. Cumhuriyetçi ve Demokrat Partiler arasındaki geleneksel rekabet de benzer şekilde, kurtuluşu *laissez-faire* ilkesinin tutarlı bir şekilde uygulanmasında görenlerle, kamu siyasetinde daha müdahaleci ve toplum yönelimli bir yol izlemenin hikmetine inananlar arasındaki önemli ayrımı yansıtmaktadır.

Amerikan sermayesinin bölünmüşlüğü ve kamu siyasetini icra edenler üzerindeki işçi sendikaları ve medya gibi diğer kaynaklardan gelen baskılarla bunların sonucunda ortaya çıkan taviz ve ödünler nedeniyle, Washington'ın ne iç ne de dış siyaseti sermaye fraksiyonlarının coşkulu takdirini kazanabilmiş, bunun yerine sürekli olarak her türlü eleştiriye maruz kalmıştır. Amerikan hükümeti ne kadar çabalarsa çabalasın, hiçbir zaman

sermayeyi tatmin etmeyi başaramamıştır; fakat tam da bu nedenle kamuoyu, ister Cumhuriyetçiler isterse Demokratlar tarafından şekil verilmiş olsun, Washington'ın izlediği politikaların, sürekli olarak şirket çıkarlarına hizmet etmeyi amaçladığını daha az fark etmektedir. Ve böylece Amerikan halkı, siyasi sistemlerinin, bütün çıkar gruplarının –sermaye, sendikalar, çiftçiler ve benzeri– kamu siyaseti sürecinde hemen hemen eşit söz hakkına sahip oldukları ve böylece iktidarın bir grup seçkinin elinde yoğunlaşmaktan ziyade geniş bir alana yayıldığı çoğulcu bir sistem olduğunu iddia eden resmî söylencelerden çok daha kolay bir şekilde etkilenmektedir.[11]

Elinizdeki çalışma, 1939 yılında Avrupa'da savaşın çıkmasının ardından, ilk başta tarafsızlığın, ama sonunda Amerika'nın savaşa etkin katılımının Amerika'nın iktidar seçkinlerinin çıkarlarına neden ve nasıl daha çok hizmet ettiğini açıklamaya çalışmaktadır. Bu yüzden dikkatimizi 30'larda ve 40'larda Amerika'nın karşı karşıya olduğu, ülkenin iktidar seçkinlerinin umutlarını ve korkularını besleyen, Washington'ın iç ve dış siyasetinin akışını belirleyen ve sonunda Japonya ve Almanya ile savaşa neden olan hayati iktisadi ve toplumsal meselelere odaklayacağız. En önemli askerî gelişmeler bu çerçeve içinde değinilip açıklanacak, fakat ayrıntılı bir şekilde ele alınmayacak; askerî detayların meraklıları bunları –ve aynı zamanda çok sayıda illüstrasyonu– neredeyse tamamen İkinci Dünya Savaşı'nın askerî boyutuyla ilgilenen ve bunlara Amerikan bakış açısıyla yaklaşan sayısız yayında bulabilir.

İkinci Dünya Savaşı'nın tarihini, Hollywood ve *Reader's Digest*'in sağladığı didaktik materyallerin yardımıyla öğrenmiş olanlar, belki de bu çalışmayı Amerika karşıtı bulacaktır; fakat esasında böyle değildir. Her şeyden önce bu sentez, esas olarak –fakat hiçbir şekilde bununla sınırlı kalmadan– Amerikan kaynaklarına dayanmaktadır; ilham kaynağı, temelde yatan paradigma, verilerin büyük bir kısmı ve pek çok spesifik fi-

kir, Amerikalı yazarlar tarafından sağlanmıştır. Dahası, bu kitap hiçbir şekilde Birleşik Devletler'i ve tabii ki cesur ve cömert Amerikan halkını, yani özellikle şeytani bir düşmana karşı verilen Herkülvari mücadeleyi kazanmak için gerekli fedakârlıklarda bulunun kadın ve erkek sivilleri ve askerleri küçük düşürmeye yönelik bir eleştiri değildir. Bilakis, bu adsız kahramanlara yönelik sempati, aslında bu çalışmanın önemli bir saikidir. Bu çalışma, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce, savaş sırasında ve savaştan sonra, Birleşik Devletler iktidar seçkinlerinin oynadığı role ve Amerikan hükümetinin izlediği siyasete yönelik son derece eleştirel bir bakış sunmaktadır. Bu da Amerika karşıtı olmaktan uzaktır, çünkü Amerikalıların kendileri de, hiçbir zaman kendi hükümetlerinin yapıp ettiğini ve bunlar üzerinde çok büyük etkiye sahip olan ülkenin siyasi, toplumsal ve iktisadi seçkinlerinin oynadığı rolü eleştirmekten usanmaz. Aynı şekilde ülkeyi 1933'ten 1945'e kadar yöneten Nazileri mahkûm etmenin insanı "Alman karşıtı" ve Franco'yu eleştirmenin "İspanyol karşıtı" yapmayacağı da aşikârdır. Burada yine eleştirel bir şekilde ele alınan bir başka şey de, Birleşik Devletler'in savaştaki rolüyle ilgili, bu dünyayı sarsan çatışmanın üzerinden elli yıldan daha uzun süre geçtiği halde, sadece Amerika'da değil, aynı zamanda Avrupa'da ve dünya üzerindeki hemen her yerde resmî hakikat olarak pazarlanmaya devam edilen söylencelerdir. Resmî hakikat bazı Amerikalıların aşırı milliyetçi egolarını okşayabilir, fakat aslında Birleşik Devletler'e herhangi bir faydası dokunmaz ve bu nedenle Amerika yanlısı değildir. Bunun nedeni, mitler ve yanılsamalar yerine kendi yakın tarihine yönelik eleştirel ve gerçekçi bir bakışın Amerika'ya daha iyi hizmet edecek olmasıdır. Bu, İkinci Dünya Savaşı'na ilişkin eleştirel ve tarihsel bir muhasebe yapma konusundaki gönülsüzlükleri nedeniyle –özellikle Amerikalı görevliler, araştırmacılar ve gazeteciler tarafından– sık sık azarlanan Almanya ve Japonya için de geçerlidir. Hiç kuşkuya yer yok ki bu savaş iyi ile kötü arasındaki basit, siyah-beyaz

bir karşı karşıya geliş değil, –Nazilerin eşi benzeri görülmemiş suçlarına kıyasla, muarızlarının kabahatlerinin önemsiz ihlaller olduğu aşikâr olsa da– hiçbir aktörün elleri temiz bir şekilde çıkmadığı karmaşık bir tarihsel dramdı. Sonuç olarak, sadece mağlup olanın değil, muzaffer olanın da savaş sırasındaki tarihiyle eleştirel bir biçimde yüzleşmesi gerekir. O halde, Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı'ndaki rolünün eleştirel bir incelemesini otomatik olarak Amerika karşıtı olarak mahkûm etmek, eleştirel olmayan, "kendini iyi hissettiren" görüşü coşkuyla Amerika yanlısı diye tasvip etmek kadar yanlıştır. Son olarak, bu kitapta kökenleri İkinci Dünya Savaşı'na dek takip edilecek olan günümüzün küreselleşme çağında, hepimiz dünyanın tek süper gücünün izlediği politikalardan derin bir şekilde etkileniyoruz; buna karşılık benimsediğimiz duruş, bu politikaların şekillenmesine bir biçimde yardımcı olabilir. Bu nedenle Washington'ın yakın dünya tarihi sahnesinde oynadığı rolü titiz ve eleştirel bir biçimde mercek altına almak, sadece hakkımız değil, aynı zamanda görevimizdir.

İKİNCİ BÖLÜM

Amerikan İktidar Seçkinleri ve Faşizm

İster doğru olsun ister yanlış, Birleşik Devletler uzun bir süre boyunca hem başkaları hem de bizzat kendisi tarafından özgürlük ve demokrasinin beşiği olarak görülmüştür. Bu nedenle geleneksel tarih yazımı, genellikle İkinci Dünya Savaşı ile sonuçlanan krizde Amerika'nın bazı nedenlerle daha geç bir aşamaya kadar savaşa girmemiş olsa bile, en başından itibaren faşist diktatörlüğe karşı özgürlüğün, demokrasinin ve adaletin yanında yer aldığını varsayar. Atlantik Okyanusu'nun her iki tarafında yaşayan sayısız insan bu görüşü sadece iyi düşünceler uyandırdığı için kabul etse de, daha yakın bir inceleme tarihsel gerçekliğin bunu doğrulamaktan tamamıyla uzak olduğunu gösterir.

Her şeyden önce, Amerikan hükümetleri her zaman teoride demokrasiye duydukları aşkı ilan etmiş olmasına rağmen, pratikte ekseriyetle diktatörlüğü tercih etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan çok daha önce, sadece Latin Amerika'da Trujillo (Dominik Cumhuriyeti) ve Somoza (Nikaragua) gibi çok sayıda diktatör, Sam Amca'dan aldıkları etkin destek sayesinde uzun kariyerlerine başlayabilmişlerdi. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı'ndan ve Hitler, Mussolini gibi faşistlerle yaşanan travmatik tecrübelerden sonra bile, Amerika'nın gururla kendisine "özgür dünya" ismini veren uluslararası topluluğun lideri haline geldiği bir dönemde, Washington bu topluluk içinde zalim sivil ve askerî diktatör-

lüklerin varlığını hoş görmüştür. İspanya, Portekiz, Yunanistan, Türkiye, İran, Tayvan, Endonezya, Filipinler, Arjantin ve Şili buna örnektir. Aslına bakılırsa, bu diktatörlüklerin pek çoğu Amerikan hükümeti ve onun kontrgerilla uzmanlarının etkin desteği olmadan hayatta kalmayı başaramazdı.[1]

Buradaki amaçlarımızla çok daha alakalı olan 30'ların Alman ve İtalyan faşist diktatörlüklerine dönelim. Söylemesi acı olsa da, bu diktatörlükler Amerika'da sadece 30'larda değil, Hitler'in 1941 sonunda Birleşik Devletler'e savaş ilan ettiği ana kadar, genel olarak varsayıldığından çok daha fazla sempati ve takdirle karşılanmışlardı. Alman ya da İtalyan kökenli pek çok Amerikalının Führer'e ve Il Duce'ye hayran olduğu bir sır değildir. Fakat daha az bilinen şey, faşizmin özellikle Katolik ve daha da önemlisi kalburüstü Amerikalıları büyülediği gerçeğidir.

Pek çoğu İrlanda, Polonya ve İtalya kökenli olan milyonlarca Katolik Amerikalının etkilendiği yer kuşkusuz Roma'ydı. 20'lerde Vatikan hevesli bir şekilde Mussolini rejimini desteklemişti. Il Duce'nin iktidara yükselişi aslında bir maskaralıktan ibaret olan ve çok gürültü çıkaran "Roma yürüyüşünün" sonucunda değil, İtalyan kralı, ordusu, büyük toprak sahipleri ve İtalyan iktidar seçkinlerinin diğer unsurlarının yanı sıra papanın da etkin desteği sayesinde mümkün olmuştu. Bu seçkinler, bir faşist diktatörlüğün kurulması yoluyla, İtalya'yı dönüştürme ve ülkenin seçkinlerinin iktidar ve ayrıcalıklarına son verme tehdidinde bulunan devrimci bir hareketi bastırmayı amaçlamışlardı. Vatikan'ın faşizme ilişkin olumlu görüşü de Hitler'in iktidara gelişinden neredeyse bir buçuk yıl sonra, 20 Temmuz 1933 gibi erken bir tarihte, Nazi Almanyası ile imzaladığı anlaşmayla çarpıcı bir şekilde ortaya serilmişti. Bu anlaşma daha sonra XII. Pius adıyla papa olan, Almanya'daki eski papalık elçisi Kardinal Eugenio Pacelli'nin girişimiyle hazırlanmıştı. Hitler'in ilk önemli diplomatik zaferi olan söz konusu anlaşma, rejimin Katolik Almanların nazarında meşrulaştırılmasını sağlamış ve Amerikalı Katolikler tara-

fından da Nasyonal Sosyalizm ve genel olarak faşizm konusunda bir *nihil obstat* [sakıncası yok] olarak algılanmıştı. Dahası, pek çok etkili Amerikalı piskopos Vatikan'ı takip etmiş ve açık bir şekilde Mussolini ve Hitler'e duydukları sempatiyi beyan etmişlerdi. Örneğin Chicago başpiskoposu George Mundelein ve 1932 sonrasında Boston piskopos vekili ve daha sonraysa New York'un yüksek profilli başpiskoposu olan Francis Spellman örneklerinde durum böyleydi. Eğer Katolik Amerikalılar faşist diktatörlere olumlu bakma eğilimindeyse, bu tartışmasız bir şekilde Katolik Kilise seçkinlerinin faşizmi sevip desteklemelerinin bir sonucuydu. Bununla birlikte bizim bakış açımızdan çok daha önemli olan şey, Birleşik Devletler'in toplumsal, iktisadi ve siyasi seçkinlerinin çoğunun Mussolini ve Hitler hayranı olduklarını açık bir şekilde gösterdikleri gerçeğidir.[2]

Almanya'daki emsalleri gibi, zengin ve muhafazakâr Amerikalılar da başlangıçta ideolojisine Nasyonal *Sosyalizm* adının veren, partisini bir *İşçi* partisi olarak sunan ve kaygı verici bir şekilde "devrimci" değişimler getireceğinden söz eden, türedi bir pleb olan Hitler'e şüpheyle bakmışlardı. Ancak yine Alman meslektaşları gibi kısa süre içinde Hitler'in Tötonik faşizminin, faşizmin diğer çeşitleri gibi devrimci değil, muhafazakâr ve hatta gerici bir doğaya sahip olduğunu ve bu yüzden kendi amaçları için son derece yararlı olabileceğini görmüşlerdi. Ayrıca Alman müesses nizamının verdiği muazzam mali ve siyasi desteğin Hitler'in iktidara gelmesini mümkün kılmasının ardından,[3] Amerikalı ve uluslararası seçkinler, Hitler'in gerçekten de toplumsal ve iktisadi açılardan son derece muhafazakâr bir biçimde davrandığını görerek rahatlamışlardı. Nazilerin sözde devrimi, Alman seçkinlerinin toplumsal ve iktisadi ayrıcalıklarını tehdit edecek hiçbir adım atmamış ve bu seçkinlerin siyasi iktidarı kaybetmeleri, işçi sendikalarının ve bütün solcu siyasi partilerin ortadan kaldırılmasıyla haydi haydi telafi edilmişti. Alman Cumhurbaşkanı von Hindenburg'un Hitler için, Alman müesses

nizamının faydalı bir adam olduğunu anlamasından önce, küçümser bir şekilde kullandığı tabirle, bu "Bohemyalı onbaşı"nın kapitalist sistemin temel taşı olan özel mülkiyet ilkesine hiçbir biçimde karşı olmadığı ortaya çıkmıştı. Nasyonal Sosyalist öğretinin temelleri doğrultusunda mahkûmların yeniden eğitildiği iddia edilen Buchenwald toplama kampının ana kapısının üzerinde *Jedem das Seine*, "herkese kendisininki" yazan büyük bir tabela bulunması bir tesadüf değildi.

Bu Amerika'daki büyük ve küçük sayısız şirketin sahiplerini, ortaklarını ve müdürlerini etkileyecek türde bir slogandı. Amerika'daki işletmelerin büyük çoğunluğu, 30'larda, yani tarihe Büyük Bunalım olarak geçen ağır iktisadi kriz sırasında, çok sıkıntılı bir dönemden geçiyordu. Bu zor zamanlardan genellikle açgözlü oldukları iddia edilen işçi sendikaları, beyazların işlerini çaldıkları söylenen siyahlar ya da "haris" Yahudiler sorumlu tutuluyordu. Bu şekilde düşünen Amerikalılar, Almanya'nın talihsizlikleri için benzer şekilde günah keçilerini suçlayan Hitler'de bir ruh eşi bulmuşlardı ve keskin görüşlü bir adam, gerçekleri söylemeye cesaret edebilen bir siyasetçi ve durumun gerektirdiği sert önlemleri almakta tereddüt etmeyen bir lider olduğunu düşündükleri Hitler'e hayranlık duyuyorlardı. Amerikalı iş adamları özellikle Hitler'in elde ettiği iki başarı karşısında etkilenmişlerdi; birincisi 1933 başlarında iktidara gelmesinin ardından hiç vakit kaybetmeden sosyalist ve komünist partileri yok edip işçi sendikalarını dağıtmıştı. İkincisiyse takip eden yıllarda, otoyol inşası, diğer kamusal projeler ve hepsinden de çok büyük ölçekli silahlanma gibi alışılmışın dışında, ama görünen o ki son derece etkili yöntemlere başvurarak Almanya'yı Büyük Bunalım çölünden çıkarmıştı.

Almanya'da halihazırda hatırı sayılır yatırımları bulunan ya da 1920'lerde Alman şirketleriyle müşterek teşebbüslere girmiş ya da stratejik ortaklıklar kurmuş Amerikalı işletmelerin sahipleri, yöneticileri ve hissedarları, Alman diktatörü ve faşist

fikirlerini özellikle seviyor ve ona hayranlık besliyordu. Coca-Cola'nın Essen'deki şişeleme tesisi, General Motors'un Mainz yakınlarındaki Rüsselsheim'da bulunan Opel otomobil fabrikası, Ford'un Köln'deki Ford-Werke'si, IBM'in Berlin'deki tesisleri ya da Standard Oil'in rezil Alman ortağı IG Farben gibi bunların Almanya'daki iştirakleri ya da ortaklık kurdukları şirketler, sendikaların dağıtıldığı, silahlanma programıyla siparişlerin çığ gibi arttırdığı ve Herman Göring gibi yozlaşmış Nazi kodamanlarının, kötü şöhretli Hjalmar Schacht gibi ahlaksız bankerlerin ve Almanya ya da İsviçre'deki finans kurumlarının hizmetleri sayesinde her türlü son derece kârlı anlaşmanın yapılabildiği Hitler rejiminde serpilip gelişmişti.[4]

Örneğin Coca-Cola'nın Almanya'daki iştiraki, satışlarını 1934 yılında 243.000 kasadan 1939 yılında 4.5 milyon kasaya çıkarmıştı. Bu başarı, Hitler'e hayran olan ve onu taklit eden ulusal yönetici Max Keith'in de açıkladığı gibi, kafeinli alkolsüz içeceğin "daha sıkı [ve] hızlı" çalıştırılan Alman işçileri için işlevsel açıdan biraya alternatif bir içecek olduğunun görülmesi gerçeğiyle alakalıydı. Hitler'in Üçüncü Reich'ında "sadece grev yapmaları değil, iş değiştirmeleri de yasak olan" ve ücretleri "kasıtlı olarak çok düşük tutulan" işçiler "serflerden farksızdı". Bu, diye yazıyordu Mark Pendergrast, yüksek satış hacmiyle birlikte, Almanya'da faal olan bütün diğer şirketler için olduğu gibi Coca-Cola'nın kârlılığını da kayda değer ölçüde arttırmıştı.[5]

30'ların başlarında ağır kayıplar yaşayan Ford'un Almanya'daki iştiraki Ford-Werke, Hitler rejiminin nezaretinde yıllık kârının 1935'te acınacak durumdaki 63.000 RM'den (*reichsmarks*) 1939'da kayda değer bir rakam olan 1.287.800 RM'ye yükseldiğini gördü. Bu başarı sadece Almanya'nın yeniden silahlanma çabaları çerçevesinde hükümetle yapılan kârlı sözleşmeler sayesinde değil, Hitler'in emek maliyetini 1933'te iş hacminin yüzde 15'inden 1938'de sadece 11'ine düşürecek şekilde sendikaları ve işçi sınıfı partilerini tasfiye etmesi sayesinde de mümkün

olabilmişti. Ford Werke'nin toplam varlığı 1933 ile 1939 yılları arasında 25.8 milyon RM'den 60.4 milyon RM'ye yükselmişti. (Dönemin resmî döviz kuruna göre 1 dolar 2.5 RM ediyordu ve doların 30'ların sonundaki değeri, günümüzdekinden yaklaşık yedi kat fazlaydı.)

GM'nin Opel fabrikasının işleri, Üçüncü Reich döneminde daha da yolunda gitmişti. Opel'in Alman otomobil pazarındaki payı 1933'te yüzde 35 iken, 1935'te yüzde 50'yi geçmiş ve General Motors'un 30'ların başında zarar eden Alman iştiraki, Hitler'in yeniden silahlanma programının yarattığı iktisadi patlama sayesinde son derece kârlı bir işletmeye dönüşmüştü. 1938 yılı için 35 Milyon RM'lik –neredeyse 14 milyon dolar– bir kazanç kaydedilmişti. Bir yıl sonra, Opel'in toplam değerinin 86,7 milyon dolar olduğu tahmin ediliyordu ki bu GM'nin on yıl önce yaptığı yatırımın (33,3 milyon dolar) iki katından daha fazlaydı.[6] General Motors'un, Almanya'daki şubesinin Üçüncü Reich dönemindeki tarihini yazmasını istediği ve bu konuda bir kitap yayımlayan ünlü Amerikalı tarihçi Henry Ashby Turner, "Amerikan şirketinin birkaç yıl önce sadece bir topal ördek olan Alman şubesi uzun vadede altın yumurtlayan bir kaz olduğunu gösterdi," diye yazmıştı.[7] 1939 yılında, savaşın arifesinde, General Motors'un yönetim kurulu başkanı Alfred P. Sloan, Hitler Almanyası ile iş yapmayı, GM'nin Üçüncü Reich altındaki faaliyetlerinin son derece kârlı doğasını işaret ederek kamuoyu nazarında meşrulaştırmıştı. Aynı yıl GM ve Ford birlikte Alman araba pazarının yüzde 70'ini kontrol ediyorlardı ve yaklaşan savaşta Alman ordusunun ihtiyaç duyacağı her tür donanımı sağlamaya hazırdılar.[8]

Hitler'in Üçüncü Reich'ında beklenmedik kârlara ulaşan bir başka Amerikan şirketi de IBM'di. Alman iştiraki Dehomag Nazilere ülkedeki üretimi makineleştirmek için gerekli olan ve trenlerin zamanında hareket etmesinden mallarına el konulması ve nihayetinde imha edilmeleri için Yahudilerin tespit edil-

mesine dek her işte kullanılan –bilgisayarın önceli– delikli kart teknolojisini sağladı. Edwin Black bu hüzünlü şirket destanını *IBM and the Holocaust* isimli kitabında son derece ayrıntılı bir şekilde belgelendirmiştir. Bununla birlikte IBM için önemli olan tek şey Almanya'da neyin para, hem de çok para kazandırdığıydı. Hitler'in iktidara geldiği 1933 yılında Dehomag 1 milyon dolarlık kâr elde etmişti ve Hitler iktidarının ilk yıllarında Almanya'daki şube Birleşik Devletler'deki IBM'e kâr payı olarak 4,5 milyon dolar ödeyecekti. 1938'in sonlarına gelindiğinde, hâlâ tam olarak Bunalım'ın içinde olan "şirketin [Dehomag] net değeri iki kat artarak 1934'te 7,7 milyon RM'lik toplam yatırımdan 14 milyon RM'den fazlasına çıkmıştı," diye yazar Black "ve yıllık kazanç 2,3 milyon RM civarındaydı, yani net varlıkların getirisi yüzde 16'ydı." 1939 yılında Dehomag'ın kârında bir kez daha nefes kesici bir artış yaşanacak ve yıllık kârı yaklaşık 4 milyon RM'ye ulaşacaktı.[9] Eğer IBM'in kurucusu ve yönetim kurulu başkanı Thomas Watson, Almanya'da varlıkları bulunan pek çok başka zengin Amerikalı iş adamı gibi Hitler'i seviyor ve ona hayranlık besliyorduysa, bunun nedeni Führer'in sözde dayanılmaz cazibesi ya da karizması değil, insanın Hitler'le iş yapabiliyor olması ve Hitler'le iş yapmanın muazzam kârlar bırakmasıydı.

Pek çok Birleşik Devletler şirketi Almanya'ya ilk kez hâlâ Weimar Cumhuriyeti adıyla bilinen parlamenter bir demokrasi olduğu dönemde yatırım yapmıştı. Ancak Almanya'daki Amerikan yatırımlarının hacmi, Hitler'in 1933 yılında iktidara gelip demokratik Weimar Cumhuriyeti'ni Üçüncü Reich adıyla bilinen bir faşist diktatörlüğe dönüştürmesinin ardından hatırı sayılır bir artış gösterdi. Birleşik Devletler'in yatırım hacminin bu şekilde artmasının nedenlerinden biri, artık yabancı şirketlerin elde ettikleri kârlarını, en azından teoride, kendi ülkelerine götürememeleriydi. Fiiliyatta ise daha sonra göreceğimiz üzere Alman iştirakini "işletme payı" ve her tür başka "harç" için faturalandırarak bu ambargonun etrafından dolanmak mümkündü.

Her hâlükârda kısıtlama kârların büyük oranda Almanya içinde, örneğin mevcut tesislerin modernizasyonu, yeni fabrikaların inşası ya da satın alınması ve Reich tahvillerinin ya da gayrimenkullerin edinilmesi gibi yollarla yeniden yatırıma dönüştürüleceği anlamına geliyordu. Mesela IBM elde ettiği kayda değer kazancı Berlin-Lichterfelde'de yeni bir fabrika kurarak, Stuttgart yakınlarındaki Sindelfingen'de bulunan tesislerini genişleterek, Reich sathında çok sayıda ofis açarak ve Berlin'de ve diğer yerlerde kiraya verilebilecek mülkler ya da başka gayrimenkuller ve maddi varlıklar satın alarak yeniden yatırıma dönüştürmüştü.[10] Böylece Amerikan şirketlerinin Almanya'daki mevcudiyeti Hitler döneminde genişlemeye devam etmişti ve Pearl Harbor yaşandığında Birleşik Devletler'in Hitler'in Üçüncü Reich'ındaki toplam yatırımının 475 milyon dolar olduğu tahmin ediliyordu.[11]

Yaklaşık yirmi büyük ve güçlü Amerikan şirketinden oluşan elit bir tabaka, 30'lar boyunca Almanya ile olan bağlantılarından yararlandı. Bu tabakanın içinde Ford, GM, Standard Oil of New Jersey (günümüzde Exxon olarak bilinen, Charles Higham'ın deyişiyle Rockefeller imparatorluk tacının ana mücevheri),[12] Du Pont, Union Carbide, Westinghouse, General Electric, Goodrich, Singer, Eastman Kodak, Coca-Cola, IBM ve ITT yer alıyordu. Bunun yanı sıra, Birleşik Devletler şirketleri faşist İtalya'da da yüz milyonlarca dolarlık yatırım yapmıştı. Son olarak, kayda değer sayıda Amerikan hukuk firması, yatırım şirketi ve bankası da Amerika'nın faşist ülkelerdeki yatırım taarruzuna etkin ve kârlı bir şekilde dâhil olmuştu. Bunların arasında meşhur Wall Street hukuk firması Sullivan&Cromwell'in yanı sıra J.P. Morgan and Dillon ile Read and Company bankaları da vardı. Sullivan&Cromwell'in "yıldızları", haklarında ileride de bir şeyler duyacağımız John Foster ve Allen Dulles isimli iki kardeşti. Almanya'daki ABD yatırımlarının (ve ABD'deki Alman yatırımlarının) kazançlı "oyunundaki' bir başka oyuncu da Union Bank of New York adıyla bilinen görece küçük ve gözlerden uzak

bir bankaydı. Bu banka, Hitler'e onsuz asla iktidara gelmeyi başaramayacağı mali desteğin büyük bir bölümünü veren Alman çelik baronu Thyssen'in mali ve sınai imparatorluğuyla yakın bağlantılara sahipti. Bankayı Başkan George Bush'un babası ve Başkan George W. Bush'un dedesi Prescott Bush yönetiyordu. Prescott Bush'un da Thyssen üzerinden para gönderdiği ve bunun karşılığında kendisini Nazi Almanyasıyla yapılacak iş anlaşmalarıyla ödüllendiren Hitler'in gayretli bir destekçisi olduğu iddia edilmiştir. Bu süreçte çok para kazanmış ve bu servetin bir bölümünü oğlu George'u Texas petrol sanayisine sokmak için kullanmıştı.[13]

General Motors'un mali ortağı olan devasa Du Pont tröstü Alman silah endüstrisine büyük yatırımlar yapmıştı. Aynı zamanda Hollanda üzerinden Almanya'ya kaçak yollarla silah ve cephane de sokmuş ve muhtemelen Hitler'in saldırgan politikalarından ve yeniden silahlanma programından diğer tüm Amerikan şirketlerinden daha fazla kazanç elde etmişti. Bu çerçeveden bakıldığında Du Pont'un yönetim kurulu başkanının Hitler'e hayranlık duymasında şaşılacak bir şey yoktur. Bununla birlikte Ford ve Rockefeller gibi o da, Hitler'in 1933 yılında iktidara gelmesinden çok daha önce Nazi hareketine cömert bir mali destek sağlamıştı. Nazi rejimiyle yakın ilişkilerden faydalanan bir başka Amerikan şirketi de, kurucusu ve başkanı olan Sosthenes Behn'in Hitler'e duyduğu sempatiyi gizlemeye gerek duymadığı ITT idi. (ITT faşist diktatörlere gösterdiği teveccühü Behn'in sahneden inmesinden sonra uzun bir süre daha devam ettirecekti; bu şirketin Şili'deki Pinochet rejimiyle olan bağlantıları da iyi bilinmektedir.) Petrol devi Texaco'nun büyük patronu Torkild Rieber de Hitler'e hayranlık duyan bir başka güçlü Amerikalı girişimciydi ve aynı zamanda Göring'le de kişisel bir dostluğu vardı. Onun rehberliğinde Texaco sadece Nazi Almanyasıyla yapılan pek çok işten kâr elde etmekle kalmadı, aynı zamanda Birleşik Devletler'in tarafsızlık yasalarına aykı-

rı bir şekilde yaptığı petrol sevkiyatlarıyla Franco faşistlerinin İspanya İç Savaşı'nı kazanmasına da yardım etti.[14] Bir Alman gizli servisi üyesi, Rieber'in "tamamen Alman yanlısı" ve "Führer'in içten bir hayranı" olduğunu bildirmişti.[15]

Elbette Amerikalı iş adamlarının Hitler'e ve Nazi rejimine beslediği muhabbetin sınırları da vardı. Örneğin, serbest teşebbüsün geleneksel savunucuları olarak prensipte Nazilerin Birleşik Devletler iştirakleri de dâhil olmak üzere, Almanya'daki şirketlerin faaliyetlerini –örneğin kârların kendi ülkelerine aktarılmasını engelleyerek– zapturapt altına almalarına ve Almanlara ait şirketlerin Birleşik Devletler'e ve yabancılara ait diğer rakiplere karşı kayırılmasına karşıydılar. Fakat bunlar önemsiz nüanslardı. Hitler'in Amerikan iş dünyasının hemen tüm liderlerinin gözündeki en büyük erdemi, yeniden silahlanmanın getirdiği canlanma sayesinde, Almanya'daki varlıklarının Bunalım'ın pençesindeki Amerika'da ancak rüyalarında görebilecekleri zenginlikler biriktirmelerini ve Üçüncü Reich altında kendi ülkelerinde olduğu gibi işçi sendikaları tarafından rahatsız edilmemelerini sağlamasıydı. Almanya'daki bir Amerikan iştirakinde yaşanacak bir grev anında Gestapo'nun silahlı yanıtına yol açar ve 1936 Haziranında Rüsselsheim'daki Opel fabrikasında yaşandığı üzere tutuklamalar ve işten çıkarmalarla sonuçlanırdı.[16] (Türingiyalı öğretmen ve anti-faşist direniş mensubu Otto Jenssen'in savaştan sonra yazdığı gibi, Alman iş dünyasının liderleri "toplama kampı korkusunun Alman işçilerini fino köpekleri kadar uysal yapmasından" mutluydular.[17]) Dolayısıyla General Motors yönetim kurulu başkanı William Knudsen'in 1933'teki ziyaretinin ardından, Nazi Almanyasını "20. yüzyılın mucizesi" diye tarif etmesini ve Amerikan iktidar seçkinlerinin başka pek çok temsilcisinin Hitler'i ve Nazi devletini övmek için süslü sözler sarf etmesini anlayabiliriz. Pek çoğu açık ya da gizli bir şekilde Atlantik Okyanusu'nun diğer yakasına da benzer bir faşist kurtarıcının gelmesini bile hayal etmişti.[18]

Du Pont ve başka birçok şirket kötü şöhretli "Kara Lejyon" gibi Amerika'nın kendi faşist örgütlenmelerine cömert mali destekler sağlamışlardı.[19]

Hitler'in propagandasını yaptığı ırksal nefret, 20'lerde ve 30'larda Amerikalıların hassasiyetine bugün olacağı kadar dokunmuyordu. İç Savaş döneminde köleliğin kaldırılmasının ardından, siyahlar pek çok insan tarafından aşağı insanlar olarak görülmeye ve bu şekilde muamele edilmeye devam etmişlerdi ve ırkçılık evrensel olarak damgalanmayıp toplumsal olarak kabul edilebilir bir şey olmayı sürdürmüştü. 20'lerde ve 30'larda güney devletlerinde, işlendiği iddia edilen küçük suçlar için bile linç olaylarına sık rastlanıyordu ve ılımlı linç karşıtı yasa teklifleri Kongre tarafından tekrar tekrar geri çevriliyordu. Sadece Mason-Dixon hattının güneyinde değil, Washington DC'de de siyahlarla beyazlar arasında katı bir ayrımcılık uygulanıyordu ve bu İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da devam edecekti. Savaş sırasında siyahların güney devletlerinde otobüslerin ve sinemaların arka koltuklarında, hatta bazen Alman savaş esirlerinin de arkasında oturmaları gerekiyordu. Amerikan ordusunun kendisi de ırkçılıkla doluydu. Hastanelerde "beyaz" ve "siyah" kan plazmaları titizlikle birbirinden ayrılıyor ve aralarında Eisenhower, Marshall ve Patton'ın da bulunduğu pek çok general beyaz ırkın üstünlüğüne en az Naziler kadar inanıyordu. Savaşın ardından, beyaz savaş dullarıyla evlenen siyah gazilerin, hatta Asyalı eşleriyle dönen beyaz gazilerin, ırklar arası evlilikleri yasaklayan melezlik yasalarının yürürlükte olduğu pek çok eyalete yerleşmelerine izin verilmemişti. Nazi Almanyasında kısırlaştırma ve ötenazinin de dâhil olduğu her tür gayrinsani deneyin yapılmasına yol açan son derece ırkçı öjeni kuramlarına gelince, bunlar da örneğin göç yasalarının resmî olarak "Kuzey kökenli olmayan" insanlara karşı ayrımcılık öngördüğü 30'ların Birleşik Devletler'inde güçlü bir yankı bulmuştu.[20] Ünlü Amerikalı tarihçi Stephen Ambrose, "İster yasa ister gelenekle olsun, kendi yur-

dumuzda bir ırksal ayrım sistemi uygularken, en büyük savaşımızı dünyanın en kötü ırkçısına karşı ayrımcılığın hâkim olduğu bir orduyla vermiş olmamız tarihin ironisidir" diye yazmıştı.[21]

O halde 1930'larda, "Amerikalı ve Alman ırk hiyerarşisi mefhumlarının yakınlığını gösteren anketlerin" de ortaya koyduğu gibi, Nazilerin ırkçılığına itiraz eden Amerikalıların sayısı çok da fazla değildi.[22] Hitler'in ve faşist ahbaplarının anti-Semitizmi de Amerika'da pek sorun teşkil etmiyordu. Anti-Semitizm sadece Almanya'da değil, Birleşik Devletler'in de dâhil olduğu pek çok başka ülkede de revaçtaydı. Birçok Amerikalı da anti-Semitistti ve bu yüzden Nazilerin anti-Semitist eylemlerine sempatiyle bakmasalar bile hoşgörü gösteriyorlardı.[23] Amerikalı sanayici ve bankerler ile genel olarak ülkenin seçkinleri bu genel kurala bir istisna oluşturmuyordu. Örneğin müşterisi oldukları dışarıya kapalı kulüplere ve pahalı otellere Yahudiler genellikle kabul edilmiyordu. Amerika'nın en kötü şöhretli anti-Semitisti olan sanayici Henry Ford, Hitler'e hayranlık duyan, onu mali olarak destekleyen ve 20'lerin başında yayımlanmış anti-Semitist kitabı *The International Jew* [Uluslararası Yahudi] ile ona ilham vermiş nüfuz sahibi bir adamdı. Hayranlık karşılıklıydı; Führer makamına Ford'un bir portresini astırmış, onun kendi anti-Semitizminin ilham kaynaklarından biri olduğunu teslim etmiş ve Ford'u 1938'de Nazi Almanyasının bir yabancıya bahşettiği en yüksek madalyayla onurlandırmıştı. Ford, Göring'in arkadaşı olan ünlü havacı Charles Lindbergh'in Birleşik Devletler'de dinamik bir şekilde yürüttüğü Nazi yanlısı propaganda kampanyasını da finanse etmişti. Bir başka ateşli ve etkili Amerikalı anti-Semitist de Charles E. Coughlin idi. Michiganlı Katolik bir papaz olan Coughlin, günlük bir radyo programında milyonlarca dinleyicisini tıpkı Hitler'in yaptığı gibi Bolşevizmle eş tuttuğu Yahudiliğe karşı kışkırtmıştı. Amerikalı iş adamlarına gelince, önemli bir kısmı, muhtemelen de çoğunluğu, ülkenin ekonomisine "sosyalist" bir müdahale olarak mahkûm ettikleri,

New Deal diye bilinen başkan Roosevelt'in politikasını bütünüyle hakir görüyorlardı. Anti-Semitistler bunun Yahudi komplosunun bir parçası olduğu sonucuna varmışlardı ve *New Deal*'ı "*Jew Deal*" [Yahudi Anlaşması] diyerek kötülüyorlardı. Benzer şekilde başkanın gizli bir komünist ve gizli bir Yahudi, dolayısıyla bir Yahudi ajanı olduğunu düşünüyor ve sık sık ondan "Rosenfeld" diye söz ediyorlardı.[24] 1934 Haziranında Almanya'yı ziyaret eden Amerikalı bankerler, kendi ülkelerinin Berlin'deki büyükelçisine Roosevelt yönetiminin "Yahudilerle dolu" olduğundan şikâyet etmişlerdi.[25]

Genel olarak konuşacak olursak, Amerikalı iş adamlarının ve bankerlerin anti-Semitizmi nedeniyle Nazizmden ya da genel olarak faşizmden hoşlanmazlık etmedikleri açıktır; bilakis, anti-Semitizmleri nedeniyle faşistlere, özellikle de Hitler'e yakınlık duyuyorlardı. Doğrudan ya da dolaylı olarak bu tür adamlar tarafından yönetilen Amerika, Hitler'in anti-Semitizmi yüzünden Avrupa'ya yönelik bir haçlı seferine çıkmaya hazır değildi. Özgürlük Heykeli'nin temelinde yer alan bir yazı yeryüzünün bütün "özgürlüğü soluma hasreti çeken bitkin, yoksul, kalabalık yığınlarını" Amerika'nın cennetine davet etse ve Birleşik Devletler hükümeti zaman zaman Hitler'in bazı anti-Semitist politikalarından duyduğu hoşnutsuzluğu ifade etmeyi uygun bulsa da, Almanya'dan gelen çok az sayıda Yahudi mülteciye, Birleşik Devletler'e göç etmelerine müsaade eden belgeler verildi.[26] 1939 baharında Almanya'dan gelen mültecilerle dolu bir geminin –*St. Louis*– yolcularını Amerika'ya, hatta o zamanlar fiilen bir Birleşik Devletler protektorası olan Küba'ya çıkarmasına izin verilmedi. Gemi Almanya'ya dönmeye zorlandı, ama son anda rotasını Anvers'e çevirme izni aldı ve Yahudi yolcuları Belçika, Hollanda, Fransa ve Büyük Britanya'dan sığınma hakkı elde etti.[27] Washington savaş sırasında da, Almanya'da ve işgal altındaki Avrupa'da bulunan Yahudilerin kaderiyle, sistematik bir soykırım yapıldığının giderek daha açık hale gelmesine rağmen pek

ilgilenmedi. 1945'te, Amerika'nın Almanya'yı işgal ettiği sırada ve Almanya'nın teslim olmasının hemen ardından, Holocaust'tan kurtulan çok sayıda kişi Amerikalı yetkililer tarafından toplama kamplarında tutuldu, sistematik bir şekilde görmezden gelindi ve hatta kötü muameleye maruz bırakıldı. Bu içler acısı durum ancak Başkan Truman'ın 1946 Eylülünde, "Görülen o ki Yahudilere Naziler nasıl davrandıysa öyle davranıyoruz, bunun tek istisnası onları öldürmüyor olmamız" diyerek durumu kabul etmek zorunda kalmasının ve General Eisenhower'a müdahale etmesini emretmesinin ardından son buldu.[28] Yahudiler ancak savaşın sona ermesinden yıllar sonra, yani edinilen tecrübelerin, –başlangıçta kibutzlarıyla sosyalizmin nahoş bir türü gibi görülen– yeni İsrail devletinin Ortadoğu bataklığında Amerika için yararlı bir müttefik olduğunu göstermesinin ardından Birleşik Devletler'de bir miktar saygı görmeye başladılar.[29]

Hitler'in 1 Eylül 1939'da Polonya'ya saldırı emrini verdiği ya da askerî makinesinin 1940 Mayısında Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve Fransa'yı ezip geçtiği sırada, Birleşik Devletler'deki yüksek çevrelerde gördüğü hatırı sayılır sempatiyi aniden kaybetmediğine de değinmek gerekir. 26 Haziran 1940'ta bir Alman ticaret heyeti New York'taki Waldorf-Astoria Oteli'nde Wehrmacht'ın Batı Avrupa'daki zaferlerini kutlamak için bir akşam yemeği düzenlediğinde, geceye General Motors'un üst düzey yöneticilerinden James D. Mooney gibi önde gelen sanayiciler de katılmıştı. GM'nin Nazi Almanyasına yaptığı hizmetler sayesinde Mooney, Henry Ford'un Führer'den aldığı madalyanın aynısıyla onurlandırılmıştı bile. (Kendisinin Üçüncü Reich'a layık olduğunu göstererek bu sayede 1937'deki bir ziyareti sırasında Hitler'den madalya alan bir başka Amerikalı ileri gelen de IBM'den Thomas Watson'dı.) Beş gün sonra Alman zaferleri bir kez daha New York'da, bu kez daha önce bahsi geçen faşizm taraftarı Texaco patronu Rieber'in ev sahipliği yaptığı bir partide kutlandı. Bu toplantıya katılan Amerikan iş dünyasının

liderleri arasında yine James D. Mooney ve Henry Ford'un oğlu Edsel de bulunuyordu. O yaz –Hitler kariyerinin zirvesindeyken– Rieber, Üçüncü Reich'ın davası için propaganda yapmak üzere Birleşik Devletler'i ziyaret eden bir Alman özel görevlisine cömert bir maddi ve manevi destek sağladı.[30]

Amerika'nın otomobil imalâtçılarının ve petrol kodamanlarının Alman zaferinde pay sahibi olmaları sebepsiz değildi. Ford'un ve GM'nin Almanya'daki iştiraklerinin sağladığı kamyonlar, tanklar, uçaklar ve diğer teçhizat ile başta Texaco ve Standart Oil'in İspanyol limanları üzerinden gönderdikleri lastik, dizel yakıt, motor yağı ve diğer petrol ürünleri olmak üzere çok büyük miktarda stratejik hammadde olmasaydı, Alman hava ve kara güçleri 1939 ve 1940 yıllarında muarızlarını bu kadar kolay mağlup edemezdi. Hitler'in mimarı ve savaş sırasındaki silahlanma bakanı olan Albert Speer, daha sonra Birleşik Devletler firmaları tarafından tedarik edilen bazı sentetik yakıt türleri olmadan Hitler'in "asla Polonya'yı işgal etmeyi göze alamayacağını" belirtecekti. Amerikalı tarihçi Bradford Sneel de aynı fikirdedir; İsviçre bankalarının savaşta oynadığı tartışmalı rolden söz ederken, "Nazilerin İsviçre bankaları olmadan da Polonya ve Rusya'ya saldırabilecekleri, ama General Motors olmadan bunu başaramayacakları" yorumunda bulunur. Hitler'in askerî başarıları yeni bir savaş biçimine, hava ve kara üzerinden son derece hızlı ve eşgüdümlü taarruzlardan oluşan *'blitzkrieg'*e [yıldırım savaşı] dayanıyordu. Fakat yukarıda söz edilen Amerikan desteği ve ITT ile IBM tarafından sağlanan muhabere ve bilgi teknolojileri olmadan, Führer *blitzkrieg* ve *blitzsiege*yi [yıldırım zaferlerinin takip ettiği yıldırım savaşlarını] ancak rüyasında görürdü.[31]

Bütün Amerikalıların Hitler'i sevdiğini söylemek elbette mümkün değildir. Bizatihi Almanya da dâhil olmak üzere diğer ülkelerde de olduğu gibi, Hitler ve genel olarak faşizm hakkındaki fikirler bölünmüş durumdaydı. Birleşik Devletler'de de sayısız insan Alman diktatörden nefret ediyor, bazı Birleşik

Devletler vatandaşları da kimi açılardan Hitler'i beğeniyor ama başka açılardan ondan hoşlanmıyordu. Pek çok Amerikalıysa tıpkı bugün olduğu gibi o zaman da diğer ülkelerin meseleleriyle ve uluslararası ilişkilerle pek ya da hiç ilgilenmiyordu ve dolayısıyla Führer ve faşist arkadaşları hakkında herhangi bir belirli fikre sahip değildi. Üstelik, Hitler'le ilgili düşünceler kariyerinin iniş çıkışlarıyla birlikte değişmişti. Örneğin Polonya'ya yönelik saldırısının ardından Birleşik Devletler'de, Chicago gibi pek çok insanın Polonyalı kökenleriyle gurur duyduğu şehirlerde, prestiji kayda değer bir düşüş yaşamıştı. Bununla birlikte önemli olan, Avrupa'da savaşın çıkmasının öncesinde ve hatta sonrasında da Hitler'in ve Nasyonal Sosyalizminin ve genel olarak faşizmin, Amerikan iktidar seçkinleri arasında ölçüsüz bir sempatiye mazhar olmasıydı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Amerika ve Kızıl Tehdit

Amerikalı iktidar seçkinleri genel olarak Avrupa faşizminden, özel olaraksa Hitler'in Nazizminden hoşnuttu; çünkü faşist rejimler büyük iş (ve büyük finans) dünyasının çıkarlarını koruyor ve destekliyordu; başka bir deyişle, "iş için iyi" olduklarını kanıtlamışlardı. Aynı derecede önemli bir başka nedense sağcı aşırıcılığın çağdaş cisimleşmesi olan faşizmin, Amerikan düzeni için, solcu aşırıcı alternatifinden, yani komünizmden ya da o dönem revaçta olan bir sözcük kullanacak olursak "Bolşevizm"den çok daha az nahoş olmasıydı. Birleşik Devletler'in büyük şirket liderlerinin nazarında komünizm faşizmden çok daha büyük bir tehlike teşkil ediyordu. Dahası faşizm, Kızıl Tehdit'e karşı etkili bir çözüm sunuyormuş gibi gözüküyordu. Avrupa'nın sosyo-ekonomik seçkinleri de meseleye aynı şekilde bakıyordu; onlar da Bolşevizmin kötü ruhunu kovmak umuduyla faşizmle flört etmişti. Avrupa'da olduğu gibi Birleşik Devletler'de de faşizme yönelik tutumlar, ancak komünizme yönelik tutumların ışığında tam olarak anlaşılabilir.

Rus Devrimi'nin haberleri 1917 yılında Atlantik'in öteki yakasına ulaştığında, hatta Büyük Savaş'ın kanlı seyrini izlemesinden önce Amerikan kamuoyunu kutuplaştırmıştı. Son derece doğal bir biçimde, Amerikan kapitalist sistemini inşa edip ondan kazanç elde eden siyasi ve iktisadi seçkinler, kapitalizmi sadece Rusya'da değil, bütün dünyada yıkma iddiasındaki bir hareketi yürekten reddettiler.[1] Öte yandan alt ve hatta orta sınıf Amerikalılar arasın-

da, kapitalist sistemi yeni ve eşitlikçi bir sosyo-ekonomik seçenekle değiştirmeyi amaçlayan devrimci bir harekete yönelik hatırı sayılır bir coşku vardı. Bolşevik davası görece radikal Amerikan emek hareketi, özellikle de devrimci sendika IWW (*International Workers of the World*, Dünyanın Uluslararası İşçileri) içinde ve o dönemde hâlâ kalabalık olan Amerika'nın sosyalist ve anarşistleri arasında kayda değer bir sempati ve destek buldu. Fakat pasifist yurttaşlar, entelektüeller ve orta sınıfın diğer saygın temsilcileri de Rusya'daki "Kızıl" devrime dair haberlere olumlu tepkiler verdi. Bunun iyi bilinen örneklerinden biri, Rusya'dan yazdığı haberlerle ve çok satan *Dünyayı Sarsan On Gün* kitabıyla Amerikan kamuoyunu Lenin'in ve yoldaşlarının lehine etkilemeye çalışan John Reed'di.[2]

Reed ve IWW üyeleri gibi Kızıllar, Bolşevizmden nefret eden ve bizatihi Birleşik Devletler'de benzer bir devrimci harekete ya da en azından radikal değişim taleplerine yol açmasından korkan Amerikan hükümetinin ve Amerikan müesses nizamının başına belaydılar. (Benzer bir korku Avrupa ülkelerinin iktidar seçkinlerini de sarmıştı.) Bu yüzden Bolşevizmin bütün taraftar ve sempatizanları acımasızca takibata uğradı. IWW yok edildi ve hükümet medyanın da yardımıyla Amerikan halkını "tanrısız Bolşevizmin" tehlikeleri konusunda ikna etmeyi amaçlayan bir kampanya başlattı. Kızıl Korku'nun alevleri esasen, Orson Welles'in ünlü filmi *Yurttaş Kane*'e de ilham kaynağı olan basın baronu William Randolph Hearst'ün gazeteleri tarafından körüklendi.[3] Sözde idealist ve demokrat Başkan Woodrow Wilson'un başsavcısı ve pek çok açıdan bir ırkçı ve anti-demokrat olan A. Mitchell Palmer binlerce Kızılın ve diğer gerçek ya da hayali radikalin takibata maruz kalmasını ve/veya 1919-20'deki "Palmer baskınlarıyla" alelacele sürgüne gönderilmesini sağladı.[4] Bunun yanı sıra, Amerikan askerleri hükümetleri tarafından 1918-20 yıllarında Bolşeviklere karşı acımasız savaşlarında Çarcı "Beyazlara" yardım etmek üzere gönderilen İngiliz, Fransız ve diğer yabancı birliklere katıldı.[5]

Palmer'in yardımcılarından özel bir gayret sergileyen J. Edgar Hoover, Kızıl Tehdit'e tamamen kafayı takmış durumdaydı. Daha sonra FBI direktörü olarak sürdürdüğü uzun kariyeri sırasında, gerçek ya da hayali Kızılların avlanmasında Al Capone gibi gangsterlere karşı verilen mücadeleye kıyasla çok daha aktif olduğunu gösterecekti.[6] FBI tarihini araştıran William W. Turner, Hoover'ı "anti-komünist ilahiyatın baba-tanrısı" ve "her yatağın altında" komünist arayan bir adam olarak tarif etmişti.[7] İlk Kızıl Korku'dan yarım yüzyıl sonra Hoover, Birleşik Devletler'de ve hatta yurtdışında Kızılları avlamaya devam edecekti; 1970'lerde FBI, Hoover'ın "gizli bir komünist" olduğundan şüphelendiği Kanada Başbakanı Pierre Trudeau hakkında kalın bir dosya tutmuştu.[8]

Amerikan hükümeti Kızıl Tehdit'e karşı içeride baskı ve Rusya'ya yönelik silahlı müdahaleyle savaşırken, Avrupa'da Büyük Savaş sona yaklaşıyordu. Bununla birlikte, Rusya'da Bolşevikler zafer kazanmış ve yeni bir devlet, yani Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni (SSCB) kurmuştu. Kızıllar Birleşik Devletler'de darbe yemiş ama yıkılmamıştı; Kızıl Korku'yu atlattılar ve yeni bir komünist partide mevzilendiler. Komünizm Amerikan işçi sınıfı arasında kayda değer bir sempati ve etkiye sahip olmayı sürdürdü ve sendikal mücadeleye en dinamik aktivistlerinden bazılarını sağladı.[9] Amerikan müesses nizamı da Bolşevizm hayaletiyle boğuşmaya devam etti. Hatta kızıl bir devrim korkusu, 1929'da utanç verici Wall Street Çöküşü, Büyük Bunalım olarak bilinen dünya çapındaki iktisadi krizin başlangıcını ilan ettiğinde yeniden alevlendi. Bu iktisadi salgın tarihte eşine rastlanmamış bir işsizliğe ve tarifi imkânsız bir sefalete neden oldu. Aynı zamanda Marx'ın Bolşevik devrimcilere de ilham kaynağı olan, kapitalist sistemin gelişimi ve kaçınılmaz çöküşü hakkındaki kuramını da doğrulamış gibi gözüküyordu. Her hâlükârda, Büyük Bunalım Amerikan kapitalizminin ve uluslararası kapitalizmin yetersizliğini çarpıcı bir

şekilde gözler önüne serdi. Stalin döneminde Bolşevizmin anavatanı hızla sanayileşirken ve ne bir iktisadi kriz ne de kitlesel işsizlik deneyimlerken bu çok daha açık bir şekilde görülüyordu. Buna karşın, 1930'larda Sovyetler Birliği gerçek bir sanayi devrimi yaşadı. Hatta Amerikalı bir tarihçi, John H. Backer, Sovyet ekonomisinin bu hızlı gelişmesini, Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşadığı iktisadi patlamayla, yani o çok övülen "iktisadi mucizeyle" karşılaştırmıştır.[10] Başlangıçta Sovyetler Birliği halkının muazzam fedakârlıklarda bulunması gerekmişti; ama Amerika'da yayımlanan 1930'lar Rusyası hakkındaki yakın tarihli bir araştırmanın yazarı olan Robert W. Thurston'a göre, yaşam standartları "yavaş yavaş ama istikrarlı bir şekilde" yükselmiş ve 1933'ten sonra, pek çok Amerikalı için durumun giderek ümitsiz bir hal aldığı bir dönemde, genel refaha yönelik bazı somut gelişmeler [kaydedilmişti]. Amerikalı işçilerin, işsizlerin, entelektüellerin ve sanatçıların sosyalizme ve SSCB'de çok büyük bir enerji ve amaç birliğiyle ve gözle görünür bir başarı kaydederek inşa edilmekte olan yeni, alternatif bir komünist toplum modeline yoğun ilgi göstermelerinde şaşılacak bir şey yoktu.[11] Genç bir Amerikalı yazar olan Malcolm Cowley, bu hislere tercüman olmuştu:

> 1930'lar boyunca Sovyetler Birliği bizimki de dâhil olmak üzere başka ülkelerdeki milyonlarca insan için ikinci bir anavatandı. Erkek ve kadınların sadece Rusya için değil, aynı zamanda dünya için de yeni bir uygarlık yaratmak üzere kendilerini feda ettikleri bir ülkeydi. Batılı radikallerin gözünde sadece bir ulus değil, bir ideal, bir inanç ve enternasyonal bir kurtuluş ümidiydi.[12]

Birleşik Devletler'de 30'lu yıllardan zaman zaman Kızıl 30'lar diye söz edilmesi nedensiz değildir. Birleşik Devletler'de ve başka her yerde, her tür anti-kapitalist plan için bir model olarak hizmet eden Sovyetler Birliği, bazı açılardan romantize edilmiş bir ülkeydi; çünkü tartışmasız bir şekilde, SSCB'deki aşırı hızlı sanayileşmeye ve sosyalizmin inşasına sert bir dev-

let müdahalesi eşlik etmiş ve beşeri ve ekolojik açıdan çok yüksek bir bedel ödenmesi gerekmişti. Öte yandan, Sovyetler Birliği'nin salt varlığı, orada gerçekleştirilen kayda değer iktisadi ve toplumsal ilerleme ve daha geniş ölçüde bu Bolşevik deneyimin gelecekteki muhtemel başarısı bile, Amerika'nın toplumsal, iktisadi ve siyasi seçkinleri tarafından gerçek bir tehdit olarak algılanmıştı. Ne de olsa Sovyetler, Amerika'nın kendi işçilerine, işsizlerine ve entelektüellerine, bir ilham kaynağının yanı sıra, ne kadar eksikli de olsa kapitalist olmayan bir topluma dair pratik bir model de sunuyordu. "Sovyetler Birliği İkinci Dünya Savaşı'ndan önce birinci sınıf bir askerî güç [ve dolayısıyla bir askerî tehdit] olarak görülmüyor[du]" diye yazmıştı, alanın uzmanı olan Amerikalı James R. Millar 1980'de şöyle eklemişti:

> [SSCB] bir tehdit olarak görüldüğü ölçüde, ideolojik bir tehditti. [Amerikalı] işçilerin ve özellikle de aralarındaki işsizlerin, Bolşevik Rusya'da kapitalizme tercih edilebilir bir alternatif görmelerinden korkuluyordu.[13]

30'larda, Amerika'nın iktidar seçkinleri Bolşevizm konusunda faşizm ve Nazizme kıyasla çok daha endişeliydiler. Kullandıkları devrimci dile rağmen aşırı sağcı bu hareketler kapitalist sistemi yıkmayı amaçlamıyordu ve "Amerika'nın totem direkleri olan özgürlük ve bireycilikle" kolaylıkla bağdaştırılabilirdi.[14] Amerikan seçkinlerinin temsilcilerinin büyük bir bölümünün nazarında, Bolşevizm tehlikeliyken, Hitler'in Nazizmi de dâhil olmak üzere faşizm öyle değildi. Üstelik genel olarak faşizm, ama bilhassa Alman faşizmi, Kızıl Tehdit sorununa karşı bir çözüm de sunuyordu. Mussolini ve Hitler, kendi ülkelerinde iktidara geldikleri andan itibaren siyasi ve sonrasında da sık sık fiziki olarak komünistleri (sosyalistlerle ve işçi sendikalarının liderleriyle birlikte) ortadan kaldırmaya girişen açık sözlü Bolşevizm karşıtlarıydı. Komünist tehditten ve genel olarak emek hareketinden kurtulmanın yolunu göstermiş ve so-

nuç olarak sadece Birleşik Devletler'de değil, Büyük Britanya'da, Fransa'da ve bu seçkinlerin Kızıl Tehdit tarafından tehdit edildiklerini ya da emeğin baskısı altında olduklarını hissettikleri bütün diğer ülkelerde takdir edilmişlerdi. İtalya ve Almanya'nın geleneksel iktidar seçkinlerini Mussolini ve Hitler'in önünü açmaya teşvik eden tam da bu düşüncelerdi.[15]

Bunun yanı sıra Hitler dünyaya, Almanya'ya muhtemelen ihtiyaç duyduğu *Lebensraum*'u ("yaşam alanını") sağlamak için değil, yeryüzünü her yerde Kızıllara ilham kaynağı olan devletten temizlemek için, er ya da geç komünistlerin anavatanıyla hesabını göreceğini ilan ediyordu. Bolşevizmi bir Yahudi komplosu olarak tanımlayan Bolşevizm karşıtlığı *Mein Kampf*'ın ana temasıydı ve Hitler'in Sovyetler Birliği'nin yıkılmasını hayatının ana gayesi, kendisine bizzat Tanrı tarafından verilmiş bir görev olarak gördüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.[16] "Hitler'in temel siyasi inancı, siyasi kariyerine başladığı andan itibaren kendi kendine verdiği görev", diye altını çizer Alman tarihçi Bernd Martin, "Bolşevizmin kökünün kurutulmasıydı."[17]

1930'larda Führer, Almanya'nın Büyük Savaş'ta aldığı yenilginin sonucunda kaybettiği heybetli askerî gücün restorasyonuna odaklanmıştı. Bu nedenle giderek daha fazla, uluslararası komünizm ejderhasının, yani Sovyetler Birliği'nin başını ezmeyi sadece isteyen değil, aynı zamanda bunu yapabilecek kudretli bir Siegfried gibi görünmüştü. Sanayileşmiş dünyanın her yerinde onu açık ya da örtük olarak büyük Sovyet karşıtı tutkularını hayata geçirmesi için cesaretlendiren devlet adamları, şirket liderleri, basın baronları ve diğer nüfuz sahibi kişiler vardı.[18] Birleşik Devletler'de Nazi Almanyası komünizme karşı bir sigorta ya da bir dalgakıran olarak övülüyordu: Örneğin yayımcısı olan Henry Luce'un Nazizmi "Bolşevizme karşı bir panzehir" olarak değerlendirdiği *Time* dergisine bakılabilir.[19] Hitler aynı zamanda Roosevelt'in Beyaz Saray'daki selefi olan Herbert Hoover gibi insanlar tarafından da Sovyetler Birliği'ni

yok etmek üzere Almanya'nın kudretini kullanması için cesaretlendirildi. (Charles Higham'a göre Hoover, "komünist devrim sırasında büyük petrol tahvilleri" yitirmişti ve Sovyetler Birliği'ne karşı tutumu bir biçimde "ezilmesi gerektiği" yönündeydi.)[20]

Hitler, anti-komünizmin "büyük ümidi" olduğunun son derece farkındaydı ve Versailles Antlaşması'nı herhangi bir yaptırımla karşılaşmadan çiğnemek için bu beklentiyi hünerle kullandı. Böylece evvela uluslararası anlaşmaları çiğneyip Almanya'yı yeniden silahlandırmayı, sonra da doğuya yönelik büyük tutkusunu hayata geçirmek için, topraklarının yanı sıra beşeri ve maddi kaynaklarının da zaruri değilse bile yararlı olduğu görülecek komşu Avusturya'yı ve Çekoslovakya'yı ilhak etmeyi başardı. Hitler kendisinden bekledikleri paha biçilmez hizmeti hesaba katan İngiliz, Fransız ve Amerikalı liderlerin bu yağmayı ona fazla görmeyeceklerini hesaplamıştı ve haklı da çıktı.

Hitler'den büyük Sovyet karşıtı kazanımlar bekleyenler bizatihi Avrupa'daki toplumsal ve siyasi seçkinlerdi. Örneğin Büyük Britanya'da, Führer'in doğuya yönelik tutkuları erken bir aşamada Lloyd George gibi saygı değer ve nüfuz sahibi siyasetçilerin, Lord Halifax'ın, "Clivedan Set" adı verilen Lord Astor ve arkadaş çevresinin, Bank of England'dan Montagu Norman'ın ve hatta kraliyet ailesi mensuplarının onayını almıştı. Hatta 1936'da VIII. Edward adıyla kısa bir süre kral olan Windsor Dükü ve Amerikalı eşi Wallis Simpson, Bavyera'daki dağ evinde Hitler'le çay içmek ve onun Rusya'ya saldırma tutkusunu cesaretlendirmek için Berchtesgaden'a seyahat etmişlerdi.[21] Çok daha sonra, 1966'da Dük bunu kabul edecekti:

> [Hitler] Kızıl Rusya'nın [sic] tek düşman olduğu ve Büyük Britanya'nın ve bütün Avrupa'nın Almanya'yı doğuya ilerleyip komünizmi ebediyen ezmek için cesaretlendirmede çıkarı olduğunu fark etmemi sağladı ... Nazilerle Kızıllar birbirleriyle savaşırken oturup izleyebileceğimizi düşündüm.[22]

Windsor Dükü'nün –neredeyse tüm diğer Batılı liderler gibi– yaklaşan bu muazzam kavgadan Nazizmin zaferle çıkmasını ümit ettiği açıktır.

İki Kanadalı tarihçi, Clement Leibowitz ile Alvin Finkel'in 1997'de yayımladıkları parlak bir araştırmanın konusu olan kötü şöhretli "yatıştırma" politikası böyle ortaya çıktı. Bu politikanın özü şöyleydi: Büyük Britanya ve Fransa, Stalin'in Hitler'e karşı uluslararası işbirliği teklifini görmezden geldiler ve Hitler'e karşı her tür diplomatik eğilip bükülme ve şaşırtıcı taviz yoluyla Hitler'in Sovyet karşıtı tutkularını kamçılamaya ve bu tutkuların hayata geçirilmesini kolaylaştırmaya çalıştılar. Bu politika, Çekoslovakya'nın Moskova'ya yönelik askerî saldırganlık için bir tür sıçrama tahtası olarak Führer'e kurban edildiği 1938 Münih Paktı ile en dip noktasına ulaştı. Fakat Hitler sonunda İngiliz ve Fransızların ödemeye hazır olduklarından çok daha yüksek bir fiyat çıkardı ve bu da 1939 yazında Polonya ile ilgili bir krize yol açtı. Yatıştırmanın gerçek amaçlarını anlamış olan Stalin fırsatı değerlendirdi ve sadece çok kıymetli bir vakit değil, aynı zamanda Doğu Avrupa'da bir *glacis* –stratejik öneme haiz bir alan– kazanmak için Alman diktatörle kendi anlaşmasını yaptı. Bu olmadan SSCB'nin 1941'deki Nazi taarruzunu atlatamayacağı neredeyse kesindi. Bizzat Hitler de Polonya'yı vermeyi reddeden Londra ve Paris'in kendisini aldattığını düşündüğü için baş düşmanıyla anlaşmaya hazırdı. Böylece Büyük Britanya ile Fransa'nın yatıştırma politikası, öncelikle SSCB yeryüzünden silinmediği ve ikinci olaraksa Nazi Almanyası Polonya'daki kısa bir *blitzkrieg*in ardından komünizmi yeryüzünden silmek için kendisini kullanmayı ümit edenlere saldıracağı için can sıkıcı bir başarısızlıkla çöktü. Tarihin ironileri gerçekten de son derece zalim olabiliyordu.[23]

Amerikan tarih metinlerinde yatıştırma fiyaskosundan bahsedildiğinde, parmak genellikle Londra ve Paris'i işaret eder. Gerçekten de bu berbat politikanın mimarları Chamberlain ve

Daladdier gibi İngiliz ve Fransız devlet adamlarıdır. Öte yandan 30'lardaki Amerikan dış politikasının, Hitler'i aynı ölçüde yatıştırmaya çalıştığı söylenemez ve bunun bir dizi nedeni vardır. Örneğin, komünizmin anavatanına karşı bir Alman haçlı seferi fikri, Büyük Britanya ve Fransa'da çok daha çekiciydi; çünkü bu ülkeler böyle bir seferden iki şekilde fayda sağlayabileceklerine inanıyorlardı. Sadece Sovyetler Birliği Hitler'in ordusu tarafından yeryüzünden silinmekle kalmayacak, aynı zamanda Doğu Avrupa'daki yeni bir Töton macerası, işlerine geldiği üzere, Batı Avrupa'yı Alman rövanşizminin tehdidinden de kurtaracaktı. Fakat Atlantik Okyanusu'nun diğer yakasında Alman rövanşizminden duyulan korku, Sovyetler Birliği'nin yok edildiğini görme arzusuna kıyasla pek de önemli bir etken değildi. Londra ve Paris için masada olanlar çok daha fazla olduğundan, Washington onursuz yatıştırma işini Batı Avrupalı meslektaşlarına bırakabilirdi. Böylece Birleşik Devletler liderleri bu politikanın çökmesinin ardından ellerini rahatça temizleyebilecekti. Üstelik Amerika'nın önde gelen çevrelerinde bazı kesimler SSCB ile iyi ilişkiler geliştirmenin çıkarlarına olduğunu düşünmeye başladıklarından, tutarlı bir Amerikan yatıştırma politikası da geliştirilememişti.

30'lar boyunca, Bolşevik anayurdu sadece iktisadi krize düşmemekle kalmamış, aynı zamanda ekonomisi de hızlı bir şekilde gelişmişti ve bu Amerika'nın bunalıma saplanmış sanayisi, ya da en azından bazı sektörleri ve şirketlerinin tedarik etmeye hevesli olduğu her tür mal için bir talep yaratmıştı. Böylece bazı Amerikan şirketleri Alman bağlantılarına bel bağlamayı seçerken, diğer şirketler Sovyetler Birliği'ne ihracat yapmanın vaatkâr bir alternatif strateji olduğunu kavradılar. Sonuç, siyaset öncelikleri açısından Amerikan iktidar seçkinleri arasında bir miktar anlaşmazlık çıkmasıydı: Temsilcilerinin pek çoğu yatıştırma siyaseti çizgisinde Alman dostu, faşizm yanlısı ve Sovyet karşıtı bir siyasetin lehinde iddialar dile getirirken, ba-

zıları şimdi SSCB ile ilişkilerin normalleştirilmesini ve Nazi Almanyasına karşı daha az müsamahakâr bir duruş geliştirilmesini savunuyorlardı.[24]

Başkan Roosevelt kısa bir süre ikinci siyasi seçenekle flört etti. 1933 Kasımında seçilmesinden bir süre sonra, Birleşik Devletler fiilen varlığı o güne kadar Washington tarafından tanınmayan Sovyetler Birliği ile normal diplomatik ilişkiler kurdu. Bununla birlikte, iktidar seçkinleri içindeki faşizm yanlısı ve Alman dostu unsur, pek çoğu Nazi Almanyasında yatırımları bulunan şirketlerle yakın ilişkilere sahip olan Bolşevik karşıtı diplomatların ve bürokratların hâkimiyetindeki Dışişleri Bakanlığı'nda güçlü bir yere sahipti. Bu memurlar yatıştırma politikasıyla uyumlu Alman yanlısı ve Sovyet karşıtı bir çizgi izlenmesini sağlamak için çok çalıştı.[25] Bunun yanı sıra, yatıştırma politikası kamuoyundan da bir miktar destek görüyordu. Pek çok Amerikalı, ülkeleri tarafından hiçbir zaman resmen tanınmayan Versailles Antlaşması'na saygı duymuyordu ve bu nedenle Hitler'in toprak taleplerinden bazılarına yönelik epey bir anlayış, hatta sempati besliyorlardı.[26] Böylece kayda geçirilen kişisel kaygılarına rağmen Başkan Roosevelt'in, İngiliz ve Fransız yatıştırma taraftarları işe koyulduğunda, yönetiminin buna ayak uydurmasına nasıl izin verdiğini anlayabiliriz. Hitler'in saldırganlıkları Washington tarafından ya görmezden gelinmiş ya da rasyonalize edilmiş ve genellikle sonunda tanınmıştı. Örneğin Avusturya'nın ilhakı Amerikalı diplomatlar ve siyasetçiler tarafından kendi ülkeleri için herhangi bir önem taşımayan doğal ve dolayısıyla kaçınılmaz bir gelişme olarak meşrulaştırılmıştı. Londra ve Paris tarafından uygulanan yatıştırma politikası, bunun ardından ihtiyatlı bir şekilde Washington tarafından desteklendi ve İngilizlerle ve Fransızların Hitler'e verdiği tavizler Roosevelt'in onayını aldı.[27] "Amerika'nın siyaseti," diye yazar Amerikalı tarihçi Gabriel Kolko, "örtük, sonra da açık bir şekilde, İngiliz ve Fransız yatıştırma politikasının arkasında kal-

dı." Çekoslovakya'nın Hitler'e kurban edildiği Münih Paktı'nın imzalanmasının ardından Başkan Roosevelt, baş yatıştırmacı Chamberlain'i yüksek sesle övmekte beis görmedi.[28]

Yatıştırma politikası 1939 yazının sonlarında Polonya krizi nedeniyle çöktü. Yatıştırma artık resmen ölüydü, ama hayaleti Atlantik'in her iki yakasında iktidarın koridorlarında dolaşmaya devam etti. Chamberlain gibi yatıştırma taraftarları Londra ve Paris'te iktidarda kaldılar ve gizlice bu gözden düşmüş siyasetin amaçlarının peşinden gitmeyi sürdürdüler. Kamuoyu onları Nazi Almanyasına savaş ilan etmek zorunda bıraktı, ama bu aslında İngiliz ve Fransızların hiçbir şey yapmadan oturup Polonya'nın ezilmesini izledikleri bir "sahte savaş," Fransızların deyişiyle "tuhaf bir küçük savaş" (*drôle de guerre*) ya da Almanların söylediği gibi bir *Sitzkrieg* ("oturulan savaş") idi. Londra ve Paris açık bir şekilde Hitler'in sonunda Sovyetler Birliği'ne döneceğini ümit etmeye devam etmiş ve bu görevinde ona yardımcı olacak düzenlemeler yapmıştı. İngiliz ve Fransız hükümetleri ve yüksek komuta kademeleri, 1939-40 kışı boyunca Almanya'ya değil SSCB'ye karşı gerçekleştirilecek her tür saldırı planı üzerinde yoğun bir şekilde çalışmışlardı. Bunlar arasında örneğin Ortadoğu'dan Bakü'deki petrol sahalarına yönelik düzenlenecek bir operasyon da vardı.[29] Birleşik Devletler'de de pek çok önde gelen kişi Hitler'in kısa süre içinde Büyük Britanya ve Fransa ile anlaşmaya varacağını ve sonra artık dağılmayacak dikkatini Sovyetler Birliği'ne hasretmekte serbest olacağını ümit etmeyi sürdürmüştü. Örneğin Almanya'nın Polonya'daki zaferinin ardından, Berlin'deki Amerikan elçisi Hugh R. Wilson, İngiliz ve Fransızların Almanya ile olan münasebetsiz ihtilaflarını çözmeye karar verecekleri ve böylece Führer'in nihayet bütün "Batı Medeniyeti"nin yararı için Sovyetler'in Bolşevik deneyimini ezme fırsatı bulacağı ümidini dile getirmişti. Birkaç ay sonra, 4 Mart 1940'ta daha önce bahsi geçen General Motors'un başkan yardımcısı James D. Mooney, Berlin'de Hitler'i Başkan

Roosevelt'in gayriresmî elçisi olarak ziyaret etti. Batı Avrupa'da barışın tesisini dilemiş, ama "Amerikalıların Almanya'nın yaşam alanı meselesiyle ilgili olarak bakış açısını anlayışla karşıladıklarını" –bir başka deyişle, Doğu'daki toprak iddialarına karşı bir itirazları olmadığını– belirtmişti. Almanya'nın Doğu Avrupa'da sınırsız hareket alanına ihtiyaç duyduğu fikri Wilson'un Londra'daki meslektaşı, sonraki başkan JFK'in babası Joseph P. Kennedy tarafından da savunulmuştu. Amerikan ana akım medyasıysa, Amerikan halkını karargâhı Moskova'da bulunan uluslararası komünizmin ülkeleri için faşizmin Alman ya da İtalyan versiyonlarından daha büyük bir tehlike teşkil ettiğine ikna etmek üzere elinden geleni yapmıştı. Hem Protestan hem de Katolik dergilerde "komünist yıkıcılık," "ülkenin karşısındaki en büyük tehdit olarak" tanımlanıyor ve diğer taraftan Hitler "Bolşevizm karşısında büyük kurtarıcı" olarak övülüyordu. Faşizmin daha büyük bir tehlike olduğunda ısrar edenler Moskova'nın enayileri olarak damgalanıyordu; faşizm karşıtlığı daha sonra, savaş sırasında popülerleşecekti; ama Amerika'nın –en iyi örneği İspanya İç Savaşı'nda Franco'nun güçlerine karşı savaşan Lincoln Tugayı'nın cesur üyeleri olan– savaş öncesi antifaşistleri, Birleşik Devletler müesses nizamının gözünde, "erken doğmuş anti-faşistler" olma hatasına düşmüşlerdi.[30]

Ve tesadüfe bakın ki Avrupa'daki faşist saldırganlığa rağmen, Birleşik Devletler yeni bir anti-komünist (ve anti-Sovyet) Kızıl Korkunun örgütlenip yönetilmesine tanıklık etti. Bu ikinci "küçük Kızıl Korku" sırasında Başkan Roosevelt kendisinin "militan bir anti-komünist" olduğunu ilan etmenin yerinde olacağını düşündü. Kabul etmek gerekir ki SSCB, toprak değiş tokuşu talebini reddeden komşusu Finlandiya'yla bir sınır savaşı başlatarak bu değirmene su taşıdı. Bu "kış savaşında" Finlerden koparılan sınır düzenlemelerinin sonucunda Sovyetler tank fabrikaları da dâhil olmak üzere hayati önem taşıyan sanayi altyapısıyla Leningrad şehrinin etrafındaki savunma sistemlerini güçlendi-

rebileceklerdi. 1941'de savaş başladığında, şehrin sekiz yüz gün sürecek şiddetli bir kuşatmaya direnmeyi güç bela da olsa başarmasıyla bunun belirleyici bir etmen olduğu görülecekti. Bununla birlikte, Bolşevizmin anayurdu Finlandiya'ya karşı girdiği yüz kızartıcı küçük savaşın bedelini, uluslararası iyi niyet ve prestij kaybı açısından çok pahalı bir biçimde ödedi.[31]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Avrupa'da Savaş ve Amerika'nın İktisadi Çıkarları

1939-1940 yıllarında savaşla ilgili görüşler, hem genel olarak halkın hem de Amerikan iktidar seçkinlerinin arasında bölünmüş durumdaydı. Bununla birlikte Birleşik Devletler iktidar seçkinleri anti-faşist olmaktan ziyade anti-komünist olmayı sürdürmüş ve nüfuz sahibi faşizm taraftarı Amerikalılardan oluşan bir çekirdek grup, Hitler'in er ya da geç Sovyetler Birliği'ne yönelerek en pervasız fantazilerini hayata geçireceğini ummaya devam etmişti. Bunun için, Londra ve Paris'in Doğu Avrupa'yı yaptıkları gibi, Batı Avrupa'yı anti-komünizm ve anti-Sovyetizm sunağında kurban etmeye de hazırdılar. Henry Ford ve Charles Lindbergh gibi açıktan Hitler sempatizanı olan kişiler, Avrupa'daki ihtilafa her tür müdahaleye karşı çıkan "Önce Amerika" hareketinin gidişatını belirlediler ve Kongre'de izolasyonistler adı verilen çoğunluk, Birleşik Devletler'in Avrupa'daki savaşa dâhil olmasına yönelik her türlü girişime direndi. İzolasyonistlere karşı çıkanlar, Hitler'in geride kalan tek düşmanı olan Büyük Britanya'nın tarafında Amerika'nın savaşa müdahale etmesini savunan müdahalecilerdi. Müdahaleciler Büyük Britanya ile önemli iş ilişkilerinin yanı sıra, kültürel, etnik, entelektüel ve tamamen duygusal bağlar, Avrupa'da demokrasinin

kaderine dair samimi bir endişe ve Birleşik Devletler'in de er ya da geç Nazi saldırganlığının kurbanı olabileceğine dair korku gibi saiklerle harekete geçmişlerdi.

Amerikan hükümeti de benzer bir şekilde bölünmüştü. Büyük Britanya'nın yanında savaşa müdahil olma fikri, Başkan Roosevelt tarafından savunuluyormuş gibi gözüküyor, ama izolasyonistlerin Kongre'deki güçleri nedeniyle tartışma dışı kalıyordu. Dahası Washington'da –ister onaylanarak isterse boyun eğilerek–, Avrupa'da Naziler tarafından kurulan "yeni düzen"in kısa süre içinde yok olması beklenmiyordu. Bu, uluslararası ilişkiler söz konusu olduğunda, örneğin Amerikan hükümetinin Berlin'deki büyükelçisini geri çekmek için bir neden görmemesi ve Vichy'de bulunan Mareşal Pétain'in işbirlikçi Fransız rejimiyle normal diplomatik ilişkilerin sürdürülmesi anlamına geliyordu. Vichy sonunda, daha sonra tartışılacak olan Amerikan-İngiliz kuvvetlerinin Fransız Kuzey Afrikasına yapacağı kara çıkarmasının ardından 1941 Kasımında, Birleşik Devletler ile olan diplomatik ilişkilerini kesecekti.[1]

Bununla birlikte, Avrupa'daki savaş neredeyse on yıldır derin bir iktisadi krize saplanıp kalmış olan Amerikan sanayisi için özellikle ilginç fırsatlar yaratmıştı. 30'larda sadece Amerika'yı değil, dikkate değer Sovyetler Birliği istisnası dışında bütün sanayileşmiş ülkeleri kasıp kavuran Büyük Bunalım'ın nedenleri, kapitalist sınai sistemin hızlı gelişiminde bulunabilir. Verimlilik o kadar artmıştı ki mal arzı, talebi aşmaya başlamıştı. Kronik aşırı üretimin bir sonucu olarak, fiyatlarla birlikte kârlar da düştü, satılamayan mal stokları büyüdü ve fabrikalar işçileri işten çıkardılar ya da kapılarını kapayarak işsizliği arttırdılar. Bunun sonucunda alım gücünde yaşanan düşüş, toplam talebin daha da düşmesine neden oldu ve bu da hayati aşırı üretim sorununu daha da kötüleştirdi. 1921 sonbaharında yaşanan kötü şöhretli Wall Street Çöküşü, genellikle iddia ya da ima edildiği gibi Büyük Bunalım'a neden olmamış, sadece ölümcül yapısal eğilimleri yansıtmıştı:

Artık ortada sürdürülebilir sınai gelişmeye ve dolayısıyla yapılan yatırımların kâr ve getirilerinde de daha fazla artış olacağına dair herhangi bir beklentinin kalmadığı gözle görülür hale geldiğinde, hisse senedi değerleri de hızla düşmüştü.

1932 yılında Amerika, Demokrat aday Franklin D. Roosevelt'i başkan olarak seçti. Cumhuriyetçi rakibi Herbert Hoover, Adam Smith'in devletin iktisadi yaşama müdahale etmekten mümkün olduğunca uzak durmasını gerektiren Ortodoks liberal *laissez-faire* ilkelerine bağlı kalmayı tercih ederken, Roosevelt kendi liderliğinde devletin iktisadi krizle mücadele etmek için bir şeyler yapacağını ima etmişti. Roosevelt'in yeni yönetimi, Tennessee Vadisi'ndeki barajların inşası gibi devlet destekli devasa projelerin de dâhil olduğu yeni siyaset araçlarıyla gerçekten de krizle mücadele etti. Bu mücadelenin özünde yatan ana fikir, iş yaratarak talebi canlandırmaktı. Bununla birlikte –*laissez-faire* taraftarlarının menfur bir sosyalist deney olarak kötüledikleri– bu siyasetin beraberinde getirdiği yüksek harcamalar, ulusal borcun aniden yükselmesine neden olma tehlikesi taşıyordu. Roosevelt'in Hitler tarafından Almanya'daki iktisadi krizle mücadele etmek için kullanılan yol yapımı ve yeniden silahlanma politikasından çok az farkı olan, alışılmadık ve enflasyonist iktisat politikasıyla ilgili girişimleri, Britanyalı iktisatçı John Maynar Keynes'in adıyla bilinen yeni bir iktisat kuramının ilham kaynakları arasında yerini aldı. Tutarlı olmaktan uzak politikalarına Keynesyen bir perspektiften hatasız demek mümkün olmasa da, Roosevelt'in iktisadi krize yeni yaklaşımı, en azından bu anlamda Keynesyendi. Her hâlükârda, *New Deal* adıyla bilinen bu yeni icat edilmiş iktisat politikasıyla Roosevelt, Amerika'yı Büyük Bunalım'dan çıkarmayı başaramadı.

Öte yandan Avrupa'daki ihtilaf, Amerikan ekonomisi için son derece ilginç olasılıklar yarattı. Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi, hiç değilse savaş bir kez daha müzmin bir hal alırsa, savaşan ulusların her tür silah ve donanıma ihtiyaç duymaları

beklenebilirdi. Eğer Amerikan sanayisi bu malları sağlayabilirse, bu iktisadi kriz ve işsizlik sorununa bir çözüm getirebilirdi. Ama savaşan uluslardan hangileri Sam Amca için potansiyel müşteri olacaktı? Hangi ülkeler Amerikan ihraç malları için birer pazar haline gelebilirdi? Birinci Dünya Savaşı'nın ilk aşamalarında, tarafsız Birleşik Devletler başta Büyük Britanya olmak üzere İtilaf Devletleriyle iş yapmıştı. 1914 ve 1916 yılları arasında, Amerika'dan Büyük Britanya ve Fransa'ya yapılan ihracatın toplam değeri 824 milyon dolardan 3,3 milyar dolara çarpıcı bir şekilde artarken, Almanya ve Avusturya-Macaristan'a yapılan ihracatın hacmi sadece 1 milyon dolar seviyesine inmişti. Bu istatistikler Amerikalıların İtilaf Devletlerine duyduğu sempatiyi değil, Britanya'nın deniz ablukasının Almanya'nın savaş sanayilerinin açlığını çektiği malları tedarik etmesini imkânsız hale getirmiş olduğu gerçeğini yansıtıyordu.[2]

İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında, Birleşik Devletler'in *Cash and Carry* diye anılan yasaları savaşan ülkelerin Amerika'da sadece nakit para karşılığı mal alabilmesini şart koşuyordu; bu ülkeler, söz konusu malların gideceği yere taşınması için kendi düzenlemelerini yapmak zorundaydı. Kraliyet Donanması hâlâ Atlantik'e hükmetmeye devam ettiğinden, bu Almanların Birleşik Devletler'den savaş ihtiyaçları için mal alamayacağı anlamına geliyordu. Batı Avrupa'ya düzenlenen harekâtın ardından, Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi, Amerikan sanayisi için potansiyel bir pazar olarak sadece Büyük Britanya kaldı.[3] Büyük Savaş'tan bir ders çıkarıldığı için Birleşik Devletler tarafından nakit ödeme şartı koşulmuştu. Başlangıçta İngilizlerin borç karşılığında mal almalarına izin verilmişti. 1917 yılında, İngiliz ve Fransızlar savaşı kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalınca, Birleşik Devletler müşteri ve borçlularının çöküşünü engellemek için askerî müdahalede bulunmak zorunda kalmıştı.[4] Bu yüzden, İkinci Dünya Savaşı başladığında tarafsız Amerikalıların daha dikkatli olması ve nakit ödeme konusunda ısrar etmesi anlaşılır

bir durumdu. Bununla birlikte, zor durumda olan İngilizler nakit kıtlığı çekmeye başladığında, Amerika'nın liderleri ülkelerinin Büyük Britanya ile sürdürdüğü transatlantik ticaretin kesintiyle uğraması ihtimalini göze alamadı. Yüksek gümrük resimlerine rağmen, Büyük Britanya savaştan önce Amerika'nın ihracatının yüzde 40'ını karşılıyordu ve Birleşik Devletler, özellikle de savaş sırasında yapacağı ticaret ekonomisini Büyük Bunalım'ın yarattığı durgunluktan çekip çıkarmaya yardım edebileceğinden, böylesine önemli bir ortağı kaybetmek istemiyordu. Her hâlükârda, tükenen nakit rezervlerine rağmen, Büyük Britanya bazı açılardan güvenilir olmayı sürdürdü; çünkü deniz aşırı sömürgeler biçiminde devasa bir jeopolitik sermayeye sahip olmakla övünen bir imparatorluktu. Kraliyet Donanmasına eskimiş bir dizi destroyer vermesi karşılığında, Birleşik Devletler 1940 yılında Karayipler'de ve Kanada'ya ancak savaştan sonra, 1949 yılında katılacak bir Britanya Dominyonu olan Newfoundland'de bir dizi deniz ve hava üssü devraldı. Başkan Roosevelt sonunda, İngilizlere müphem bir şekilde Arazi-Kiralama adıyla bilinen bir sistemle kolay ödeme koşulları bahşetme konusunda Kongre'yi ikna etmeyi başardı. Bu terim iki ülke arasında tamamen ticari ve karşılıklı bir düzenleme olduğu izlenimi yaratıyordu. Resmî olarak 1941 Martında uygulanmaya başlanan Arazi-Kiralama, Londra'ya Amerika'dan silah, cephane ve benzer acil ihtiyaçları satın alırken kullanacağı neredeyse sınırsız bir kredi sağladı. Böylece Büyük Britanya'ya yönelik Amerikan ihracatının toplam değeri göz kamaştırıcı bir artışla, 1939'da 505 milyon dolardan 1940'ta 1 milyar dolara, 1942'de 2,5 milyar dolara, 1943'te 4,5 milyar dolara ve 1944'te en az 5,2 milyar dolara yükseldi. Amerikan ticareti açısından bakıldığında Arazi-Kiralama bir rüyanın gerçekleşmesi anlamına gelmişti; çünkü bu sayede Birleşik Devletler'in ihracata yönelik üretimi için devasa bir pazar açılmıştı.[5]

Arazi-Kiralama sevkiyatları aynı zamanda "*the consideration*" olarak bilinen önemli bir İngiliz imtiyazıyla da ilişkiliydi. Londra

kendisini savaş sonrasında Amerika'nın Büyük Britanya'ya ve ona bağlı topraklara ihracat yapmasını engellemese bile kuşkusuz sınırlayan "emperyal tercih" tarifelerinden oluşan korumacı sistemi tasfiye etmeye adamıştı. "Arazi-Kiralama" diye yazar Amerikalı iki tarihçi, Justus D. Doenecke ve John E. Wilz;

> uzun süre inanıldığı kadar cömert değildi. ... Sevkiyatların diğerkâm bir hediye olduğu söylenemezdi, çünkü ödeme ertelense bile eninde sonunda yapılması gerekiyordu ... nihai faturanın zorunlu olarak parayla ya da tersine sevkiyatlarla ödenmesi şart değildi. Britanya'nın emperyal tercih tarifelerinin kaldırılması ve böylece Amerikan mallarının geleçekte o güne kadar İngiltere'nin [sic] hâkimiyetinde olan pek çok pazara daha kolay ulaşması [bekleniyordu].[6]

Arazi-Kiralama sayesinde, Amerikan sanayisinin ihraç malları gelecekte görece kapalı bir Büyük Britanya ekonomisine gitmeyecek, bunun yerine açık bir kapının imkânlarından yararlanacaktı. Bu Birleşik Devletler'de Büyük Bunalım'ın krizine bir çözüm, yani Amerikan malları için İngiliz pazarına ve zamanla bütün dünya pazarlarına serbest erişim beklentisi yarattı. Böylece, gelişmekte olan uluslararası ticaretin temel bir sorun olan talep darlığını ortadan kaldırması bekleniyordu.[7]

Arazi-Kiralama sistemi 30'ların iktisadi krizi için klasik bir Keynesyen çareydi: Devlet büyük ölçekli Arazi-Kiralama siparişleriyle ekonomiye "su basacak" ve bu tasarıyı esasen gerekli sermayeyi borç alarak finanse edecekti. Ulusal borç Arazi-Kiralamanın ve Amerika'nın şimdi hızla artan askerî harcamalarının sonucunda kayda değer bir artış gösterecek ve 1939'da 3 milyar dolardan, 1941'de neredeyse 5 milyar dolara, 1942'de 20 milyar dolara ve 1945'te 45 milyar dolara yükselecekti. Fakat zamanla yüksek kârların Washington'ın borçlarını kapamasını mümkün kılacak yeterli vergi gelirini yaratması bekleniyordu. Bütün bunlar saf kuramın, yani Keynesyen kuramın varsayımlarıydı. Fiiliyatta tasarı şöyle sonuçlandı: Amerikan devleti genel

gelirlerini, Arazi-Kiralama işini ve genel olarak savaş üretimini nerdeyse tekeline alan büyük şirketler tarafından sunulan yüksek faturaları ödemekte kullandı. Bu faturalar çoğunlukla savaş sırasında –esasen hüsnü tabirle "Zafer Vergisi" olarak adlandırılan bir vergi getiren, 1942 Ekiminde çıkarılan azalan oranlı *Revenue Act*'in sonucunda– giderek daha fazla zengin Amerikalılar ve büyük şirketlerden ziyade sıradan yurttaşlar tarafından verilen doğrudan ya da dolaylı vergiler yoluyla ödendi. Böylece devasa özel kârlar Amerikan halkı tarafından finanse edilmiş oldu.[8] "Savaşın finansmanının yükü," diye gözlemler Amerikalı tarihçi Sean Dennis Cashman, "kesin olarak toplumun yoksul mensuplarının omuzlarına ... yüklen[miştir]."[9]

Büyük Britanya da, en azından kısa vadede, Arazi-Kiralamadan yararlanmıştı; çünkü Amerikan silahlarının ve diğer savaş teçhizatının ithalatı, Fransa'nın düşüşünden sonra Hitler'e karşı savaşı sürdürmesini ve birkaç yıl sonra bu çetin sınavdan zaferle çıkmasını mümkün kıldı. Bununla birlikte uzun vadede, Büyük Britanya bunun bedelini siyasi ve ekonomik bir dünya gücü olma statüsüyle ödeyecekti. Arazi-Kiralama Birleşik Devletler'in Büyük Britanya'ya ve bütün bir imparatorluğuna iktisadi olarak nüfuz etmesinin ve sonunda ona hâkim olmasının ilk adımı oldu. Arazi-Kiralama geri döndürülemez bir şekilde Büyük Britanya'nın küçük ortak, Amerika'nın Avrupa'daki sadık yardımcısı rolünü oynamaya yazgılı olduğu, çok yakın ama son derece asimetrik bir askerî, siyasi ve iktisadi Amerika-Britanya ortaklığına yol açtı. İlişki bu noktaya İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden önce geldi ve günümüzde de böyle olmayı sürdürmektedir.[10] (Bazı çağdaş Müttefik liderleri, örneğin Londra'da bulunan sürgündeki Belçika hükümetinin son derece yetenekli maliye bakanı Camille Gutt, Arazi-Kiralama yardımının savaştan sonra Birleşik Devletler'in ikili ilişkilerinde "diğer ülkelere ticari ve iktisadi şartları dikte etmesine" izin vereceğini ve böylece Amerika'ya yüksek bir iktisadi bağımlılıkla

sonuçlanacağını, bu yüzden Arazi-Kiralama kredilerinin ancak ihtiyatlı bir şekilde kullanılmasının akıllıca olacağını gayet iyi anlamıştı. Fakat Britanyalılara kıyasla Belçikalılar Amerika'dan aldıkları malların karşılığını Kongo sömürgelerinden gelen bakır, kobalt ve özellikle de Amerikalıların nükleer bombalarını üretmekte kullanacakları uranyum gibi önemli madenlerle ödeyebilmek gibi bir avantaja sahiptiler.)[11]

Avrupa'da patlak veren savaş Amerika'nın büyük iş dünyası için eşine rastlanmamış bir fırsat penceresi açtı. Büyük Britanya ile kârlı ticaretten para kazanma şansına balıklama dalan pek çok Amerikan şirketi sahibi ve yöneticisi, kuşkusuz Churchill'den daha çok Hitler'e, demokrasiden daha çok faşizme sempati duyuyordu. Bununla birlikte, *Cash and Carry* ile başlayıp Arazi-Kiralamaya dönüşen tamamen paraya dayalı Amerika-Britanya ticari ilişkisi, en çıkarcı Amerikalı girişimcilerin bile duygularını etkiler hale geldi. Amerikan sanayisi kendisini giderek Büyük Britanya ile olan kârlı ticaret ilişkilerine göre konumlandırdıkça, bu ülke tedricen Birleşik Devletler'de daha fazla sempati kazanmaya başladı. Bunun aksine, Nazi Almanyasının davası da, kısa bir süre önce Hitler'e şans dileyen ama şimdi Büyük Britanya ile patlayan ticaretten büyük miktarlarda para kazanmaya başlayan işadamları arasında bile giderek daha az anlayışla karşılanır oldu.

Amerikan iktidar seçkinleri arasında Nazi Almanyasına giderek daha az sempatiyle bakılmasının bütünüyle ekonomik bir başka nedeni daha vardı. Peter N. Carroll ve David W. Noble'ın Roosevelt ve danışmanlarına ilişkin kısa hikâyelerinde yazdıkları gibi, Birleşik Devletler'in siyasi ve sınai liderleri "Amerika'nın refahı açısından dış ticaretin vazgeçilmez olduğu" konusundaki kanaatlerinde fikir birliği içindeydiler ve ihraç malları için açık kapılar istiyorlardı.[12] Fakat, zaman içinde Naziler savaş hazırlıklarının bir parçası olarak kendi kendine yeten bir ekonomi yaratmaya çalışmış ve böylece ithalatı kısarak Almanya'yı Amerikalı işadamları tarafından pek sevilmeyen "kapalı ekonomiler"den

birine çevirmişlerdi. Birleşik Devletler'den Almanya'ya yapılan ihracat 30'lar boyunca önce yavaş yavaş, ardından Nazi kendi kendine yeterlilik planlarının ivme kazanmasıyla birlikte hızlı bir şekilde azalmıştı. 1933 ile 1938 yılları arasında Almanya'nın Amerika'nın ihracat hacmindeki payı yüzde 8,4'ten yüzde 3,4'e düşmüş; 1938'e gelindiğinde, Almanya'ya yapılan Birleşik Devletler ihracatının toplam değeri sadece 406 milyon dolarda kalmıştı ki, bu on yıl önce iki milyar dolardı. Bizatihi Almanya'da şubeleri bulunan Amerikan şirketleri için bu gelişme kayda değer bir sorun teşkil etmeyebilirdi, ama bu ayrıcalığa sahip olmayan Amerikan şirketlerinin liderleri –ve Birleşik Devletler'in refahının dış ticarete dayandığına inanan siyasetçiler– bu eğilim karşısında son derece endişelenmişlerdi.[13] (Bu kendi kendine yeterlilik arayışı içinde, Almanya'nın ithal etmeye devam etmek zorunda olduğu tek meta, Birleşik Devletler şirketlerinin daha önce gördüğümüz gibi tarafsız ülkeler üzerinden büyük miktarlarda tedarik etmeye gizlice devam ettikleri petroldü.)

Hitler'e hayırhah bakan kişilerin de aralarında bulunduğu pek çok Amerikalı sanayici ve siyasetçi için daha da rahatsız edici olan şey, Berlin'in Latin Amerika'daki agresif uluslararası ticaret politikasının başarısı olmasıdır. 20. yüzyılın başında Monroe doktrininin ilan edilmesinden bu yana, Amerikalılar Orta ve Güney Amerika'yı kendi ticari yetki alanları olarak görmüşlerdi. Bununla birlikte 1930'lar boyunca Almanya'nın Brezilya, Şili ve Meksika gibi ülkelerin ithalat hacmindeki payı eskiden kimsenin tehdit etmediği Amerikan rekabetinin aleyhine –ve Amerikalıları rahatsız edecek şekilde– hızla artmıştı.[14] Amerikalı tarihçi Patrick J. Hearden şöyle yazıyor:

> Nazilerin Güney Amerika'daki ticari taarruzları Birleşik Devletler'in aleyhine büyük kazanımlar elde etmeye devam etti. Almanya'nın Latin Amerika'nın toplam ithalatındaki payı 1929'da yüzde 9,5'ten 1938'de 16,2'ye yükselirken, Birleşik Devletler için rakamlar 38,5'ten 33,9'a düştü. Dışişleri Bakanlığı

rahatsız olmuştu. "Rekabet sürekli yoğunlaşıyor," diye belirtmişti [bir memur] 1938 Mayısında. "Amerikalı ihracatçılar giderek daha fazla memnuniyetsizliklerini dile getiriyorlar."[15]

O halde ticari olarak Nazi Almanyası dünyanın bu bölümünde, Meksika'daki Alman büyükelçisinin 1938'de Berlin'e gönderdiği bir raporda belirttiği gibi, Birleşik Devletler'in "en can sıkıcı rakibi" haline geliyordu.[16]

Amerikan bakış açısından, Almanya'nın "kapalı ekonomisi" sorunu 1938, 1939 ve 1940 yıllarında şiddetlendi. Bu öncelikle yatıştırma siyasetinden, sonraysa Wehrmacht'ın zaferlerinden, yani Nazilerin Fransa ve Alçak Ülkeler ile Doğu Avrupa'nın büyük bir bölümü üzerinde ekonomik hegemonyasını kurmasına olanak sağlayan etmenlerden kaynaklandı. Bundan böyle artık Birleşik Devletler'in ihraç mallarına kapılarını kapayan yalnızca Almanya değil, Kıta'daki bütün bir *Grossraumwirtschaft*'ı ("büyük iktisadi alan") idi. Almanya'da iştirakleri bulunan Amerikan şirketleri, daha sonra göreceğimiz üzere bu gelişmeden gizlice kazanç elde etmeyi başarmışlardı; ama genel olarak Amerika'nın sınai ve siyasi liderleri için bu daha öncesinde pek çoğunun hayranlıkla baktığı Nazi liderleri tarafından suratlarına atılmış bir tokat anlamına geliyordu.

1940'ın sonlarında ve 1941'in başlarında Büyük Britanya ile olan baştan çıkarıcı iş fırsatları –ve Arazi-Kiralamanın açık kapılar yaratma potansiyeli– bu ortamda ortaya çıktı. Avrupa'daki savaşla ilgili olarak şirketler Amerikasının sempatisinin gözle görülür şekilde Almanya'dan Büyük Britanya'ya kaymasında ve bir süre sonra basında artık Hitler'le ilgili olumlu hiçbir şey çıkmamaya başlamasında ve böylece Amerikan kamuoyunun da genel olarak giderek daha çok Büyük Britanya'nın davasını desteklemesinde şaşılacak bir şey yoktu.

İş hayatında, önemli bir müşterinin iflas etmesi, bir tedarikçiye çok pahalıya patlayabilir. Dolayısıyla Birleşik Devletler Büyük Britanya'nın savaşı kaybetmesini kaldıramazdı. Öte yandan,

Amerikan sanayisinin çıkarları Britanya'nın savaşı kazanmasını gerektirmiyordu, ki bu Fransa'nın düşüşünün ardından bütünüyle ihtimal dışıymış gibi gözüküyordu. Şirketler Amerikası için en avantajlısı Avrupa'daki savaşın mümkün olduğunca uzadığı ve böylece büyük şirketlerin İngiliz ortaklarına sonsuz bir şekilde mal tedarik etmeye devam ettiği bir senaryoydu. Biyografisini kaleme alan David Lanier'e göre, Henry Ford bu yüzden "Müttefiklerin de Mihverin de [savaşı] kazanamaması ümidini dile getirmişti," ve bir noktada Birleşik Devletler'in hem Britanya'ya hem de Mihver güçlerine "her ikisi de çökene dek savaşmaya devam edecekleri araçları" tedarik etmeye devam etmesi gerektiğini bile ileri sürmüştü.[17] Ford öğütlediği şeyi hayata geçirdi ve ülkedeki ve yurtdışındaki fabrikalarını hem Almanlara hem de İngilizlere her türlü savaş teçhizatı tedarik edecek şekilde düzenledi. Almanya'da kârlı yatırımları olan bir başka kodaman olan IBM'in Thomas Watson'ı da, Kıta Avrupasında Nazilerin sürekli bir hâkimiyet kurması ihtimali karşısında soğukkanlılığını aynı şekilde korudu. "[Diğer] pek çok [Amerikalı işadamı] gibi," diye yazar Edwin Black, "Watson da Amerika'nın savaşın dışında kalacağını beklemişti"; Almanya Avrupa'nın efendisi olmaya devam edecek ve –Dehomag üzerinden Üçüncü Reich'ta çoktan sağlam bir şekilde yerleşmiş olan– IBM "veri alanını [yöneterek]" kazanç sağlayacaktı. Watson Nazi işgali altındaki Avrupa'nın Orwell'in *1984*'ünde tahayyül edilene benzer korkunç bir iktidar bloğuna dönüşmeye yazgılıymış gibi görünmesi karşısında hiç de endişeye kapılmıyordu; bilakis Büyük Birader'e topyekûn denetim için ihtiyaç duyduğu teknolojik araçları sağlamayı ve bundan gereğince kâr etmeyi dört gözle bekliyordu.[18] Bütün bunların ışığında, Amerikalı liderlerin, giderek daha fazla Büyük Britanya'ya sempati duysalar da, kendi ülkelerinin savaşa aktif olarak girmesi için herhangi bir plana sahip olmamaları anlaşılır bir şeydir. Fransa'nın düştüğü ve Dunkirk'ten tahliyenin gerçekleştiği dönemde durum İngilizler açısından

bir an için kritik göründü. Fakat 1940 yazının ve Kraliyet Hava Kuvvetleri tarafından parlak bir zafere imza atılan destansı Britanya Muharebesi'nin ardından, sert küçük Albion'un, en azından Birleşik Devletler savaşı sürdürmek için gerekli kaynakları sağlamayı sürdürdüğü sürece pes etmeyeceği belli olmuştu. O halde Avrupa'daki savaşın uzun bir süre daha devam etmesi bekleniyordu. Eğer bu esnada Naziler Avrupa kıtasının efendisi olarak kalacaklar ve burada kendi "yeni düzenlerini" kurmakta serbest olacaklarsa, bu Washington'ı pek de rahatsız etmezdi. Amerika'nın Avrupa'daki ihtilafa aktif bir şekilde müdahil olmaya yönelik bir arzusu yoktu ve 1940 sonbaharındaki başkanlık seçimleri vesilesiyle Roosevelt Amerikan halkına bir sonraki başkanlık döneminde "[evlatlarımızın] yabancı savaşlara gönderilmeyeceği" konusunda güvence vermişti.[19] 1941 sonbaharında Alman denizaltılarıyla, Britanya'ya giden yük gemilerine eşlik eden Birleşik Devletler Donanması'na bağlı destroyerler arasında yaşanan bir dizi olay, Nazi Almanyası ile ilişkilerin daha da bozulmasına neden olduğunda, "ilan edilmemiş deniz savaşı" olarak bilinen bu kriz bile Avrupa'daki savaşa Amerika'nın aktif bir şekilde dâhil olmasına yol açmadı.[20] Amerikan iktidar seçkinleri Nazi Almanyasına yönelik bir haçlı seferiyle ilgilenmedikleri gibi, 1941 Haziranında Sovyetler Birliği'ne saldıran Nazi Almanyası da Amerika'ya savaş ilan etmekle ilgilenmiyordu. Sonunda, 1941 Aralığında Birleşik Devletler aktif bir savaşan devlet haline gelecekti. Bununla birlikte, Stephen Ambrose'un da belirttiği gibi, Amerika İkinci Dünya Savaşı'na olumlu bir edim ima eden, etken bir fiil olarak "girmek" anlamında "girmemiş"ti. Birleşik Devletler, Ambrose'un haklı bir şekilde vurguladığı gibi, savaşa "çekilmişti" ve bu "Amerikan başkanının eylemleri [ve buna onun temsil ettiği iktidar seçkinlerinin arzuları da eklenebilir] nedeniyle değil, onlara rağmen" gerçekleşmişti.[21]

BEŞİNCİ BÖLÜM

1941 Sonbahari: Savaşın Seyri Moskova Önlerinde Değişiyor

Hitler'in en başından beri istediği şey, Sovyetler Birliği'ne karşı savaştı. 1920'lerin ortalarında yazılmış olan *Mein Kampf*'ın sayfalarında çok açık bir şekilde ifade etmişti bunu. Üstelik, Alman bir tarihçinin yakın tarihlerde ikna edici bir şekilde gösterdiği gibi,[1] Hitler'in 1939'da başlatmayı istediği ve tasarladığı, Polonya, Fransa ya da Britanya'ya karşı değil, Sovyetler Birliği'ne karşı bir savaştı. Aynı yılın 11 Ağustosunda Hitler, Milletler Cemiyeti'nin bir memuru olan Carl J. Burckhardt'a, "başlattığı her şeyin Rusya'ya yönelik olduğunu" ve "eğer Batı [yani, Fransız ve İngilizler] bunu anlayamayacak kadar aptal ya da körse, Ruslarla bir anlaşmaya varmak zorunda kalacağını, dönüp Batı'yı yeneceğini ve sonra bütün gücüyle Sovyetler Birliği'ne darbe indirmek için geriye döneceğini" açıklamıştı.[2] Gerçekten de yaşanan bu oldu. Batı'nın Hitler'in öngördüğü gibi ona doğuda serbestlik sağlamayacak kadar "aptal ve kör" olduğu ortaya çıktı ve bu yüzden o da Moskova ile anlaştı –kötü şöhretli "Hitler-Stalin Paktı"– ve sonra Polonya, Fransa ve Britanya'ya karşı savaş başlattı. Fakat nihai hedefi değişmemişti: Mümkün olduğunca kısa süre içinde Sovyetler Birliği'ne saldırıp onu yok etmek.

Hitler ve Alman generalleri Birinci Dünya Savaşı'ndan önemli bir ders çıkardıklarına kanaat getirmişlerdi. Modern bir

savaşı kazanmak için gereken petrol ve lastik gibi hammaddelerden yoksun bir şekilde Almanya, "Büyük Savaş"ın kafalarındaki yeni edisyonunu kazanamazdı. Bu tür bir savaşı kazanmak için, Almanya'nın hızlı, çok hızlı bir zafer elde etmesi gerekiyordu. *Blitzkrieg* mefhumu, yani savaşın (*Krieg*) yıldırım (*Blitz*) kadar hızlı olması gerektiği fikri böyle doğdu. *Blitzkrieg* motorize bir savaş demekti, bu yüzden Almanya 30'larda bu tür bir savaşa hazırlanmak için, birlikleri taşıyacak kamyonların yanı sıra devasa sayılarda tank ve uçak üretti. Bunun yanı sıra çok büyük miktarda petrol ve lastik ithal edilerek depolandı. Gördüğümüz gibi, bu petrolün büyük bir kısmı, bazıları aynı zamanda kömürden sentetik yakıt üretmenin "tarifini" verecek kadar nazik olan Birleşik Devletler şirketlerinden satın alındı. 1939 ve 1940 yıllarında bu teçhizat Wehrmacht ve Luftwaffe'nin Polonya, Hollanda, Belçika ve Fransız savunmalarını binlerce uçak ve tankla birkaç hafta içinde aşmasını sağladı; *blitzkrieg*i, "yıldırım hızında savaşları" istisnasız bir şekilde *blitzsiege*, "yıldırım hızında zaferler" izledi.

Polonya, Fransa ve diğerlerine karşı elde edilen zaferler yeterince göz kamaştırıcıydı; ama Almanya'ya yaşamsal önem taşıyan petrol ve lastik açısından çok fazla ganimet sağlamamışlardı. Bunun yerine "yıldırım savaşları" aslında savaştan önce yapılmış stokları tüketti. Hitler'in şansına, 1940 ve 1941'de Almanya hâlâ tarafsız olan Birleşik Devletler'den, çoğunlukla Franco İspanyası gibi diğer tarafsız (ve dost) ülkeler üzerinden petrol ithal etmeye devam edebildi. Dahası Hitler-Stalin Paktı'nın hükümleri gereği Sovyetler Birliği de Almanya'ya cömert denebilecek bir biçimde petrol sağladı. Bununla birlikte Hitler için, Almanya'nın da karşılığında Sovyetler Birliği'ne ordusunu modernize edip silahlarını geliştirmekte kullanacağı yüksek kaliteli sınai mallar ve gelişmiş askerî teknoloji sağlamak zorunda olması, çok sıkıntılı bir durumdu.[3] Hitler için bir başka baş ağrısı da Sovyetler'le anlaşmasının koşullarının bu ülkenin Doğu Polonya'yı işgal etmesine izin vermesi ve böylece sınırlarını ve savunmalarını batıya

doğru birkaç yüz kilometre kaydırarak, planlanan Moskova'ya doğru ilerlemeyi Alman ordusu için çok daha vakit alacak bir hale getirmesiydi. (Wehrmacht gerçekten de 1941 sonlarında Moskova'nın dış mahallelerine ulaştığından, saldırılarını daha doğudaki pozisyonlardan başlatabilseydi muhtemelen şehri alabileceği ve belki de savaşı kazanabileceği ileri sürülebilir.)

1939'da Hitler gönülsüzce Sovyetler Birliği'ne yönelik savaş planını rafa kaldırdı; fakat Fransa'nın yenilmesinden çok kısa bir süre sonra, 1940 yazında bu planı yeniden canlandırdı. Barbarossa Harekâtı (*Unternehmen Barbarossa*) kod adıyla anılacak bu tür bir saldırı hazırlanmasına yönelik resmî emir birkaç ay sonra, 18 Aralık 1840'ta verildi.[4] 1940'a gelindiğinde Hitler açısından değişen hiçbir şey yoktu: "Gerçek düşman doğudakiydi."[5] Hitler sadece yaşamının büyük tutkusunu hayata geçirmeden, yani *Mein Kampf*'da baş düşmanı olarak tanımladığı ülkeyi yok etmeden önce çok fazla beklemek istemiyordu. Dahası, Sovyetler'in er ya da geç geleceğinden emin oldukları bir Alman taarruzu için savunma hatlarını çılgınca hazırlamakta olduklarını biliyordu. (1939'daki saldırmazlık paktına dayanarak Nazi Almanyası ile Sovyetler Birliği'nin dostane "müttefikler" oldukları düşüncesi korkunç bir hatadır.) Sovyetler Birliği gün geçtikçe güçlendiğinden, zamanın Hitler'in lehine işlemediği açıktı. Fırsat penceresi kapanmadan önce daha ne kadar bekleyebilirdi ki?

Üstelik Sovyetler Birliği'ne karşı bir *blitzkrieg* başlatmak, Almanya'ya bu devasa ülkenin neredeyse sınırsız kaynaklarını sunmayı vaat ediyordu. Bunlar arasında savaş sırasında kıtlıklar yaşayan Alman nüfusuna buğday sağlayacak Ukrayna; sentetik petrol ve lastik üretiminde kullanılabilen kömür gibi madenler; ve –son olarak ama kuşkusuz bir o kadar önemli– Bakü ve Grozny'nin, benzin içen Panzerlerin ve Stukaların her an depolarını ağzına kadar doldurabilecekleri zengin petrol sahaları vardı. Bu varlıklarla takviye edildikten sonra Hitler için, örne-

ğin Cebelitarık'ın ele geçirilmesiyle başlayarak Britanya ile olan hesabını görmesi basit bir mesele olacaktı. Almanya sonunda Atlantik'ten Ural Dağları'na uzanan bir Avrupa "istihkâmı" içinde dokunulmaz, sınırsız kaynağa sahip ve dolayısıyla Hitler'in ateşli tahayyülünde uyanan gelecekteki "kıtalar arası savaşlarda", Birleşik Devletler de dâhil olmak üzere her tür düşmana karşı uzun, sürüncemeli savaşları bile kazanmaya muktedir, gerçek bir dünya gücü haline gelecekti.

Hitler ve generalleri Sovyetler Birliği'ne karşı başlatmaya hazırlandıkları *blitzkrieg*in Polonya ve Fransa'ya karşı gerçekleştirilen daha önceki yıldırım savaşları gibi başarılı olacağına güveniyorlardı. Muhtemelen başı Stalin'in 1930'lardaki temizlikleriyle kesilmiş ordusu Hitler'in bir vesileyle bizzat dile getirdiği gibi "bir şakadan başka bir şey olmayan" Sovyetler Birliği'nin, "ayakları kilden bir dev" olduğunu düşünüyorlardı.[6] Belirleyici muharebeleri kazanabilmek için, muhtemelen Sovyet ordusundan geriye kalanların "ülkenin bir ucundan diğer ucuna bir grup dayak yemiş Kazak gibi kovalanacağı" bazı temizlik operasyonları tarafından takip edilecek dört ilâ altı haftalık bir harekât gerekeceğini hesaplamışlardı.[7] Her hâlükârda Hitler kendisine son derece güveniyordu ve saldırının arifesinde, "hayatının en büyük zaferinin eşiğinde olduğunu tahayyül ediyordu."[8]

Washington ve Londra'da askerî uzmanlar da benzer şekilde Sovyetler Birliği'nin 1939-40'taki askerî başarılarıyla bir yenilmezlik şöhreti kazanan Nazilerin ezici gücüne karşı kayda değer bir direniş gösteremeyeceğine inanıyorlardı. İngiliz gizli servisleri Sovyetler Birliği'nin "sekiz ilâ on hafta içinde çözüleceğine" kanaat getirmişlerdi ve İmparatorluk Genel Kurmay Başkanı, Wehrmacht'ın Kızıl Ordu'nun içinden "sıcak bir bıçağın tereyağından geçtiği" gibi geçeceğini ve Kızıl Ordu'nun "büyük baş hayvanlar gibi" toplanacağını ilan etmişti. Washington'daki uzmanların görüşlerine göre, Hitler "Rusya'yı [*sic.*] bir yumurta gibi ezecekti."[9]

Alman taarruzu 22 Haziran 1941'de, sabahın erken saatlerinde başladı. Üç milyon Alman askeri ve Nazi Almanyasının yaklaş 700.000 müttefiki sınırı geçti. Donanımları 600.000 motorlu taşıt, 3648 tank, 2700'den fazla uçak ve 7000'in biraz üzerinde toptan oluşuyordu.[10] Başlangıçta her şey plana uygun gitti. Sovyet savunma hatlarında büyük delikler açıldı, hızlı bir şekilde etkileyici toprak kazanımları elde edildi ve yüzbinlerce Kızıl Ordu askeri bir dizi göz kamaştırıcı "çevreleme muharebesinde" öldürüldü, yaralandı ya da esir alındı. Moskova'ya giden yol açılmış gibi gözüküyordu. Bununla birlikte, çok kısa süre içinde doğudaki *blitzkrieg*in beklendiği gibi çocuk işi olmadığı ortaya çıktı. Yeryüzündeki en güçlü askerî makineyle karşı karşıya kalan Kızıl Ordu, tahmin edildiği üzere büyük bir darbe almıştı; ama propaganda bakanı Joseph Goebbels'in 2 Temmuz gibi erken bir tarihte günlüğüne itiraf ettiği gibi, sıkı bir direniş göstermiş ve çok sayıda yerde çok sert karşılık vermişti. Pek çok açıdan Barbarossa Harekâtı'nın taarruz planının "vaftiz babası" olan General Franz Halder, Sovyet direnişinin Almanların Batı Avrupa'da karşılaştıkları her şeyden çok daha güçlü olduğunu teslim etmişti. Wehrmacht raporları, Alman tarafına ağır insan ve donanım kayıpları yaşatan "sert", "sıkı", hatta "vahşi" bir direnişten bahsediyorlardı. Sovyet güçleri beklendiğinden çok daha sık biçimde Alman ilerlemesini yavaşlatan karşı saldırılar düzenlemeyi başarıyordu. Bazı Sovyet birlikleri engin Pripet Bataklıkları'nda ya da başka yerlerde saklanmış, ölümcül bir partizan savaşı örgütlemiş, uzun ve korumasız Alman muhabere hatlarını tehdit etmeye başlamıştı.[11] Kızıl Ordu'nun beklendiğinden çok daha iyi donatılmış olduğu da ortaya çıkmıştı. Alman generalleri, Katyuşa roketatarları (diğer ismiyle, "Stalin Orgu") ve T-34 tankı gibi Sovyet silahlarının kalitesi karşısında "hayrete düşmüştü," diye yazar bir Alman tarihçi. Hitler istihbarat teşkilatının bu silahlardan bazılarının varlığından bile haberdar olmaması karşısında çok öfkelenmişti.[12]

Almanya açısından en büyük endişe kaynağı, Kızıl Ordu'nun ana gövdesinin görece düzenli bir şekilde geri çekilmeyi başarmış ve Hitler'le generallerinin hayalini kurdukları, Cannae ya da Sedan'da yaşananın tekrarı olacak büyük bir çevreleme savaşında yok edilmekten kurtulmuş olmasıydı. Öyle gözüküyor ki Sovyetler, Alman *blitzkrieg*lerinin 1939 ve 1940'taki başarılarını dikkatle gözlemlemiş ve analiz etmişti. 1940 Mayısında Fransızların kuvvetlerinin ana gövdesini sınıra ve Belçika'ya yığdıklarını ve böylece Alman savaş makinesinin kendilerini kuşatmasına izin verdiklerini fark etmiş olmalıydılar. (İngiliz birlikleri de çevrelenmiş ama Dunkirk üzerinden kaçmayı başarmışlardı.) Sovyetler elbette bazı birliklerini sınırda bırakmıştı ve tahmin edildiği üzere Barbarossa'nın ilk aşamalarında Sovyetler Birliği'nin verdiği büyük kayıplar bu birliklerdendi. Ama –Richard Overy[13] gibi tarihçilerin iddia ettiklerinin aksine– Kızıl Ordu'nun ana gövdesi geride tutulmuş ve kapana kısılmaktan kurtulmuştu. Almanların Kızıl Ordu'yu bir bütün olarak yok etme hayali boşa düşüren, 1939'da Polonya'da elde edilen "*glacis*"in, yani teritoryal bir "soluklanmanın" da kolaylaştırdığı işte bu "derinlemesine savunma" idi. Mareşal Jukov'un anılarında yazdığı gibi, "Eğer bütün güçlerimizi sınırda örgütlemiş olsaydık Sovyetler Birliği ezilirdi."[14]

Temmuz ayının ortası gibi erken bir tarihte, Hitler'in doğudaki savaşı *Blitz* özelliğini yitirmeye başladıkça, askerlerle birlikte sivillerin, alt rütbelilerle birlikte yüksek rütbelilerin ve Hitler'in kendisinin de dâhil olduğu sayısız Alman kısa sürede kazanılacak bir zafere olan inancını yitirdi. Barbarossa'nın giderek sonuna yaklaşması gereken Ağustos ayının sonuna gelindiğinde, Wehrmacht'ın yüksek komuta kademesi (*Oberkommando der Wehrmacht*, ya da OKW) 1941'de savaşı kazanmanın artık mümkün olmayabileceğini kabul etti.[15] Önemli bir sorun, 22 Temmuz'da Barbarossa başladığında, mevcut yakıt, lastik, yedek parça vs stokunun sadece yaklaşık iki ay yetecek düzeyde olma-

sıydı. Sovyetler Birliği'nin iki ay içinde diz çökeceği ve böylece sınırsız kaynaklarının –hammaddelerin yanı sıra sınai ürünlerinin– Almanların kullanımına açılacağı beklendiğinden bu yeterli görülmüştü.[16] Fakat, Ağustos ayının sonuna gelindiğine, Alman işgal kuvvetleri Sovyetler Birliği'nin elindeki metaların en değerlisi olan petrolün bulunduğu ücra bölgelere yaklaşamamıştı bile. Eğer tanklar sonsuzmuş gibi gözüken Ukrayna ve Rus enginliklerinde giderek daha yavaş da olsa hareket etmeyi başardıysa, bu büyük ölçüde İspanya ve işgal altındaki Fransa üzerinden Birleşik Devletler'den ithal edilen yakıt ve lastik sayesinde mümkün olmuştu.

Eylül ayında Alman birliklerinin Kiev'i ele geçirmesi ve daha kuzeyde, Moskova istikametinde ilerlemesiyle birlikte iyimserlik havası yeniden canlandı. Hitler artık Sovyetler için sonun yaklaştığına inanıyor ya da inanıyormuş gibi davranıyordu. 3 Ekim'de Berlin *Sportspalast*'ta yaptığı halka açık bir konuşmada, doğudaki savaşın neredeyse sona erdiğini ilan etti. Wehrmacht'a Moskova'nın ele geçirilmesini hedefleyen Tayfun Harekâtı (*Unternehmen Taifun*) adlı bir taarruz başlatarak, ölümcül darbeyi indirme emri verildi. Bununla birlikte, Sovyetler Uzakdoğu'dan yedek birliklerini yoğun bir çabayla cepheye getirdikçe, başarı şansının giderek zayıfladığı görüldü. (Tokyo'daki usta casusları Richard Sorge tarafından orduları Kuzey Çin'de bekleyen Japonların artık Sovyetler'in Vladivostok bölgesindeki zayıf sınırlarına saldırmayı düşünmediği konusunda bilgilendirilmişlerdi.) Almanların artık havada, özellikle Moskova üstünde üstünlüğü yitirmiş olmaları işleri daha da zorlaştırıyordu. Aynı zamanda uzun ikmal hatları partizanların faaliyetleri nedeniyle ciddi bir şekilde aksadığından, geriden cepheye yeterli cephane ve erzak ikmali de yapılamıyordu.[17] Son olarak Sovyetler Birliği'nde hava, yılın o zamanı için alışıldığından daha soğuk olmasa da, giderek soğuyordu. Fakat doğudaki *blitzkrieg*lerinin yaz sonuna kadar sona ereceğinden emin olan

Alman yüksek komuta kademesi, Rus sonbahar ve kışının yağmur, çamur, kar ve dondurucu soğuklarında birliklerine savaşması için gereken donanımı tedarik etmeyi başaramamıştı.

Moskova'nın alınması Hitler ve generalleri için son derece önemli bir hedefti. Muhtemelen yanlış olmakla birlikte, başkentin düşüşünün Sovyetler Birliği'ni "başsız bırakacağına" ve böylece yıkılmasına yol açacağına inanılıyordu. Aynı zamanda, Almanların Fransa'daki durdurulamazmış gibi gözüken ilerleyişinin Marne Muharebesi sırasında, Paris'in doğusundaki dış mahallelerde şehir tam düşmek üzereyken durdurulduğu 1914 yazındaki senaryonun bir kez daha tekrarlanmasından kaçınmanın da önemli olduğu düşünülüyordu. Bu felaket –Almanların bakış açısından– Almanya'yı Büyük Savaş'ın ilk aşamalarında neredeyse kesinmiş gibi görünen bir zaferden yoksun bırakmıştı. Gerekli kaynaklardan mahrum kalan ve Britanya donanması tarafından ablukaya alınan Almanya, kaybetmeye mahkûm olduğu uzun bir mücadeleye girmek zorunda kalmıştı. Bu kez, yeni bir baş düşmana, Sovyetler Birliği'ne karşı verilen yeni bir Büyük Savaş'ta, hiçbir "Marne mucizesi", yani başkentin dışında bir yenilgi yaşanmamalı ve Almanya böylece bir kez daha kaynaklardan yoksun ve ablukaya alınmış bir şekilde, kaybetmeye mahkûm olduğu uzun, sürüncemeli bir çatışmaya girmek zorunda kalmamalıydı. Paris'in aksine, Moskova düşecek, tarih tekerrür etmeyecek ve Almanya nihayet zafere ulaşacaktı.[18] Ya da Hitler'in karargâhındakiler böyle olmasını ümit ediyordu.

Wehrmacht, yavaş da olsa ilerlemeye devam etti ve kasım ayının ortalarına gelindiğinde bazı birlikler kendilerini başkentten sadece otuz kilometre uzakta buldular. Fakat bu birlikler artık bütünüyle tükenmişti ve erzak ve donanımları da bitmek üzereydi. Komutanları tahrik edecek kadar yakında olsa da Moskova'yı almanın imkânsız olduğunu, alsalar bile bunun kendilerine zafer getirmeyeceğini biliyorlardı. 3 Aralık günü birkaç birlik ken-

di inisiyatifleriyle taarruzu bıraktı. Bununla birlikte birkaç gün içinde Moskova cephesindeki bütün Alman ordusu savunmaya çekilmek zorunda kaldı. Hatta, 5 Aralık günü, sabah saat üçte, soğuk ve karlı havada Kızıl Ordu aniden büyük, iyi hazırlanmış bir karşı taarruza başladı. Wehrmacht'ın hatları pek çok yerde dağıldı ve Almanlar ağır insan ve teçhizat kayıplarıyla 100 ilâ 280 kilometre geri püskürtüldü. Felaket getirecek bir çevrelemeden büyük bir güçlükle kurtuldular. 8 Aralık'ta Hitler ordusuna taarruzu bırakıp savunma mevzilerine geçmelerini emretti. Bu geri çekilmenin suçunu kışın sözde beklenmedik bir şekilde erken gelmesine attı ve bazı generallerinin dile getirdiği daha da geri çekilme önerisini reddederek, baharda yeniden saldırıya geçmeyi teklif etti.[19]

Hitler'in Sovyetler Birliği'ne yönelik *blitzkrieg*i, zafer kazanması halinde hayatının en büyük tutkusunu hayata geçireceği, yani Sovyetler Birliği'nin yıkılacağı savaş böylece sona erdi. Daha da önemlisi, böylesi bir zafer Nazi Almanyasına neredeyse yenilmez bir dünya gücü haline gelmesi için gereken petrolü ve diğer kaynakları da sağlamış olacaktı; böylece Nazi Almanyasının, 1941 Aralığının başında henüz masada olmayan Birleşik Devletler Anglo-Sakson kuzenine yardıma koşsa bile, inatçı büyük Britanya'nın işini bitirmesi çok muhtemel hale gelecekti. Bu durumda bir *blitzsieg*in, yani Sovyetler Birliği'ne karşı hızlı bir zaferin, Alman yenilgisini imkânsız kılması bekleniyordu ve büyük olasılıkla böyle de olacaktı. (Eğer Nazi Almanyası 1941 yılında Sovyetler Birliği'ni yenmiş olsaydı, Almanya'nın bugün hâlâ Avrupa'nın ve belki de Ortadoğu ile Kuzey Afrika'nın da hegemon gücü olacağını söylemek muhtemelen haksızlık olmayacaktır.) Bununla birlikte, 1941 Aralığında Moskova Muharebesi'nde alınan yenilgi, Hitler'in *blitzkrieg*inin ümit edilen *blitzsieg*i getirmediği anlamına geliyordu. Moskova'nın hemen batısındaki yeni "Marne Muharebesi"nde Nazi Almanyası sadece Sovyetler Birliği'ne karşı değil, aynı zamanda Büyük

Britanya'ya karşı da, genel bir zaferi imkânsız kılan bir yenilgi tattı. Birleşik Devletler'in henüz Almanya'ya karşı savaşa dâhil olmadığını belirtmek gerekir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkarılan dersleri aklında tutan Hitler ve generalleri, en başından beri, başlattıkları yeni Büyük Savaş'ı kazanmaları için, Almanya'nın hızlı bir şekilde, yıldırım hızıyla zafer elde etmesi gerektiğini biliyorlardı. Fakat 5 Aralık 1941'de, Hitler'in karargâhında bulunan herkes tarafından Sovyetler Birliği'ne yönelik bir *blitzsieg*in gerçekleşmeyeceği ve Almanya'nın er ya da geç savaşı kaybetmeye mahkûm olduğu açıkça görülmüştü. OKW'nin harekât kurmay başkanı General Alfred Jodl'a göre, Hitler o zaman savaşı artık kazanamayacağını anlamıştı.[20] Sovyetler Birliği'ne karşı verilen savaş konusunda uzmanlaşmış bir Alman tarihçinin de yaptığı gibi, Kızıl Ordu'nun Moskova önlerindeki başarısının tartışmasız bir şekilde dünya savaşının bütünündeki "esas kopuş" (*Zäsur*) olduğu ileri sürülebilir.[21]

Başka bir deyişle, İkinci Dünya Savaşı'nın seyrinin 5 Aralık 1941'de değiştiği söylenebilir. Bununla birlikte, gerçek seyir de aniden değil, tedricen ve fark edilmesi güç bir biçimde değiştiğinden, savaşın seyri tek bir günde değil, günlere, haftalara ya da aylara yayılan, 1941 yazının sonuyla aynı yılın Aralık ayının başları arasındaki yaklaşık üç aylık dönemde değişmişti. Doğudaki savaşın seyri tedricen değişti ama fark edilmesi güç bir biçimde değil. 1941 Ağustosunda dirayetli gözlemciler Almanların sadece Sovyetler Birliği'ne karşı değil, genel olarak savaşta da zafer kazanacağından kuşku duymaya başlamışlardı. Örneğin iyi bilgilendirilen ve başlangıçta Hitler'in "tanrısız" Bolşevizmin Sovyetler'deki anayurduna yönelik "haçlı seferini" şevkle desteklemiş olan Vatikan, 1941 yazının sonlarında doğudaki durumla ilgili derin endişelerini dile getirmeye başlamış; Ekim ortalarına gelindiğine Almanya'nın savaşı kaybedeceği sonucuna varmıştı.[22] Yine Ekim ortalarında İsviçre istihbarat teş-

kilatı, "Almanların savaşı artık kazanamayacağını" bildirmişti.[23] Kasım sonlarına gelindiğinde, Wehrmacht'ın ve Nazi Partisi'nin yüksek rütbelileri arasında bir tür yenilgicilik yayılmaya başladı. Birlikleri Moskova'ya doğru ilerlemeleri için sıkıştırdıkları sırada bile, bazı generaller barış uvertürleri yapmanın ve Babarossa Harekâtı'nın başlangıcında öylesine kesin gözüken büyük zaferi elde etmeden savaşı bitirmenin tercih edilebilir olduğunu düşünüyorlardı.[24]

Kızıl Ordu 5 Aralık'ta yıkıcı karşı saldırısına başladığında Hitler de savaşı kaybedeceğini anladı. Ama Alman kamuoyunun bunu öğrenmesi için hazır değildi. Moskova yakınındaki cepheden gelen kötü haberler halka geçici bir geri çekilme olarak sunuldu ve suç kışın beklenmedik şekilde erken gelmesine ve/veya bazı komutanların yetersizliğine ya da korkaklığına atıldı. (Alman halkı ve bütün dünya, ancak bir yıl sonra, 1942-43 kışı sırasında Stalingrad Muharebesi'nde alınan korkunç yenilginin ardından Almanya'nın hükmünün verildiğini fark edecekti; bu yüzden bugün bile pek çok tarihçi savaşın seyrinin Stalingrad'da değiştiğine inanmaktadır.)

7 Aralık 1941'de Hitler, Doğu Prusya ormanlarının derinliklerindeki karargâhında, dünyanın öteki ucunda Japonların Pearl Harbor'da Amerikalılara saldırdığını öğrendiğinde, Moskova önlerindeki Sovyet karşı saldırısının uğursuz haberlerini henüz tam olarak sindirememişti. Birazdan Birleşik Devletler'in savaşa girmesine neden olan bu saldırının arka planı ve önemi üzerinde duracağız. Şimdilik Birleşik Devletler'in Japonya'ya savaş ilan etmesine neden olduğunu, ama saldırıyla hiçbir ilgisi bulunmayan, hatta Japonların planlarından haberdar bile olmayan Almanya'ya savaş ilan edilmediğini belirtmemiz gerekiyor. Nasıl Japon liderlerin Polonya, Fransa ve Sovyetler Birliği'ne savaş açtığında onun yardımına koşmaları gerekmiyorsa, Hitler'in de bazı Amerikalı tarihçiler tarafından iddia edilenin aksine, Japon dostlarının yardımına koşmak

gibi herhangi bir yükümlülüğü yoktu. Fakat 11 Aralık 1941'de –Pearl Harbor'dan dört gün sonra– Alman diktatör aniden Birleşik Devletler'e savaş ilan etti. Bu akıldışı gibi gözüken karar, Almanların Sovyetler Birliği'nde içine düştükleri açmazın ışığında anlaşılmalıdır. Hitler neredeyse kesin bir biçimde bu bütünüyle karşılıksız dayanışma jestinin Uzakdoğu'daki müttefikini Almanya'nın düşmanına, Sovyetler Birliği'ne savaş ilan etmeye sevk edeceğini ve bunun Sovyetler'i iki cephede savaşmak gibi son derece tehlikeli bir açmaza sürükleyeceğini düşünmüştü. (Japon ordusunun büyük bir bölümü Kuzey Çin'e yerleşmişti ve dolayısıyla Vladivostok bölgesinde hemen Sovyetler Birliği'ne saldırmaları mümkündü.) Öyle gözüküyor ki Hitler Sovyetler Birliği'nin Sibirya'daki zayıf sınırlarına bir tür Japon *deus ex machina*sı çağırarak, Sovyetler Birliği'nde ve genel olarak savaşta mağlup olma hayaletini kovabileceğine inanmıştı. Alman tarihçi Hans W. Gatzke'ye göre, Führer "Eğer Almanya [Birleşik Devletler'e karşı savaşında] Japonya'ya katılmazsa, ... bunun Sovyetler Birliği'ne karşı Japon yardımına dair bütün ümitlerin sonu olacağına" kanaat getirmişti.[25] Ama Japonlar Hitler'in yemini yutmadı. Tokyo da Sovyet devletinden nefret ediyordu, ama şimdi Birleşik Devletler ile savaşan Yükselen Güneş'in Ülkesi, iki cephede birden savaşma lüksünü en çok Sovyetler kadar kaldırabilirdi. Tokyo Sibirya'nın yabani enginliklerinde bir maceraya atılmaktansa, petrol zengini Endonezya'yı ve kauçuk zengini Çinhindi'ni de içeren büyük Güneydoğu Asya ödülünü kazanmayı ümit ederek elindeki her şeyi bir "güney" stratejisine yatırmayı tercih etti. Sadece savaşın sonunda, Nazi Almanyasının teslim olmasının ardından sıra Sovyetler Birliği ile Japonya arasındaki çatışmalara gelecekti.

Böylece Hitler'in hatası sonucunda, Almanya'nın düşmanları arasında artık sadece Büyük Britanya ve Sovyetler Birliği değil, aynı zamanda askerî birliklerinin öngörülebilir bir gelecekte Almanya ya da en azından Alman işgali altındaki Avrupa

kıyılarında belirlemesi beklenebilecek kudretli ABD de yer alıyordu. Amerikalılar gerçekten de Fransa'ya asker çıkaracaktı, ama ancak 1944'te. Bu önemi tartışmasız olay, hâlâ sık sık İkinci Dünya Savaşı'nın dönüm noktası olarak sunulmaktadır. Fakat, şu soru sorulmalıdır: Eğer Hitler 11 Aralık 1941'de kendilerine savaş ilan etmiş olmasaydı, Amerikalılar hiç Normandiya'ya çıkarma yapar, hatta Nazi Almanyasına savaş ilan ederler miydi? Ve eğer Hitler kendisini Sovyetler Birliği'nde çaresiz bir durumda bulmamış olsaydı, Birleşik Devletler'e savaş ilan etmek gibi ümitsiz, hatta intiharla eş anlamlı bir karar alır mıydı? O halde, pek çok nedenle 1941 Aralığından önce masada bile olmayan Birleşik Devletler'in Almanya'ya karşı savaşa dâhil olması da, Almanların Moskova önlerinde aldığı yenilginin bir sonucuydu.

Nazi Almanyasının hükmü verilmişti, ama bu hâlâ uzun bir savaş olacaktı. Hitler savaştan çıkmanın diplomatik bir yolunu bulmayı kuvvetle öneren generallerinin tavsiyelerini duymazdan geldi ve bir şekilde şapkadan zafer çıkarmak gibi zayıf bir ümitle savaşı sürdürmeye karar verdi. Rus taarruzu gücünü yitirecek, Wehrmacht 1941-42 kışını atlatacak ve 1942 baharında Hitler Kafkaslardaki petrol yataklarına doğru –kod adı "Mavi Harekât" (*Unternehmen Blau*) olan– bir saldırı için elindeki avucundaki bütün kaynakları toplayacaktı. Bizzat Hitler de "Maikop ve Grozny'deki petrolü alamazsa bu savaşı sona erdirmek zorunda olduğunu" kabul etmişti.[26] Fakat artık şaşırtma fırsatını kaybetmişlerdi ve Sovyetler büyük bir kısmı 1939 ile 1941 yılları arasında Uralların ötesinde kurulan fabrikalarda üretilen mükemmel teçhizatın yanı sıra insan, petrol vb kaynaklarını da çok büyük miktarlarda kullanmaya başlamıştı. Öte yandan Wehrmacht 1941 yılında yaşadığı büyük kayıpların altından kalkamıyordu. 22 Temmuz 1941 ile 31 Ocak 1942 arasında Almanlar 6000 uçak ile 3200'den fazla tank ve benzeri araç kaybetmişti. Çatışmalar sırasında en az 918.000 kişi ölmüş, yaralanmış ya da kaybol-

muştu ki bu ordunun 3.2 milyonluk ortalama gücünün yüzde 28,7'sine denk düşüyordu.[27] (Sovyetler Birliği'nde, Almanya bütün savaş boyunca 13,5 milyonluk toplam gücünün en az 10 milyonunu, ölü, yaralı ya da esir olarak kaybedecek ve Kızıl Ordu İkinci Dünya Savaşı'nda öldürülen Almanların yüzde 90'ından kendisinin sorumlu olduğunu iddia edecekti.)[28] Bu yüzden Kafkaslardaki petrol yataklarına yönelik bir saldırı için mevcut güçler son derece sınırlıydı. Bu koşullar altında, 1942 yılında Almanların ellerinden geldiğince ilerleyebilmiş olmaları dikkat çekicidir. Fakat aynı yılın Eylül ayında taarruzları kaçınılmaz bir şekilde tavsadığında, zayıf bir biçimde korudukları yüzlerce kilometreye yayılmış hatları bir Sovyet saldırısı için mükemmel bir hedef haline geldi ve saldırı, bütün bir Alman ordusunun Stalingrad'da sıkışıp sonunda yok edilmesine neden oldu. İkinci Dünya Savaşı'nda Alman yenilgisinin kaçınılmazlığı işte Kızıl Ordu'nun bu büyük zaferinin ardından herkes için aşikâr bir hal aldı. Bununla birlikte, 1941 sonlarında Moskova önlerindeki önemsizmiş gibi görünen ve görece bilinmeyen Alman yenilgisi, Stalingrad'daki kuşkusuz daha görkemli ve daha görünür Alman yenilgisinin bir ön koşulu olmuştu.

1941 Aralığının savaşın dönüm noktası olduğunu iddia etmek için çok daha fazla sebep vardır. Sovyet karşı taarruzu Wehrmacht'ın 1939'da Polonya'ya karşı elde ettiği başarıdan bu yana tadını çıkardığı yenilmezlik şöhretini yıktı ve böylece Almanya'nın her yerdeki düşmanlarının moralin yükseltti. Moskova Muharebesi aynı zamanda Almanya'nın silahlı kuvvetlerinin ana gövdesinin sınırsız bir süre için yaklaşık 4.000 kilometreye yayılmış bir doğu cephesine bağlanmasını da güvence altına aldı. Bu, örneğin Cebelitarık'a yönelik Alman harekâtlarını neredeyse imkânsız kılarak, Britanya'ya çok büyük bir rahatlama sağladı. Buna karşılık *blitzkrieg*in başarısızlığı Finlerin ve Almanya'nın diğer müttefiklerinin moralini bozdu.

Savaşın seyri 1941 Aralığında Moskova önlerinde değişmişti. Aslına bakılacak olursa, *blitzkrieg*in başarısızlığa uğradığı ve Nazi Almanyasının bunun sonucunda yetersiz kaynaklarla Hitler'in ve generallerinin kazanma ihtimalleri olmadığını bildikleri türde sürüncemeli bir savaşa girmek zorunda kaldığı yer burasıydı. Birleşik Devletler de Nazi Almanyasına karşı savaşa bu noktada girdi.

ALTINCI BÖLÜM

Birleşik Devletler Japonya ve Almanya ile Savaşta

Eğer Hitler Sovyetler Birliği'ne, komünizmin hakir görülen anavatanına 1941 Haziranı yerine on, beş hatta sadece bir yıl önce saldırmış olsaydı, kuşkusuz Amerikan basınının yüksek sesli tezahüratlarıyla karşılanırdı. Ama 1941 yılında, giderek daha fazla Amerikalının bağlılığını Büyük Britanya'ya yöneltmesi nedeniyle bu gerçekleşmedi. Bu daha önce faşizme sempati duyan ama Hitler'in İngiliz düşmanına yapılan Arazi-Kiralama sevkiyatlarının artık ticarete faydası dokunduğunu, hatta Amerika'nın ekonomik canlanmasından sorumlu olduğunu kuvvetle fark eden ülkenin iktidar seçkinleri açısından da geçerliydi. Sovyetler'e karşı pek az samimi sempati vardı ya da hiç yoktu, ama Almanların karşısına çıkacak yeni bir düşmanın Britanya için bir lütuf olacağını herkes takdir ediyordu. Sovyetler, Almanlara ne kadar uzun süre direnirse Britanya için o kadar iyiydi. Fakat pek çok Amerikalı, Sovyetler'in, kendilerinden önceki Polonyalılar ve Fransızlar gibi, Wehrmacht'ın saldırısına çok uzun süre direnemeyeceğine inanıyordu. Britanya'nın yeni Sovyet müttefikini o kadar da itici bulmayanlar bile –ki bunların arasında Başkan Roosevelt de vardı– aslında bu kötümser görüşü paylaşıyordu. Washington Alman zaferine güveniyor ve planlarını Sibirya gibi Alman işgalinden kaçabilecek Sovyet topraklarında komünist olmayan bir hükü-

metin iktidara gelmesi üzerine yapıyordu. Başında bulunduğu Rus hükümeti 1917'de Bolşevikler tarafından devrilen göçmen Alexander Kerensky'ye bu amaçla kenarda ısınması için işaret verildi. Daha da önemlisi, Stalin'in Amerika'dan acil teçhizat talebi olumlu bir yanıt bulmadı. Ne de olsa Amerika'da, iflasın eşiğinde sendelediğinden kuşkulanılan bir müşteriye borç verilmezdi. SSCB'deki Amerikan elçisi Laurence Steinhardt, eli kulağındaki bir Sovyet çöküşü durumunda bu teçhizatın Almanların eline geçeceğini öne sürerek kesin bir şekilde yardım gönderilmemesi konusunda Washington'ı uyardı.

Durum 1941 sonbaharında, Sovyetler'in "bir yumurta gibi ezilmeyeceği"nin giderek belli olmasıyla değişti. Nazilere karşı sert direnişleri gelecekte İngilizler için kıtada son derece yararlı bir müttefik olacağını ve kuşkusuz Britanya'nın Arazi-Kiralama işindeki Amerikalı ortağının da bundan yararlanacağını göstermişti. Hayatın bu gerçeği, New York Borsası'na da yansımaya başladı: Nazilerin Rusya'daki ilerleyişinin yavaşlamasıyla birlikte fiyatlar yükseldi. Dahası, artık Sovyetler Birliği'ne de kredi verilebiliyordu ve bu şirketler Amerikasının o güne dek "Kızıllar" denilerek hor görülen Sovyetler'le iş yapmaya başlayabileceği anlamına geliyordu. 1941 Kasımında Washington ve Moskova bir Arazi-Kiralama anlaşması imzaladılar.[1]

Kızıl Ordu güçleri Wehrmacht panzerlerini Aralık ayının başında Moskova önlerinde geri vitese takmaya zorladığında, bu genel olarak şirketler Amerikası, özellikle de Arazi-Kiralama'yla iştigal eden şirketler için iyi haber demekti. Moskova Muharebesi'nin gerçek öneminin farkında değillerdi, ama artık 1940'ın sıkıntılarını güçlükle de olsa atlatan Britanyalı ortaklarının, Amerika'nın bizatihi müdahale etmesine gerek kalmadan sınırsız bir şekilde savaşmayı sürdürebileceği açık hale gelmişti. Böylece Sovyetler Birliği, Amerika'nın en büyük müşterisi olan Büyük Britanya'nın askerî ve iktisadi açıdan hayatta kalmasına büyük bir katkıda bulunarak yararlı olduğunu göstermişti.[2] 11

Aralık 1941'de Hitler Birleşik Devletler'e savaş ilan ettiğinde, Amerika'nın düşmanının düşmanı olarak Sovyetler Birliği otomatikman bir ortak, bir müttefik, bir tür dost –sevilmeyen geçici bir dost, ama yine de bir dost– haline geldi.

Amerika böylece eskiden Washington ve Birleşik Devletler iktidar seçkinleri tarafından basbayağı hakir görülen bir devletle yakın bir ilişki kurmuştu. Yeni durumun belirtilerinden biri, 1941 Aralığında itimatnamesini sunmak üzere Washington'a gelen yeni Sovyet elçisi Maxim Litvinov'a gösterilen muameleydi. Selefine gösterilen muamelenin tam aksine, diye belirtmişti gazeteci David Brinkley, Litvinov, "artık Rusya'yı bir müttefik, düşmanın düşmanı ve dolayısıyla bir dost olarak gören" toplumsal seçkinler tarafından kutlanmıştı.[3] Alman diktatör SSCB'ye saldırarak tam da Amerika'nın önde gelen çevrelerinin kendisinden beklediği şeyi yapmış olsa da, Amerikan iktidar seçkinleri içinde artık Hitler'e duyulan hayranlığı dile getirmek revaçta değildi. 1941 sonuna gelindiğinde, Sovyetler karşısındaki Nazi zaferi sadece Almanya birden bir düşmana dönüştüğü için değil, aynı zamanda artık ticaret açısından da kötü bir şey olacağı için arzu edilir olmaktan çıkmıştı; nihayetinde Arazi-Kiralama'nın beraberinde getirdiği kârları tehlikeye sokacaktı. SSCB karşısındaki bir Alman zaferi, sigorta hesaplarının kâr-zarar hanesi açısından korkunç olurdu. Hesapçı iş adamlarını herhangi bir hayalci ideolojik etmenden çok daha fazla etkileyecek bir şeydi bu.

Amerikalı seçkinler artık anti-faşist bir şapka takıyordu, ama büyük bir bölümü değilse bile pek çoğu kalplerinin derinliklerinde gerçek birer anti-komünist olarak kalmıştı. Daha önce Hitler'in komünizmin kalesini yıkacağını ümit etmiş olanlar, artık Doğu Cephesi'ndeki bitmek bilmeyen muazzam mücadeleye başka bir ışık altında bakıyorlardı. Her iki tarafın da zafer kazanmasını istemiyor, çatışmanın taraflarının her ikisinin de takatini kesecek bir savaşta mümkün olduğunca uzun süre kitlenip kalmasını tercih ediyorlardı. Berlin ile Moskova arasında uzayıp

giden bir çatışma ümidi pek çok gazete makalesine ve Senatör Henry S. Truman tarafından, Nazilerin Sovyetler Birliği'ne karşı taarruzlarının başladığı Barbarossa Harekâtı'ndan sadece iki gün sonra dile getirilen çok bilinen bir tespite yansımıştı: "Eğer Almanya'nın kazandığını görürsek Rusya'ya yardım etmeliyiz; eğer Rusya kazanıyorsa Almanya'ya yardım etmeliyiz, böylece her iki taraf da mümkün olduğunca fazla zayiat verir..." Amerikalı tarihçiler Clayton R. Koppes ve Gregory D. Black'in yazdığı üzere, "resmen Amerikalıları İngiliz ve Ruslarla aynı anti-faşist gemiye bindiren" Pearl Harbor'a yönelik Japon saldırısından yalnızca iki gün önce, 5 Aralık 1941 gibi geç bir tarihte bile Hearst'ün *Chicago Tribune*'ünde yayımlanan bir karikatürde "[bu] iki canavarın [Naziler ve Sovyetler] birbirini yok etmesi uygarlık" için iyi olacaktır deniliyordu. Eğer bu senaryo bir şekilde hayata geçecek olsaydı, bizatihi Amerika, yanında Büyük Britanya ile Avrupa'da yeni bir düzen yaratabilecekti. 1941 yılının sonunda böyle bir senaryo artık gerçekleşebilirmiş gibi görünüyordu.[4]

Askerî ve siyasi olarak, işler Birleşik Devletler için iyi gidiyordu; iktisadi olaraksa Amerika'nın şirketleri Doğu Cephesi'ndeki savaştan ve yeni Arazi-Kiralama ortağı sayesinde açılan yeni pazardan kâr ediyorlardı. Birleşik Devletler (Kanada ve Büyük Britanya ile birlikte) SSCB'ye *Studebaker*'lardan ve diğer kamyonlardan, jeeplerden, kıyafet ve konserve yiyecekten çok daha az silah tedarik edecekti. Arazi-Kiralama aynı zamanda daha sonra ele alacağımız bir mevzu olan, devasa Sovyetler Birliği'ni savaşın ardından Amerika'nın iktisadi nüfuz alanına sokmak için, daha öncesinde düşünülmesi bile mümkün olmayan olanaklar sunmuştu.

Zaman zaman Sovyetler Birliği'nin Nazi saldırısını sadece Amerika'dan gelen Arazi-Kiralama yardımı sayesinde atlatabildiği iddia edilmiştir, ama bir dizi nedenle bu son derece su götürür bir iddiadır. İlk olarak, gördüğümüz üzere, Sovyetler Birliği

ile bir Arazi-Kiralama anlaşması ancak 1941 yılının sonlarında imzalanmıştı. Amerika'dan gönderilecek ilk silah ve diğer ikmal sevkiyatları için Sovyetler'in nakit ödeme yapması gerekiyordu. Veya bu ilk ikmaller önemsiz değilse bile son derece sınırlıydı. Bir Alman tarihçi, Bernd Martin, aslında 1941 yılı boyunca Sovyetler Birliği'ne gönderilen Amerikan yardımının "kâğıt üzerinde" kaldığını ileri sürer. Amerikan maddi yardımları ancak 1942 yılında, yani Sovyetler'in Wehrmacht'ın ilerleyişini azimle durdurmasından ve savaşın seyrini değiştirmesinden çok sonra anlamlı bir hal almıştı. İkinci olarak, bu denli küçük bir payın bile kriz durumunda hayati rol oynayabileceğini kabul etmek gerekse bile, Amerikan yardımı Sovyetler'in savaş sırasındaki toplam üretiminin yüzde 4 ya da 5'inden fazlasına hiçbir zaman ulaşmamıştı. Üçüncüsü, Sovyetler, Wehrmacht'a karşı başarılarını mümkün kılan –İkinci Dünya Savaşı'nın muhtemelen en iyi tankı olan T-34 tankları gibi– bütün hafif ve ağır yüksek kaliteli silahları kitlesel bir şekilde kendileri üretmişti. Dördüncüsü ve büyük olasılıkla en önemlisi, çok reklamı yapılan SSCB'ye yönelik Arazi-Kiralama yardımının etkisi, büyük ölçüde Amerikan şirket kaynaklarının Sovyetler'in Alman düşmanlarına sağladığı, gayriresmî, gizli kapaklı ama son derece önemli yardım nedeniyle etkisizleşmişti. 1940 ve 1941 yıllarında, Amerikan sanayisi esasen Büyük Britanya ile iş yaparak kazanç elde ediyordu, ama bu Amerikan petrol şirketlerinin ve tröstlerinin Nazi Almanyası ile de gizli ama kârlı iş anlaşmaları yapmasını engellememişti. İspanya gibi tarafsız ülkeler üzerinden Nazi Almanyasına muazzam miktarda petrol sevkiyatı yapılmıştı ve bu Beyaz Saray tarafından bilinen bir şeydi. Amerika'nın Almanya'nın hayati önem taşıyan petrol ürünleri ithalatındaki payı 1941 Eylülünde en az yüzde 94'e yükselmişti. O dönemde petrol ürünü stoklarındaki erimeye bakarak, Alman panzerlerinin Amerikan petrol tröstleri tarafından sağlanan yakıtlar olmadan Moskova önlerine kadar ulaşmasının muhtemelen asla mümkün olmayacağını söyle-

mek haksızlık olmayacaktır.[5] Aslına bakılacak olursa "Führer'e [Amerika'dan] giden yakıtlar", alanında bir otorite olan Alman tarihçi Tobias Jersak'a göre, Birleşik Devletler'in sağladığı yaktılar olmasaydı, Almanya'nın ne Sovyetler Birliği'ne yönelik saldırısı, ne de 1940 ve 1941 yıllarındaki diğer büyük Alman askerî harekâtları mümkün olabilirdi.[6] Son olarak, "tersine Arazi-Kiralama" üzerinden, Sovyetler Birliği'nin de Birleşik Devletler'e platinyumun yanı sıra krom ve magnezyum cevheri gibi önemli hammaddeler sağladığı da hesaba katılmalıdır; bu açıdan bakıldığında Birleşik Devletler savaş sırasında Sovyetler'le yaptığı ticaretten net bir kazançla çıkmıştı.[7]

Avrupa'daki savaş sayesinde Amerika Büyük Bunalım kâbusundan uyanıyordu. Büyük Britanya ve SSCB'ye bundan böyle Amerikan sınai malları için birer pazar olarak güvenebilirdi. Fakat dünyanın başka yerlerinde diğer potansiyel pazarların yanı sıra Birleşik Devletler'in yükselen sanayisinin giderek daha fazla ihtiyaç duyduğu kauçuk ve petrol gibi başka ucuz hammadde kaynakları da bulunuyordu. Birleşik Devletler 19. yüzyılın sonunda pazar ve kaynak yarışı için dünya çapında verilen mücadelede diğer büyük sanayileşmiş uluslara katılmış ve böylece Büyük Britanya ve Fransa gibi emperyalist bir güç haline gelmişti. Franklin Delano Roosevelt'in kuzeni Thodore Roosevelt gibi başkanlar tarafından izlenen saldırgan dış politika ve İspanya'ya karşı girilen –ABD'nin Londra büyükelçisi John Hay'in deyişiyle– "olağanüstü küçük savaş" sayesinde Amerika Porto Riko, Küba ve Filipinler gibi eski İspanya sömürgelerini ve o güne dek bağımsız olan Hawaii ada devletini kontrolü altına almıştı. Sam Amca böylece Pasifik Okyanusu'yla, adalarıyla ve uzak kıyılarındaki ülkelerle, yani Uzakdoğu'yla yakından ilgilenmeye başlamıştı. Bu ülkelerden Çin, bir işadamının sınırsız potansiyeli olan "pazarlara" odaklanan bakış açısından, bunu yapmaya yetecek gücü ve hırsı olan bir emperyalist ülke tarafından iktisadi olarak nüfuz edilmeye hazırmış gibi görünen

devasa ama zayıf bir ülke olarak özellikle çekiciydi.[8] Fakat tüm bunlar –eski bir Britanya sömürgesi olan– Birleşik Devletler'i kendisini her yerde sömürgeciliğin düşmanı, özgürlük davasının taraftarı ve mazlum ulusların hakları için savaşan bir güç olarak sunmaktan alıkoymadı. Amerika'nın emperyalizmi, Amerikalı tarihçi William Appleman Williams'ın alaycı bir şekilde dile getirdiği gibi Avrupa'nınkinden, "emperyal gerçekliğini özgürlük retoriğiyle maskelemiş" olmasıyla ayrılıyordu. Amerika'nın bu emperyalist yayılmasından en fazla faydalananlar Amerikan iş çevreleri olmuştu. Örneğin, Amerikan konserve ananas imparatorluğu Dole'un başarısı, bugün kendi adalarında kıymetiharbiyeleri olmayan Hawaii yerlilerinin (çalınmış) toprakları ve (zorunlu) emekleri olmasaydı mümkün olmazdı.

Uzakdoğu ve özellikle Çin söz konusu olduğunda, Birleşik Devletler dünyanın bu bölümünde kendi emperyalist tutkularını hayata geçirmeye çalışan saldırgan bir gücün, yani Yükselen Güneş'in Ülkesi Japonya'nın rekabetiyle karşılaştı. Washington ve Tokyo arasındaki ilişkiler on yıllardır iyi seyretmekle birlikte 1930'ların bunalımlı yıllarında, pazar ve kaynaklar üzerinde verilen rekabetin kızışmasıyla giderek bozuldu. Japonya fabrikalarını besleyecek petrol ve benzeri hammaddelerle mamul mallarını satmak için pazarlara ve yatırım fırsatlarına daha da fazla ihtiyaç duyuyordu. Tokyo Çin'e savaş ilan edecek ve bu büyük ama zayıf ülkenin kuzey bölümünde Mançukuo adı verilen kukla bir devlet yaratacak kadar ileri gitmişti. Birleşik Devletler'i rahatsız eden şey, Japonların Çinli (ve Koreli) komşularına "aşağı insanlar" ya da Nazi terminolojisini kullanacak olursak *Untermenschen* olarak davranması değil, Çin'i ve kaynaklar bakımından zengin Güneydoğu Asya ve Endonezya da dâhil olmak üzere Uzakdoğu'nun geri kalanını, "Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı" adını verdikleri, Amerikan rekabetine yer olmayan "kapalı bir ekonomiye", kendilerine ait iktisadi bir yetki alanına dönüştürmek konusunda kararlı görünmeleriydi.[9]

Amerikalı iş adamları ve genel olarak Amerikan iktidar seçkinleri, pek çok Amerikalının 19. yüzyılda çoktan hor göremeye başladığı, aşağı olduğu varsayılan "sarı ırk"a mensup Japonlar ("*Japs*") tarafından, kârlı Uzakdoğu pazarından çıkarılma ihtimali karşısında son derece öfkelenmişti.[10] Bunun ışığında, neden 1930'larda Birleşik Devletler ordusunun Japonya'ya karşı planlar hazırlamış olduğunu anlayabiliriz. (Meksika, Büyük Britanya ve Kanada'ya karşı da savaş planları hazırlanmıştı, ama Almanya için değil.)[11]

Avrupa'da savaşın patlak vermesiyle birlikte, yeni bir etmen oyuna dâhil oldu. Fransa ve Hollanda'nın Nazi Almanyası karşısında 1940'ta yaşadıkları yenilgi, bu ülkelerin Uzakdoğu'daki sömürgelerine, kauçuk zengini Çinhindi ile petrol zengini Endonezya'ya ne olacağı sorusunu gündeme getirdi. Ana ülkelerin Almanlar tarafından işgal edilmesinin ardından, bu sömürgeler büyük güçler arasındaki acımasız rekabette geriye kalan rakipler tarafından koparılmaya hazır olgun meyvelere benziyordu; ama bundan hangi ülke faydalanacaktı? Savaşı kazandıkları ve kaybeden taraflara Versailles benzeri bir düzenleme dayatabildikleri takdirde Almanlar bunu yapabilirdi. Ama 1941 yılının son baharında, Wehrmacht'ın Rusya'da uzun bir savaşla karşı karşıya kalmasının giderek daha muhtemel görünmesiyle birlikte, Alman zaferine dair beklentiler solmaya başlamıştı. İngilizlere gelince, Nazi Almanyasına karşı verdikleri savaş ellerini kollarını bağlamaya devam ediyordu. Fakat özellikle dünyanın bu bölümünde büyük tutkuları olan ve yoğun bir kauçuk ve petrol açlığı çeken Japonya, çok olası bir adaydı. Birleşik Devletler Çin pazarındaki bir Japon tekeline ek olarak, Güneydoğu Asya'da da Japon yayılmasını kaldırabilir miydi? Bu pek muhtemel değildi, zira Uzakdoğu'da bir Japon hegemonyası, dünyanın bu kısmıyla ilgili Amerikan tutku ve hayallerinin sonu anlamına gelebilirdi. Bununla birlikte, Vichy Fransasının işbirlikçi hükümetinin Hanoi ve Saygon'un kontrolünü 1940

yılında Japonya'ya devretmesi ve ertesi yıl Japonya'nın bütün Çinhindi'ni ele geçirmesiyle tam da böyle bir senaryo hayata geçmeye başladı.

Birleşik Devletler'de iktidar seçkinleri, artık petrol zengini Endonezya'nın da Japonların eline geçmesinden ve bütün Uzakdoğu'nun kaybedilmesinden önce acilen harekete geçilmesi gerektiğini hissediyordu. 1930'lar boyunca bu seçkinler, büyük oranda Almanya'yla savaşa karşı çıkmışken, giderek Japonya'ya karşı bir savaş olasılığına olumlu bakmaya başlamışlardı. Yükselen Güneş'in Ülkesi, Donanma Bakanı Frank Knox'un bir defasında söylediği gibi, Amerika'nın kolaylıkla "üç ay içinde haritadan silebileceği" kibirli ama temelde zayıf bir sonradan görme ülke olarak görülüyordu.[12] Daha önce de bahsedildiği üzere, Japonya'ya karşı savaş planları bir süredir hazır bekletiliyordu. 1930'larda uçak gemileri ve stratejik bombardıman uçakları da böyle bir savaş düşünülerek geliştirilmişti. Bu silahlar Sam Amca'ya, Çin, Çinhindi ve Endonezya'nın yanı sıra Japonya'ya stratejik yakınlıktaki Filipinler'in kuşkusuz çok yararlı bir operasyon üssü olarak hizmet edebileceği Pasifik'in diğer yakasına da ulaşabilecek kadar uzun bir askerî kol sunuyordu.

Birleşik Devletler iktidar seçkinleri Japonya'ya karşı savaş istiyorlardı ve ailesinin serveti en azından kısmen Çin'le yapılan afyon ticareti üzerine inşa edilmiş olan Başkan Roosevelt de bu tür bir savaş çıkarmaya dünden razı olduğunu gösterdi. Fakat izolasyonist olarak bilinen Kongre ve savaşmaya pek de gönüllü olmayan Amerikan halkı ancak *bir savunma savaşına* ikna edilebileceğinden, Washington çatışmayı başlatan taraf olarak görülmeyi kaldıramazdı. Dahası Japonya'ya karşı bir Amerikan saldırısı, aralarındaki anlaşma gereği Nazi Almanyasının da Japonların yardımına gelmesini gerektirirdi, oysa Japonların Birleşik Devletler'e saldırması böyle bir gereklilik ortaya çıkarmazdı.[13] (Ayrıca, Sovyetler Birliği'nde zaten sıkıntılı bir darboğaza girdiğinden, Almanya'nın ABD kalibresinde yeni bir düşman

edinmeye hevesli olmayacağına inanılıyordu. Bu inanç 1941 sonbaharında Atlantik'te gemilerin ve Alman denizaltılarının karıştığı, abartılı bir şekilde "ilan edilmemiş deniz savaşı" diye adlandırılan bir dizi olay karşısında Berlin'in takındığı itidalli tavır tarafından da tasdik edilmiş gibi gözüküyordu.) İstenilen türde bir savaş, yani yüzyıl dönümünde İspanya'ya karşı girilen "olağanüstü küçük savaş"ın yeni bir versiyonunu –tek ve görece zayıf olduğu varsayılan bir düşmana karşı savaş– çıkarmak amacıyla Japonya'nın bir saldırı eyleminde bulunmak için kışkırtılması gerekiyordu.

"Japonya'nın ilk aleni hamleyi yapmış gibi gözükmesi gerektiğine" karar veren Başkan Roosevelt, "Japonya'yı açık bir savaş fiilinde bulunmak üzere kışkırtmayı, 1941 boyunca Japonya'ya karşı eylemler[in]e yön veren temel politika" haline getirdi. Başvurulan taktikler arasında, bir *casus belli* [savaş nedeni] teşkil edecek bir gerilimi tetiklemesi beklentisiyle, Japon karasularının yakınlarına, hatta içlerine savaş gemileri göndermek de vardı. Ama daha da etkili olanı, çaresiz bir şekilde hammadde ihtiyacı içinde ve dolayısıyla bu tür yöntemleri alışılmadık ölçüde kışkırtıcı bulması çok muhtemel bir ülke olan Japonya'nın üzerinde amansız bir iktisadi baskı kurmaktı. 1941 yazında, Roosevelt yönetimi Birleşik Devletler'deki bütün Japon varlıklarını dondurdu ve "Japonların petrol ürünleri elde etmesini engellemeye yönelik bir strateji" uygulamaya koydu. ABD, İngiliz ve Hollandalılarla işbirliği içinde, Japonya'ya hayati petrol ürünleri üzerinde bir ambargoyu da içeren katı iktisadi yaptırımlar uyguladı, ki bu politika Japonların Hollanda'nın petrol zengini Endonezya sömürgesini kontrol etmeye yönelik arzularını kamçılamaya hizmet edecekti. Durum, özellikle Washington'ın Çin'deki dışlayıcı siyaseti nedeniyle Tokyo'ya meydan okuyup, bu ülkede Amerikan ticareti için bir "açık kapı" talep etmesiyle 1941 sonbaharında daha da kötüleşti. Tokyo, Amerikalıların da Latin Amerika'daki nüfuz alanlarında aynı şeyi yapmaları şar-

tıyla Çin'de ayrımcı olmayan ticaret ilkesini uygulamayı teklif ederek yanıt verdi. Fakat Washington karşılıklılığı sadece diğer emperyalist güçlerin nüfuz alanlarında istiyordu, kendi arka bahçesinde değil. Japonların teklifi reddedildi.

Japonya'ya yönelik devam eden ABD kışkırtmalarının amacı, Tokyo'nun savaşa girmesini sağlamaktı ve bu ihtimal giderek artıyordu. "Bu arı kovanına sokulmaya devam eden çomaklar," diye itiraf edecekti FDR daha sonra dostlarına, "nihayet bu ülkenin sokmasını sağladı." 26 Kasım'da Washington Japonya'nın acilen Çin'den çekilmesini talep eden "On Maddelik Nota"sını gönderdiğinde, Tokyo'daki "arılar" artık yeter deyip "sokmaya" hazırdılar.[14] Bir Japon donanmasının, FD'nin 1940 yılında –Japonya açısından hem davetkâr hem de kışkırtıcı olacak şekilde– Hawaii'ye konuşlandırmaya karar verdiği etkileyici savaş gemileri topluluğuna saldırmak üzere denize açılması emredildi. Pasifik'in ortasındaki bu deniz üssüne indirilecek ölümcül bir darbenin, Amerikalıların öngörülebilir gelecekte etkin bir şekilde Uzakdoğu'ya müdahale etmesini imkânsızlaştıracağı ümit edilmişti. Bu ayrıca Japonya'ya, örneğin Endonezya'yı savaş ganimetlerine dâhil ederek, Filipinleri alarak vs Uzakdoğu'da üstünlüğünü kuvvetli bir şekilde tesis etmesi için yeterince büyük bir fırsat penceresi açacaktı. Böylece Birleşik Devletler'in, Pearl Harbor'da indirilen darbeden sonra toparlandığında –özellikle de Uzakdoğu'daki köprü başı olan Filipinleri yitirmiş olacağından– geri döndüremeyeceği bir *fait accompli* [oldu bitti] yaratacaktı. Japon şifrelerini çözen Amerikan hükümeti ve yüksek komuta kademesi Japon donanmasının ne yapacağını kesin olarak biliyordu, ama Hawaii'deki silah arkadaşlarını haberdar etmediler ve 7 Aralık 1941 Pazar günü Pearl Harbor'a yönelik "sürpriz saldırının" gerçekleşmesine izin verdiler.[15] Ertesi gün FDR Kongre'yi rahatlıkla Japonya'ya savaş ilan etmeye ikna edebildi ve kendi hükümetleri tarafından kışkırtıldığını ve beklendiğini bilmedikleri, korkakça görünen bir saldırı karşısında şok geçi-

ren Amerikan halkını savaş bayrağının arkasında toplayabildi.[16] Birleşik Devletler Japonya ile savaşmaya hazırdı ve görece kolay bir zafer beklentisi, Pearl Harbor'da yaşanan görünüşte ağır olsa da korkunç olmaktan uzak kayıplara rağmen pek de azalmamıştı. Batan gemiler eskiydi, "çoğu ... Birinci Dünya Savaşı'ndan kalmaydı" ve Japonya'ya karşı savaş açısından vazgeçilmez olmaktan uzaktı. Öte yandan savaştaki rollerinin hayati olduğu görülecek uçak gemileri de dâhil olmak üzere modern savaş gemileri zarar görmemişti. Washington tarafından saldırıdan önce üssü terk etmeleri emredilmişti ve Japonlar saldırdığında açık denizde güvendeydiler.[17]

Bununla birlikte, plan tam olarak beklendiği gibi gitmedi. Bunun sebebi Pearl Harbor'dan birkaç gün sonra, 11 Aralık'ta Hitler'in beklenmedik bir şekilde daha önce açıklığa kavuşturulan nedenlerle savaş ilan etmesiydi. Kuşkusuz, ABD'nin Almanya ile ilişkileri bir süredir Amerika'nın Büyük Britanya'ya sağladığı Arazi-Kiralama desteği nedeniyle bozulmuştu ve bu durum 1941 sonbaharında ilan edilmemiş bir deniz savaşına neden olmuştu. Fakat Britanya ile savaşı bitmeyen ve Sovyetler Birliği'ne karşı düzenlediği haçlı seferi planlarına göre gitmeyen Hitler, yeni bir güçlü düşmanı karşısına almak istemiyordu. Buna karşılık gerçekten şeytani "Üçüncü Reich"a karşı uzun ve kararlı bir savaşa girmesi için çok sayıda ikna edici insani sebebe sahip olmasına rağmen, Amerikan iktidar seçkinlerinin Almanya'ya savaş ilan etmek gibi bir arzuları yoktu. Ülkenin önemli şirketleri Nazi Almanyası ile ve bu ülkenin içinde fevkalade iş yapıyorlar ve aynı zamanda Arazi-Kiralama sayesinde Hitler'in başlattığı bu savaştan büyük kârlar elde ediyorlardı. Ayrıca Birleşik Devletler seçkinlerinin Moskova'daki muharebenin öneminin farkında olmayan bazı mensupları, hâlâ Hitler'in sonunda Sovyetler Birliği'ni yok edebileceğini ümit ediyorlardı. Almanya'ya karşı bir savaş ne isteniyordu ne de planlanmıştı. Beyaz Saray'da, Almanların savaş ilanı kötü bir sürpriz olarak karşılandı.

Amerika'nın Avrupa'daki savaşa böylece kendi isteği dışında çekilmiş olması ilginç ama cevaplanması mümkün olmayan şu soruyu gündeme getirir: Eğer Hitler 11 Aralık 1941'de savaş ilan etmemiş olsaydı Washington ne zaman Nazi Almanyasına karşı savaşa girerdi? Belki de hiçbir zaman. Her hâlükârda Amerikalılar beklemedikleri bir şekilde bir yerine iki düşmanla karşı karşıya kaldılar. Ve artık düşündüklerinden çok daha büyük, hem Asya'da hem de Avrupa'da cereyan eden bir savaşta, başka bir olağanüstü küçük savaş yerine gerçek bir *dünya savaşı*nda savaşmak zorundaydılar.

Amerikalı bazı revizyonist tarihçiler, Birleşik Devletler'in Japonya'ya, Tokyo'nun Çin'deki sebepsiz saldırganlığı ve işlediği savaş suçları nedeniyle değil, Amerika'nın emperyal mülklerine saldırması nedeniyle savaş ilan etmiş olması gibi yalın ama nahoş ve bu yüzden genellikle göz ardı edilen bir gerçeğe dikkat çekmişlerdir. Amerika'nın muhtemelen en meşhur radikal tarihçilerinden biri olan Howard Zinn, açık bir şekilde şu gözlemde bulunur:

> Birleşik Devletler'i İkinci Dünya Savaşı'na sokan şey Hitler'in Yahudilere yönelik saldırıları değildi. ... Birleşik Devletler'in savaşa bütünüyle girmesine neden olan şey, Pearl Harbor'daki Amerikan deniz üssüne yapılan Japon saldırısıydı ... buna neden olan Amerika'nın Pasifik İmparatorluğu'nun bir halkasına yönelik Japon saldırısıydı.[18]

YEDİNCİ BÖLÜM

Amerika'nın Kendi Cephesinde Sınıf Savaşı

Eğer Avrupa'daki savaş hayırlı idiyse, dünya savaşı son vitese takacak Amerikan sanayisi için en hafif tabirle fevkaladeydi. Sonuç kârların etkileyici bir şekilde yükselmesi kadar istihdama da tanıklık eden bir iktisadi patlama oldu. Birleşik Devletler'deki toplam işsiz sayısı savaş yılları boyunca 1940'ta 8 milyondan fazla iken, 1941'de 5,5 milyona, 1942'de 2,6 milyona, 1943'te 1 milyona ve 1944'te 670.000'e düştü ve sonuç olarak işsizlik oranları 1940'ta ülkenin toplam emek gücünün yaklaşık yüzde 15'inden, 1944'te sadece yüzde 1,2'sine indi. Ordu, tek başına iş bulmakta zorlanabilecek milyonlarca erkek ve kadını bünyesine kattı. İstihdam sarkacı aslında bir ucundan diğerine salınmıştı ve kısa süre içinde uçak imalâtı gibi önemli sektörlerde, giderek daha fazla kadının fabrikalarda çalışmak üzere seferber edilmesini gerektirecek bir emek kıtlığı ortaya çıktı. Her hâlükârda, Amerikalı işçiler artık bol miktarda iş olanağından, daha yüksek ücretlerden (ama aynı zamanda fiyatlardan) ve eşine rastlanmadık bir refah düzeyinden faydalanıyorlardı. Yurtiçinde üretilen hiçbir reçete Büyük Bunalım'ı sona erdirememişti; bilakis, "kirli 30'lar" kâbusu denizaşırı ihtilaflar tarafından sona erdirilmişti.[1] "Savaş Kötü Zamanları İyi Zamanlara dönüştüren bir simyacı gibiydi," diye yazar Amerikalı yazar Studs Terkel.[2]

Sıradan Amerikalıların durumu iyiydi, ama savaş sırasındaki patlamadan esas yararlananlar tartışmasız bir şekilde benzersiz servetler biriktiren ülkenin girişimcileri ve şirketleriydi. "1942-45 arasında dört yıl süren savaş sırasında," diye yazar Amerika'daki savaş kârları üzerine çalışan tarihçi Stuart D. Brandes, "2230 en büyük şirket ... vergilerden sonra 14,4 milyar dolarlık kazanç bildirdiler -[savaş öncesindeki 1936-39 yıllarıyla kıyaslandığında] yüzde 41'lik bir artış" ve ekler: "... cömert vergi amortismanları" bu rakamların "gerçek kazançlardan yaklaşık yüzde 20 daha az gösterilmesine" neden olmuştur. Görece düşük vergilendirme oranları yalnızca, esasen "savaş sırasında satışlarda yaşanan muazzam artış" tarafından yaratılan savaş dönemi kâr patlamasının azamileştirilmesine hizmet etti, ki bu artış da devletin hesapsız savunma harcamaları programının anlamlı vurgunculuk karşıtı kısıtlamaların ve/veya etkili fiyat kontrolünün yokluğuyla birleşmesinin ürünüydü.[3] "Eğer kapitalist bir ülkede ... savaşa girmeye çalışacaksanız " diye beyan etmişti Roosevelt'in savaş bakanı Henry Stimson, "iş dünyasının bu süreçten para kazanmasına izin vermek zorundasınız, yoksa iş dünyası çalışmaz."[4]

Bununla birlikte, şirket kârları (vergilerin ardından) genel olarak savaş yıllarında kayda değer, bazı tahminlere göre yüzde 70'ten fazla bir artış sergilemiş olsa da, bu patlamadan en fazla kârı elde eden, son derece sınırlı bir şirket seçkinleri toplamı – genel olarak iş çevrelerinin aksine büyük iş çevreleri– olmuştu. Atmıştan az şirket, tüm kârlı askerî ve diğer devlet siparişlerinin yüzde 75'ini almıştı ve en büyüklerinin devletin savaş sırasındaki harcama havuzuna erişim imtiyazından faydalanan "yabandomuzları" (Brandes) olması şaşırtıcı değildi. Bu fırsat penceresinden nasıl kâr edeceğini bilen şirketlerden biri de IBM'di. Edwin Black şöyle yazıyor:

> Savaş her zaman IBM'e iyi gelmiştir. Amerika'daki savaş gelirleri benzersizdi. Pearl Harbor'dan sonraki 90 gün içinde, [IBM başkanı] Watson basını IBM'in aldığı savaş malzemesi ve diğer savun-

ma sözleşmelerinin değerinin 150 milyon dolardan fazla olduğu konusunda bilgilendirmişti. Toplam savaş dönemi satış ve kira sözleşmeleri 1940'ta yıllık yaklaşık 46 milyon dolardan 1945'e gelindiğinde yıllık 140 milyon dolara yükselerek üç katına çıkmıştı.[5]

GM'ye gelince, savaş bu şirketi toplam 13,4 milyar dolarlık bir devlet siparişi dalgasında 673 milyon dolarlık kazançla kutsamıştı.[6] Hem küçük hem de büyük şirketler aynı zamanda, devletin savaş sırasında yeni teknoloji ve fabrikaları finanse ettiği, özel yatırımlara cömert desteklerde bulunduğu ve 2.000 kamusal savunma projesine 17 milyar dolardan fazla para harcadığı gerçeğinden de yararlanmışlardı. Özel sektör şirketlerinin son derece makul bedeller karşılığında kamusal üretim tesislerini kiralamalarına izin veriliyordu ve Brandes'in yazdığı gibi savaştan sonra bunlar "[esas] değerlerinin sadece yarısı ilâ üçte birine" hükümetten satın alınabilecekti. Böylece milyonlarca dolar, esasen "fazla nakitle şişen" büyük şirketlerin kasasına gidecek ve Harry Truman'ın "bu gelir biçimini 'yasal vurgunculuk' olarak suçlamasına" neden olacaktı.[7] Gazeteci David Brinkley de bu savaş sonrası özelleştirme olayından bir *extravaganza* diye söz eder ve bunun "'serbest teşebbüs' taraftarlarının nadiren kıymetini bildiği dikkat çekici bir talih kuşu" olduğu yorumunu yapar. Aslına bakılırsa bu serbest teşebbüs taraftarı yarattıkları söylencesini, yani Amerika'da servetin hepsinin değilse bile büyük bir kısmının özel sektörde ve özel sektör tarafından yaratıldığını çürüten her tür kanıtı görmezden gelmeyi tercih ederler."[8]

Şirketler Amerikası savaş sırasında çok para kazandı, ama başka önemli açılardan da savaştan kazançlı çıktı. Örneğin şirket özgürlüğünü engelleyen "anti-tröst yasaları"nın uygulanması neredeyse rafa kaldırıldı. Şirketler Amerikasının temsilcilerinin Washington'da pek çok önemli makamı ele geçirmesi de savaş sırasında gerçekleşti. "İş dünyasının hükümet üzerindeki nüfuzunda savaş döneminde bir artış" yaşandı diye yazar Amerikalı iktisat tarihçisi Harold G. Vatter: "Wall Street unsurları" ve genel

olarak "bir iş dünyası tabakası" kamu politikasında ve özellikle de Dışişleri Bakanlığı ile Pentagon üzerinde giderek artan bir nüfuza kavuştular. Büyük yönetim ile büyük iş dünyası arasında ortaya çıkan yakın ortaklık savaşın kazanılmasının ardından uzun bir süre daha çıkar sağlamaya devam edecekti.[9]

Amerikan devleti savaş gayretlerini, vergilendirmeden (yaklaşık yüzde 45) ziyade borçlanma (yaklaşık yüzde 55) yoluyla finanse etti. Görece yüksek bir faiz getiren Washington'ın savaş tahvilleri, bu nedenle bankalar, sigorta şirketleri ve paralı bireyler için özellikle ilginç bir yatırım biçimi teşkil etti. Savaş tahvilleri satın alanların ileri gelenleri, hükümet siparişleri sayesinde servet kazanan ve aksi takdirde benzer şekilde kâr getiren yatırım fırsatları bulamayabilecek büyük şirketlerin ortak ve yöneticileriyle aynı kişilerdi. O halde, normalde özel teşebbüsü savunan ve iktisadi yaşama devlet müdahalesine düşman olan zengin Amerikalılar için, Amerikan devleti savaş sırasında cömert bir velinimet gibi davrandı. Zengin ve güçlü Amerikalılar tartışmasız bir şekilde Amerikan hükümetinin savaşı sürdürmeyi tercih ettiği yol nedeniyle daha da zengin ve güçlü hale geldiler.[10] C. Wright Mills bu açıdan, genel olarak "Birleşik Devletler'in özel sınai kalkınması büyük oranda" kamusal ihsanlarla finanse edilirken, "savaşların servet ve iktidarın özel temellükü için çok sayıda fırsat yarattığını" belirtir. Bu açıdan, diye devam eder Mills, İkinci Dünya Savaşı "daha önceki temellüklerin gerçekten de önemsiz görünmesine [yol açtı]", zira "ülkenin üretim araçlarını kontrol eden anahtarlar özel şirketlere verilmişti."[11]

Bununla birlikte savaş dönemindeki patlamanın hayrında bir şer de vardı. İşsizliğin sona ermesi ve emek kıtlığının ortaya çıkmasıyla birlikte emeğin fiyatının, yani ücret düzeyleriyle çalışma koşullarının serbest emek piyasası tarafından belirlendiği iki grup arasındaki çekişmede, avantaj işverenlerin tarafından çalışanlarınkine geçti. İngiliz tarihçi Arthur Marwick'in de belirttiği gibi, Amerikalı işçiler ilk kez patronlarına karşı pazarlık

gücü elde etti ve daha yüksek ücretler ve çalışma koşulları talep etmek için bu durumdan yararlandı. Bunu kasketleri ellerinde patronlarının huzuruna çıkarak bireysel bir biçimde değil, bütün bir fabrikanın, sanayi sektörünün ya da sendikanın emek gücü adına talepte bulunarak, kolektif pazarlık yoluyla toplu bir şekilde yaptılar. Amerikalı işçiler "kirli 30'lardaki" kriz sırasında dayanışma ve örgütlenmenin avantajlarını anlamaya başlamıştı, savaş sırasında da emeğin çıkarlarını korumak için kitlesel olarak sendikalara katıldılar. Sendikaların üye sayısı 1939'da 9 milyondan 1945'te neredeyse 15 milyona çıktı. Birleşik Devletler'de iş dünyası uzun bir süredir çoktan "büyük iş dünyası" haline gelmişti bile, ama artık emek "büyük emeğe" dönüşme sürecindeydi ve bundan böyle büyük emek sadece Amerika'nın şirketlerinin yönetim kurulu odalarında değil, ama daha önce sadece büyük iş dünyasının sesinin duyulduğu Beyaz Saray da dâhil olmak üzere Washington'un iktidar koridorlarında bile hesaba katılması gereken bir etmen olacaktı.

Amerikalı işverenler kolektif pazarlık nedeniyle savaş kârlarının küçük bir bölümünden bile feragat etmek zorunda kalma ihtimaline pek de hevesle bakmıyorlardı. Fakat işçiler taleplerini, o dönemde özellikle etkili olduğunu göstermiş olan, test edilip onaylanmış grev silahıyla desteklemekten çekinmediler. Geleneklerine sadık Amerikan devleti bu ihtilafa iş dünyasının tarafını tutan önlemlerle müdahale etti. Pearl Harbor'a düzenlenen saldırıdan kısa bir süre sonra Roosevelt yönetimi *Amerikan Federation of Labor* (AFL, Amerikan Emek Federasyonu) gibi büyük (ve muhafazakâr) işçi sendikalarından "grev yok vaadi", yani savaş boyunca grev yapmamaya yönelik bir söz kopardı. 1943 yılında Kongre de belirli sınai eylem formlarını yasaklayan Smith-Connally Yasası adı altında iş dünyası yanlısı bir katkıda bulunacaktı. Fakat bunların hiçbiri savaş sırasında Birleşik Devletler'i kasıp kavuran bir grev dalgasının ortaya çıkmasını engelleyemedi. Howard Zinn şu ayrıntıları verir:

> Bunaltıcı yurtseverlik atmosferine ve savaşı kazanmaya yönelik tam bir adanmışlığa rağmen, AFL ve CIO'nun grev yok vaatlerine rağmen, iş dünyasının kârları göklere fırlarken ücretlerin dondurulması karşısında hayal kırıklığına uğrayan ülkenin işçilerinin pek çoğu, greve çıktı. Savaş sırasında, 6.770.000 işçinin katıldığı on dört bin grev yaşandı, bu Amerikan tarihinin karşılaştırılabilir herhangi bir döneminden daha fazlaydı. Sadece 1944'te bir milyon işçi, madenlerde, çelik fabrikalarında, otomobil ve nakliyat aracı sanayilerinde greve gitti.

Greve en düşkün olanlar, Birleşik Maden İşçileri Sendikası'ndan John L. Lewis'in önderliğindeki madencilerdi. Üstelik grevlerin alışılmadık ölçüde büyük bir bölümü, bir sendikanın yetkilendirmediği kendiliğinden iş bırakmalardan oluşan kanunsuz grevlerdi. İşçi militanlığı işverenleri –ve Amerikan devletini– teslim bayrağı çekmeye zorladı. Ücret talepleri tedricen ülkenin her yerinde karşılandı ve bunun sonucunda, ortalama haftalık ücret savaş sırasında kayda değer bir artış göstererek, 1939'da ortalama yirmi üç dolardan 1945'te kırk dört doların üstüne çıktı. (Bu yüzde 90'ın biraz üstünde bir artışa tekabül ediyordu; aynı dönemde enflasyon sadece yüzde 30 artmıştı.)[12]

İkinci Dünya Savaşı sırasında, Birleşik Devletler'de emekle sermaye arasında keskin bir sınıf savaşı yaşandı ve bu da Amerika'nın bu dünya çatışmasındaki rolünün tarihinin önemli bir kısmını oluşturdu. Bu sınıf savaşı Amerika'nın kendi cephesinde savaşılmıştı, çatışma ve muharebeleri küçüklü büyüklü sayısız grevden oluşmuştu. Fakat bu "iyi" Amerikalılarla "kötü" *Krauts* [Almanlar için kullanılan aşağılayıcı bir söz, lahana turşusu anlamına gelir] ya da *Japs* [Japonlar] arasındaki siyah-beyaz bir ihtilaf değil, Amerikalıların kendi aralarındaki bir tür toplumsal iç savaştı. Bu çatışmadan açık bir galip ya da mağlup çıkmayacak ve hiçbir ateşkes buna bir son vermeyecekti. Hollywood'da dramatik ve önemli ama aynı zamanda sancılı

ve hâlâ sürmekte olan bu çatışmaya dair hiçbir film çekilmemiş olmasında ve Birleşik Devletler'de hiçbir anıtın bu savaşın hatırasını onurlandırmamasında pek de şaşılacak bir şey yoktur. Benzer şekilde İkinci Dünya Savaşı'na dair tarih metinlerinin büyük bir kısmının kendilerini güvenli bir şekilde Atlantik ve Pasifik okyanuslarının uzak kıyılarında gerçekleşen muharebelerle sınırlandırmayı tercih etmelerinde de...

40'larda Amerika'nın kendi cephesinde süregiden ve genel olarak gözardı edilen sınıf savaşından, Birleşik Devletler iktidar seçkinleri çok önemli bir ders çıkardı: Grev ve gösteri gibi kolektif eylem formları işçilerin elindeki en etkili silahları oluşturuyordu. Hollywood filmlerinin tekrar tekrar sorunların en iyi (tercihen ağır silahlı) bireylerin, kitlelerin sözde lakaytlık ve acizlikleriyle keskin bir karşıtlık içindeki kahramanca hüner gösterileri sayesinde çözülebileceğini ileri sürmelerinin nedeni tam da buydu; aksiyon filmlerinde odak asla kolektif eylemin üzerinde değildir, hep bireysel eylem öne çıkarılır. Hollywood bu şekilde, tam da ondan yararlanabilecek insanlarda, Amerikan iktidar seçkinlerinin İkinci Dünya Savaşı sırasında başını çok ağrıtmış olan türde kolektif eyleme yönelik ilgi ve güvenin altını oyar. Entelektüel bir düzlemde de kolektif eyleme karşı saldırı başlatıldı. Prestijli Harvard University Press tarafından 1965 yılında basılan etkili bir kitapta, iktisatçı Mancur Olson, özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında grevlerin ve diğer kolektif eylem biçimlerinin başarısı ve sendikaların güçlenmesinden söz ederek, sendikaların kolektif eylemini zor ve şiddetle ilişkilendirdi. Olson'ın kitabı bugün bile Kuzey Amerika üniversitelerinde, işletme, siyaset bilimi, örgüt teorisi vb alanındaki derslerde saygı duyulan bir metin olarak okutulmaya devam etmektedir. Son olarak, Amerikan seçkinlerinin her tür kolektif eylem karşısındaki tepkileri açık bir biçimde Fransız halkının grev ve gösteriler yoluyla haklarını korumaya hazır olmalarına dair basında sık sık çıkan küçümseyici tespitlere de yansımaktadır.[13]

Pearl Harbor'ın ardından Birleşik Devletler kendisini, uzak ve görece bilinmeyen bir ülke olan Japonya ve çok kısa bir süre öncesine kadar nüfuz sahibi insanların hakkında olumlu şeyler söylediği bir devlet olan Nazi Almanyası ile resmen savaş halinde buldu. Buna karşın, Amerika artık sadece Büyük Britanya ile değil, daha öncesinde bir parya olarak resmedilen Sovyetler Birliği ile de resmen müttefik haline gelmişti. Amerikan halkının acil bir aydınlanmaya ihtiyaç duyması anlaşılabilir bir şeydi ve bu aydınlanma kısa süre sonra her şeyin nasıl da mantıklı olduğunu siyah ve beyazlarla açıklayan bir propaganda kampanyası şeklinde geldi.

O günlerde afişler hâlâ önemli birer propaganda aracı olmayı sürdürüyordu. 20'lerde ve 30'larda, özellikle de Kızıl Korku ve Küçük Kızıl Korku dönemlerinde, ekseriyetle tanrısız Bolşevikleri hedef almışlardı, ama artık sadist "Japonları" ve kibirli, tek gözlüklü Nazi subaylarını "İşte Düşman Bu" gibi yararlı bir açıklamayla resmetmeye başlamışlardı.[14] Tasarımcılar belli ki daha önce, Bolşevikleri büyük düşman olarak tasvir ettikleri dönemde yapılan yanlışı düzeltmeye can atıyorlardı. Halkı düşman konusunda daha da bilgilendirmek için, ABD hükümeti, aynı zamanda ünlü film yapımcısı Frank Capra'yı Nazileri bütün özgür insanları köleleştirmeye ve dini yok etmeye kararlı "kötü, zalim gangsterler" olarak resmeden *Why We Fight* [Neden Savaşıyoruz] isimli bir belgesel dizisi çekmeye ikna etti. Bu filmlerin ilki olan *Prelude to War*, reklam malzemelerinde "bugüne kadar çekilmiş en iyi gangster filmi ... şimdiye dek gördüğünüz bütün korku filmlerinden daha korkunç" diye tanıtılıyor ve dünya gücü olma arayışı "kötü, zalim gangsterlere" atfediliyordu.[15] Hollywood bunu örnek aldı ve Nazileri ahlaksız gangsterler olarak resmeden *The Hitler Gang* [Hitler Çetesi] gibi filmler aracılığıyla Amerikalıları faşizmin gerçek doğası hakkında aydınlatmaya ve başrolünü "Ördek Hitler" isimli despot bir kuşun oynadığı *The Ductators* gibi çizgi filmlerle faşizmle dalga geçmeye

devam etti. Kaptan Amerika, Süperman ve Wonder Woman gibi Amerikan çizgi roman kahramanları kurnaz Nazi ajanlarına ve casuslarına engel olarak propaganda kampanyasına katkıda bulundular. Amerika'da bir gangster, bir zalim, bir karikatür olarak Nazi imgesi –Indiana Jones türündeki Hollywood filmlerinde bugün bile yaşamaya devam eden imge– işte böyle doğdu. Bununla birlikte bu basit propaganda kampanyası genel olarak Avrupa faşizminin, özel olaraksa Alman Nazizminin karmaşık toplumsal görüngüsüne dair gerçek bir kavrayış geliştirilmesine hiçbir şey katmadı.[16]

Sovyetler de tanrısız Bolşeviklerden kahraman "Rus" yurtseverlerine aynı ölçüde çarpıcı bir dönüşüm geçirmişti. Savaştan önce Sovyetler Birliği'ne karşı pek az ilgi, daha da az sempati göstermiş olan Hollywood, –belli ki Washington'dan gelen bir işaretle– *Mission to Moscow*, *The North Star* ve *Song of Russia* gibi Sovyet yanlısı filmlerle havayı belirledi. Öncesinde anti-komünist ve anti-Sovyet propagandayı şevkle yayan ve savaştan sonra da buna devam edecek olan *Life*, *The Saturday Evening Post* ve *Reader's Digest* gibi Amerika'nın popüler dergileri, tarihçi Koppes ve Black'in deyişiyle "180 derecelik bir dönüş yaptılar" ve Sovyet yanlısı propagandaya kendilerince katkıda bulundular. Uzaklardaki işçi cennetinin eskiden uğursuz görünen yurttaşları, artık *Life* dergisinin 1943'te ileri sürdüğü gibi "Amerikalılara benzeyen, Amerikalılar gibi giyinen ve Amerikalılar gibi düşünen" ve kapitalizme ve demokrasiye geçmek için sadece savaşın sona ermesini bekleyen, çalışkan, ayakları yere basan ve dürüst insanlar olarak sunuluyordu. (Buna karşılık, Naziler bundan böyle din ve özel mülkiyet gibi Amerikalıların çok değer verdiği şeylere saygı duymayan, Tötonik Bolşevikler gibi resmediliyordu.) Sovyet lideri Stalin, Amerikan dergilerinin gözdesi haline gelmişti; onu büyük Amerikan ailesine, Joe Amca olarak dâhil ettiler, pohpohlayıcı fotoğraflarını kapaklarına bastılar ve 1943 yılında *Time* dergisi Stalin'i "yılın insanı" seçti. Stalin'in

Camels, Chesterfields ve Lucky Strikes gibi Amerikan sigaralarına zaafı olduğu yönündeki haberlerden de Amerikalıların olumlu yönde etkilenmesi bekleniyordu. Sözde "Kızıl" 30'larda, sadece Amerikalı komünistler değil, pek çok radikal ve ilerici Amerikalı da Sovyetler Birliği'ni romantize etmişti; 40'ların başındaysa, Sovyetler Birliği bu kez Hollywood ve Amerikan basını tarafından, kapitalizmin vaat edilmiş toprakları olarak romantize ediliyordu.[17]

Böylece Amerikan halkı Washington'ın SSCB'ye karşı izlediği, Amerikan sanayisi söz konusu olduğunda kayda değer avantajları olan yeni siyasete alıştırıldı. Bu Amerika'nın iktidar seçkinlerinin artık Sovyetler Birliği'ni ve komünizmi hor görmediği anlamına gelmiyordu; sadece anti-komünist retoriği geçici olarak sessize almaktan faydalanıyorlardı. Benzer bir şey anti-kapitalist dünya devrimi sloganının resmî söylemden silindiği ve 22 Mayıs 1943'te Stalin'in Komintern'i –Moskova'nın rehberliğinde dünyanın her yerinde proleter devrimler yaratması beklenen komünist "Enternasyonal"i– tasfiye ettiği Sovyetler Birliği'nde de yaşandı. Komintern'in tasfiyesine ilişkin haberler Amerikan basını tarafından, "[SSCB'nin] eğer onlarla top oynarsak onların da bizimle oynamak istediğinin kanıtı" olarak selamlandı.[18]

Washington'ın Sovyetler'le ilgili olarak Amerikan halkına uyguladığı kolektif beyin yıkamanın savaş sırasında ABD'nin kendi cephesinde devam eden sınıf savaşı açısından önemli sonuçları oldu. Amerikan işçileri arasında bundan böyle 1917'de başlamış olan sosyalist deneyime ilişkin daha fazla ilgi uyanacaktı. Örneğin, SSCB'de işsizlik olmadığını ve Sovyetler Birliği'ndeki sınıfdaşlarının kuşkusuz Amerikalı işçilerden daha az ücret alsalar da, hatırı sayılır oranda düşük fiyatlardan, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetlerinden, emeklilik maaşlarından, ücretli tatillerden ve diğer sosyal avantajlardan yararlandıklarını öğrendiler. Böylece giderek daha fazla Amerikalı –ve kuşkusuz sadece işçiler değil– en azından sıradan Amerikalıların fayda-

lanması için aynı ölçüde cömert bir tam istihdam ve sosyal güvenlik sisteminin uygulamaya konma zamanının geldiğini düşünmeye başladı. Sonuçta, kazanılmasına yardım ettikleri savaş, eğer kirli 30'ların sefaletine dönmek yerine toplumsal bir "new deal"a yol açmayacaksa ne anlam taşırdı ki![19] Bu tür beklentilerle karşılaşan Amerika'nın iktidar seçkinlerinin endişelenmeleri sebepsiz değildi. İş dünyası çalışanlara hatırı sayılır ölçüde yüksek ücretler ödeyerek gereğinden fazla taviz verdiğini düşünüyordu ve toplumsal reformları finanse etme ihtimali karşısında mutlu olmamıştı. Savaşın sonu yaklaştıkça, dizginsiz serbest teşebbüsün anavatanı Amerika'nın, –böyle bir şey hiçbir zaman uzak bir ihtimal bile olmadığından– bir Bolşevik devrimi yaşamasının değil, ama bir tür sosyal devlete dönüşmesinin engellenmesi için bir şeyler yapılması gerektiği açık hale geldi.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Stalin İçin İkinci Bir Cephe mi, Yoksa Havada Bir Üçüncüsü mü?

1942 baharında, Wehrmacht Doğu Cephesi'nde yeni bir saldırı başlattı. Sovyetler 1941'deki Nazi saldırısını güç bela atlatmıştı ve Kızıl Ordu bir kez daha sırtını duvara vermiş bir şekilde savaşıyordu. Şimdi Büyük Britanya ve Birleşik Devletler'den maddi yardım geliyordu, ama Stalin'in müttefiklerinden gerçekten talep ettiği şey etkili bir askerî yardımdı; bu nedenle Churchill ve Roosevelt'ten Batı Avrupa'da ikinci bir cephe açmalarını istedi. Batı Avrupa'ya –Fransa, Belçika ya da Hollanda'ya– yapılacak bir İngiliz-Amerikan çıkarması Almanları Doğu Cephesi'ndeki birliklerini geri çekmek zorunda bırakacak ve böylece Sovyetler'e çok ihtiyaç duyduğu rahatlama imkânını sunacaktı.

Amerika ve Büyük Britanya'da askerî ve siyasi liderler ikinci bir cephenin yararları ve olasılıkları konusunda bölünmüş durumdaydı. Askerî olarak, 1942 yazında halihazırda ikinci bir cephe açmak, yani Fransa'ya ya da Batı Avrupa'da başka bir yere büyük bir kuvvet çıkarmak mümkün hale gelmişti. İngiliz ordusu 1940'taki sıkıntılardan sonra başarılı bir şekilde toparlanmıştı ve bu sırada Britanya adalarındaki İngiliz yoldaşlarına katılan çok sayıda Amerika ve Kanada birliği harekete geçmemeye hazırdı. Dover'ın kayalıklarından İskoçya'nın dağlarına kadar on binlerce Amerikalı ve Kanadalı asker er ya da geç verilecek Kıta'daki Nazilerle savaşma emrini huzursuz bir şekilde

bekliyordu. Bu esnada İmparatorluğun Kuzey Afrika ve başka yerlerdeki çıkarlarını savunmaya giden Tommie'lerin geride bıraktığı kadınların peşinde koşmakla meşguldüler. Yerliler Büyük Britanya'da konuşlandırılmış Amerikan askerlerini dalga geçerek "*overfed, oversexed and over here*" [besili, azgın ve her tarafta şeklinde tercüme edilebilecek bir kelime oyunu] diye tarif ediyorlardı.[1]

Üstelik Doğu Cephesi'ndeki ümitsiz bir yeni taarruz için kaynaklarını sonuna kadar kullanmak zorunda olan Almanların, binlerce kilometrelik Atlantik kıyılarını savunabilecek görece az sayıda birliğe sahip olduğu da bir sır değildi. Ayrıca bu birlikler Doğu Cephesi'ndeki kuvvetlerine kıyasla bir hayli düşük kalitedeydi. Atlantik kıyılarında Hitler'in emrinde genellikle ikinci sınıf oldukları kabul edilen yaklaşık altmış tümen varken, doğudaki esas savaşta en az 260 Alman tümeni çarpışıyordu.[2] Son olarak, 1942 yılında Fransız sahilindeki Alman birliklerinin, daha sonra, 1994 Temmuzunda Normandiya çıkarması döneminde olacakları gibi güçlü bir şekilde mevzilenmedikleri de bir gerçekti. Meşhur Atlantik Duvarı'ndaki istihkâmların inşa edilmesi emri Hitler tarafından ancak 1942 Ağustosunda verilecek ve inşaat 1942 sonbaharından 1944 baharına dek sürecekti.[3]

Aralarında General Eisenhower ile Amerikan Genel Kurmay Başkanı George Marshall da bulunan bazı İngiliz ve Amerikan ordu komutanları bu durumun gayet farkındaydı ve dolayısıyla Fransa'ya yapılacak erken bir çıkarmayı savunuyordu. Bu tür bir tasarı, en azından başlarda Başkan Roosevelt'in de desteğini almıştı. Churchill'e Birleşik Devletler'in Almanya'ya karşı savaşa öncelik vereceği ve Japonya ile hesabını daha sonra göreceği konusunda söz vermişti. Bu karar "Önce Almanya" ilkesi olarak biliniyordu.[4] Sonuç olarak Roosevelt Almanya ile hemen ilgilenme konusunda istekliydi ve bu görev ikinci bir cephenin açılmasını gerektiriyordu. Amerikalı liderler muhtemelen Sovyetler'in ikinci bir cephenin sağlayacağı yararlar olmadan Nazi baskısı

altında çökebileceği endişesini de taşıyorlardı. Amerikalıların hesaplarındaki başka bir etmen de Sovyetler'e gönderilecek acil bir askerî yardımın Moskova'ya daha sonra siyasi tavizlerde bulunmayı gereksiz kılacak olması olabilir. Her hâlükârda 1942 Mayısında Roosevelt, Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov'a Amerikalıların yıl sona ermeden önce ikinci bir cephe açacaklarını sözünü verdi.[5]

Bununla birlikte "Önce Almanya" ilkesine rağmen Washington Amerika'nın kendi çıkarlarının Avrupa'ya kıyasla daha doğrudan tehdit altında olduğu Japonya'ya karşı savaşa elindeki insan gücü ve teçhizatın daha yüksek bir bölümünü ayırmanın cazibesine direnemedi. Bu açıdan bakıldığında Fransa'da ikinci bir cephe açma konusunda acele etmek biraz ihtiyatsızca görünüyordu. Ayrıca ikinci cephenin açık sözlü bir muarızı olan İngiliz Başbakanı Winston Churchill'in görüşünün hatırı sayılır ağırlığı da vardı. Bazı tarihçilerin ileri sürdüğü gibi, Churchill Fransa'ya yapılacak bir çıkarmanın Birinci Dünya Savaşı'nda Kuzey Fransa'nın muharebe alanlarıyla ilişkilendirilen kanlı bir savaşın tekrarına yol açabileceğinden korkmuş olabilir. Churchill muhtemelen Hitler ve Stalin'in Doğu Cephesi'nde birbirlerine büyük bir kan banyosu yaşatıyor olması fikrinden de hoşlanıyor ve Londra'yla Washington'ın doğuda çıkmaza giren bir savaştan fayda sağlayabileceklerine inanıyordu. Truman ve diğer önde gelen Amerikalılar da bu fikri paylaşıyordu. Üç yıllık bir savaş tecrübesi olduğundan Churchill'in, Avrupa'daki savaşa yeni dâhil olan Roosevelt üzerinde büyük bir etkisi vardı. Dolayısıyla İngiliz liderin fikrinin sonunda galip gelmesini ve 1942 yılında ikinci bir cephe açma tasarılarının sessizce masadan kaldırılmasını anlayabiliriz.[6]

Roosevelt, Churchill tarafından ikinci cephe için acele etmemeye ikna edilmesinin ardından bu hareket –daha doğrusu hareketsizlik– biçiminin çekici ihtimaller doğurduğunu keşfetti. O ve danışmanları Almanya'yı mağlup etmenin Amerikan halkı-

nın pek de hoşnut olmayacağı büyük fedakârlıklar gerektireceğini fark etmişlerdi. Fransa'ya çıkarma yapmak Alman düşmanla yüz yüze gelmek için ringe atlamakla aynı anlama geliyordu ve sonunda başarılı olunsa bile bu tür bir müsabakanın maliyeti tartışmasız bir şekilde ağır olacaktı. En azından şimdilik, güvenli bir şekilde kenarda beklemek ve Sovyetler'in Nazileri pataklamasına izin vermek çok daha akıllıca olmaz mıydı? Kızıl Ordu Almanya'nın hakkından gelmek için ölmeye gönderilecek askerleri sağlarken, Amerikalılar ve İngiliz müttefikleri kayıplarını asgari düzeyde tutabileceklerdi. Daha da iyisi, doğru anda, hem düşman Nazilerin hem de müttefik Sovyetler'in her ikisi de tükendiğinde tayin edici müdahaleyi yapmak için güçlenmeyi bekleyebileceklerdi. O zaman geldiğinde ABD, Büyük Britanya'yı da yanına alarak büyük olasılıkla muzafferlerin kampında başrolü oynayabilecek ve sözde ortak zaferin ganimetlerinin paylaşılmasında en büyük söz sahibi olarak davranabilecekti. 1942 yılının bahar ve yaz aylarında, Naziler ve Sovyetler Anglo-Sakson *tertius gaudens* [üçüncü kişi] tarafından güvenli bir mesafeden izlenen muazzam bir muharebede kilitlenmişken, gerçekten de böylesi bir senaryo hayata geçebilecek gibi görünüyordu.[7]

Çitlerin arkasında oturma stratejisi kuşkusuz bazı riskler içeriyordu ve Washington ile Londra bunların farkındaydı. 1942 baharında Almanlar Doğu Cephesi'nde Kafkaslardaki petrol zengini bölgeyi hedefleyen yeni bir taarruz başlatmaya yetecek kadar kaynağı toplamıştı. Geriye dönülüp bakıldığında Almanların başarı şansının zayıf olduğu açıktır, ama o dönemi yaşayanlara her şey mümkünmüş gibi geliyordu. Sevilmeyen fakat yararlı müttefik Sovyetler'in ani bir şekilde çökme ihtimali giderek azalsa da, Washington ve Londra tarafından bütünüyle göz ardı edilemezdi. Batılı Müttefikleri Alman Golyatı ile baş başa bırakacak bu tür bir senaryonun gerçekleşmesini engellemek için, artık SSCB'ye giderek daha fazla teçhizat gönderilmeye başlandı. Ek bir güvence olması için, Kızıl Ordu'nun bocalaması

ve ölüm anında Sovyetler'in postunu kurtarmak üzere ikinci bir cephe açmanın gerekli hale gelmesi durumunda Batı Avrupa'ya çıkarma yapmak üzere "Balyoz" adı verilen acil durum planları hazırlandı. Aksi senaryo, yani Almanya'nın Doğu Cephesi'nde ani bir çöküş yaşaması da teorik olarak mümkündü, ama 1942 yılında bu o kadar olasılık dışı görülüyordu ki, böylesi bir beklenmedik durum için hiçbir plan yapılmadı. Fakat bir yıldan daha kısa bir süre içinde, Stalingrad muharebesinin ardından bu senaryo Londra ve Washington'ın gündemine girmeye başlayacaktı. Nihayet bundan sonra ikinci bir cephe açmak üzere Manş Denizi'ni geçmek amacıyla planlar yapılacaktı.[8]

Amerikalılar ve İngilizler elbette ikinci bir cephe açmak istememelerinin gerçek nedenlerini açık edemezlerdi. Bunun yerine birleşik kuvvetleri henüz bu tür bir görev için yeterince güçlü değilmiş gibi davrandılar. 1942'de, İngiliz ve Amerikalıların Fransa'da büyük bir operasyona henüz hazır olmadıkları söylendi, ki bu bugün de ileri sürülmeye devam etmektedir. Gerekli görülen birliklerin Atlantik'in diğer yakasına taşınmasını sağlama almak için önce Alman U-botlarına karşı deniz savaşının kazanılması gerektiği ileri sürülüyordu. Oysa Kuzey Amerika'dan Büyük Britanya'ya askerî birlikler başarılı bir şekilde taşınıyordu ve aynı yılın sonbaharında Amerikalılar ve İngilizler, tehlikeli Atlas Okyanusu'nun aynı yakasında, uzaklardaki Kuzey Afrika'da büyük bir kuvveti karaya çıkarabileceklerini göstermişlerdi. Meşale Harekâtı olarak bilinen bu çıkarma Fas ve Cezayir'deki Fransız sömürgelerinin işgalini de içermişti.[9]

Bununla birlikte Batı Avrupa'daki Alman savunma hatlarının zayıf olduğunu bilen Stalin, Londra ve Washington'a Fransa'ya yapılacak bir çıkarma için bastırmaya devam etti. Churchill'in ülkesinde Richard Stafford Cripps gibi kendi kabinesinin bazı mensuplarının da dâhil olduğu kesimlerden ve özellikle de üyeleri Sovyetler'in içinde bulunduğu duruma sempatiyle bakan işçi sendikalarından gelen ikinci cephe lehine kayda değer bir

baskıyla karşılaşması işleri daha da kötüleştirdi. Neyse ki İngiliz başbakanı bu amansız baskıdan kurtuluşu beklenmedik bir anda, Batılı Müttefiklerin henüz ikinci bir cephe açabilecek durumda olmadıklarını kesin olarak gösteren bir trajedide buldu. 19 Ağustos 1942'de İngiltere'den Fransa'nın Dieppe limanına gönderilen müttefik askerlerden oluşan bir birlik, bir tür "ikinci cephe" açmaya yönelikmiş gibi görünen bir girişim sırasında, trajik bir biçimde burada Almanlar tarafından bozguna uğratıldı. Operasyonun kod adı "Jübile"ydi.

Kıyıya çıkmayı başaran 6086 askerden 3623'ü –neredeyse yüzde 60'ı– ya öldürüldü ya da yaralandı veya esir alındı. İngiliz ordu ve donanmasının yaklaşık 800 kaybı vardı, RAF ise 106 uçak kaybetti. Baskına katılan 50 Amerikalı komandonun kaybı 3'tü. Fakat kayıpların büyük bir kısmı neredeyse 5000 kişiden oluşan Kanada birliklerinde yaşanmıştı. Kanadalıların bütün kuvvetlerinin büyük bir bölümü, en az 3367 kişi –yüzde 68– kaybedildi; 900'ü öldürüldü, yaklaşık 600'ü yaralandı ve geri kalanlar esir düştü. Bu tür kayıplar söz konusu olduğunda geleneksel olarak "boş yere" olmamaları beklenirdi ve şaşırtıcı olmayan bir şekilde, özellikle Kanada'da medya ve kamuoyu bu baskının amaçlarının ne olduğunu ve ne elde edildiğini öğrenmek istedi. Fakat siyasi ve askerî yetkililer, tarih kitaplarına olduğu gibi geçecek olmasına rağmen pek de ikna edici olmayan açıklamalar yaptı. Örneğin baskın Churchill tarafından Almanların sahildeki savunma hatlarını test etmek için gereken "büyük bir keşif harekâtı" olarak sunuldu. Fakat Dieppe'de olduğu gibi, Almanların doğal istihkâmlarda –yüksek kayalıklarla çevrelenmiş bir deniz limanında– güçlü bir şekilde mevzilendiklerini öğrenmek için binlerce insanın feda edilmesi gerçekten gerekli miydi? Her hâlükârda, koruganların, topların ve makineli tüfek yuvalarının yerleri gibi hayati bilgiler havadan keşif ve yerel direniş savaşçılarından gelen istihbarat sayesinde toplanabilirdi.

Söz Direniş Hareketine gelmişken, baskın sözümona Fransız partizanlarının ve genel olarak Fransız halkının moralini yükseltmeyi amaçlamıştı. Eğer gerçekten böyleyse, tartışmasız bir şekilde başarısız olmuştu. Aslında, Müttefiklerin harekâtın sonucunda geride bırakılmış teçhizat ve cesetlerle bir kumsaldan yüz kızartıcı bir şekilde çekilmeleri ve tükenmiş ve hüzünlü Kanadalı askerlerin bir esir kampına yürütülürken çekilmiş görüntüleri, Fransız halkını pek de neşelendirecek şeyler değildi. Aksine, harekât Almanların propaganda değirmenine su taşımış, Müttefiklerin yetersizliğiyle dalga geçmelerini, kendi askerî maharetleriyle övünmelerini sağlamıştı. Böylece Fransızların hevesini kırarken, doğudan sürekli bir şekilde akan kötü haberler yüzünden iyi haberlere çok ihtiyaç duyan Almanya'nın kendi yurttaşlarının morallerini yükseltti.

Son ama bir o kadar önemli bir nokta da Jübile Harekâtı'nın aynı zamanda Sovyetler'i biraz rahatlatmaya yönelik bir girişim olduğunun iddia edilmesiydi. Oysa, Dieppe'in sadece, Doğu Cephesi'ndeki muazzam savaş açısından herhangi bir fark yaratma ihtimali olmayan bir iğne batması olduğu açıktı. Almanların doğudan batıya asker kaydırmasına neden olmamıştı; bilakis Dieppe'in ardından Almanlar haklı olarak, yakın gelecekte ikinci bir cephenin açılmayacağına ve bu yüzden ümitsizce ihtiyaç duydukları batıdaki birliklerini doğuya kaydırma konusunda kendilerini rahat hissedebileceklerine kanaat getirdiler. Dolayısıyla Dieppe Kızıl Ordu'yu rahatlatmamıştı.

Tarihçiler çoğunlukla Jübile'nin bu argümanlarla rasyonalize edilmesini tekrar etmekle yetinmiş ve bazı örneklerde yenilerini icat etmişlerdir. Örneğin hemen yakınlarda Dieppe baskınının, esasen değilse bile aynı zamanda, Almanların Enigma şifre makineleriyle ilişkili teçhizat ve el kitaplarını ve hatta muhtemelen makinenin kendisini çalmak üzere planlandığı ileri sürülmüştür.[10] Fakat eğer baskın bu hedefe ulaşsaydı Almanlar hemen şifrelerini değiştirmez miydi? Baskını düzenleyenlerin Dieppe'den

çekilmeden önce tesisleri patlatacakları ve böylece Enigma teçhizatının taşınmasına ilişkin kanıtları yok edecekleri argümanı, Almanların çok gizli donanımlarının yok olduğunu anlayamayacak kadar aptal ya da beceriksiz olduklarını varsayması yüzünden ikna edici olmaktan uzaktır.

1944 Haziranında Normandiya'ya gerçekleştirilen "Overlord" kod adlı müttefik çıkarmasının ardından, Jübile Harekâtı için görünüşte ikna edici bir gerekçe uydurulabilmiştir. Birdenbire muzafferane bir şekilde Dieppe baskınının başarılı Normandiya çıkarması için "genel bir prova" olduğu keşfedilmiştir. Dieppe sözümona gelecekteki büyük çıkarmaya hazırlık için Alman savunma hatlarını test edecekti. Pek çok kişi tarafından felaketten sorumlu tutulan –ve bugün de tutulmaya devam edilen– Jübile'nin mimarı Lord Mountbatten, böylece "Normandiya Muharebesinin Dieppe'in kumsallarında kazanıldığını" ve "Dieppe'de ölen her adam için, 1944'te Normandiya'da en az on adamın kurtarılmış olması gerektiğini" iddia etmişti. Bir söylence doğmuştu: Jübile trajedisi *Overlord*'un zaferi için bir *sine qua non*'du [olmazsa olmaz].

Dieppe'den çok önemli bir askerî ders çıkarıldığı iddia edilmişti: Almanların sahillerdeki savunma hatları limanların içinde ve çevresinde özellikle güçlüydü. İddiaya göre bu nedenle Normandiya çıkarması Caen'in kuzeyindeki limansız sahil şeridinde gerçekleşmiş, Müttefikler beraberlerinde kod adı *Mulberry* olan yapay bir liman getirmişlerdi. Bununla birlikte Almanların limanlarda önemsiz küçük kumsallara kıyasla daha güçlü bir şekilde mevzilenmiş olması izahtan vareste değil miydi? Bu dersi çıkarmak için gerçekten de Dieppe kumsallarında binlerce insanı feda etmek mi gerekiyordu? Ayrıca 1942 yazında Almanların sahildeki savunma hatlarını "test ederek" elde edilen bilgilerin, özellikle zorlu Atlantik Duvarı'nın büyük bir bölümünün 1943 yılında inşa edildiği düşünüldüğünde, 1944 yılında hâlâ anlamlı olup olmayacağını sorgulamak gerekmez mi? Ve neden "genel

provası" 1942 Ağustosunda yapılan çıkarmalar, iki yıl sonra hayata geçirilecekti? Jübile'nin 1944 Haziranında hayata geçirilen ama iki yıl önce, 1942 yazında tasavvur edilmeyen bir harekâtın –Overlord– provası olduğunu iddia etmek saçma değil midir? Son olarak Dieppe'den çıkarılan derslerin sağladığı üstünlüğün, eğer çıkarıldılarsa, Almanların da Dieppe'den Müttefiklerin nasıl asker çıkarabilecekleri –ya da çıkarmayacakları– konusunda bir şeyler, muhtemelen de daha yararlı bir şeyler öğrendiği gerçeğiyle dengelendiği neredeyse kesindir. Jübile trajedisinin Overlord'un zaferi için bir ön koşul olduğu fikri, sadece bir söylenceden ibarettir. Bu yüzden, bugün bile, Dieppe trajedisi dezenformasyon ve propagandayla örtülü olmayı sürdürmektedir.

Belki de eski bir felsefi ikilemden esinlenerek Dieppe hakkındaki gerçeğe ilişkin bir ipucu yakalayabiliriz: Eğer insan başarısız olmaya çalışır ve olursa, başarısız mı olmuştur yoksa başarılı mı? Eğer Dieppe'de bir askerî başarı istendiyse, baskın kuşkusuz bir başarısızlıktı. Fakat bir askerî başarısızlık istendiyse, baskın başarılı olmuştu. İkinci durumda baskının gerçek amacını, ya da işlevselci bir açıdan söyleyecek olursak, dile getirilen değil gizli işlevini sorgulamamız gerekir.

Niyetin askerî bir başarısızlık olduğuna dair göstergeler vardır. İlk olarak, Dieppe kasabası savunmaya çok uygun bir yer ve dolayısıyla ister istemez Fransa'nın Atlantik kıyısındaki en güçlü Alman pozisyonlarından biriydi ve bu biliniyordu. Buraya İngiltere'den feribotla giden herkes, makineli tüfek ve toplarla dolu yüksek ve dik kayalıklarla çevrelenmiş bu limanın, saldıranlar için ölümcül bir tuzak olacağını hemen görür. Burada konumlanmış Almanlar saldırıya uğradıklarını fark ettiklerinde gözlerine inanamamışlardı. Kaçınılmaz katliama tanıklık eden savaş muhabirlerinden biri, baskını, "askerî mantık ve stratejinin bütün kurallarını ihlal eden bir harekât" olarak tarif etmişti.[11] Zayıf planlama, yetersiz hazırlıklar, Dieppe kumsalının çakıllarını aşamayacak tanklar gibi işe yaramayan donanım gibi

başka etmenler de hedefin askerî başarıdan ziyade başarısızlık olmasını daha çok ihtimal dâhilinde kılar.

Öte yandan Dieppe Harekâtı, kanlı başarısızlığı da dâhil olmak üzere, askerî olmayan bir amaçla gerçekleştirilmişse, aslında anlamlı, bir başka deyişle başarılıdır. Askerî harekâtlar sık sık siyasi bir hedefe ulaşmak için düzenlenir ve 1942 Ağustosunda Dieppe'de yaşanan da buymuş gibi gözükmektedir. Genel olarak Batılı Müttefiklerin siyasi liderleri, özel olaraksa başta Başbakan Churchill olmak üzere Britanya'nın siyasi liderliği kendilerini ikinci bir cephe açmaları için aralıksız bir baskı altında bulmuşlardı; böyle bir cephe açmak istemiyorlardı ama harekete geçmemeleri için ikna edici bir gerekçeden yoksundular. İkinci bir cephe açmaya yönelikmiş ya da en azından ikinci cephenin açılması için bir peşrevmiş gibi sunulacak bir girişimde karşılaşılacak başarısızlık, bu tür bir gerekçe sağlayabilirdi. Bu açıdan bakıldığında, Dieppe trajedisi aslında büyük, hatta çifte bir başarıydı. İlk olarak harekât bütün Anglo-Saksonların Sovyetler'e yardım etmek üzere özverili ve kahramanca bir girişimi olarak sunulabilirdi ve sunuldu da. İkinci olaraksa, öyle gözüküyor ki harekâtın başarısızlığı Batılı müttefiklerin gerçekten de ikinci bir cephe açmaya hazır olmadığını çok açık bir biçimde göstermişti.

Eğer Jübile ile amaçlanan ikinci cephe açılması için koparılan yaygaraları susturmaksa, başarılı olundu. Dieppe felaketi ikinci cephe için halktan gelen talepleri susturmuş ve Churchill ve Roosevelt'in Nazi ve Sovyetler doğuda birbirlerini boğazlarken çitlerin arkasında oturmaya devam etmelerine izin vermişti. Bu tür bir bakış açısı, bu varsayımı destekleyecek maddi kanıtlar bulunmasa bile, Dieppe'de kesilmek üzere gönderilen koyunların neden Amerikalı ya da Britanyalı değil de Kanadalı olduğunu açıklayabilir. Aslına bakılırsa Kanadalılar bu teşebbüs için mükemmel mayın eşekleriydi; çünkü siyasi ve askerî liderleri harekâtı planlayan ve belli ki kendi adamlarını feda etmeye gö-

nülsüz İngiliz-Amerikalı yüksek komutanların özel kulübüne dâhil değillerdi.

Dieppe trajedisinin ardından Stalin ikinci bir cephe açılmasını istemekten vazgeçti. Sovyetler sonunda ikinci cephelerini alacaklardı, ama çok daha sonra, 1944 yılında Stalin'in artık bu tür bir iyilik istemediği bir dönemde. Bununla birlikte, o noktada, Amerikalılar ve İngilizlerin Fransa kıyılarına çıkarma yapmak için kendi acil sebepleri olacaktı. Aslına bakılacak olursa, Stalingrad ve Kursk muharebelerinin ardından, Sovyet birlikleri aman vermeden Berlin'e giden yolu açarken, iki Amerikalı tarihçinin yazmış olduğu gibi, "Fransa'ya asker çıkarmak ve ülkenin büyük bir kısmını [Sovyetler'in] ellerinden uzak tutmak, Amerikan ve İngiliz stratejisi açısından bir zorunluluk haline gelmişti."[12] 1944 Haziranında Normandiya'da nihayet ikinci bir cephe açıldığında, bu Sovyetler'e yardım etmek için değil, Sovyetler'in savaşı kendi başlarına kazanmasına engel olmak için yapılmıştı. Sovyetler ikinci cephesini artık daha fazla istemediği ya da buna daha fazla ihtiyaç duymadığı bir dönemde alacaktı. (Bu Normandiya'ya yönelik çıkarmayı memnuniyetle karşılamadıkları ya da ikinci cephenin gecikmiş bir şekilde açılmasından faydalanmadıkları anlamına gelmez; sonuçta Almanlar son ana dek son derece dişli bir düşman olmayı sürdürdüler.) Dieppe'de feda edilen Kanadalılara gelince, onlar da bir şeyler elde etmiş, yani askerî ve siyasi hiyerarşinin tepesindeki adamların sürüyle övgüsüne mazhar olmuşlardı. Örneğin Churchill bizzat ciddiyetle, "nihai zafer için Kanada'nın çok önemli katkısı" olarak tarif ettiği Jübile'nin, Normandiya'daki çıkarmanın başarısı açısından hayati olduğunu ilan etmişti. Kanadalılar, iki Victoria Haçı da dâhil olmak üzere prestijli ödüllere boğulmuştu ve bu cömertlik muhtemelen yetkililerin bu kadar çok sayıda askeri son derece tartışmalı siyasi hedeflere ulaşma amacıyla bir intihar görevine gönderme kararlarını telafi etme arzusunu yansıtıyordu.

İkinci bir cephe, bu tür bir harekâtın Amerikalıların ve İngilizlerin amacına uygun düşeceği bir zamanda açılacaktı. Böylece 1942 yazında Amerikalılar Guadalcanal'da ve Midway Adaları yakınlarında önemli muharebeler kazandıkları Japonlara karşı verdikleri savaşa odaklanmayı sürdürdüler. Bununla birlikte Birleşik Devletler İngiliz müttefikiyle birlikte, insan ve ikmal açısından aynı zamanda Nazi Almanyasına karşı da bir şeyler yapmak için gerekenden daha fazla kaynağa sahipti. Birleşik Devletler Ordusu Hava Kuvvetleri (USAAF) ve Britanya Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF) Alman şehirlerini ve diğer hedefleri bombalayarak "üçüncü cepheyi" 1942 yılında açtılar. Bu stratejik bombardıman programının hedefi Alman sanayisini felce uğratmak, Alman nüfusunun moralini bozmak ve böylece nihai zafer için gerekli temeli atmaktı. Bu stratejinin mimarı, Churchill üzerinde büyük nüfuz sahibi bir adam olan ve birkaç yıl önce Londra'da –tartışma ve protestolarla birlikte– heykeli dikilen, RAF'ın Bombardıman Komutanlığı'nın başındaki kişiydi. Adı Arthur Harris olan bu kişiye kendi adamları "Bombacı Harris" diyordu. Amerikan silahlı kuvvetlerinin komutanlarına gelince; ünlü dört motorlu B-17 Uçan Kale bombardıman uçaklarını geliştirdikleri 30'larda, stratejik bombardımanın potansiyelinden çok etkilenmişlerdi. Savaşın sona ermesinin ardından Amerikalılar –Irak, Sırbistan ve Afganistan'a yönelik son yıllardaki eylemlerinin de gösterdiği gibi– savaşların, insanların kullandığı bombardıman uçakları vasıtasıyla havada kazanılabileceğine inanmaya devam ettiler. Hal böyleyken, İkinci Dünya Savaşı sırasında stratejik bombardıman alanında edinilen tecrübeler o kadar da etkileyici değildi.

Stratejik bombardıman programı başka amaçlar, örneğin muhtemelen Batı Avrupa'da ikinci bir cephe açmak için daha etkili bir şekilde kullanılabilecek ölçüsüz büyüklükte beşeri ve maddi kaynağa yatırım yapılmasını gerektirmişti. Üstelik USAAF ve RAF uçak ve mürettebat açısından devasa kayıp-

lar verecekti. Sadece Amerikalılar 40.000 adam ve 6.000 uçak kaybetti. Almanya'yı gündüz vakti bombalayan USAAF, bir ay içinde –1943 Temmuzunda– yüz uçak ve bin mürettebat kaybetmişti. Durum, 1943 yılının sonuna doğru, P-51 Mustang gibi Alman hava sahasının içlerinde ağır ağır ilerleyen devlere eşlik edebilecek uzun menzilli avcı uçaklarının kullanılmaya başlamasıyla birlikte düzelecekti. Şaşırtıcı bombardıman akınları, Müttefik propagandası açısından mükemmel birer malzeme ve *Dambuster* ve *Memphis Belle* gibi daha sonraki filmler için esin kaynağı teşkil etseler de, stratejik bombardıman resmî bir araştırma olan 1946 tarihli *Strategic-Bombing Survey*'in savaşın ardından kabul edeceği gibi, beklenen sonuçları asla vermedi. Amerikalılar "hassas bombardıman"dan söz etseler de, stratejik bombardıman genellikle hedefini bulmaktan uzaktı ve Alman sınai üretimindeki 1944'te zirve noktasına ulaşan istikrarlı artışı engelleyemedi. Alman sivil nüfusa gelince, 300.000 kişi savaş sırasında Müttefik bombardımanına kurban gidecekti. Bombardıman akınları böylece Müttefiklere, hiç de moralleri bozulmayan, aksine Hitler ve Goebbels'in son derece ikna edici bir şekilde çağırmaya devam ettikleri "nihai zafer"e doğru yürümeye daha da kararlı hale gelen Alman sivillerin nefretini kazandırdı.[13]

Batı Avrupa'da açılacak ikinci bir cephede kullanılmayan insan ve ikmal kaynakları bir anlamda stratejik bombardımanla israf edildi. Ve tam da İngilizler ve Amerikalılar Harris'in planına çok büyük bir askerî sermaye yatırdıklarından, ikinci cephe gerçekten de giderek daha az gerçekleştirilebilir bir öneriye dönüştü. Bununla birlikte, 1942 Kasımında Amerikalılar Kuzey Afrika'ya büyük bir kuvvet çıkardı. Bu birlikler, biraz zorlukla da olsa Fransa'nın sömürgelerini Vichy'nin vesayetinden kurtarmayı ve ardından, Mısır'dan ilerleyen İngiliz kuvvetleriyle iş birliği içinde Rommel'in Kuzey Afrika ordusundan geriye kalanları yok etmeyi başardılar.

Askerî şifrelerde Kuzey Afrika'ya yapılan çıkarmalara verilen isimle Meşale Harekâtı'nın reddedilmez yararları oldu. Örneğin, stratejik açıdan önemli Cebelitarık'ta, Süveyş Kanalı ile birlikte Mısır'da ve petrol zengini Ortadoğu'da Britanya'nın konumunu güçlendirdi. Muhtemelen Churchill'in Meşale Harekâtı'nın ve genel olarak Akdeniz stratejisinin en büyük taraftarı olması, İngiliz çıkarlarının çok fazla işin içinde olmasından kaynaklanıyordu. Bu harekâtın bir diğer avantajı da, Müttefiklerin Almanya'nın, 1943 yazında asker çıkaracakları, zayıf ortağı İtalya'yı artık doğrudan tehdit edebilmeleriydi. Churchill, Nazi canavarına Fransa'daki ikinci bir cephe yerine Akdeniz'deki "yumuşak karnı"ndan saldırmanın daha anlamlı olduğuna gönülden inanıyordu. Fakat dar ve dağlık İtalya yarımadasının Mussolini'nin düşüşünün ardından görece az sayıdaki Alman birliği tarafından kolay savunulabilen büyük bir engel olduğu görüldü. Berlin'e (ve/veya Viyana'ya) İtalya üzerinden giden yolun, sonu olmayan bir *via dolorosa* [Kudüs'te İsa'nın çarmıha götürülürken geçtiğine inanılan sokak] olduğu ortaya çıktı. Böylece Kuzey Afrika'ya yapılan çıkarma buradaki ve komşu Ortadoğu ülkelerindeki İngiliz çıkarlarını güvence altına almak dışında herhangi bir önemli fayda sağlamadı. Dahası, Meşale beraberinde önemli bir dezavantaj da getirdi.

Artık İngilizler ve Amerikalılar stratejik ellerini göstermiş olduklarından, Almanlar Fransa'da (ya da Batı Avrupa'da başka bir yerde) şimdilik ikinci bir cephe açılmayacağını biliyordu. Bu sayede, Batı Avrupa'dan Doğu Cephesi'ne daha fazla birlik taşımayı göze alabildiler. Dolayısıyla Sovyetler için askerî durum Meşale'nin sonucunda pek de iyileşmedi.[14] Stalin büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı. 1942 yılının sonunda yaşananlardan, Nazi Almanyasına karşı acımasız mücadelede sadece Sovyetler Birliği'nin kendi askerî gücüne, Kızıl Ordu'ya güvenebileceği ve müttefiklerine pek de güvenmemesi gerektiği sonucunu çıkardı.

İngilizlere ve Amerikalılara gelince; ikinci cepheyi açmama kararının onlara herhangi bir avantaj sağlayıp sağlamadığı tartışmalıdır. Örneğin Müttefikleri Fransa'ya yapılacak bir çıkarmayla ilişkilendirilen fedakârlıklardan kurtulamamış; bunları sadece 1942'den 1944'e ötelemişlerdi. Dahası stratejik bombardımana ve Kuzey Afrika'daki savaşa bu kadar büyük bir askerî sermaye yatırmak yerine 1942'de Fransa'da ikinci bir cephe açmış olsalardı, birlikleri Batı Avrupa ve Almanya'nın içlerinde muhtemelen 1944 ve 1945'te olacağından çok daha fazla ilerleyebilirdi. Savaşın sonunda Amerikalılar ve İngilizler kendilerini Berlin'e yerleşmiş ve belki de Varşova'ya kadar ilerlemiş bulabilirlerdi ve bu ikinci bir cephe açmayarak Sovyetler'e karşı elde etmeye çalıştıkları türde bir üstünlük sağlayabilirdi. Fakat, bütün bunların gerçekten olup olmayacağını kesin olarak bilmek imkânsızdır; çünkü ikinci bir cephe ne 1942'de, hatta ne de 1943'te bir gerçeklik haline gelecekti.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Stalin'in Sovyetler Birliği: Sevilmeyen Ama Yararlı Bir Ortak

Amerikalıların Kuzey Afrika'ya yaptığı çıkarmalarla sadece Almanlara değil Sovyetler'e de ellerini açık etmelerinden kısa bir süre sonra, Avrupa'daki savaş sahnesinin uzak köşesinde askerî durum çarpıcı bir değişim geçirdi. Uzakdoğu Cephesi'nde, Stalingrad şehrinin içinde ve etrafında en az 300.000 kişilik Alman ordusu uzun ve kanlı bir muharebenin ardından Kızıl Ordu tarafından bozguna uğratıldı. Franz Lehar'ın bir operetinde yer alan duygusal "Volga'nın Şarkısı", 1942-43 kışında Alman *Heimat*'ında [anavatanında] çok sevilen bir şarkı haline gelmişti, ama bu Rus nehrinin kıyılarında yaşanacaklar Almanya için bir felaketten başka bir şey olmayacaktı. Hitler'in *blitzkrieg*inin 1941 Aralığında Sovyetler Birliği'nde yaşadığı başarısızlık savaş açısından gerçek bir dönüm noktası olmuştu; fakat 1942 yılının sonuna dek her şey hâlâ mümkün görünüyordu. Bununla birlikte Volga nehrinin kıyılarında, Sovyet liderinin ismini taşıyan şehrin yakınlarında, herkesin Alman ordusunun yeniden toparlanma ihtimalini son derece zayıflatan bir darbe aldığının farkına varmasıyla gidişat bütünüyle değişti. Görece kısa bir süre sonra, 1943 yazında, bu kez Kursk civarında Sovyetler'in elde ettiği ikinci büyük başarı Wehrmacht'a daha da büyük kayıplar yaşattığında, artık Nazi Almanyasının batağa saplanması açıkça bir an meselesi haline geldi.[1]

Müttefikler arası ilişkiler açısından da Stalingrad aynı ölçüde hayatî bir dönüm noktası teşkil etti. Churchill'in "Büyük İttifak" adını verdiği, Birleşik Devletler, Büyük Britanya ve Sovyetler Birliği'nin Hitler karşıtı ittifakına dair ideal görüşü İngiliz tarihçi Fraser J. Harbutt tarafından "ricacı bir Sovyetler Birliği'ne karşı sağlam, baskın bir İngiliz-Amerikan birliği" şeklinde tasvir edilmişti. 1942-43 kışına dek gerçeklik bu imgeye uyuyordu. Gerçekten de Stalin o güne dek zengin müttefikleriyle arkadaşlık eden, sürekli ikinci bir cephe açılması için yalvaran bir dilenci rolündeydi. Washington ve Londra doğrudan Nazi tehdidi altında olmamaları ve devasa insan ve ikmal kaynağı kullanmaları anlamında koalisyona hâkimdiler. Amerikalılar ve İngilizler o sırada hâlâ yeri geldiğinde kendi isteklerini mağlup Nazilerle birlikte tükenmiş Sovyetler'e de dayatmak için bir *deus ex machina* gibi Kıta'ya müdahale edebileceklerini ümit ediyorlardı.

Fakat Stalingrad'ın ardından durum çarpıcı bir şekilde değişmişti. Kızıl Ordu artık sırtını duvara vermiş bir şekilde savaşmıyor, ikinci bir cephenin faydaları olmadan mükemmel bir ilerleme sağlıyor ve yavaş ama emin adımlarla Berlin'e doğru yürüyordu. Büyük Koalisyon içinde Stalin'e hükmetmek artık mümkün değildi. O, Roosevelt ve Churchill için artık saygıyla davranılması gereken eşit bir ortaktı.[2] Bütünüyle askerî bir perspektiften, Stalingrad Batılı müttefikler için bir lütuf olmuştu; çünkü bu mağlubiyet Nazi savaş makinesinin onların da yararına olacak şekilde güçsüz düşmesi anlamına gelmişti. Bununla birlikte Amerikalı ve Britanyalı liderler, Hitler karşıtı koalisyon içinde güç ilişkilerinin değişmiş olmasından ve bu değişimin Nazi Almanyasının artık kaçınılmaz gözüken yenilgisini takip edecek savaş sonrası düzenlemeler açısından beraberinde getireceklerinden özel bir mutluluk duymuyorlardı.

Birleşik Devletler'de Beyaz Saray, ordudan, istihbarat teşkilatlarından, kıdemli devlet adamlarından ve sürgündeki Polonya hükümetinin başı ve Polonya kuvvetlerinin başkomu-

tanı Wladyslaw Sikorski gibi Müttefik liderlerden gelen uyarılarla boğuşuyordu. Bu felaket tellalları Almanya'nın Kızıl Ordu tarafından eli kulağındaki işgali ve eski SSCB büyükelçisi ve bu açıdan sesi en gür çıkan kişilerden biri olan William C. Bullitt'in Roosevelt'e gönderdiği bir raporda belirttiği gibi, Sovyetler'in "belki de batıda Ren'e kadar, hatta daha da ötesine" yayılma ihtimali karşısında ağlayıp sızlanıyorlardı. Londra'da da büyük bir endişe hüküm sürüyordu. Savaştan önce, Churchill, Chamberlain gibi yatıştırmacıların Hitler'e SSCB'yi yok ettirme girişimlerinin geri tepmesinden ve sonunda Sovyet komünizminin batıya doğru genişlemesine uygun bir ortam yaratmasından korkmuştu; şimdiyse Sovyetler'in müttefiklerinin yardımı olmadan savaşı kazanabilme ve böylece Almanya ve Avrupa kıtasının geri kalanını hâkimiyeti altına alma ihtimalinden tiksiniyordu.[3]

Fakat işler henüz o noktaya gelmemişti. Kızı Ordu hâlâ Alman başkentine yaklaşabilmiş değildi. Üstelik, İngiliz tarihçi Clive Ponting'in gözlemlediği gibi, Batılı Müttefikler hiçbir zaman Wehrmacht'ın toplam kuvvetinin yüzde 10'undan fazlasıyla karşılaşmamışken, Doğu Cephesi'nde Sovyetler Alman ordusunun "ana gövdesine" göğüs germeyi sürdürüyordu. Sovyetler'in uzun bir süre daha eli kolu dolu olmaya devam edecekti ve bu sırada Batı Avrupa'da her şeyin olması mümkündü. Amerikalılar ve İngilizler, Fransa ya da Belçika'ya çıkarma yaparak Almanya'yı kendileri işgal edebilir ve muhtemelen Berlin'e Kızıl Ordu'dan önce ulaşabilirlerdi. Bu açıdan, Fransa'da ikinci bir cephe Batılı Müttefikler için giderek daha ilgi çekici bir hal alıyordu. Bununla birlikte Amerikalılar ve İngilizler bir güney stratejisini tercih ederek, çıkarmada kullanacakları teçhizatı Akdeniz'e bağlamışlardı ve bu yüzden Batı Avrupa'da ikinci bir cephe, 1943 yılında artık bir seçenek olmaktan çıkmıştı.[4]

Stalingrad'ın ardından Batılı Müttefikler muhtemel üç ana senaryoyla karşı karşıyaydı. En kötü senaryoda, Stalingrad'ın

önemi anlaşılmaya başlar başlamaz, Sovyetler Nazi Almanyasını kendi başına yenilgiye uğratıp böylece Bullitt'in 1943 Ocağında uyardığı gibi "Avrupa'nın efendisi" haline gelebilirdi. Bununla birlikte en iyi senaryo bile Washington ve Londra için çekici olmaktan uzaktı. Amerikalılar ve İngilizler Almanya'yı İtalya ya da Fransa üzerinden işgal etseler ve böylece savaşı Sovyetler'le birlikte kazanmayı başarsalar bile, Stalin kaçınılmaz bir şekilde Almanya ve Avrupa'nın geri kalanında savaş sonrası yeniden düzenlemelerde kayda değer bir söz hakkına sahip olacaktı. Savaş sonrası Avrupa'nın muhafızlığını Kremlin'le birlikte paylaşmak zorunda kalma ihtimali, sadece kısa bir süre önce savaş sona erdiğinde İngilizlerle Amerikalıların isteklerini sadece Almanlara değil, aynı zamanda Sovyetler'e de dayatabileceklermiş gibi göründüğü düşünüldüğünde çok daha ağırdı.

Bu iki senaryo Batılı liderleri geleceğe dair endişelere gark ediyordu. Bunun yanı sıra, çekici olmayan üçüncü bir Staligrad sonrası senaryo, yani Stalin'in Hitler'le bir kez daha anlaşabilme ihtimali de başlarını ağrıtıyordu. Amerikalı bir İkinci Dünya Savaşı tarihi uzmanı olan Warren F. Kimball şöyle yazar:

> Roosevelt ve Churchill'in savaş boyunca korkulu rüyaları bir Sovyet-Alman anlaşmasıydı... Savaş boyunca ve özellikle de Kızıl Ordu'nun Stalingrad'daki zaferinin ardından, Amerikan istihbaratının değerlendirmelerinde Almanlar bir kez Sovyetler Birliği'nin dışına çıkarıldıktan sonra, [Stalin'in] kayıplarını asgari düzeye indireceğine ve Müttefiklerini Hitler'le baş başa bırakarak kendi lehine bir anlaşma arayacağına dair kaygılar dile getiriliyordu. Bu kaygı Roosevelt'in yakasını hiç bırakmadı ...[5]

Roosevelt ve Churchill, 1939'daki Hitler-Stalin Paktı'nın tekrarlanmasının akla hayale gelmez bir şey olmadığını fark etmişlerdi, çünkü hem Sovyetler hem de Naziler için, bunun alternatifi olan Doğu Cephesi'nde kan banyosunun devam etmesi davetkâr olmaktan uzaktı. Üstelik, Nazi Almanyası ile yapılacak Stalingrad sonrası bir anlaşmanın Sovyetler Birliği'ne önemli

Alman tavizleri içereceği neredeyse kesindi. Hitler ile yapılacak muhtemelen çok daha avantajlı bir anlaşmaya kıyasla, Stalin'in daha önce kestanelerini ateşten aldığı Amerikalı ve İngilizlerle, ikinci bir cephe açma taleplerini reddetmelerine rağmen ittifakını sürdürmekte herhangi bir fayda görmesi beklenebilir miydi? Nazilerle Sovyetler arasındaki yeni bir saldırmazlık paktı Doğu Cephesi'ndeki savaşı sona erdirebilir ve Nazi Almanyasının elinde kalan (hatırı sayılır) gücün tamamını Amerikalılara ve Britanyalılara yöneltmesini mümkün kılabilirdi. Londra ve Washington için bu kuşkusuz büyük bir felaket anlamına gelirdi. Aslında bu tür bir senaryonun tarihsel bir örneği de bulunuyordu: 1918 başlarında Rusya ile Almanya arasında imzalanmış olan Brest-Litovsk Antlaşması. Bu barış Almanların Batı Cephesi'nde neredeyse Birinci Dünya Savaşı'nın sonundaki yenilginin pençesinden bir zafer çıkarmalarına izin veren büyük bir taarruz başlatmalarını sağlamıştı.[6]

Washington ve Londra'nın kaygıları Stalin'in umurunda değildi. Tam aksine; onların endişesi Batılı ortaklarına daha fazla baskı yapmasını, onlardan daha fazla maddi destek elde etmesini ve onları Sovyetler Birliği'nin savaştaki hedeflerine daha fazla eşlik etme eğilimine sokmasını sağlıyordu. Roosevelt ve Churchill'in kaygıları arttıkça, Stalin'in koalisyon içindeki öz güveni de arttı. Konumunu daha da güçlendirmek için tarafsız İsveç'te Sovyet ve Nazi temsilcileri arasında müzakereler yapıldığına dair dedikodular da yaymış olabilir. Fakat Stalin'in gerçekten de Amerikalı ve İngiliz müttefiklerini yarı yolda bırakmayı düşündüğüne inanmak için herhangi bir gerekçe yoktur. 1941'de, daha iki yıl önce bir anlaşma imzaladığı Hitler'e güvenilemeyeceğini sarsıcı bir şekilde tecrübe etmişti. Ayrıca, Nazilerin doğudaki savaşta gösterdiği barbarlık, Hitler'in SSCB'ye karşı gerçek niyetini çok açık bir şekilde ortaya koymuştu ve böylece Berlin ile Moskova arasında yeni bir pakt ihtimali neredeyse tamamen ortadan kalkmıştı. Stalin'in Hitler'le yeni bir anlaşmanın uzun vadede Sovyetler

Birliği'nin yararına olup olmayacağını da düşünmesi gerekiyordu: Eğer İngilizler ve Amerikalılar, sonunda Almanya'ya karşı zafer kazanırlarsa, Sovyetler'i cezalandırmak istemeyecekler miydi? Veyahut Hitler Batıda elde edeceği farazi bir zaferin ardından, bir kez daha "yaşam alanı" aramak için doğuya yönelmeyecek miydi? Bu açıdan bakıldığında, Almanların gayriresmî yollarla birkaç kez "barış için nabız yoklamalarının" Moskova'da herhangi bir yanıt bulmaması anlaşılır bir durumdur.[7] Kızıl Ordu Stalingrad ve Kursk'un ardından Doğu Cephesi'nde Wehrmacht'a karşı acımasız bir savaş sürdürdüğünden, Washington ve Londra sonunda, epey rahatlayarak, Stalin'in kendilerini zor durumda bırakmayacağını anlayacaklardı.

O halde, bu bağlamda Roosevelt'in, Stalingrad'ın hemen ardından, 14-25 Ocak 1943 tarihindeki Kazablanka Konferansı vesilesiyle neden Müttefiklerin asla kendi başlarına Nazi Almanyası ile müzakerede bulunmayacakları ve Nazilerin sadece *koşulsuz* teslim olmalarını kabul edecekleri konusunda söz vermeyi önerdiğini anlayabiliriz. Stalin Fas'ın liman şehrinde gerçekleşen toplantıya katılmayı reddetmiş ve bu da muhtemelen Amerikalı ve İngilizlerin onun niyetleri hakkındaki kaygılarını arttırmıştı. Bu yüzden Batılı Müttefikler Sovyet liderinin koşulsuz teslimiyet formülünü kabul etmesi üzerine büyük bir rahatlama yaşadılar. Yine de Roosevelt 1943 sonbaharına kadar Moskova ile Berlin arasında yeni bir pakt kurulacağı kuruntusuyla endişelenmeyi sürdürdü.[8] Koşulsuz teslimiyet formülüne gelince; bu talebin Alman direnişini uzatacak olması nedeniyle akıllıca olmadığı ileri sürülmüştü. Ayrıca, daha sonra göreceğimiz gibi, Nazi Almanyasının nihayet teslim olmaya hazır olduğu 1945 baharında, Kazablanka Deklarasyonu'ndaki teori kolayca fiiliyata dökülemeyecekti.

Böylece Stalin ve Hitler arasında yeni bir pakt ihtimali gerçekleşmedi. Bununla birlikte Amerikalılar ve İngilizler, Joe Amca'nın savaş sonunda Sovyetler Birliği'nin Nazizme karşı ka-

zanılan zafere yaptığı katkılar nedeniyle isteyebileceği ödüller konusunda daha fazla kaygılanmaya başladılar. Stalin'in müttefiklerinin onaylamak konusunda açıkça gönülsüz olmalarına rağmen reddedemeyecekleri bazı beklentileri vardı. Örneğin, Sovyetler Birliği'nin batı sınırlarının gözden geçirileceği açıktı. Sovyetler'in bu açıdan beklentisi 1941 yazında İngiliz Dışişleri Bakanı Anthony Eden'e iletilmişti. İç Savaş ve yabancı müdahalesi, yeni kurulmuş Sovyetler Birliği'nin 1920'lerin başlarında yeni Baltık devletlerine ve Polonya'ya –selef devleti olan Çarlığın batı sınırlarına kıyasla– geniş toprak parçaları kaybetmesine neden olmuştu. Polonya ile olan sınır, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Batılı güçler adına Britanya Dışişleri Bakanı Lord Curzon tarafından SSCB ile Polonya arasında etnik ve dilsel açıdan optimal sınır olarak belirlenen Curzon Hattı'na kadar, yani kayda değer bir biçimde doğuya çekilmişti. (Örneğin Polonya Batı Ukrayna'nın büyük bir bölümünü kendisine katmıştı.) Polonya ve Baltık Devletleri için acı bir şekilde, savaşın ardından SSCB'nin batı sınırları kaçınılmaz olarak daha batıya çekilmek zorundaydı. Fakat Polonya'nın kayıpları Oder ve Neisse nehirlerinin doğusundaki Alman toprakları ile tazmin edilebilirdi. Bu düzenlemeye adil demek pek de mümkün değildi, ama Birinci Dünya Savaşı'nda, muzaffer olduğu müddetçe Almanya da dâhil olmak üzere, bütün taraflarca ısrarla uygulanan cezalandırıcı ilkeler açısından bakıldığında son derece rasyoneldi. Stalin Polonya gibi komşu ülkelerde 1939 öncesinde hüküm süren düşmanlık raddesindeki Sovyet karşıtı rejimlere hoşgörü göstermeyeceğini açıkça ortaya koymuştu. Bu da Batılı Müttefiklerin pek de itiraz edemeyecekleri bir beklentiydi.[9]

Stalin'in beklentileri Batılı Müttefiklerin benzer beklentilerinden daha akıl dışı ya da ölçüsüz değildi. Onlar da Britanya'nın Hong Kong ve Singapur, Fransa'nın Çinhindi, Hollanda'nın Endonezya ve Birleşik Devletler'in Filipinler örneklerinde yapacağı gibi, er ya da geç kaybettikleri kendi emperyal mülklerini geri

kazanmak isteyeceklerdi. (Japonlar tarafından Filipinler'den çıkarıldığında Amerikalı General MacArthur buraya döneceğini ilan etmiş; bu cesur "döneceğim" lafı Birleşik Devletler'de göklere çıkarılmış ve onu birden meşhur yapmıştı. Kimse Filipinler halkının Amerikalı efendilerinin geri dönmesini iple çekip çekmediğini sorma zahmetine girmemişti.) Sovyetler söz konusu olduğunda, İngilizler ve Amerikalılar kendileri ve Batılı emperyalist dostları için tamamen adil olduğunu düşündükleri teritoryal imtiyazları tasdik etmeyi çok daha zor buluyorlardı. Dahası hak iddia ettikleri sömürgeci imtiyazlar açık bir şekilde sadece Batı demokrasisinin temel kurallarıyla değil, aynı zamanda seçim yapılmasının hiçbir zaman düşünülmemesi ve sömürgelerde yaşayan milyonlarca insanın fikirlerinin hiçbir şekilde dikkate alınmaması açısından, ünlü Atlantik Bildirisi'ne de tezat teşkil ediyordu.

Amerikalı ve İngilizlerin Stalin'in beklentilerine karşı çıkmayı göze alamamalarının nedeni bütün bunları anlamaları değil, kendi emperyal mülklerini geri almalarının ön şartı olan Nazi Almanyası ve Japonya'ya karşı nihai bir zaferin daha çok Sovyet fedakârlığı gerektiriyor olduğunu gayet iyi idrak etmiş olmalarıydı. Roosevelt çok fazla Amerikan kanı dökmek zorunda kalmadan savaşı kazanmak için çok daha fazla fedakârlığa ihtiyaç duyulacağının farkındaydı. (Bu bağlamda İkinci Dünya Savaşı'nda "hayatını feda eden" her Amerikalıya karşı, en az elli üç Sovyet askeri hayatını kaybetmiş; Japonya'ya karşı savaş da dâhil olmak üzere bütün cephelerde toplam 600.000 İngiliz ve Amerikalı ölürken, Doğu Cephesi'nde 13 milyondan fazla Sovyet askeri öldürülmüştü. Sadece Leningrad şehri Birleşik Devletler ile Büyük Britanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndaki toplam kayıplarından daha fazla insan kaybetmişti.) Stalin'in gerekli Sovyet kanının dökülmesine izin vermesini sağlamak için, geçici bir süreliğine Polonya ve Baltık devletlerinin çıkarlarını unutmak gerçekten de faydalı olacaktı. Dolayısıyla Polonya toprakları ve

Baltık egemenliğinin, Soğuk Savaş dönemindeki yaygın inanışın aksine Sovyet hırslarının sunağında değil, Amerikan ve İngiliz çıkarlarının sunağında kurban edildiği söylenebilir.[10]

Batılı Müttefiklerin Sovyetler Birliği'nin teritoryal hedeflerine yönelik tutumunu açıklamaya yardım edebilecek son bir etmen daha vardır: Çatışmaların sona ermesinin ardından söz konusu toprakların Kızıl Ordu tarafından işgal edilecek olması, engellenmesi mümkün olmayan bir neticeydi. Bu *fait accompli*yi geri çevirmeye yönelik her tür çaba baştan başarısızlığa mahkûmdu. Tüm bu nedenlerle ne kadar istemiş olurlarsa olsunlar, ne Londra ne de Washington Stalin'in teritoryal arzularını reddetmeyi göze alabildi.

İngilizler 1941 ve 1942 yıllarında, örneğin 26 Mart 1942 tarihli Britanya-Sovyet Antlaşması'nda, açık ya da örtük bir şekilde bazı Sovyet beklentilerini çoktan tanımışlardı. Başkan Roosevelt Sovyet bakış açısına bir miktar anlayışla yaklaştı ve İngiliz örneğini takip etti. Fakat kendisini (örneğin Polonya kökenli Amerikalılardan gelecek) potansiyel olarak olumsuz bir siyasi tepkiye karşı korumak için bazı itirazlar dile getirdi ve aynı zamanda kesin düzenlemeleri mümkün olduğunca çatışmaların sonrasına –yani Sovyetler'e artık ihtiyaç kalmayıncaya ve dolayısıyla onları karşıya almak mümkün hale gelinceye dek– ertelemek için önlemler aldı. Her hâlükârda, Stalin'in beklentilerinin neredeyse tümü "Büyük Üçlü"nün, 28 Kasım ile 1 Aralık 1943 tarihleri arasında İran'ın başkenti Tahran'da gerçekleşen ve Roosevelt ile Stalin'in gayet iyi anlaştıkları ilk toplantıları sırasında tasdik edildi.[11]

Fakat Almanya'ya ve kurtarılan ülkelere ne olacaktı? En azından bazı noktalar açısından fikir birliği hâkimdi. İlk olarak Nazi rejimi gitmeliydi ve önderleriyle yandaşları savaş suçlusu olarak mahkeme önüne çıkarılacak; kurtarılan ülkelerde, bütün Nazilere, faşistlere ve işbirlikçilerine de benzer şekilde muamele edilecekti. İkincisi, tıpkı Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra oldu-

ğu gibi, Almanya'ya verdiği zararlar için bir fatura çıkarılacak ve tazminat ödemek zorunda bırakılacaktı. Peki, yenilen Almanya ile Avrupa'nın kurtarılan ülkelerinde ne tür rejimler kurulacaktı? Şüphesiz Amerikalıların ve İngilizlerin bu konudaki fikirleri Sovyetler'inkinden çok farklıydı. Dolayısıyla müttefikler şimdilik kendilerini makul bir şekilde Atlantik Bildirisi gibi herkesin katılacağı göstermelik ama muğlak deklarasyonlarla sınırladılar. Örneğin bütün Müttefikler, kurtarılan ülkelerin ve Almanya'nın nüfuslarının Müttefik gözetimi altında "demokratik" yönetim biçimleri kurmalarına izin verme konusunda anlaşmışlardı. Roosevelt'e göre demokrasi Amerikan tarzı demokrasi demekti; Churchill'in aklına bu terim Britanya'nın ince demokratik geleneklerini getiriyordu; Stalin içinde demokrasi, daha sonra Doğu Avrupa'da "halk demokrasisi" olarak bilinecek olan Bolşeviklerin işçiler, köylüler ve askerler için demokrasisi demekti. Herkes bu farklılıkların bilincindeydi, ama kimse bu hassas meseleyi gündeme getirmeye cesaret edemiyordu; çünkü bu Müttefiklerin nihai zaferinin bağlı olduğu işbirliğini tehlikeye atabilirdi.

Tahran'da yeni bir Hitler-Stalin paktının gerçekleşmeyecek olması karşısında rahatlayan Roosevelt, aslında Stalin'in taleplerini makul ve akla yatkın buldu. Üstelik, Joe Amca'nın önemli Amerikan taleplerini kabul etmeye hazır olmasından da memnun olmuştu. Stalin Almanya'nın yenilgisinin hemen ardından Amerika'nın Uzakdoğu'daki düşmanı Japonya'ya savaş ilan etmeye söz vermişti.[12] Roosevelt çok hoşnuttu. Fakat 1954 baharında, Nazilerin yenilmesinin ardından Stalin sözünü tutmaya hazır olduğunda, Roosevelt'in Beyaz Saray'daki halefi, daha sonra göreceğimiz gibi, Japonya karşısında zaferin şanını –ve menfaatlerini– paylaşma ihtimali karşısında hiç de mutlu olmayacaktı.

ONUNCU BÖLÜM

İTALYA'NIN KURTARILMASI: ÖNEMLİ BİR EMSAL

Kurtarılan ülkelerin, Almanya'nın ve bütün Avrupa'nın sınırlarına savaştan sonra ne olacağı, teoride Müttefikler tarafından Tahran'da ya da başka yerlerde imzalanan anlaşmalarla belirlenecekti. Öte yandan, pek çok şey savaşın askerî olarak nasıl gelişeceğine, özellikle de iki etmene bağlıydı. Birincisi, Batılı Müttefiklerin ve Kızıl Ordu'nun savaşın son aşamasındaki askerî başarıları (ve muhtemel başarısızlıkları) belirli *fait accompli*sler yaratabilir ve bunlar da sonra ekseriyetle muğlak bir şekilde formüle edilmiş daha önceki anlaşmalara dair yorumları ve muhtemel yeni anlaşmaların ayrıntılarını etkileyebilirdi. İkinci bir önemli etmense kurtuluş sırasındaki fiili koşullar, yani Müttefiklerin kurtarılan ülkelerde ve Almanya'daki davranış biçimleri ve böylece potansiyel olarak çok önemli emsaller yaratmaları olabilirdi.

Batılı Müttefikler söz konusu olduğunda, savaşın son aşamasında en azından Kızıl Ordu'nun askerî performansını yakalayabilmek, Avrupa'da mümkün olduğunca fazla toprak kurtarmak ve eğer mümkünse Berlin'e Sovyetler'den önce ulaşmak kuşkusuz çok önemliydi. Bununla birlikte 1942'de Kuzey Afrika'ya yaptıkları çıkarma nedeniyle, Amerikalılar ve İngilizlerin en azından bir süreliğine Akdeniz stratejisi uyarınca devam etme dışında bir seçenekleri yoktu. Bu stratejinin gerektirdiği bir

sonraki adım, Kuzey Afrika'dan Sicilya ve Güney İtalya'ya sıçramaktı ve bu da 1943 yazında gerçekleşecekti. Öte yandan, kuşkusuz Stalin'e hizmet etmek amacıyla olmasa da Fransa'da ikinci bir cephe açmak için de planlar nihayet hazırlanmıştı. Sovyetler elbette kaçınılmaz bir şekilde, Wehrmacht'ı kayda değer sayıda kuvveti Doğu Cephesi'den Batı Avrupa'ya taşımak zorunda bırakacak böylesi bir harekâttan faydalanacaktı; ama sadece kısa bir süre önce yalvardıkları bu tür bir yardımı artık çaresizce beklemiyorlardı. Bununla birlikte Batı Avrupa'da açılacak ikinci bir cephe, bu kez de Batılı Müttefikler için giderek daha hayati bir önem kazanıyordu. Akdeniz üzerinden Sovyetler'in Berlin'i yardımsız almasını engelleyemeyecek ve dolayısıyla ortak düşmana karşı zaferin prestijini ve meyvelerinin tamamını ya da çoğunu almalarını önleyemeyecek kadar Almanya'ya geç ulaşacaklarını fark etmişlerdi. Amerikan ve İngiliz orduları ancak İtalya'nın aksine Almanya ile arasında bir dağ perdesi bulunmayan Batı Avrupa'ya çıkarma yaparak, Berlin'e doğru ilan edilmemiş yarışta Kızıl Ordu ile rekabet etmeyi ve muhtemelen bu yarışı kazanmayı hâlâ ümit edebilirlerdi. Amerikan hava kuvvetleri generali Henry Arnold bu nedenle Roosevelt'e ve Müttefik liderlerine verdiği bir raporla, 1943 baharında kısa süre içinde ikinci bir cephe açılması gerektiği, aksi takdirde "Ruslar Berlin'e yürürken hâlâ [Manş denizinin ötesine bir harekâtı] tartışıyor olacak"ları uyarısında bulunmuştu.[1] Fakat 1943 yazında İtalya'daki operasyonlar için ihtiyaç duyulmaya devam edilen çıkarma araçlarının Akdeniz'den İngiltere'ye transfer edilmesinden önce hatırı sayılır bir zaman geçecekti. Batılı müttefikler ancak 1944 baharında nihayet Manş Denizi'nin karşısına geçmeye, tarihe Overlord Harekâtı olarak geçecek çıkarmaya hazır hale geleceklerdi.

Bu esnada Batılı Müttefikler Akdeniz'deki mevcudiyetlerinden de bazı yararlar elde ettiler. Kızıl Ordu kendi ülkesinde savaşmaya devam ederken, Amerikalılar ve İngilizler İtalya'yı savaş dışı bırakmayı başardılar. Böylece faşist bir rejimi indirme-

nin, geniş ve önemli bir Avrupa ülkesinde demokrasiyi yeniden tesis etmenin hem prestijini kazandılar hem de sorumluluğunu üstlendiler. Ne yazık ki Batılı Müttefiklerin bu açıdan iyi bir iş çıkardığını söylemek mümkün değildir.

Askerî açıdan, İtalya seferi pek de başarılı değildi: İtalyanların havlu atmasından sonra, Almanlar görece az askerî birlikle etkili bir direniş göstermeyi başardılar, öyle ki, Müttefiklerin uzaktaki Berlin'e İtalya'dan ilerleyebilmeleri hiçbir zaman mümkün olmadı. Fakat daha da önemlisi Müttefiklerin siyasi olarak çuvallamış olmasıydı. İtalya'nın kurtarılması sırasındaki hareket tarzları Sovyet ortaklarıyla ilişkilerini daha da gerginleştirdi ve Stalin daha sonra Sovyetler tarafından kurtarılan Doğu Avrupa ülkelerinde kendine örnek aldığı zaman, Washington ve Londra'nın canını sıkacak önemli bir emsal yarattı.

İtalyanların çoğunluğu Mussolini'nin acımasız ve yozlaşmış faşist rejiminden adamakıllı nefret ediyordu ve 1943 yazındaki düşüşünü rahatlama ve coşkuyla karşıladılar. Kurtarıcıları olan Amerikalılar ve İngilizler, şimdi Il Duce'nin faşist rejimini demokratik bir yönetim sistemiyle değiştirme fırsatı bulmuşlardı. (Bu arada, Kanada birlikleri de İtalya seferinde önemli bir rol oynamıştı ama Washington ve Londra siyasi karar alma süreçlerine Ottowa'yı hiçbir şekilde dâhil etmemişti.) İtalya'da kayda değer bir anti-faşist direniş hareketi siyasi ve askerî olarak faal haldeydi. Bu hareket halk arasında geniş bir desteğe sahipti ve ülkenin yeniden inşasında başrolü oynamak istiyordu. Fakat Müttefikler anti-faşist cepheyle işbirliği yapmayı reddettiler: Onlara göre hareket fazla solcuydu ve bunun tek nedeni içinde komünistlerin önemli bir rol oynamaları değildi. İtalyan anti-faşistlerinin ezici çoğunluğunun monarşinin ilgası da dâhil olmak üzere radikal toplumsal, siyasi ve iktisadi reformlara taraftar oldukları açıktı. Bilhassa Churchill'in, Alplerin diğer tarafında, bu muhafazakâr devlet adamının gözünde İtalya'nın "Bolşevizasyonu"yla sonuçlanacak bu tür radikal reformların gerçekleşme ihtimaliyle kafa-

yı bozduğu iddia ediliyordu. Bu yüzden ne İtalyanların planları ve arzuları ne de anti-faşist direniş hareketinin fazilet ve özlemleri herhangi bir ağırlık taşıyordu. Bunun yerine monarşi, ordu, büyük toprak sahipleri, bankerler, sanayiciler ve Vatikan gibi geleneksel İtalyan iktidar seçkinlerini temsil eden subay ve siyasetçilerle bir anlaşma yapıldı. Mussolini'nin 1922'de iktidara gelmesini mümkün kılan ve İtalyanların büyük bir kısmının nefret ettiği bu rejimden muazzam kazançlar elde edenlerin tam da bu seçkinler olması Müttefikleri rahatsız etmiş gibi görünmüyordu. İtalyan partizanları, elbette hesaba katılması gereken bir güç oldukları ve öyle de kaldıkları Kuzey İtalya'daki Alman hatlarının gerisi dışında askerî olarak silahsızlandırıldılar ve siyaseten etkisiz hale getirildiler. Mussolini'nin eski işbirlikçilerinden olan ve Etiyopya'da işlenen korkunç savaş suçlarından[2] sorumlu tutulan Mareşal Badoglio'nun, faşizm sonrası İtalya'nın ilk hükümet başkanı olmasına izin verildi. İtalya'nın kurtarılan kısmında yeni sistem kuşku uyandıracak kadar eskisine benziyordu ve bu yüzden pek çok kişi tarafından *fascismo senza Mussolini* ya da "faşizm eksi Mussolini" denilerek ciddiye alınmıyordu.[3]

Genel olarak İtalya'da, özellikle de Sicilya'da Amerikalılar "anti-komünist bir kale" olarak gördükleri Mafya ile de yakın işbirliğine girdiler. Bu Mafya Harekâtı'nın önderleri arasında kötü şöhretli New York gangsteri Lucky Luciano ve ironik bir şekilde FBI'dan J. Edgar Hoover da vardı. Sicilya'daki bu ilk adım savaş sonrası Amerika'nın istihbarat servisleri ile uluslararası yeraltı dünyası arasında, başta kârlı uyuşturucu kaçakçılığı işi olmak üzere, yüz kızartıcı ama yakın ve uzun süreli bir işbirliğinin başlangıcı oldu. On yıllar boyunca, CIA bu işbirliğinden gelen parayı, ya başkanların haberi olmadan ya da daha büyük olasılıkla Ronald Reagan örneğinde olduğu gibi bilgileri dâhilinde dünyanın her yerindeki karşı devrimci faaliyetleri finanse etmek için kullanabilecekti. Doğrudan Mafyanın dahliyle planlanan Fidel Castro'ya karşı suikast girişimleri ve Nikaragua'nın

Sandinistlerine karşı gizli savaş bu işbirliğine verilebilecek iki örnektir. Amerikan hukukuna aykırı olan ve bu yüzden Kongre tarafından onaylanan ödeneklerle finanse edilemeyen bu tür faaliyetlere "örtülü operasyon" adı veriliyordu.[4]

Mussolini'nin faşist rejiminin düşüşünün ardından, Batılı Müttefiklerin İtalya'da yaptıkları kuşkusuz bütünüyle doğru değildi. Fakat, burada işi *nasıl* sıkı tuttuklarını belirtmek de yol göstericidir. İngilizler ve Amerikalılar Sovyet ortaklarının katkıda bulunmasına izin vermemiş, hatta onlara danışmaya zahmet bile etmemişlerdi. Moskova'nın İtalya meselesinde söz hakkı vardı, çünkü İtalyan birlikleri Doğu Cephesi'nde Nazilerle birlikte savaşmışlardı. Dahası, muğlak olduğu herkesçe bilinen Müttefikler arası anlaşmalar "Müttefik Kontrol Konseyleri"nin kurulmasını öngörüyordu ve teoride bu konseylerin üç Müttefikin kurtarılan ülkelere demokrasiye giden yolda *birlikte* rehberlik etmelerini sağlaması gerekiyordu. Bu teorik açıdan soylu ilke ilk kez İtalya'da uygulamaya geçirildi. İngilizler ve Amerikalılar burada bir Müttefik Kontrol Konseyi kurdular ve bir Sovyet temsilcisinin de katılmasına müsaade edildi, ama gerçekte Sovyetler'in herhangi bir söz söylemesine izin verilmiyordu. Amerikalılar ve İngilizler açıkça faşizm sonrası İtalya'yı kendi münhasır nüfuz alanları olarak görüyorlardı ve Amerikalı tarihçi Warren F. Kimball'ın keskin bir gözlemde bulunduğu gibi, "Rusları İtalya'nın işgalinde herhangi bir anlamlı rol oynamaktan mahrum bırakmışlardı". Müttefik güçler tarafından kurtarılan ilk ülkede faşizmin kökünün kurutulup demokrasinin tesis edilmesi işte bu şekilde gerçekleşti.[5]

Stalin kuşkusuz Alplerin diğer tarafındaki gelişmeleri büyük bir ilgiyle takip ediyordu. İngiliz ve Amerikalı kurtarıcıların sadece İtalyan komünistlerini ve diğer solcu anti-faşistleri değil, aynı zamanda kendi Sovyet müttefiklerini de kenara itme biçimleri karşısında pek de memnun olması beklenemez. Bununla birlikte, Stalin Batılı ortaklarıyla uzak İtalya hakkında bir kavgaya

girme riskini almak istemiyordu, bu yüzden *fait accompli*ye boyun eğdi ve hatta İtalyan komünistleri şaşkınlığa düşürecek şekilde, 1944 Martında Badoglio hükümetini resmen tanıdı. Stalin İtalya'daki bu olayları Müttefikler arası anlaşmaların hayata nasıl geçirileceği konusunda bir emsal olarak görmekte haksız değildi. "Ruslar [İtalyan] 'formülünü' pek de coşku göstermeden kabul etmişlerdi," diye yazar Kolko, "ama düzenlemeyi gelecek için bir referans ve emsal olarak titizlikle not etmişlerdi."[6] Daha sonra, 1944 ve 1945 yıllarında, Kızıl Ordu Doğu Avrupa'daki ülkeleri kurtardığında, Stalin buralarda aynı biçimde hareket edecek ve bu kez Amerikalıların ve İngilizlerin kendisine boyun eğmelerini bekleyecekti. Fakat Batılı Müttefikler, Sovyetler Doğu Avrupa'da kendi iradelerini dayattığında ve faşizmin kökünü kendi uygun gördükleri şekilde kazıyıp kendi demokrasi tarzını uygulamaya koyduğunda şiddetli itirazlarını dile getireceklerdi. Amerikalılar ve İngilizler bu tür bir davranış tarzının örneğini 1943 yılında İtalya'da bizzat verdiklerini ve Batı Avrupa'daki diğer kurtarılan ülkelerde de aynı şekilde davranmaya devam ettiklerini çok çabuk unutmuşlardı. Her yerde, Avrupa'nın hem batısında hem de doğusunda, kurtarıcılar kendi istedikleri gibi bir siyasi, toplumsal ve iktisadi sistem kuracak ve böyle yaparak kurtarılan halkların fikirlerini ya da kendi halklarının çıkarlarını pek az dikkate alacak ya da hiç almayacaklardı. Yugoslavyalı eski bir yüksek rütbeli komünist görevli ve siyaset yazarı olan Milovan Djilas'a göre, Stalin ilk olarak İngilizler ve Amerikalılar tarafından uygulanan bir ilkeyi kelimelere dökecekti.

> Bu savaş geçmişin savaşlarına benzemiyor. Bir taraf bir ülkeyi işgal ettiğinde, kendi toplumsal sistemini de kuruyor. Herkes kendi ordusu tarafından kontrol edilen ülkelerde kendi sistemini hayata geçiriyor. Bunun başka hiçbir yolu yok.[7]

On altıncı yüzyıl Avrupasında, Protestan Reformu ve Katolik Karşı-Reformunun sıkıntılı dönemlerinde, krallar ve diğer hü-

kümdarlar tebaalarına kendi dinlerini dayatırlardı; bu demokratik olmayan uygulama *cuius regio eius religio* ilkesi olarak bilinirdi. Avrupa'nın kurtarıldığı dönemde, yani 1943 ile 1945 arasında, benzer ve aynı şekilde gayri demokratik bir ilke her kurtarılan ülkeye kendi kurtarıcısının siyasi, toplumsal ve aynı zamanda iktisadi sisteminin dayatılmasına neden oldu.

Batılı Müttefiklerin 1944 başlarında İtalya'daki durumları pek de olağanüstü sayılmazdı. Almanlar çok etkili bir direniş göstermişti ve Napoli ile Roma arasındaki Monte Cassino civarında yaşanan uzun ve kanlı çatışma, Birinci Dünya Savaşı'nın korkunç muharebeleriyle karşılaştırılabilirdi. İtalyan çizmesi yoluyla Berlin'e Kızıl Ordu'dan daha önce ulaşmanın asla mümkün olmayacağı artık aşikâr olduğundan, Fransa'nın Atlantik sahillerine yapılacak çıkarma, yani Overlord Harekâtı için hazırlıklar hızlandırıldı. Bu görevin aciliyeti, Kızıl Ordu'nun sistematik bir şekilde bütün bir Doğu Cephesi hattı boyunca ilerlemesi ve 1944 baharında Macaristan ve Romanya'yı işgal etmeye hazırlanmasıyla hızla arttı. "Rus birlikleri Almanları geri itmeye başladığında," diye yazar iki Amerikalı tarihçi Peter N. Carroll ve David W. Noble, "Amerikan ve İngiliz [*sic.*] stratejisi için Fransa'ya asker çıkarmak ve Almanya'nın içlerine ilerlemek bu ülkenin büyük bir bölümünü komünistlerin elinden kurtarmak için zorunlu hâle gelmişti."[8] Amerikalılar ve İngilizler, Nazi Almanyasının Fransa'da ikinci bir cephe açmalarından önce aniden çökmesinden de korkuyorlardı. Bu durumda, Sovyetler bütün Almanya'yı işgal edecek, hatta Batı Avrupa'yı kurtaracak ve burada tıpkı İngilizlerin ve Amerikalıların İtalya'da yaptığı gibi başına buyruk davranabilecekti. "Amerikan güçlerinin Kıta'ya çıkmasından önce Rusların Almanlar karşısında tam bir zafer kazanması ihtimali," diye yazar Amerikalı tarihçi Mark A. Stoler, Washington ve elbette Londra için bir "kâbustu," ama bu senaryo göz önünde bulundurulmalıydı.[9] Bu yüzden Fransa kıyılarına acil bir çıkarma yapılması, ve ardından Batı Avrupa ve

Almanya'da Sovyetler'in ulaşmasından önce mümkün olduğunca fazla toprak ele geçirmek üzere, zırhlı birliklerin kara yoluyla hızla ilerleyişinin eşlik edeceği hava indirme birliklerinin kullanılması için acil durum planları hazırlanmıştı. Bu harekâtın kod adı Rankin'di ve birlikler Normandiya çıkarmasının üç ay öncesine kadar hazır durumda tutulmuştu.[10]

ON BİRİNCİ BÖLÜM

1944'ün Uzun Yazı

Overlord Harekâtı, yani Batılı Müttefiklerin uzun süredir beklenen Fransa çıkarması, 6 Haziran 1944'te Normandiya sahillerinde gerçekleşti. Bu bilhassa görkemli operasyon daha önce Hollywood tarafından 60'lardaki gişe rekortmeni *The Longest Day* [En Uzun Gün] filmiyle övülmüştü ve 2014'te olayın üzerinden yetmiş yıl geçtikten sonra, bütün bir İkinci Dünya Savaşı'nda daha dramatik ya da tayin edici bir olay olmadığını düşündürecek şekilde büyük bir tantanayla anıldı. Overlord Harekâtı'yla sadece tamamen askerî hedefler gözetilmemişti, aynı zamanda harekâtın Amerikalılarla İngilizlerin ilan edilmemiş Berlin yarışında Sovyetler'le kapışmasını sağlaması da bekleniyordu. Fakat bu nokta anma törenlerinde yapılan pek çok konuşmada dile getirilmeden kalmıştı.

Başlangıçta Batılı Müttefikler için işler pek de yolunda gitmedi. Asıl çıkarma başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiş ve önemli bir köprübaşı kurulmuştu; ama Almanlar zamanla harekâtı kontrol altına alıp daha fazla ilerlemesini engellemeyi başardılar. Fakat 1944 Ağustosunun ilk günlerinde, Normandiya'daki Alman direnişi Caen-Falaise kesimindeki şiddetli çatışmaların ardından aniden çöktü. Sonuç olarak, Amerikalılar, İngilizler ve Kanadalılar en iyimser planların bile öngörmeye cüret edebildiğinden çok daha hızlı ilerleyebildiler. Paris 25 Ağustos'ta kurtarıldı ve birkaç gün sonra İngiliz tankları Alman düşman-

lardan daha çok ülkenin kötü şöhretli Arnavut kaldırımları tarafından yavaşlatıldıkları Belçika'ya girdiler. Belçika'nın başkenti Brüksel yeniden özgürlüğüne kavuştu ve ülkenin büyük liman kenti Anvers zarar görmeden kurtarıcılarının eline geçti. Bu başarılar Batılı müttefiklerin, Almanya'nın kalbine yönelecek Rankin benzeri hızlı bir ilerlemeyle savaşı yıl sonu gelmeden bitirmelerini mümkün kılmış gibi gözüküyordu. Bu durumda Amerikalılarla İngilizler, Almanya ve Avrupa'nın savaş sonrasında yeniden düzenlenmesi için Sovyetler'le oynanacak poker oyununda ellerinde en iyi kartları tutacaklardı.

1944 Eylülünde, Alman sınırı yakınındaki Arnhem'de Ren nehri de dâhil olmak üzere, Hollanda'nın büyük nehirlerini havadan indirme (Market) ve karadan hızlı bir taarruzla (Garden) geçmeyi hedefleyen etkileyici İngiliz-Amerikan girişimi Market Garden böyle doğdu. Bu harekâtın amacı, Almanya'nın sınai merkezi olan Ruhr bölgesine ve buradan Berlin'e giden yolu açmaktan başka bir şey değildi. Market Garden Hollywood'a gösterişli bir süper-prodüksiyon olan *A Bridge Too Far* [Çok Uzak Bir Köprü] için ilham kaynağı olacaktı. Tinseltown'un önemsediği gişe gelirleri açısından, film olağanüstü bir başarı elde etmişti; ama 1944 sonbaharında Hollanda'nın düzlüklerinde gerçekleştirilen bu büyük harekât can sıkıcı bir başarısızlıkla sonuçlandı. Böylece kısa süren 1944 yılında Batı Avrupa'da hızlı bir nihai saldırı düzenleme hayali boşa çıkmış oldu.

Bu esnada Doğu Cephesi'nde Kızıl Ordu yan gelip yatmıyordu. 22 Haziran 1944'te Normandiya'daki çıkarmadan kısa bir süre sonra Sovyetler, kod adı *Bagration* olan, Almanların Fransa'daki İngiliz ve Amerikalıların karşısına çıkarmak için doğudan birlik taşımasını engelleyen bir saldırı başlattı. General Eisenhower daha sonra bizzat bunun Overlord Harekâtı için gerekli bir ön koşul olduğunu kabul edecekti. Bir kez daha Wehrmacht Kızıl Ordu tarafından hırpalandı ve Sovyetler, Rusya'nın içlerinden Polonya'nın başkenti Varşova'nın dış mahallelerine, Romanya ve

Bulgaristan'ın içlerine ve Macaristan Yugoslavya sınırlarına dek 600 kilometreden fazla bir ilerleme kaydetti.[1]

Sovyetler'in kurtardığı ya da yakında kurtaracağı ülkelerde tek başına hareket etmesini, Batılı Müttefiklerin hâlihazırda İtalya'da yapmış olduklarını tekrarlamasını engellemek için, Churchill 1944 sonbaharında Stalin'i ziyaret etmek üzere Moskova'ya gitmek zahmetine katlandı. Roosevelt'in onayıyla Sovyet liderine, Sovyetler'in ve Batılı Müttefiklerin Balkanlarda kurtarılan her bir ülke üzerinde ne ölçüde nüfuz sahibi olacaklarını belirleyen bir anlaşma yapmayı önerdi. Batılı Müttefiklerin, özellikle de Avrupa'nın bu bölgesinde özel bir çıkarı olduğuna inanan Britanya'nın memnun olmak için sebepleri vardı. Zira Stalin gerçekten de 1944 Ekiminde resmî olarak onaylanacak bu anlaşmayı kabul etti. İngilizler ve Amerikalılar,, SSCB'nin Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'da çok daha yüksek bir oranda nüfuz sahibi olmasına izin vereceklerdi, ama Büyük Britanya Yugoslavya'da yüzde 50, Yunanistan'daysa en az yüzde 90 nüfuz elde ediyordu. Bu ülkelerin halklarının bu anlaşmayla ilgili ne düşündüklerinin ne sürekli olarak bir diktatör olduğu anlatılan Stalin için ne de 20. yüzyılın en büyük demokratlarından biri olduğu iddia edilen Churchill için bir önemi vardı. Daha sonra Roosevelt de bu anlaşmaya onay verdi. Her hâlükârda gelecek için pek çok olasılık açık kalmıştı; çünkü son derece kesin yüzdeler tespit edilse de, bu anlaşmanın daha sonra nasıl uygulamaya geçirileceği konusu bütünüyle muğlaktı.[2]

İngilizler, Akdeniz açısından kilit bir ülke olan ve Churchill'in savaşın ardından Büyük Britanya'nın "esas güç" olmasını tasarladığı Yunanistan'da, İtalya'da yaptıkları gibi ama çok daha acımasızca hareket ettiler. Yunan anti-faşist direniş hareketi halkın arasında geniş bir desteğe sahipti; ama Londra için fazla solcuydu ve bu yüzden İngiliz kurtarıcılar tarafından bir kenara itildi. İngilizler pek çok eski işbirlikçi ve faşist unsurun da içinde yer aldığı otoriter sağcı bir hükümet, bir başka de-

yişle Badoglio'nun Yunan versiyonunu kurdular. Stalin komünistlerin yeni kurtarılan Yunanistan'da İngiliz baskısının ana hedefi olmasından hoşnut olmuş olamaz, ama Yunan yoldaşlarına yardım etmek için hiçbir şey yapmadı; bunun yerine titiz bir şekilde Churchill ile vardığı anlaşmaya uydu. Öte yandan Stalin, artık Kızıl Ordu tarafından kurtarılan ya da ele geçirilen ve dolayısıyla Sovyet nüfuz alanının içinde kalan ülkelerde Sovyet çıkarlarını çok daha enerjik bir biçimde hayata geçirmek konusunda kuşkusuz kendisini rahat hissedecekti. Yine de şimdilik Stalin bu ülkelerde adımlarını büyük bir dikkatle attı; bu ülkelerin başkentlerinde komünist rejimleri kurmaya ancak daha sonra başlayacaktı.[3]

1944 yazının sonlarında sıra Fransa ve Belçika'nın kurtarılmasına gelmişti. Amerikalılar ve İngiliz ortakları artık bu ülkelerde hangi siyasi ve sosyo-ekonomik sistemin kurulacağına karar verilme sürecine katkıda bulunma fırsatına sahiptiler. Doğal olarak ilgileri, sadece birkaç yıl önce Birleşik Devletler ve Büyük Britanya kalibresinde büyük bir güçmüş gibi gözüken Fransa'ya odaklanmıştı. Fakat Fransa'da durum son derece karmaşıktı. Vichy'de Mareşal Pètain Eski Rejim Fransasının, bir başka deyişle 1789 Büyük Devrimi öncesindeki Fransa'nın muhafazakâr geleneklerine kendisini adamış, kendisini ülkenin meşru hükümeti olarak gören ve pek çok Fransız tarafından da böyle görülen işbirlikçi bir hükümete başkanlık ediyordu. Bununla birlikte Londra'da, yine muhafazakâr bir adam olan Charles de Gaulle en az Almanlar kadar Vichy'ye de ateş püskürüyor ve BBC'nin Fransızca yayınlarında, kendi otoriter liderliği altında Fransa'nın küllerinden yeniden doğacağından ikna edici bir şekilde söz ediyordu. İşgal altındaki Fransa'daysa bir dizi direniş grubu faaliyet gösteriyordu. Komünistlerin liderliği kontrol etmemekle birlikte, önemli bir rol oynadıkları geniş bir hareket olan Direniş Cephesi, savaşın ardından saatlerin 1939'a alınmasıyla yetinilmemesi konusunda kararlıydı; hem Pètain'in hem de de Gaulle'ün aksine,

Direniş'in sıradan üyeleri ve liderleri, 1944 Martında ilan edilecek "Direniş Bildirisi"nde kâğıda dökülen, az ya da çok radikal toplumsal ve iktisadi reformların hayalini kuruyorlardı. (Bu bildiri "büyük iktisadi ve mali örgütlerin müsaderesi de dâhil olmak üzere gerçek iktisadi ve toplumsal demokrasinin kurulması" ve "enerji ve mineral zenginlik kaynakları gibi [en önemli] üretim araçlarının ve sigorta şirketleriyle bankaların kamulaştırılması [*le retour à la Nation*] için çağrıda bulunuyordu.)[4] Direniş'in neredeyse bütün üyeleri Pètain'den nefret ediyor, pek çoğu da de Gaulle'ü sadece siyasi olarak fazla otoriter bulmakla kalmayıp toplumsal açıdan da fazla muhafazakâr olduğunu düşünüyorlardı. Dolayısıyla de Gaulle'ün kişiliği savaşın ardından pek çok kişinin farz etmeyi öğreneceği gibi hiçbir biçimde Direniş'i belirlemiyordu ve Fransa'da de Gaulle'cüler savaş sırasında bir azınlık olarak kaldılar. "Tam sayılar elimizde olmasa da," diye yazar Kolko, "Fransa'da ideolojik olarak Gaulle'cü olan Direniş grupları her zaman küçük bir azınlıktı [ve] Fransa'nın pek çok bölgesinde bulunmuyorlardı bile."[5]

Buna rağmen de Gaulle, Direniş üzerinde, esasen Fransa'daki yurtseverlere silah gönderilmesini kontrol eden Büyük Britanya'daki ilişkileri sayesinde hatırı sayılır bir etkiye sahipti. Churchill, de Gaulle'ü kendi amaçları için kullanmayı ümit ediyordu: Sadece Fransa'da komünistlerin sahip olduğu etkiyi yok etmek için değil, aynı zamanda Fransa'yı, Büyük Britanya'nın liderliğinde birer süper güç olacaklarını önceden görüp korktuğu Birleşik Devletler ve SSCB ile yarışabilecek bir savaş sonrası Batı Avrupa ülkeleri bloğuna dâhil etmek istiyordu.[6]

Amerikalı liderlere gelince; Başkan Roosevelt de dâhil olmak üzere Fransa'daki karmaşaya dair pek az fikirleri olduğu gibi daha da az anlayış gösteriyorlardı. Fransız yurtseverlerinin ülkeleri için Almanların geri çekilmesi ve siyasi, toplumsal ve iktisadi statükoya geri dönülmesinden daha fazla şey arzu etmelerini anlaşılmaz buluyorlardı. ABD'li yetkililer Direniş'in için-

deki genel olarak radikal eğilimler, özellikle de komünistlerin etkisi ve hareketin geleceğe dair görece radikal sosyo-ekonomik planları karşısında en az Churchill kadar endişeliydiler. Bu tür planlar Fransa'da geniş bir destek görüyor olabilirdi; ama kurtarıcıların muhafazakâr vizyonuna uymuyordu. Roosevelt yönetimi işbirlikçi Pètain'i, sol yönelimli olduğu ortaya çıkan bir direnişe, hatta Londra ve Washington'a yeterince boyun eğmeyen şovenist bir Fransız olarak görülen de Gaulle'e bile tercih edebilirdi. Beyaz Saray'da de Gaulle'ün neredeyse tahammül edilmez biri olduğu düşünülüyor ve pek de haksız denilemeyecek bir şekilde savaş sonrası Fransasında Amerikan çıkarlarından ziyade İngiliz çıkarlarının tarafında yer alacak, Churchill'in potansiyel bir kuklası olarak görülüyordu.[7]

Washington de Gaulle'den kurtulmayı tercih edebilirdi, bu yüzden Roosevelt bir noktada Churchill'e Fransız generalinin Madagaskar valiliğine atanmasının ayarlanmasını önermişti! Fransız Kuzey Afrikasına Vichy ile diplomatik ilişkilerin kopmasına neden olacak çıkarmanın yapıldığı dönemde, Amerikalılar de Gaulle'ü planları hakkında bilgilendirmemişti bile. Kuzey Afrika'daki Pètain'ci Fransız komutan François Darlan ile bir ateşkes müzakeresi yapmış ve bu komutanı kurtarılan Fransız sömürgelerinin devlet başkanı olarak tanımaya hazır olduklarını göstermişlerdi. De Gaulle öfkelenmiş ve Birleşik Devletler kamuoyundan da eski bir işbirlikçiyle bu tür bir ortaklığa itirazlar yükselmişti. Darlan'ın muhtemelen Gaulle'cü ajanlar tarafından Cezayir'de düzenlenen bir suikasta kurban gitmesiyle fazla gürültü çıkarmadan sorun çözüldü. Washington savaş sonrası dönemin Fransasında Vichy'deki işbirlikçi rejime yer olmadığını ancak son derece yavaş bir şekilde idrak etti. Sonuç olarak, Amerikalılar sonunda de Gaulle'ü desteklemeden önce işi uzun bir süre sürüncemede bırakmış oldular. Ne Amerikalıların de Gaulle'e ne de de onun Amerikalılara karşı herhangi bir sempatisi vardı ve Amerikalılar de Gaulle'le sorun yaşamaya devam edeceklerdi.[8]

Amerikalıların de Gaulle'ü kibirli bir megaloman olarak görmesi sebepsiz değildi. Savaş Bakanı Henry L. Stimson'un Başkan Roosevelt'in görüşlerini aktararak günlüğüne yazdığı gibi, "dar görüşlü ve kendi çıkarı için gereğinden fazla hırsa sahip bir Fransız bağnazıydı." Bununla birlikte de Gaulle, Washington'a iki avantaj sunuyordu: İlk olarak itibarı Darlan gibi Pètain'cilerde olduğu üzere işbirlikçilikle kirlenmemişti; ikinci olaraksa savaş sonrasında Fransa'ya dair planları, Solcu Direniş'ine benzer radikal, hatta muhtemelen devrimci toplumsal ve iktisadi deneyler öngörmüyordu. İlk niteliği onu Fransızlar, ikincisiyse İngilizler ve Amerikalılar açısından kabul edilebilir kılıyordu. "De Gaulle kötü" diye itiraf ediyordu Stimson günlüğünde, "ama onunla anlaşmamak daha kötü." Aslına bakılırsa aşırı muhafazakâr, gerici Pètain'cilerin aksine, Gaullecü olmayan Direniş, Birleşik Devletler'in çıkarları açısından bir tehdit olarak görülüyordu. Direniş Bildirisi'nde çerçevesi çizilen sosyo-ekonomik reform planları Washington'da komünistlerden ilham almış gibi değerlendiriliyor ve Fransa'da bir Kızıl devrim yaşanması ihtimali Stimson'ın da bildirdiği gibi, Başkan Roosevelt de dâhil olmak üzere pek çok Amerikalı lideri kaygılandırıyordu.[9] Amerikan çıkarlarını tehdit ettiği düşünülen bir başka şeyse Fransa'daki solcu ve komünist partizanların Sovyetler Birliği ile dostça ilişkiler kurmayı hedeflemeleriydi. İsviçre'nin Berne şehrinde bulunan Alman işgalindeki Avrupa'nın izlendiği bir istihbarat istasyonundan, Gaulle'cü olmayan Ulusal Kurtuluş Komitesi'nin "Fransızlar arasında Rus yanlısı hissiyatı güçlendirmeye yönelik tehlikeli bir eğilimi olduğu"na dair acil uyarılar geliyordu. "Fransa'yı Sol'dan kurtarabilecek" birisine ihtiyaç vardı diye gözlemler Kolko. Direniş'in içinde etki sahibi olan komünistleri "kontrol etme konusunda ehil" birileri gerekiyordu ve de Gaulle bu görevi üstlenebilecek tek kişi olduğunu göstermişti. Kolko açık bir şekilde şu sonuca varır: "Amerikalılar de Gaulle'ü sevmiyor, ama [Fransız] Bolşeviklerini daha da az tercih ediyorlardı."[10]

Böylece 1944 yazından başlayarak Washington tedricen Büyük Britanya örneğini izledi ve de Gaulle'ün savaş sonrası Fransa'nın lideri olma hırsını desteklemeye yardım etti. Aynı yılın 23 Ekiminde Washington nihayet onu Fransız hükümetinin meşru lideri olarak tanıdı.

Normandiya çıkarmasından kısa bir süre sonra de Gaulle, Fransız halkına bir kahraman ve Direniş'in lideri olarak sunulmak ve kurtarılıp yeniden ayağa kalkan Fransa'nın hükümet başkanı olarak kabul edilmesini sağlamak üzere yeniden ülkesine gönderildi. Fakat Fransa'da ve özellikle de Direniş içinde, bu uydurulmuş tahta çıkma töreni için, bugün genellikle varsayıldığından çok daha az coşku vardı. Alternatif planlar hazırlandı. Örneğin Direniş ... Alman Müttefik orduları Fransız başkentine ilerlerken Alman garnizonuna karşı silaha sarıldı. Bu teşebbüs pek çok partizanın hayatına mal olacaktı. Neden bu yurtseverler Almanlar geri çekilene ve Müttefik tankları şehre girene ve böylece kurtuluş kutlamaları başlayana dek birkaç gün bekleyemediler? Pek çok Fransız için, uluslarının kalbi ve sembolü olan başkentlerini kendilerinin kurtarmış olması elbette çok önemliydi. Bunun yanı sıra Hitler'in kötü şöhretli Paris'in yıkılması talimatının uygulanmasını engellemek istemiş de olabilirlerdi. Parisli partizanların aklındakinin sadece bu olduğu, 60'larda çıkan, *Is Paris Burning?* [Paris Yanıyor mu?] isimli çok bilinen bir filmde yanlış bir şekilde ileri sürülmüştür. Aslında, Paris'te silaha sarılanlar özellikle en radikal Direniş savaşçılarıydı ve bu bir tesadüf değildi. Müttefik ordularıyla birlikte muhafazakâr ve otoriter de Gaulle'ün de yolda olduğunu biliyor ve İngilizlerle Amerikalıların onu iktidara getirmeyi, solcu Direniş liderlerini siyaseten tasfiye etmeyi ve böylece savaş sonrası için reform planlarını bertaraf etmeyi tasarladıklarını gayet iyi anlıyorlardı. Direniş'in solcu, radikal mensupları, Batılı Müttefiklerin ve onların korumasındaki de Gaulle'ün hükümsüz kılmakta çok zorlanacakları bir biçimde

Fransız devlet aygıtının son derece merkezî ağını kontrol eden Paris'te hızlı bir şekilde iktidarı ele geçirmek istemişlerdi.[11]

Polonyalı direniş savaşçıları da benzer bir şekilde 1944 Ağustosunda Kızıl Ordu'nun gelmesinden hemen önce Varşova'yı kurtarmaya çalışmışlardı; ama Polonya başkentindeki ayaklanma Naziler tarafından kanla boğuldu. Bu başarısızlığın en belirleyici nedenlerinden biri Sovyetler'in isyancıları kurtarmaya gelmemesiydi. Stalin Paris'teki Direniş savaşçılarıyla bariz bir tezat oluşturacak şekilde Polonyalı direniş savaşçılarının anti-komünist ve anti-Sovyet olduklarını ve kafalarında Varşova'da Sovyetler'in aleyhine bir sonuç elde etmek olduğunu biliyordu. Bu yüzden Nazilerin Polonyalı partizanların kafasındaki senaryoyu yıkması karşısında kuşkusuz canını sıkmadı. Bununla birlikte, öncü birlikleri şehirden Vistula nehriyle ayrılan kentin doğu mahallelerinde çoktan mevzilenmiş olsa da, Kızıl Ordu'nun Varşova'daki isyana başarılı bir şekilde müdahale edip edemeyeceği kesin olmaktan uzaktır. Sovyet askerî stratejisinin Stalingrad'dan sonraki temel özelliği, Baltık Denizi'nden Karadeniz'e uzanan son derece geniş bir cephede devasa taarruzlar gerçekleştirmekti. "Bagration" örneğinde olduğu gibi bu taarruzlar beraberinde çok geniş toprak kazanımları getiriyor ve genellikle çok uzun aralıklarla düzenleniyordu. Bu aralıklar sadece bitkin düşmüş birliklerin dinlenmesi için değil, Sovyetler Birliği'nin içlerindeki sınai üretim merkezleriyle cephe arasına yayılmış ikmal hatlarının kuvvetlendirilmesi için de acil birer ihtiyaçtı. Varşova ayaklanması bu tür bir bekleme sırasında yaşanmıştı. Kızıl Ordu için herhangi bir müdahale, zayıflamış ama hâlâ tehlikeli olan Wehrmacht'a bir karşı saldırı fırsatı sunabilecek, pek çok açıdan riskli bir teşebbüs olacaktı.[12]

Paris'teyse Batılı Müttefikler Kızıl partizanlar için fazla hızlıydı. *Sherman* tankları Almanlar şehirden tamamen çıkarılmadan önce Işığın Şehri'ne girdi. Böylesi bir muzafferane giriş, yurtsever Fransa'nın yıllardır sabırsızlıkla beklediği kur-

tarıcı olduğu izlenimini yaratmasına hizmet eden bir gösteri olarak nihayetinde de Gaulle'ün işine yarayabilirdi. Generalin bizzat Champs Elysees'deki yürüyüşü sırasında yerel Direniş liderlerinin yanında yürümelerini engellediği ve bu niyetteki direnişçilerin saygılı bir mesafeden onu takip etmek zorunda kaldıkları söylenir. İngiliz tarihçi A.J.P. Taylor'ın alaycı bir ifadeyle not ettiği gibi, "Hiçbir muharebeyi yönetmemiş bir general ve hiçbir seçime katılmamış bir siyasetçi"[13] olan otoriter de Gaulle, böylece Fransız halkının başına İngiliz ve Amerikalı kurtarıcıları tarafından musallat edildi. De Gaulle komünistlerin ve diğer solcu Direniş gruplarının belirli ölçüde siyaseten söz sahibi olmasına izin verecek ve bazı siyasi reformları uygulamaya geçirecekti; ama o olmasaydı Fransa'da kuşkusuz çok daha radikal bir hükümet iktidara gelecek ve Direniş Bildirisi'nde öngörülen reformlar belki de hayata geçirilebilecekti.

Daha önce İtalya örneğinde olduğu gibi, Amerikalıların ve Britanyalı ortaklarının Fransa'daki hareket biçimleri tartışmasız olmaktan uzaktı; en azından, kurtarıcıların kurtarılan halkların kendi ülkelerinde demokrasiyi yeniden kurmalarına izin vermelerini öngören, Müttefikler tarafından kabul edilmiş ilkeyle uyumlu olduklarını söylemek mümkün değildi. Batılı Müttefiklerin Fransa'da İtalya ve Yunanistan'da olduğu kadar kaba bir şekilde hareket etmedikleri doğruydu, ama bu İngilizlerle Amerikalıların zarafetinden çok, Paris'in kurtarılmasının ardından Fransız Komünistlerinin özellikle yumuşak başlı davrandıklarının görülmesinden kaynaklanmıştı. Bu şekilde davranmalarının nedeninin, Birleşik Devletler ve Büyük Britanya ile olan ilişkilerinin Fransa'daki hırslı komünistler nedeniyle bozulduğunu görmek istemeyen Stalin'den gelen talimatlar olduğu neredeyse kesindir. Sovyetler Birliği bir kez daha yeni kurtarılan ülkelerin meseleleriyle ilgili söz söyleme hakkından mahrum bırakılmıştı.[14]

Batılı Müttefikler Belçika'da da benzer şekilde hareket etti. Belçika hükümetinin Londra'daki sürgünden dönmesiyle birlikte siyasi ve sosyo-ekonomik saat dört yıl öncesine alındı. Kurtuluşun ardından az ya da çok radikal reformlar yapmayı tasarlayan direniş grupları, en başta da komünistler, kurtarıcılar tarafından silahlarını bırakmaya ve siyasi olarak saf dışı bırakılmaya zorlandı. Belçika Londra tarafından Avrupa'da kurulacak olan Britanya nüfuz alanının küçük ama önemli bir parçası, Kıta'daki bir tür İngiliz köprübaşı olarak görüldüğünden, ülkede eski düzeni yeniden tesis edenler esasen İngilizler oldu. Fakat bunu "kuvvetli bir Amerikan onayıyla" yaptılar, çünkü ABD'li yetkililer de işgal ve kurtuluş diyalektiğinin Belçika'da radikal siyasi, toplumsal ve iktisadi değişimlere neden olmasını engellemekle ilgileniyorlardı. Ulusal seçkinlerin ve yerleşik siyasi partilerin gayretkeş desteğiyle, Belçika'daki değişim talebi iğdiş edildi ve sonunda "kraliyet sorununa", yani monarşinin cumhuriyetçi kurumlara yerini bırakıp bırakmayacağı gibi görece önemsiz bir meseleye indirgenerek gündemden çıkarıldı.[15]

ON İKİNCİ BÖLÜM

Kızıl Ordu'nun Başarısı ve Yalta Düzenlemeleri

1943 ve 1944 yıllarında İtalya, Yunanistan ve Fransa gibi ülkelerde yaşananlar yerel faşistlerin cezalandırılmasına veya paçayı kurtarmalarına, demokrasinin nasıl tesis edileceğine, anti-faşist direniş hareketlerinin kendi ülkelerinin yeniden inşasına ne ölçüde katkı sağlayacağına ve siyasi, toplumsal, iktisadi reformların hayata geçirilip geçirilmeyeceğine kurtarıcıların karar vereceğini çok açık bir şekilde göstermişti. Batılı Müttefiklerin incelikten yoksun hareket tarzları, Stalin'e Kızıl Ordu tarafından kurtarılan ülkelerde benzer bir şekilde hareket etmesi konusunda açık bir kart vermişti. Fakat burada tam bir simetri söz konusu değildi. İlk olarak 1944 yazına dek Sovyetler neredeyse tamamen kendi ülkesinde savaşmaya devam etmişti. Ancak aynı yılın sonbaharında Romanya ve Bulgaristan gibi, İtalya ve Fransa'ya pek de rakip olamayacak komşu ülkeleri kurtarmaya başladı. İkincisi, Stalin ile Churchill'in üzerinde anlaştıkları nüfuz alanı formülü, Batılı Müttefiklere Doğu Avrupa'daki bazı ülkelerde, Sovyetler'in Batı Avrupa'nın hiçbir yerinde sahip olmadığı, küçük ama muhtemelen önemli bir etki alanı bırakmıştı. Avrupa'nın savaş sonrasında yeniden düzenlenmesi sırasında sahip olmayı bekledikleri nüfuz açısından, 1944 sonlarına doğru Amerikalılarla İngilizlerin durumu pek de kötü gözükmüyordu. Fakat yine de endişelenmek için sebepleri vardı.

Market Garden'ın ardından Avrupa'daki savaşın henüz bitmekten uzak olduğu ortaya çıkmıştı. Kıtanın kayda değer bir bölümü hâlâ kurtarılmayı, Nazi Almanyasıysa fethedilmeyi bekliyordu. Bu esnada Polonya'nın bütünüyle Sovyetler tarafından kurtarılacağı belli olmuştu ki, bu pek çok Polonyalıyı, özellikle de Londra'daki muhafazakâr ve kuvvetle Sovyet karşıtı sürgün Polonya hükümetini telaşa düşüren bir ihtimaldi. Bu hükümet, genellikle varsayıldığı gibi adanmış demokratlardan oluşmuyor, savaş öncesi dönemin otokrat Polonya rejimini, Hitler'i hoş görmüş ve Münih Paktı vesilesiyle Çekoslovakya'nın bir bölümünü cebine indirerek onun örneğini takip etmiş bir rejimi temsil ediyordu.[1] Üstelik en geç 1945 yılı başlarına gelindiğinde, Berlin'e muzafferane bir şekilde yürüme prestijinin Amerikan ya da İngiliz birliklerine değil, Kızıl Ordu'ya nail olacağı neredeyse kesinleşmişti. İngilizlerle Amerikalıların Alman başkentine ilerleyişleri ilk olarak Market Garden döneminde Hollanda'da durdurulmuş ve ardından 1944 Aralığı ile 1945 Ocağı arasında Feldmareşal von Rundstedt'in Ardennes'deki beklenmedik karşı saldırısıyla güçlü bir biçimde yavaşlatılmıştı. Bu ikinci aşama Amerikan kolektif bilincine ve Amerikan tarih kitaplarına devasa ve destansı bir çatışma, Bulge Muharebesi olarak girecek ve daha sonra aynı adı taşıyan bir Hollywood prodüksiyonuyla göklere çıkartılacaktı. Fakat gerçekte, Ardennes'deki karşılaşma Amerikalılar için ciddi bir yenilgi anlamına gelmişti. Von Rundstedt'in karşı taarruzu sonunda başarısız olsa da, başlangıçtaki Alman baskısı kayda değerdi. Amerikalılar pek çok yerde, örneğin Bastogne'da kahramanca çarpıştı; ama panik ve karmaşanın yaşandığı örnekler de vardı ve tehlike 1945 Ocağından önce tam olarak bertaraf edilemeyecekti.[2]

Bu nedenle bir kez daha yararlı ortak Sovyetler'in yardıma çağrılmasına karar verildi. Kızıl Ordu, acil bir Amerikan talebine yanıt vererek, Polonya'da 21 Ocak 1945'te, başlangıçta planlanandan bir hafta önce büyük bir saldırı başlattı. Doğu'da yeni

bir tehdide cevap vermek zorunda kalan Wehrmacht'ın güçlerini Ardennes'deki taarruzdan çekmesi ve böylece Amerikalıların üzerindeki baskıyı azaltması gerekti. Fakat Doğu Cephesi'nde Almanlar, birkaç hafta içinde Oder kıyılarına ulaşacak kadar hızlı ilerleyen Sovyet silindirini durdurmayı başaramadılar. Şubat başlarında Sovyetler, Alman başkentine mesafesi yüz kilometreden az olan Frankfurt-an-der-Oder şehrine ulaştı. Amerikalıların Moskova tarafından yapılan askerî iyiliğe minnettar olmaları gerekiyordu, ama Berlin'e yönelik ilan edilmemiş Müttefikler arası yarışta Sovyetler'in henüz Ren nehrinin kıyılarına bile ulaşamayan ve Berlin'den en az 500 kilometre uzakta bulunan Batılı ortakları karşısında böylesine öne geçmesi, Amerikalıları hiç de mutlu etmemişti.[3]

Market Garden'daki başarısızlığın ardından, zaten Amerikalı ve İngiliz liderler için Berlin'e yönelik yarışı kaybedecekleri, Kızıl Ordu'nun eninde sonunda Alman topraklarındaki aslan payını kontrolü altına alacağı ve böylece Sovyetler'in İtalya ve başka yerlerdeki emsalleri izleyerek savaş sonrasında Almanya'ya kendi iradelerini dayatacağı açık hale gelmişti. Bu derin bir kötümserliğe neden olmuş ve 1944 Kasımında bütün Avrupa'nın kaçınılmaz bir şekilde Sovyet hegemonyası altına gireceğini düşünen General MacArthur gibi felaket tellalları, Bulge Muharebesi'nde yaşanan yenilgi döneminde kuşkusuz ek bir itibar kazanmışlardı.[4] Askerî gelişmeler tek başına işlerin nasıl gideceğini belirleseydi eğer, nihai sonuç Batılı Müttefikler açısından son derece olumsuz olurdu. Fakat Sovyetler'in askerî gelişmelerden bağımsız olarak bağlayıcı olacak anlaşmalara ikna edilmesi durumunda elde edilecek sonucun farklı olması mümkündü.[5] İngilizlerin ve Amerikalıların 1944 sonbaharında Londra'da Sovyet temsilcileriyle yapılacak bir dizi toplantıdan elde etmeyi ümit ettikleri tam da buydu. Almanya'yı, çatışmaların sona ermesinin ardından her bir ordunun sahip olacağı konumdan bağımsız olarak, kabaca birbirine eşit üç işgal bölgesine ayırmayı önerdiler. (Dördüncü

bir işgal bölgesi çok daha sonra Fransa'ya tahsis edilecekti.) Bu anlaşma açıkça Batılıların lehineydi, ama Stalin onların teklifini kabul etti. MacArthur gibi kötümserleri hayrete düşürmüş olması gereken bu anlaşma İngilizler ve Amerikalılar için büyük bir başarıydı. "Kısacası," diye yazar Kolko, "Ruslar, eli kulağındaki askerî zafere dair her tür gösterge Almanya'yı kendi başlarına yönetmelerine izin verse de, bunu yapmamayı kabul etmişlerdi."[6]

Batılı Müttefikler için bir başka beklenmedik hediyeyse, Sovyetler'in, Almanya'nın bütününde olduğu gibi, SSCB'ye verilecek işgal bölgesinin içlerinde kalmasına rağmen başkent Berlin'in de üç işgal bölgesine ayrılmasını kabul etmesiydi; üstelik şehri Kızıl Ordu'nun alacağı aşikâr olduğu halde. Doğu Almanya'nın göbeğinde bir "Batı Berlin"in daha sonra varlığını sürdürebilmesi, Stalin tarafından 1944 sonbaharında ve sonra 1944-45 kışında bir kez daha sergilenen bu uyumlu tavrın bir sonucuydu. Aslına bakılırsa, Almanya'daki müstakbel işgal bölgeleriyle ilgili Londra Antlaşmaları ve Büyük Üçlü (Roosevelt, Churchill ve Stalin) tarafından 4 ile 11 Şubat 1945 tarihleri arasında düzenlenen Yalta Konferansı'nda varılan anlaşmalar, ancak Batılı Müttefiklerin kendi silahlı kuvvetlerinin yenildiği ve Kızıl Ordu'nun eş zamanlı başarılar kazandığı ikilem açısından bakıldığında anlaşılabilir.

Sık sık Kırım'daki tatil beldesi Yalta'da, kurnaz Stalin'in Batılı meslektaşlarını, özellikle de o dönemde zaten çok hasta bir adam olan Başkan Roosevelt'i kandırmayı başardığı dile getirilmiştir. Başka hiçbir şey gerçeklikten bu kadar uzak olamaz. Her şeyden önce bu tür bir toplantıda kaybedecek hiçbir şeyi bulunmayan, ama her şeyi elde edebilecek olanlar İngilizler ve Amerikalılardı. Bu konferans olmasaydı daha iyi bir durumda olabilecek Sovyetler içinse tam tersi geçerliydi. Aslına bakılırsa, Kızıl Ordu'nun Almanya'nın içlerine doğru göz kamaştırıcı ilerleyişi Stalin'in elini çok daha güçlendirmişti. Konferansın arifesinde General Jukov, Berlin'den bir taş atımı mesafedeki Oder nehrinin kıyıla-

rında bekliyordu. Müttefik liderlerinin bir araya gelmesinde ısrar edenin Moskova değil, Washington ve Londra olmasının sebebi buydu. Tam da bağlayıcı anlaşmalara varmak için Stalin'le buluşmak konusunda bu kadar çaresiz durumda olduklarından, onun konferans için dile getirdiği ön koşulu, yani toplantının SSCB'de gerçekleştirilmesini kabul etmişlerdi. Amerikalı ve İngiliz liderlerin rahatsız ve uzun bir seyahate çıkmaları ve konferansın vaat ettiği çekişmede Sovyetler'e "ev sahibi olmaktan kaynaklanan" bir üstünlük sağlamaları gerekmişti. Fakat düzenlenecek bir konferansın getireceği avantajlar ve Almanya'nın büyük bir kısmının Kızıl Ordu tarafından işgal edilmesinin sonucu olacak büyük dezavantajlarla kıyaslandığında bunlar önemsiz meselelerdi. Stalin savaşın bu aşamasında Büyük Üçlü'nün bir araya gelmesini istemediği gibi, buna ihtiyaç da duymamıştı. Bununla birlikte, birazdan göreceğimiz üzere, kuşkusuz Sovyet tarafının birtakım avantajlar elde etmeyi beklediği bu tür bir konferansın toplanması ve aynı zamanda Batılı ortaklarının karşısında yumuşak başlı davranması için kendi gerekçeleri de vardı.[7]

İkincisi, sonunda Yalta Konferansı'nda varılacak anlaşmalar gerçekten de Batılı Müttefiklerin lehineydi. Kırım'daki tatil beldesinde hazır bulunan Roosevelt'in dışişleri bakanı Edward Stettinius, daha sonra bu konferansta "Sovyetler Birliği'nin [Batı'ya] Sovyetler Birliği'ne verilenlerden daha fazla tavizde bulunduğu"nu yazmıştı.[8] Amerikalı tarihçi Carolyn Woods Eisenberg de görece yakın tarihli bir kitabında, ABD heyetinin Yalta'dan, Sovyetler'in makul yaklaşımı sayesinde sadece Amerikalıların değil ama bir bütün olarak insanlığın "barışın ilk büyük zaferini kazandığına" ikna olarak "çok sevinçli bir hava içinde" ayrıldığını vurgular.[9]

Londra Antlaşması Almanya açısından Yalta'da Büyük Üçlü tarafından onaylanmış oldu. Daha önce de söz edildiği gibi, Almanya'nın işgal bölgelerine ayrılması Amerikalıların ve İngilizlerin avantajınaydı; çünkü 1944 sonbaharında doğuda,

Frankfurt-an-der-Oder'de bekleyen Kızıl Ordu'nun, çatışmalar sonuca ulaştığında kendisini Frankfurt-am-Main'de bulması mümkünmüş gibi görünüyordu ve Yalta Konferansı toplandığında bu ihtimal daha da artmıştı. Üstelik, İngilizler ve Amerikalılar Almanya'nın daha büyük ve daha zengin olan kısmını alıyorlardı; bu konu hakkında ileride daha fazla şey söyleyeceğiz. Kırım yarımadasında ilkesel olarak, savaşın ardından Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra olduğu gibi tazminat ödemesi de kararlaştırıldı. Hem Roosevelt hem de Churchill, kaba bir hesapla 20 milyar dolarlık bu ödemelerin yarısının, Nazi vandalların özellikle barbarca ve yıkıcı bir şekilde hareket ettikleri Sovyetler Birliği'ne gitmesini makul ve haklı buldular. (Bazı kişilere göre SSCB'ye ayrılan 10 milyar dolar yüksek bir rakamdı. Fakat aslında Alman tarihçi Wilfried Loth'un deyişiyle bu "son derece makul"dü. Yalta Konferansı'ndan birkaç yıl sonra, 1947'de, Sovyetler Birliği'nin savaşta gördüğü toplam zararın ihtiyatlı bir tahminle en az 128 milyar dolar olduğu hesaplanmıştı.) Stalin'e göre tazminat ödemeleri hayati bir önem taşıyordu. Almanya'nın işgal bölgelerine ayrılması konusunda Batılı müttefiklerine karşı bu kadar yumuşak başlı görünmesinin nedeninin tazminat meselesinde iş birliği yapmalarını sağlamak olması muhtemeldir.[10] Buna karşın, Sovyet liderinin Almanya'nın işgal bölgelerine ayrılmasını onaylaması ve kendi avantajlarına olan diğer anlaşmaları kabul etmesi için, Amerikalılar ve İngilizler de bazı açılardan Stalin'in isteklerini yerine getirdiler. Örneğin Stalin'in zamanı geldiğinde Japonya'ya savaş ilan etme sözünü yinelemesi karşılığında Roosevelt Çarlık Rusyasının 1904-05 Rus-Japon Savaşı'ndan sonra kaybettiği Uzakdoğu topraklarının Sovyetler'e geri verilmesini onaylamayı önerdi.[11]

Özellikle Amerikalıların ve bir ölçüde de Sovyetler'in o sırada Amerikan Hazine Bakanı Henry Morgenthau'nun kamuoyunda kendisine geniş bir yer bulan planına ilgi göstermelerine rağmen, Yalta'da Almanya'nın geleceğiyle ilgili kesin kararlara

varılamadı. Söylenenlere göre Morgenthau "Alman sorununu" ülkenin sanayisini yok edip böylece Almanya'yı geri kalmış, fakir ve dolayısıyla zararsız bir tarım devletine dönüştürerek çözmeyi öneriyordu. Aslında bir dizi muğlak ve tutarsız öneriden oluşan bu plan, muarızlarının iddia ettiği ve pek çok Alman'ın hâlâ inandığı kadar acımasız değildi.[12]

O dönemde ne Washington ne de Moskova tarafından gerektiği gibi anlaşılan nokta, Morgenthau planına karşı önemli ahlaki itirazların yanı sıra ciddi pratik itirazların da dile getirilebileceğiydi. Örneğin, planın Almanya'nın büyük tazminatlar ödemesine ilişkin beklentiyle uyumlu kılınması çok zordu; bunun için belirli bir ölçüde zenginlik gerekiyordu ve Morgenthau'nun senaryosunda bu tür bir zenginliğe yer yoktu. "Morgenthau planının mantıki sonucu," diye yazar Alman tarihçi Jörg Fisch kesin bir dille, "tazminat ödemeleri gibi bir gündemin olamayacağıydı."[13] Dahası, Amerikalı tarihçi Carolyn Woods Eisenberg'in de işaret ettiği gibi, Morgenthau'nun Almanya'nın "kırsallaştırılmasına" yönelik planları, "Almanya'nın iktisaden yeniden inşası" gibi alternatif bir seçeneği tercih etmek için iyi sebepleri olan "Birleşik Devletler siyasetine yön veren en önemli isimlerin düşüncelerinden farklılık arz ediyordu." Bazı Amerikalı siyasetçiler planın Almanya'yı anarşinin, kaosun ve muhtemelen Bolşevizmin kollarına sürüklemesinden korkuyordu. İş adamları fakir bir Almanya ile hiçbir şekilde kârlı iş yapılamayacağını fark etmişlerdi. Nüfuz sahibi Amerikalılarsa Opel'in ve Amerikan şirketlerinin diğer Alman iştiraklerinin kaderi açısından planın muhtemelen olumsuz sonuçlar doğuracağı konusunda endişeliydiler. Morgenthau planına en sert şekilde karşı çıkanların, Opel'in ana şirketi olan GM'nin nüfuz sahibi yönetim kurulu başkanı Alfred P. Sloan gibi, Almanya'da devasa yatırımları bulunan şirketlerin temsilcileri olması bir tesadüf değildi. (Birleşik Devletler'deki Sovyet elçisi Andrei Gromyko, Morgenthau planına yönelik muhalefetin öncülüğünün Amerika'nın "emperyalist çevreleri" tarafından ya-

pıldığını belirtirken hedefi şaşırmamıştı.) Plan bu yüzden Yalta Konferansı'nı takip eden aylarda tedricen ve sessiz sedasız gündemden düşecekti. Roosevelt'in yakın bir dostu olan Morgenthau da, 5 Temmuz 1945'te yeni başkan Truman tarafından hükümette sahip olduğu yüksek makamdan azledilecekti.[14]

O halde Batılı Müttefiklerin gözünde, Yalta'da Almanya ile ilgili olarak varılan zaman zaman muğlak anlaşmalar önemli ve avantajlıydı. Bunun yanı sıra, Büyük Üçlü'nün Fransa, İtalya ve Belçika gibi Batı Avrupa ülkelerinin kaderini hiçbir zaman tartışmamış olmasına rağmen, Stalin Polonya gibi Kızıl Ordu tarafından kurtarılan Doğu Avrupa ülkelerinin geleceğini de tartışmaya hazırdı. Stalin Batı Avrupa'yla ilgili hiçbir yanılsama içinde değildi; İngiliz ve Amerikalı müttefikleriyle ilişkilerini, Sovyetler Birliği'nin, yani kariyerinin başından beri ayakta kalmasını ve güvenliğini bir fikrisabit haline getirdiği "sosyalist anavatanın" sınırlarından çok uzakta bulunan ülkeler için tehlikeye atmak istemiyordu. Bununla birlikte genel olarak Doğu Avrupa, özellikle de Polonya söz konusu olduğunda, durum çok farklıydı. Sovyetler Birliği, hükümetleri eskiden SSCB'ye hasmane ve zaman zaman tamamen düşmanca davranan ve toprakları Moskova'ya giden geleneksel istila yolunu oluşturan komşu ülkelerin savaş sonrasındaki durumuyla yakından ilgileniyordu. Polonya'nın ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinin savaş sonrasındaki yeniden örgütlenmeleri için Stalin'in en azından Amerikalıların ve İngilizlerin Batı Avrupa'da kendilerine tanıdıklarına eş bir nüfuz talep etmek için hem geçerli sebepleri hem de bu ülkelerdeki Kızıl Ordu varlığı düşünüldüğünde, etkili araçları vardı. Stalin Batılı Müttefiklerinin hareket tarzına karşı çıkmamıştı; şimdi sıranın Batılı ortaklarının Doğu Avrupa'da ona karışmamasına geldiğini düşünmüş olduğu varsayılabilir.[15]

Fakat bütün bunlara rağmen Stalin, Yalta'da Batı Avrupa meselesine hiç değinilmese bile Polonya ve Doğu Avrupa'nın kaderini tartışmaya hazırdı. Bunun yanı sıra Sovyet taleplerinin

Churchill ve Roosevelt'in reddedemeyeceği gibi, asgari düzeyde ve aşırı olmaktan uzak olduğu görüldü: Curzon Hattı Polonya ile Sovyetler Birliği arasında sınır olmalıydı (bunun karşılığında Polonya tazminat olarak Oder ve Neisse nehirlerinin oluşturduğu hattın doğusundaki Alman topraklarını alacaktı) ve Polonya'da ya da diğer komşu devletlerde hiçbir Sovyet karşıtı rejime müsamaha gösterilmeyecekti.[16] Bu talepleri kabul etmeleri karşılığında, Amerikalılar ve İngilizler Doğu Avrupa'daki kurtarılmış ülkelerde Stalin'den istediklerini aldılar, yani komünist doğrultuda toplumsal ve iktisadi değişiklikler olmayacak, serbest seçimler gerçekleştirilecek ve –elbette SSCB ile birlikte– bu ülkelerin gelecekteki meselelerinde söz sahibi olmayı sürdüreceklerdi. Bu tür bir formül gayet gerçekçiydi ve farklı biçimlerde savaşın ardından Finlandiya ve Avusturya'da başarılı bir şekilde uygulandı. O halde Yalta Düzenlemeleri, Doğu Avrupa'da SSCB'ye "denetim nüfuzu" verse bile, bir nüfuz tekeli, yani Amerikalıların ve İngilizlerin Stalin'in sessiz onayıyla Batı Avrupa'da sahip oldukları türde bir münhasır nüfuz tanımıyordu.

Bu nedenle Yalta Düzenlemeleri Batılı Müttefikler açısından büyük bir başarıydı. Sık sık Churchill için, Kırım'daki tatil beldesinde Roosevelt'in verdiği iddia edilen "tavizler" konusunda derin kuşkular taşıdığı söylenmiştir. Aslında konferans sona erdiğinde sevinçten havalara uçmuştu[17] ve İngilizlerle Amerikalılar Yalta'da, konferans başladığında ummaya cesaret edebildiklerinden çok daha fazlasını elde etmişlerdi. Kırım'daki tatil beldesinde kurnaz Stalin'in Batılı meslektaşlarından her tür tavizi kopardığı bu yüzden tamamen yanlış bir iddiaydı. Yalta Düzenlemeleri'nin, daha sonrasında, örneğin Polonya ve Doğu Avrupa'nın geri kalanı açısından doğru düzgün hayata geçirilemediği doğrudur. Bu büyük oranda Stalin'in daha sonra ele alınacak olan Amerika'nın 1945 yazındaki "atom diplomasisi"ne verdiği tepkiyle, ama aynı zamanda Londra'daki sürgün Polonya hükümetinin uzlaşmaz ve bütünüyle gerçekçilikten uzak Sovyet

karşıtı tutumuyla ilgiliydi. Londra'daki Polonyalılar, Roosevelt ve Churchill tarafından hem adil hem de kaçınılmaz görülen ve Yalta Konferansı'nda resmî olarak kabul edilen, ülkelerinin doğu sınırının Curzon Hattı'ndan geçmesini bile kabul etmemişlerdi.[18] Londra'daki Polonya hükümetinin inatçılığı sayesinde Stalin giderek daha fazla, komünist ve Sovyet yanlısı bir sürgündeki Polonya hükümeti kartını, "Lublin Polonyalıları"nı oynamaya başladı ve bu sonunda Varşova'da tamamıyla komünist bir rejimin kurulmasıyla sonuçlandı. İngilizler gibi Amerikalılar da, buna dair şikâyetlerini yüksek sesle dile getireceklerdi; ama itirazlarının, savaşın ardından kendilerinin de Yunanistan, Türkiye ve Çin gibi pek çok ülkede diktatoryal rejimler kurdukları ya da bunları destekledikleri gerçeğiyle uzlaştırılması mümkün değildi. Bu diktatoryal tâbi devletlerde, hiçbir zaman Stalin'den Polonya'da ya da Doğu Avrupa'nın başka yerlerinde düzenlemesini talep ettikleri türde serbest seçimlerin yapılması konusunda ısrarcı olmamışlardı.

Stalin gerçekçi bir liderdi. Londra Antlaşması'nda ve Yalta Konferansı'nda Churchill ve Roosevelt karşısında yumuşak başlı davranmasının nedeni bunu istemesi değil, doğru bir şekilde aksi yönde hareket edemeyeceğini hesaplamış olmasıydı. SSCB'nin ağır bir şekilde zarar gördüğü ve topyekûn yıkımdan güç bela kurtulduğu savaş henüz sona ermemişti. Kuşkusuz Sovyetler'in 1945 başlarındaki askerî durumu mükemmeldi; ama her tür nahoş şeyin yaşanması hâlâ mümkündü. Örneğin Üçüncü Reich için son yaklaştıkça, Goebbels'in propaganda makinesi saldırgan bir şekilde Nazi devleti için nihai bir kurtuluş senaryosunun, yani Almanya ile Batılı Müttefikler arasında Bolşevik Sovyetler Birliği'ne karşı ortak bir haçlı seferinin takip edeceği ayrı bir ateşkes projesinin peşine düştü. Bu plan ilk başta insanın aklına gelebileceğinden daha naif ve gerçekçilikten uzak değildi; çünkü Goebbels Büyük Britanya'da ve Batı dünyasının hemen her yerinde ileri gelen çevrelerin Bolşevizmi "doğal" düş-

man ve aynı zamanda Nazi Almanyasını gelecek Sovyet karşıtı haçlı seferinin öncüsü olarak gördüklerini gayet iyi biliyordu. Nazi propaganda bakanı savaş sırasında pek çok Batılı liderin Sovyetler'i yararlı bir müttefik olarak değerlendirdiğinin ama komünist devletten nefret etmeyi sürdürdüğünün ve er ya da geç onu yok etmeye kararlı olduğunun da farkındaydı.

SSCB'ye gelince; bütün bunlar insanüstü gayretler ve devasa kayıplarla dolu yılların ardından, zaferin elle tutulacak kadar yakın gözüktüğü bir anda, gündemin ayakta kalmak –Stalin'in her zaman en büyük fikrisabiti olan ülkenin ve "tek ülkede sosyalizmin" ayakta kalması– olmaya devam ettiği anlamına geliyordu. Sovyet lideri, Goebbels'in senaryosu konusunda endişeliydi ve bunda pek de haksız sayılmazdı. Batılı Müttefiklerin kampında aralarında generaller kadar devlet adamlarının da yer aldığı bir dizi önde gelen şahsiyet, bu senaryoyu son derece çekici bulmuştu. Savaşın ardından bunlardan bazıları Amerikan ve İngiliz ordularının 1945'te doğuya doğru, tercihen Moskova'ya kadar ilerlemeye devam etmemeleri karşısında esef duyduklarını açık bir şekilde dile getirecekti. Bizzat Churchill de "Alman alternatifi" ya da "Alman seçeneği" adıyla bilinen bu tür bir girişim fikriyle flört etti. Stalin Batılıların Sovyetler Birliği'ne yönelik gerçek duyguları konusunda hiçbir yanılsama beslemiyordu. Diplomatları ve casusları Londra, Washington ve diğer yerlerdeki fikir ve gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmasını sağlıyordu. Rus İç Savaşı'ndaki Müttefik müdahalesi örneğini hatırlayan Sovyet lideri için ittifaklarda yaşanacak bir değişim, Sovyetler Birliği'ne yönelik ortak bir hareket ihtimali gerçek bir kâbustu. Bundan Churchill ve Roosevelt'e SSCB'ye karşı bir işe girişmelerine yol açacak en ufak bir mazeret bile sunmayarak kurtulmaya çalıştı. Bu açıdan bakıldığından, onların Batı Avrupa ve Yunanistan'daki hareket tarzlarını eleştirmekten neden imtina ettiğini ve neden Yalta'da bu denli yumuşak başlı göründüğünü anlamak mümkün hale gelir.[19]

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Dresden: Joe Amca İçin Bir Uyarı

1945 yılının sonuna gelindiğinde, Batılı Müttefikler hâlâ Bulge Muharebesi'nin ardından toparlanmaya çalışıyorlardı ve geçmek bir yana, henüz Ren nehrine ulaşamamışlardı bile. Aynı esnada Almanya'nın içlerinde ilerleyen Sovyet orduları Oder'e varmış ve kendilerini Berlin'in çok yakınlarında bulmuşlardı. Bu durum Yalta'ya gitmek üzere olan ve konferansta Stalin'in müşfik bir ev sahibi olacağına dair hiçbir fikri olmayan Roosevelt ve Churchill'i biraz rahatsız ediyordu. Kızıl Ordu'nun kısa süre önce elde ettiği göz kamaştırıcı başarılara bakarak, muhtemelen onun burnu havada ve anlaşması zor biri olacağını beklemişlerdi. Bir şekilde ayaklarının yere basmasını sağlamak ve böylece Yalta'da daha baş edilebilir hale getirmek için, Amerikalı ve İngiliz liderler son zamanlardaki başarısızlıklara rağmen askerî güçlerinin hafife alınamayacağını ona açık bir şekilde göstermek istiyorlardı. Kızı Ordu herkesin kabul edeceği gibi çok kalabalık bir piyade ordusundan, mükemmel tanklardan ve hünerli topçulardan yararlanıyordu. Bununla birlikte Batılı Müttefiklerin elinde Sovyetler'in eşine benzerine sahip olmadığı ve Amerikalılarla İngilizlerin kendi hatlarından çok uzaktayken bile yıkıcı darbeler indirmelerine olanak veren bir koz vardı. Bu koz, dünyanın o güne kadar gördüğü en etkileyici bombardıman uçaklarından oluşan hava güçleriydi. Washington ve Londra Stalin'in bunun farkında olduğundan emin olmak istediler.

13-14 Şubat 1945 gecesi (büyük perhiz arifesini perhizin ilk gününe bağlayan gece) Saksonya'nın başkenti ve ünlü bir sanat şehri olan Dresden, bir kez değil, iki kez RAF bombardıman uçaklarının saldırısına uğradı. Ertesi sabah, Amerikan hava kuvvetlerine ait bombardıman uçaklarından oluşan bir filo da şehre akın düzenledi. Toplamda 1000'den fazla bombardıman uçağının katıldığı bu üçlü saldırının sonuçları korkunçtu. "Elbe kıyısındaki Floransa'nın" tarihî merkezi yakılıp kül edildi. RAF'ın yoğun bir şekilde kullandığı -iddialara göre toplamda 750.000 adet- yangın bombalarının kasten bir "ateş fırtınasına" neden olması özellikle yıkıcı olmuştu. İngiliz gazeteci ve tarihçi Phillip Knightley'e göre, bu yangın,

> havanın giderek daha hızlı bir şekilde alevlerce yutulduğu suni bir kasırgaydı. Dresden'de, saatte 150 kilometreden hızlı rüzgârlar insanların ve enkazın bin santigrat dereceden daha yüksek sıcaklıkta yanan bir fırının içinde kısılıp kalmasına neden oldu. Alevler bütün organik maddeleri, yanabilecek her şeyi küle dönüştürdü. Binlerce insan öldü; yandı, kül oldu, boğuldu.[1]

Dresden'de on binlercesi bulunan mültecilerle birlikte şehir sakinlerinden de çok sayıda kişi hayatını kaybetti. Kayıplar hakkında kesin bilgiler mevcut değil; o gece kaç kişinin alevler içinde hayatını kaybettiğini bilmiyoruz. Geçmişte, bazıları 300.000'e varan çok büyük rakamlar telaffuz edilmiştir. Sık sıksa görece düşük bir sayı olan yaklaşık 30.000 ölüden söz edilmiştir; ama öyle gözüküyor ki bu sadece teşhis edilebilmiş cesetlerin sayısıdır ve yerel polisin gizli bir raporuna göre 200.000 ile çeyrek milyon arasında olabilecek kurbanların toplam sayısının küçük bir kesitine denk düşmektedir. Pek çok sebepten ötürü gerçek rakamı muhtemelen asla bilemeyeceğiz. Fakat konunun uzmanı olduğu düşünülen kişilerin çoğunluğu artık en az 25.000, en çoksa 40.000 kişinin öldüğü konusunda uzlaşmış gibi gözükmektedir.[2] Aslında bu istatistikler pek bir şey ifade etmez. Dresden'de çok sayıda insanın korkunç bir ölümle hayatını kaybettiğini bilmek yeterlidir.

Şehrin maruz kaldığı ölüm ve yıkımların genellikle anlamsız olduğuna inanılmıştır. Bunun esas nedeni "Elbe kıyısındaki Floransa'nın" sınai ve askerî açıdan önemsiz bir şehir ve dolayısıyla saldırılarda sarf edilen kayda değer ortak Amerikan ve İngiliz gayretine değmeyecek bir hedef olmasıdır. 1980'lerin sonlarında yazan Amerikalı tarihçi Michael S. Sherry'nin ulaştığı sonuç, Dresden'in askerî ve stratejik açıdan "hedef bile alınmayan önemsiz savaş sanayisi" ile bu denli orantısız bir İngiliz ve Amerikan girişimini haklı çıkarmayacak kadar önemsiz bir hedef olduğuydu.[3] Dresden'e yapılan saldırı Rotterdam ve Coventry gibi şehirlere gerçekleştirilen daha önceki Alman bombardıman akınlarına bir misilleme olarak da anlam taşımıyordu. 1940 yılında Luftwaffe tarafından acımasız bir şekilde bombalanan bu şehirlerdeki yıkımın bedelini, Berlin, Hamburg, Köln ve küçüklü büyüklü sayısız diğer Alman şehri 1942, 1943 ve 1944 yıllarında pahalı bir şekilde ödemişti. 1945'in başlarına gelindiğinde İngiliz ve Amerikalı komutanlar en korkunç bombardıman akınlarının bile "[Almanları] yıldırıp teslim olmalarını"[4] sağlayacak kadar başarılı olamayacağının da farkındaydı; bu yüzden harekâtı planlayanlara böylesi bir saik atfetmek de gerçekçi değildir. O halde Dresden'in bombalanması, anlamsız bir katliammış gibi gözükmektedir.

Bununla birlikte son yıllarda, ülkelerin ve şehirlerin bombalanması sık rastlanan bir olay haline geldi ve sadece siyasi liderlerimiz tarafından rasyonalize edilmekle kalmadı, basınımız tarafından da bize etkili bir askerî girişim ve soylu olduğu farz edilen hedeflere ulaşmanın tamamen meşru bir yolu olarak sunuldu. Bu bağlamda bazı tarihçiler için İkinci Dünya Savaşı sırasında şehirlerin bombalanmasının da meşru ve etkili olduğunu iddia etmek daha kolay hale geldi. Örneğin Richard Overy 1995 yılında yayımlanan kitabı *Why the Allies Won*'da [Müttefikler Neden Kazandı] daha önceleri hâkim olan bombardımanların Nazi Almanyasının yenilgisinde önemli bir ol oynadığı fikrine

karşı çıktı.[5] Bu yeni düşünsel iklimde, Dresden'e gerçekleştirilen korkunç saldırının bile itibarı iade edildi. 2004 yılında yayımlanan *Dresden: Tuesday February 13, 1945* [Dresden: 13 Şubat 1945, Salı] isimli kitabında İngiliz tarihçi Frederick Taylor, ilk olarak Sakson başkentinde neden olunan muazzam yıkımın saldırıyı planlayanlar tarafından niyet edilmediğini; talihsiz koşulların bir araya gelmesinin beklenmedik bir sonucu olduğunu öne sürdü. Bunlar arasında Arthur Harris –namı diğer Bombacı Harris– liderliğindeki İngiliz Bombardıman Komutanlığı tarafından Britanya'ya yönelik daha önceki Alman hava saldırılarına karşı geliştirilen "alan bombardımanı" stratejisinin etkisinin giderek artması; mükemmel hava koşulları ve şehrin hava saldırılarına karşı savunma sistemlerinin (ve hazırlıkların) çok yetersiz oluşu bulunuyordu. Alman şehirlerine daha önce gerçekleştirilen hava akınları beklenenden daha az zarara yol açmışken, Dresden saldırısı şehre beklenenden çok daha fazla zarar vermişti. En azından Taylor meseleyi böyle görmektedir ve Dresden'in "her şeyin korkunç bir şekilde yolunda gittiği" bir saldırı olduğu sonucuna varır.[6] Bunun yanı sıra Taylor, geleneksel görüşe karşı Dresden'in sadece önemli bir askerî merkez olduğu için değil, aynı zamanda demiryolu trafiği açısından mükemmel bir kavşak ve sayısız fabrika ve atölyenin her tür önemli askerî teçhizatı ürettiği önemli bir sanayi şehri olduğu için de hedef alındığını ileri sürer.

Fakat yıkımın derecesinin beklenenden yüksek olduğuna ilişkin Taylor'ın iddiası, bizatihi kendisinin kitabında söz ettiği bir olguyla, yani USAAF'a ait yaklaşık kırk "ağır" bombardıman uçağının uçuş güzergâhlarından sapıp bombalarını Dresden yerine Prag'a bırakmalarıyla çelişmektedir.[7] Buna göre eğer her şey plana göre gitmiş olsaydı, Dresden'deki yıkım kuşkusuz olduğundan daha büyük olacaktı. Açık ki alışılmadık düzeyde bir yıkım hedeflenmişti ve gerçekten de, niyet edildiği kadar olmasa da, alışılmadık ölçüde yüksek bir yıkım elde edilmesinin nedeni de buydu.

Taylor'ın Dresden'in demiryolları açısından önemli bir kavşak noktası olduğuna ve şehrin silah ve diğer askerî materyalleri üreten sayısız fabrika ve atölyenin yanı sıra bazı askerî tesislere de sahip olmasının Dresden'i önemli bir hava saldırısı için değerli ve meşru bir hedef haline getirdiğine ilişkin iddiası daha inandırıcı gözükmektedir. Bununla birlikte, bir dizi olgu, şehirde bombalanmaya değer pek çok şeyin varlığının, saldırıyı planlayanların hesaplarında pek bir rol oynamadığını gösterir. İlk olarak, gerçekten önemli tek askerî tesis olan, şehrin birkaç kilometre kuzeyindeki Luftwaffe havaalanı, akın sırasında saldırıya uğramamıştı. İkincisi, hayati önem taşıdığı farz edilebilecek demiryolu istasyonu, bombardıman uçaklarının önünde giden İngiliz keşif uçağı tarafından –Alman halkının "Noel Ağacı" adını taktığı– yeşil işaret fişekleriyle hedef olarak işaretlenmemişti. Mürettebata bombaları demiryolu istasyonunun kuzeyinde bulunan şehrin merkezine bırakmaları emri verilmişti. Bunun sonucunda içinde çok sayıda insan hayatını kaybetmiş olsa da, istasyon görece az yapısal hasar görmüştü; hatta hasar o kadar azdı ki, bombardımandan sonraki birkaç gün içinde asker taşıyan trenler kullanılmaya başlanmıştı. Üçüncü olarak, Dresden'in askerî açıdan önemli sanayi tesislerinin büyük bir çoğunluğu şehrin merkezinde değil, en azından kasıtlı olarak hiç bomba atılmayan dış mahallelerinde yer alıyordu.[8]

Dresden'in diğer bütün büyük Alman şehirleri gibi askerî açıdan önemli sanayi tesislerine sahip olduğu ve bu tesislerden hiç değilse bazılarının şehrin merkezinde bulunduğu ve dolayısıyla saldırıda yıkıldığı doğruydu. Ama bu bizi mantıksal olarak saldırının bu amaçla tasarlandığı sonucuna götürmez. Hastaneler ve kiliseler de yıkılmıştı, ama kimse akının bunun için yapıldığını ileri sürmez. Nakledilmeyi ve/veya idam edilmeyi bekleyen bazı Yahudiler ve Almanya'nın Nazi karşıtı direniş mensupları, bombardımanın yol açtığı keşmekeş içinde hapisten kaçabilmişti,[9] fakat akının amacının bu olduğunu iddia eden kimse de yok-

tur. Son olarak, o esnada şehirde bulunan sayısız Müttefik savaş esiri de 13-14 Şubat 1945'te Dresden'de öldürülmüştü, ama kimse çıkıp da şehrin yerle bir edilmesinin nedeninin bu olduğunu öne sürebilir mi? O halde tıpkı bir avuç Yahudi ve Alman Nazi karşıtının kurtarılması gibi, az ya da çok askerî öneme haiz, sayısı bilinmeyen bir dizi sanayi tesisini yıkmanın da, akının *raison d'être*'i [varlık sebebi] olduğu sonucuna varmak için herhangi bir mantıklı gerekçe bulunmamaktadır; bu yıkımlar harekâtın planlanmamış yan etkilerinden başka bir şey değildir.

Taylor da dâhil olmak üzere tarihçiler tarafından sık sık dile getirilen bir diğer açıklama da, Dresden'deki göreve yollanan RAF ve USAAF mürettebatlarına söylenmiş olan şeylerin bir tekrarından ibarettir: Sakson başkentinin bombalanmasıyla Kızıl Ordu'nun ilerleyişi kolaylaştırılmak istenmişti. Sovyetler Birliği'nin Yalta Konferansı sırasında Batılı ortaklarından (4-11 Şubat 1945) hava saldırılarıyla Doğu Cephesi'ndeki Alman direnişini zayıflatmalarını ve böylece Kızıl Ordu'nun Almanya'nın içlerinde daha kolay ilerlemesini sağlamalarını talep ettiği iddia edilmişti. Fakat bu iddiaların doğru olduğunu gösteren hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Doğu Almanya'daki hedeflere yönelik İngiliz ve Amerikan hava saldırıları ihtimali gerçekten de Yalta'da konuşulmuş olabilir; ama bu görüşmeler sırasında Sovyetler kendi hatlarının bombardıman uçakları tarafından vurulmasıyla ilgili endişelerini dile getirmiş ve RAF ve USAAF'ın fazla doğuda faaliyet göstermemesini istemişlerdi.[10] (Sovyetler'in günümüzde verilen ismiyle "dost ateşi" tarafından vurulma korkusu, Dresden'e yönelik taarruzun da gösterdiği gibi mesnetsiz değildi. Daha önce değindiğimiz gibi, hatırı sayılır sayıda uçak rotasından sapıp Dresden'le mesafesi Kızıl Ordu hatlarıyla mesafesine eşit olan Prag'ı bombalamıştı. Antonov isimli bir Sovyet generalinin "düşman hareketlerini güçleştirecek hava taarruzlarına" gösterdiği genel ilginin bağlamı buydu, ama bu –adını bile anmadığı– Sakson başkentine ya da bir başka

Alman kentine, Dresden'in 13-14 Şubat'ta başına gelen türden bir muamelenin reva görülmesine yönelik bir talep olarak yorumlanamaz. Sovyetler Yalta'da ya da herhangi bir başka vesileyle Batılı Müttefiklerinden Dresden'in yok edilmesiyle sonuçlanacak türde bir hava desteği istememişti. Dahası genellikle ileri sürüldüğünün aksine, hiçbir zaman Dresden'in bombalanması tasarısına onay vermemişti.[11] Sovyetler'in, Batılı ortaklarına askerî birliklerinin hareket yönleriyle ilgili olarak kesin bilgiler sağlamadığı ve bu yüzden Sovyet ordusunun ilerlemesini kolaylaştırmak üzere hangi şehirleri bombalayacaklarını bilmenin onlar için kolay olmadığı da belirtilmelidir.

Sovyetler Dresden'in bombalanmasını istememişti. Ayrıca sorulacak soru şu olmalıdır: *Eğer* Moskova'nın Yalta'da bu tür bir talebi olsaydı bile, Londra ve Washington'daki siyasi ve askerî yetkililerin, Dresden'e saldırmak için alışılmadık bir bombardıman uçağı filosunu göndererek buna hemen –Dresden Kırım'daki konferansın sona ermesinden sadece birkaç gün sonra bombalanmıştı– yanıt vermeleri düşünülebilir mi? Bu soruya verilecek yanıt şüphesiz olumsuzdur. Amerikalılar, İngilizler ve Kanadalılar henüz Ren nehrini geçmemişlerdi ve kendi hatlarıyla Berlin arasında hâlâ 500 kilometreden fazla mesafe vardı. Bu esnada Doğu Cephesi'nde Kızıl Ordu 12 Ocak'ta büyük bir taarruza başlamış ve hızla Oder nehrinin kıyılarına dek ilerlemiş, bazı yerlerde Alman başkentinin merkezine 100 kilometre uzaklıktaki yerelliklere ulaşmıştı. Sovyetler'in sadece Berlin'i almakla kalmayacağı, savaş sona ermeden önce Almanya'nın batı yarısının içlerine doğru da ilerleyeceği neredeyse kesindi ve bu Amerika ile Britanya'daki pek çok askerî ve siyasi lideri büyük bir telaşa sevk ediyordu. Bu koşullar altında, Washington ve Londra'nın Sovyetler'in daha da fazla ilerlemesini sağlamak konusunda hevesli olduklarına inanmak gerçekçi midir? Stalin İngiliz ve Amerikalıların hava yoluyla kendisine yardım etmelerini istemiş olsaydı bile Churchill ve Roosevelt şüphesiz bu yar-

dımı vermemek için bir bahane uydururlardı. Bazı göstermelik yardımlarda bulunabilirlerdi; ama asla Dresden'in bombalanmasında olduğu gibi büyük ve daha önce eşine rastlanmamış bir ortak RAF-USAAF harekâtı başlatmazlardı.

Dahası Dresden saldırısı yüzlerce büyük bombardıman uçağının, Sovyet uçaksavarları tarafından hedef alınma ya da tam tersine bombalarını Sovyetler'in üzerine bırakma riskine girecek kadar Kızıl Ordu hatlarına yaklaşmak için, düşman hava sahasında 2000 kilometreden fazla uçmasını gerektirmişti. Churchill ya da Roosevelt'in Kızıl Ordu'nun Berlin'i almasını ve muhtemelen Ren nehrine kendilerinden önce varmasını kolaylaştıracak bir harekâta bu denli büyük bir beşeri ve maddi kaynağı ayırması ve böylesi riskleri alması beklenebilir miydi? Kuşkusuz hayır. Amerika ve Britanya'nın askerî ve siyasi liderleri şüphesiz Kızıl Ordu'nun zaten fazla hızlı ilerlediğini düşünüyorlardı.

Dresden'in bombalanması Sovyet liderinin kibirli ve uğraşması zor biri olacağına inanılan Yalta Konferansı'ndan önce planlanmıştı. Batılı Müttefiklerin bir askerî güç gösterisinde bulunmasının, özellikle de hava kuvvetlerinin gücünü göstermesinin yararlı olacağı bu bağlamda düşünülmüştü. Stalin'in, Amerikalıların ve İngilizlerin elinde Sovyetler'in asla denk olamayacağı bir askerî koz bulunduğunu bilmesi gerektiği hissedilmişti: Dünyanın o güne kadar gördüğü en etkileyici bombardıman uçakları koleksiyonu; en uzak hedeflere bile yıkıcı saldırılar düzenlemeyi mümkün kılan bir silah. Eğer Stalin'in bunun farkında olması sağlanırsa, Yalta'daki toplantı sırasında –ve sonrasında– onunla daha kolay başa çıkılmaz mıydı?

Tabiri caizse Sovyetler'in burnunun dibindeki bir Alman şehrinin bütünüyle yakılıp yıkılmasının, Kremlin'e arzu edilen mesajı göndereceğine karar veren Churchill'di. RAF ve USAAF uzunca bir süredir herhangi bir Alman şehrine yıkıcı bir darbe indirmeye hazırdı ve "Gök Gürlemesi Harekâtı" adıyla bilinen bu tür bir harekâtın ayrıntılı planları da özenle hazırlanmıştı.

Bununla birlikte en geç 1944 yazında, Normandiya'dan başlayan hızlı ilerlemenin savaşın yıl sona ermeden zaferle bitme ihtimalini doğurması ve dolayısıyla değerlendirmelerin savaş sonrasındaki yeniden yapılandırmaya yönelmesiyle birlikte, Gök Gürlemesi benzeri bir harekât Sovyetler'in gözünü korkutmak için faydalı görünmeye başladı. 1944 Ağustosunda, bir RAF raporunda bu nedenle şöyle deniliyordu:

> Alman halkına verilecek şaşırtıcı ve son bir ders ... savaş sonrası dönemde de değer taşımaya devam edecek. ... Büyük bir şehrin merkezinin tamamen yıkılması ... bütün halklar için modern bir hava kuvvetlerinin gücüne dair su götürmez bir kanıt oluşturacaktır... Rus müttefiklerimizi ... İngiliz-Amerikan hava gücünün etkililiği konusunda ikna edecektir.[12]

1945 başlarına gelindiğinde, Almanya'nın yenilmesi için Gök Gürlemesi'nin artık gerekli olduğu düşünülmüyordu. Bununla birlikte, Churchill 1945 Ocağının sonlarına doğru, yani Yalta'ya gitme hazırlıkları yaparken, aniden bu projeye büyük bir ilgi göstermeye başladı, *tout de suite* [derhal] hayata geçilmesinde ısrarcı oldu ve özellikle Bombacı Harris'e Almanya'nın doğusunda, bir başka deyişle Kızıl Ordu'nun ilerleme hattı üzerinde bir şehri haritadan silmesini emretti.[13] Bir dizi şehir bu niteliği taşıyordu ama sonunda, muhtemelen bizzat Churchill tarafından Dresden seçildi. Aslına bakılacak olursa, 25 Ocak'ta Britanya başbakanı Almanların nerede "havaya uçurulmasını" istediğini belirtmişti: "Breslau'dan [bugün Polonya'daki Wroclaw şehri], [batıya doğru] geri çekilme yolları üzerinde" bir yer.[14] Kentsel merkezler açısından bu harfharf D-R-E-S-D-E-N demekle aynı şeydi.

Almanya'nın doğusunda, sonunda Saksonya'nın başkentinin seçileceği bir şehrin bombalanması kararının arkasında bizzat Churchill'in olduğu, "Dresden'e yönelik saldırı o dönemde benden çok daha önemli insanlar tarafından da askerî bir zorunluluk olarak görülüyordu"[15] diye yazan Bombacı Harris'in kale-

me aldığı kendi yaşam öyküsünde de ima edilmiştir. Stratejik bombardımanın kralına, sadece Churchill'in kalibresindeki kişilerin iradelerinin dayatabileceği açıktır. İngiliz askerî tarihçisi Alexander McKee'nin de yazdığı gibi, Churchill Sovyetler için "[Dresden'in] gökyüzüne gece [bir] ders yazmak niyetindeydi." Fakat, USAAF da sonunda Dresden'in bombalanmasına dâhil olduğundan, Churchill'in Roosevelt'in bilgisi ve onayı dâhilinde hareket ettiğini varsayabiliriz. Churchill'in General Marshall da dâhil olmak üzere Birleşik Devletler'in siyasi ve askerî hiyerarşisinin tepesindeki ortakları, onun görüşünü paylaşıyorlardı; onlar da McKee'nin yazdığı gibi, "Nazileri yıldırarak [Sovyet] komünistlerinin gözünü korkutma" fikri karşısında heyecanlanmışlardı.[16] Amerikalıların Dresden saldırısına katılmaları gerçekten gerekli değildi, çünkü RAF kuşkusuz Dresden'i tek başına da yok etme gücüne sahipti. Fakat doğası gereği lüzumsuz bir Amerikan katkısının doğuracağı "aşırı güç kullanma" etkisi, İngiliz-Amerikan hava gücünün ölümcüllüğünü –Sovyetler'e– göstermek açısından son derece işlevseldi. Churchill'in korkunç bir katliam olacağını bildiği bu saldırının sorumluluğunun sadece Britanya'ya yüklenmemesini istemiş olması da muhtemeldir; bu, "ortağa" ihtiyaç duyduğu bir "suçtu."

Gök Gürlemesi benzeri, tanım gereği büyük ölçekli bir harekât, elbette hedeflenen şehirde bulunan bütün askerî ve sınai tesislerle muhabere altyapısını yok edecek ve dolayısıyla kaçınılmaz olarak zaten yalpalayan Almanlara bir başka darbe daha indirecekti. Nihayet gerçekleştirilen ve hedefi Dresden olan bu tür bir harekât, Nazilerin yenilmesini hızlandırmaktan çok Sovyetler'in gözünü korkutmak için yapıldı. Amerikan sosyolojisinin işlevselci analiz ekolünün terminolojisini kullanacak olursak, Almanlara mümkün olduğunca sert bir darbe indirmek harekâtın "görünür işlevi"ydi, Sovyetler'in gözünü korkutmaksa çok daha önemli, "örtülü" ya da "gizli" işleviydi. Dresden'e reva görülen muazzam yıkım, şartların talihsiz bir bileşiminin sonucu değildi; Almanlara yıkıcı bir darbe

indirmek amacıyla değil, Sovyetler'e Batılı Müttefiklerinin Kızıl Ordu'nun Almanlara karşı ne kadar başarılı ve güçlü olursa olsun boy ölçüşemeyeceği bir silaha sahip olduklarını ve Sovyetler'in buna karşı gerekli hiçbir savunma sisteminin olmadığını göstermek için tasarlanmıştı, bir başka deyişle bu açıdan "işlevseldi".

Pek çok Amerikalı ve İngiliz general ve yüksek rütbeli subay kuşkusuz Dresden'in yıkılmasının örtülü işlevinden haberdardı ve bu tür bir girişimi onaylıyorlardı. Bu bilgi aynı zamanda RAF ve USAAF'ın yerel komutanlarına ve "usta bombacılarına" da ulaşmıştı. (Savaşın ardından, iki usta bombacı, kendilerine bu saldırının "Bombardıman Komutanlığımızın vurucu gücüyle etkileme" amacıyla yapıldığının açık bir şekilde söylendiğini hatırladıklarını iddia edeceklerdi.)[17] Fakat o güne dek Nazi Almanyasına karşı verilen savaşa en büyük katkıyı yapmış olan ve bu nedenle sadece en büyük kayıpları vermekle kalmayan, aynı zamanda, örneğin Stalingrad'da en görkemli başarılara da imza atan Sovyetler, bombardıman uçaklarının mürettebatı da dâhil olmak üzere düşük rütbeli Amerikan ve İngiliz askerî personelin sempatisine sahipti. Bu kişiler kuşkusuz Sovyetler'in gözünü korkutmaya yönelik hiçbir planı, özellikle de kendilerinin katılacağı –bir Alman şehrinin havadan yok edilmesine yönelik– bir planı onaylamayacaktı. Bu nedenle harekâtın amacını resmî bir gerekçenin arkasına saklamak gerekiyordu. Bir başka deyişle, akının örtülü işlevi "hakkında konuşmak" mümkün olmadığından, "konuşulabilir" bir görünür işlev uydurulmalıydı. Böylece bölgesel komutanlara ve usta bombacılara, mürettebatları için başka ve umulan o ki inandırıcı bir amaç formüle etmeleri emredildi. Bu açıdan bakarsak, harekâtın amaçlarıyla ilgili olarak mürettebata verilen bilgilerin birimden birime değişmesini ve genellikle tuhaf ve hatta birbiriyle çelişkili olmasını anlayabiliriz. Komutanların büyük bir bölümü askerî hedeflerin altını çizmiş ve tanımlanmamış "askerî hedeflerden", farazi "önemli cephane fabrikalarından", "silah ve ikmal yığınların-

dan", Dresden'in sözde "müstahkem bir şehir" olarak rolünden ve şehirde bulunan bazı "Alman ordu karargâhlarından" bahsetmişlerdi. Sık sık "önemli sanayi tesislerine" ve "manevra garlarına" da muğlak atıflarda bulunulmuştu. Mürettebata neden –sanayinin bulunduğu dış mahalleler yerine– tarihî şehir merkezinin hedef alındığını açıklamak için, bazı komutanlar burada bir "Gestapo karargâhının" ve "devasa bir zehirli gaz fabrikasının" bulunduğunu anlatmışlardı. Bazı sözcüler ya bu tür hayali hedefler icat edemediklerinden ya da herhangi bir sebeple bunu yapmak istemediklerinden, kısaca adamlarına bombaların "Dresden'in binalarla dolu şehir merkezine" ya da *tout court* [lafı dolandırmadan] "Dresden"e bırakılacağını söylemişlerdi.[18]

Askerî ve sınai tesislerle muhabere altyapısında mümkün olduğunca hasar yaratma ümidiyle bir Alman şehrinin merkezini bombalamak, Müttefik ya da en azından İngiliz "alan bombardımanı" stratejisinin esasını oluşturuyordu.[19] Mürettebat hayatın ya da daha doğru bir deyişle ölümün bu çirkin yüzünü kabullenmeyi öğrenmişti; ama Dresden örneğinde pek çoğunun içi rahat değildi. Talimatları hedefleri açısından sorguladılar. Bu taarruzun alışılmadık ve kuşkulu bir yanı olduğu ve bu görevin kuşkusuz Taylor'ın kitabında sunduğu gibi "rutin" bir iş olmadığı hissine kapılmışlardı.[20] Örneğin bir B-17 uçağının telsiz operatörü, gizli muhaberelerde "bunun görevin alışılmadık olduğunu (başkalarıyla birlikte) hissettiği tek an olduğunu" dile getirmişti.[21] Pek çok örnekte komutanların brifinglerinin mürettebatın geleneksel tezahüratlarına yol açmayıp, soğuk bir sessizlikle karşılanması da yaşadıkları gerilimi gösteriyordu.[22]

Doğrudan ya da dolaylı olarak, ister kasıtlı ister kasıtsız olsun, mürettebata verilen talimat ve brifingler, zaman zaman saldırının gerçek işlevini ortaya koyuyordu. Örneğin RAF tarafından bir dizi bombardıman grubunun mürettebatına, saldırı gününde, yani 13 Şubat 1945'te verilen bir emir, niyetin su götürmez bir şekilde "aynı zamanda Ruslara, şehre ulaştıklarında,

Bombardıman Komutanlığımızın neler yapabileceğini göstermek" olduğunu belirtmişti.[23] Bu koşullar altında, pek çok mürettebatın Dresden'i Sovyetler'i korkutmak için haritadan silmek zorunda olduklarını açık bir şekilde idrak etmiş olması pek de şaşırtıcı değildir. Bombardıman uçaklarından birinde görevli Kanadalı bir personel, savaştan yıllar sonra, bu görevin amacıyla ilgili olarak sözlü tarih çalışan bir araştırmacı tarafından sorulan sorulara şöyle cevap verecekti:

> Gerçekten olup biten bence şuydu: Ruslar çok iyi bir ilerleme kaydetmişti ve [Batılı] Müttefikler Ruslara sadece güçlü bir orduya değil, aynı zamanda olağanüstü bir hava gücüne de sahip olduğumuzu göstermeleri gerektiğine karar verdiler. Böylece Ruslara rahat durmaları gerektiği, aksi takdirde Rus şehirlerine neler yapabileceğimiz gösterilmiş oldu. [Dresden] Churchill gibi adamların fikriydi; bilinçli bir şekilde düzenlenmiş bir kan banyosuydu –Buna hiç şüphem yok.[24]

Dresden'de yaşanan bu son derece korkunç yıkımın haberleri, Sovyet müttefiklerine sempati besleyen ve saldırının haberlerini duydukları zaman benzer şekilde bu harekâttan alışılmadık ve kuşkulu kokular yükseldiğini hisseden Britanya ve Amerika'daki siviller arasında da büyük bir huzursuzluğa yol açtı. Yetkililer kamuoyundaki rahatsızlığı giderme ihtiyacı duydular ve bunu bir tür "cepheye kaçış" ile yaptılar. Saldırı kamuoyuna, daha önce mürettebata yapıldığı gibi, Kızıl Ordu'nun ilerleyişini durdurmaya yönelik bir çaba olarak sunuldu. Bu RAF'in 16 Şubat 1945'te, kurtarılan Paris'te düzenlediği bir basın konferansıyla gerçekleştirildi. Konferansa katılan gazetecilere "Rus cephesine" yakın olan bu "muhabere merkezi"nin yıkılmasının, Rusların "mücadelelerini başarıyla sürdürmelerini" mümkün kılma arzusundan kaynaklandığı anlatıldı. Bunun sadece, günümüzde "kalemşor" adı verilen kişilerce olayların yaşanmasının ardından uydurulan bir gerekçe olduğu, bizzat askerî sözcü tarafından da ortaya konmuştu. O zamanlar (bugün olduğunun

aksine) hâlâ olayların resmî versiyonlarına karşı çıkabilen gazetecilerin sorularına yanıt olarak, ikna edici olmayan bir tonla sadece niyetin "muhtemelen" Sovyetler'e yardım etmek olduğunu "düşündüğünü" kabul etmişti.[25]

Dresden'e yönelik saldırının en başta Sovyetler'in gözünü korkutmayı amaçladığı varsayımı, sadece harekâtın büyüklüğünü değil –üçlü bir akın ve RAF ile USAAF'ın daha önce eşine rastlanmamış ortak bir girişimi– aynı zamanda hedef seçimini de açıklar. Gök Gürlemesi'ni planlayanlar tarafından Berlin her zaman mükemmel bir hedef olarak görülmüştü. Fakat Churchill'in projeyi yeniden gündeme getirdiği 1945 Ocağına gelindiğinde, Alman başkenti halihazırda defaatle bombalanmış durumdaydı. Bir başka bombardıman akınının, ne kadar yıkıcı olursa olsun, Sovyetler üzerinde, şehre doğru savaşarak ilerlerken arzu edilen etkiyi uyandırması beklenebilir miydi? 24 saat içinde yaşanacak yıkım eğer zarar görmemiş ve "bakire", yani bombalanmamış bir şehir hedef alınırsa kuşkusuz çok daha görkemli olacaktı. Daha önce bombalanmayan ve bu yüzden "Reich'ın hava saldırısı sığınağı" (*Reichsluftschutzkeller*) olarak bilinen Dresden, şimdi maalesef bütün bu kriterlere uyacak kadar şanssızdı. Dahası İngiliz ve Amerikalı komutanlar Sovyet ordularının Sakson başkentine birkaç gün içinde ulaşmasını ve kısa bir süre içinde RAF ve USAAF'ın tek bir harekâtla başarabildiklerini kendi gözleriyle görmelerini bekliyorlardı. Dresden bu nedenle hedef olarak seçilmişti. Fakat Kızıl Ordu Dresden'e İngilizlerin ve Amerikalıların beklediklerinden çok daha sonra –8 Mayıs 1945'te– girecekti. Buna rağmen, Dresden'de yaşanan yıkım bazı açılardan arzu edilen etkiyi yarattı. Sovyet hatları şehirden birkaç yüz kilometre uzaktaydı ve bu sayede Kızıl Ordu askerleri gecele ufukta üç yüz kilometre öteden görülebildiği iddia edilen Dresden cehenneminin alevlerine hayranlıkla bakabildiler.

Dresden'deki yıkımın "örtülü", bir başka deyişle *gerçek* işlevinin Sovyetler'in gözünü korkutmak olduğu kabul edildiğinde,

harekâtın sadece büyüklüğü değil, *zamanlaması* da bir anlam ifade eder. Saldırının, en azından bazı tarihçilere göre 4 Şubat 1945'te gerçekleştirilmesi gerekiyordu, ama sert hava koşulları nedeniyle 13-14 Şubat gecesine ertelenmesi gerekmişti.[26] 4 Şubat Yalta Konferansı'nın başladığı gündü. Eğer Dresden'deki havai fişekler o gün atılmış olsaydı, Stalin'e kritik bir anda üzerinde düşünecek bir şeyler verebilirlerdi. Kızıl Ordu'nun son dönemdeki başarılarıyla moral bulan ve Batılı ortaklarına karşı "evinde oynama avantajı"ndan faydalanan Sovyet liderinin, RAF ve USAAF'ın uğursuz duvar yazısıyla aklını başına alacağı ve bu sayede konferans masasında daha az kendine güvenen ve daha uzlaşılabilir bir muhataba dönüşeceği ümit edilmişti. Bu beklenti SHAEF (*Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force*) mensubu Amerikalı General David M. Schlatter tarafından, Yalta Konferansı'nın başlamasından bir hafta önce dile getirilen bir yoruma açık bir biçimde yansımıştı:

> Hava kuvvetlerimizin savaş sonrası anlaşma masasına oturacağımız mavi fişler olduğunu ve bu harekâtın [Dresden ve/veya Berlin'in planlanan bombalanmasının] gücümüzü ya da Rusların gücümüze dair bilgilerini son derece arttıracağını düşünüyorum.[27]

Bombardımanın ertelenmesi gerekti, ama iptal edilmedi. Askerî gücün bu şekilde gösterilmesi, Kırım'daki konferansın sona ermesinden sonra bile psikolojik faydasını korudu. Hâlâ Sovyetler'in kısa süre içinde Dresden'e girmesi ve böylece İngiliz-Amerikan hava kuvvetlerinin kendi üslerinden çok uzakta bulunan bir şehirde, tek bir gecede yaratabileceği korkunç yıkıma tanıklık edebilmesi bekleniyordu. Daha sonra, Yalta'da varılan muğlak anlaşma uygulamaya geçirileceği vakit, Dresden'de görmüş olduklarını kuşkusuz hatırlayacak ve gözlemlerinden yararlı sonuçlar çıkaracaklardı. Çatışmaların sona ermesine doğru, Amerikan birlikleri Dresden'e Sovyetler'den önce ulaşma

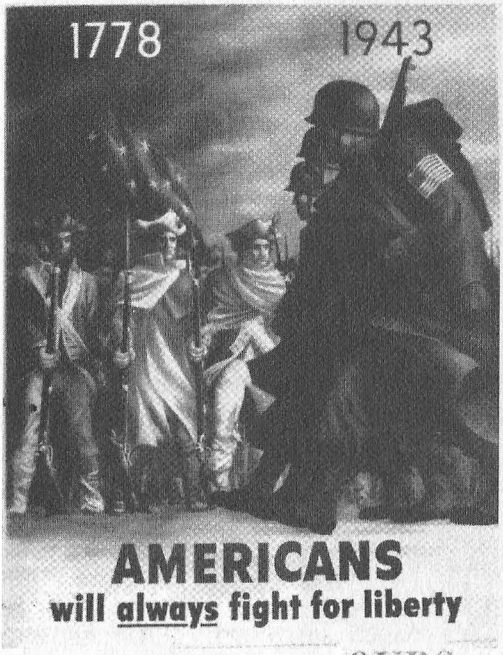
fırsatı buldu. Churchill Eisenhower'dan buna izin vermemesini istedi; öyle gözüküyor ki bu geç aşamada bile Britanya başbakanı hâlâ Dresden'in bombalanmasının Sovyetler'de yaratacağı etkiden yararlanmak istiyordu. Her ne kadar İngilizlerin ve Amerikalıların Almanya'da mümkün olduğunca fazla toprak işgal etmelerini istese de, Churchill Dresden'in Sovyetler tarafından işgal edilmesinde ısrarcı olmuştu.

Dresden sadece bombalanmakla, hatta yalnızca ağır bir şekilde bombalanmakla kalmadı; RAF ve USAAF bombardıman uçaklarının kendi üslerinden yüzlerce kilometre uzaklığa ölüm ve yıkım götürmesine izin veren muazzam ateş gücünün gösterilmesiyle Sovyetler'in gözünü korkutmak için yok edildi, neredeyse yeryüzünden silindi. Bütün bunları, gerekli görüldüğünde aynısının, Kızıl Ordu hatlarının gerisinde, bizatihi Sovyetler Birliği'nde de yaşanabileceğini göstermek için yaptılar. Dresden'in bombalanması, Kızıl Ordu'nun, Almanlara karşı ne kadar güçlü ve başarılı olursa olsun, Batılı Müttefiklerin hava kuvvetleriyle boy ölçüşemeyeceğini ve yeterli savunma sistemlerine sahip olmadığını göstermeyi amaçlayan bir güç gösterisiydi.

Bu yorum, harekâtın büyüklüğü, hem RAF hem de USAAF'ın ortak bir saldırıya daha önce eşine rastlanmamış bir şekilde birlikte katılmaları, hedefin seçilmesi, yıkımın (niyet edilen) büyüklüğü, saldırının zamanlaması ve son olarak hayati önem taşıdığı varsayılan demiryolu istasyonunun, fabrikaların bulunduğu dış mahallelerin ve Luftwaffe havaalanının hedef alınmamış olması gibi tuhaflıkları açıklar. Sakson başkentinin bombalanmasının o dönemde neredeyse sona ermiş olan Nazi Almanyasına karşı savaşla pek ya da hiçbir ilgisi yoktu. Ne Dresdenli erkek, kadın, yaşlı ve çocuklarla, ne şehre sığınmış olan sayısız Alman ve Doğu Avrupalı mülteciyle ne de sadece bu şehirden geçmekte olan ama harekâtın kurbanları arasında yer alan insanlarla bir ilgisi vardı. Dresden'in yıkılması sadece Amerikalıların Joe Amca'ya gönderdiği bir uyarıdan ibaretti.

Soğu Savaş döneminde sık sık İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Kızıl Ordu'nun bütün Avrupa'yı ele geçirmeye hazır olduğu ve eğer Amerikalılarla İngiliz ortakları bu tür bir senaryoyu engellememiş olsalardı bunu kuşkusuz başaracakları ileri sürülmüştür. Hiçbir şey gerçeklikten bu denli uzak olamaz. Sovyetler Birliği kendi topraklarına yönelik Nazi saldırısında ancak insanüstü gayretler ve büyük fedakârlıklar sayesinde ayakta kalabilmişti. En yakın tarihli tahminlere göre yaklaşık 30 milyon Sovyet asker ve sivili –savaş öncesi nüfusun yaklaşık yüzde 15'i– İkinci Dünya Savaşı sırasında hayatını kaybetmiş ve ülkenin büyük bir bölümü tamamen yıkılmıştı.[28] Ülkeleri bu haldeyken, üstelik sadece hava kuvvetleri sayesinde SSCB'ye Dresden'e verdikleri zararın on katını verebilecek eski müttefiklerine karşı, kendi ülkelerinden binlerce kilometre uzakta bir fetih savaşı başlatmak için liderlerinin bütünüyle çıldırmış olması gerekirdi.

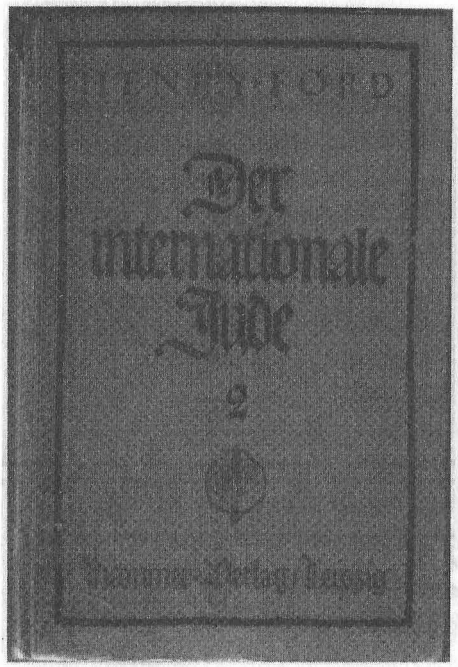
Stalin çılgın değildi. Sovyet liderinin Nazi saldırganlığı karşısında ayakta kalmanın, korkunç bir savaştan topraklarını genişleterek ve eşine rastlanmadık bir nüfuz ve prestijle çıkmanın ülkesi için muazzam bir başarı anlamına geldiğinin farkında olduğuna dair kuvvetli deliller vardır. Kızıl Ordu'nun, güçlü hava silahları ve kısa bir süre sonra da nükleer bombalarıyla İngiliz ve Amerikalıların birleşik güçleriyle boy ölçüşemeyeceğini ve bu yüzden onlarla zıtlaşmaktansa uzlaşarak ve taviz vererek gözlerine girmenin çok daha iyi olacağını gayet iyi anlamıştı. Amerikalılar da askerî açıdan Sovyetler'in kendilerine bir tehdit teşkil etmediğini biliyorlardı. 1945 başlarında ordunun Müşterek Genel Kurmayı (*Join Chief of Staff*, JCS) Sovyetler Birliği'nin "Büyük Britanya ve Birleşik Devletler'le çatışmadan uzak durmak için" güçlü gerekçelere sahip olduğunu bildirmişti. 1945 yılında Sovyetler'in bütün Avrupa'yı ele geçirmeye hazır beklediği iddiası bir peri masalından, Soğuk Savaş döneminin cafcaflı söylencelerindeki pek çok öykünün birinden başka bir şey değildir.[29]

Bu afişte İkinci Dünya Savaşı, Amerikan Bağımsızlık Savaşı'na benzeyen bir "özgürlük kavgası" olarak sunuluyor. Aslında, Amerika'nın liderleri kendi iktisadi çıkarlarını düşünüyorlardı. (National Archives, Washington, DC)

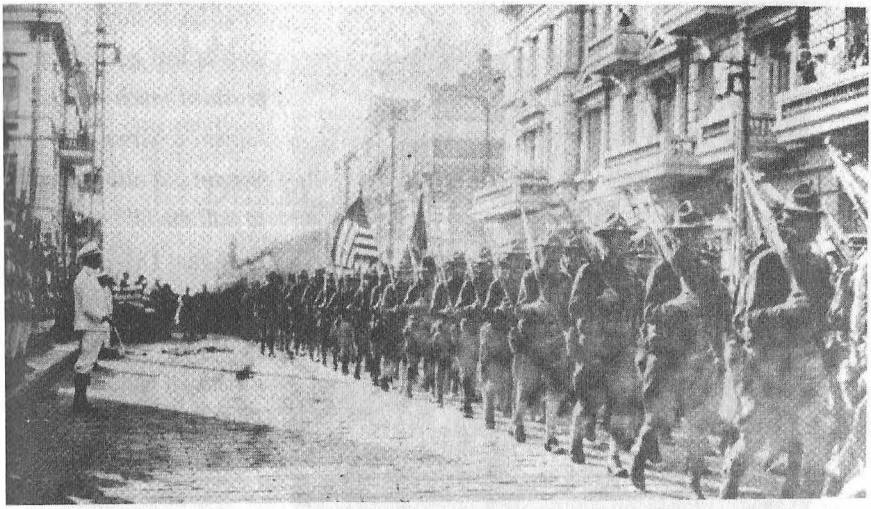
14 Ağustos 1941 tarihli Atlantik Şartı'nda Roosevelt ve Churchill Nazi Almanyasına karşı mücadelenin "dört özgürlük", konuşma özgürlüğü, din özgürlüğü, yoksulluk karşısında özgürlük ve korku karşısında özgürlük adına yapıldığını ilan ettiler. Norman Rockwell'in duygusal illüstrasyonlarının yer aldığı bu afiş, Nazi Almanyasına karşı savaşın gerçekte neyle ilgili olduğunu herkese yaymak için kullanıldı. (National Archives, Washington, DC)

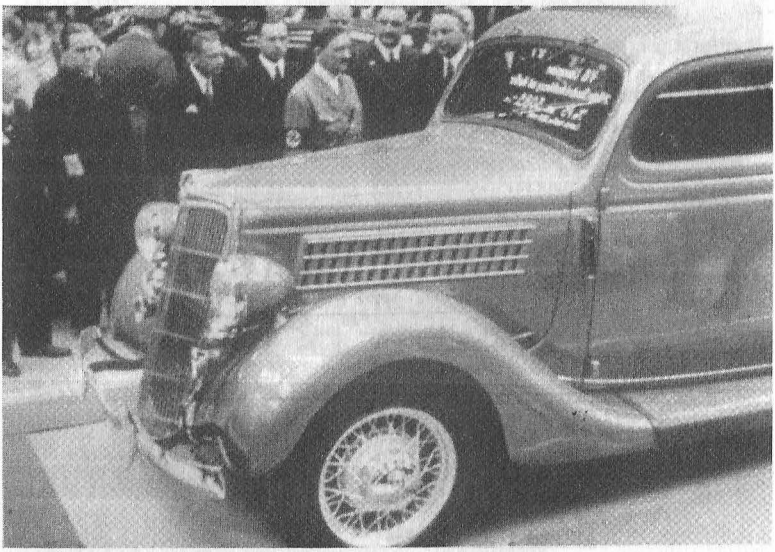
Amerika'nın en kötü şöhretli anti-Semiti, Hitler'e hayranlık duyan, onu mali olarak destekleyen ve 20'lerin başında yayımlanan anti-Semit kitabı The International Jew (Uluslararası Yahudi) ile ona ilham kaynağı olan sanayici Henry Ford idi. Kitabın Hitler tarafından şevkle ve onaylanarak okunmuş Almanca bir baskısı burada gösterilmektedir. (Wikimedia Commons)

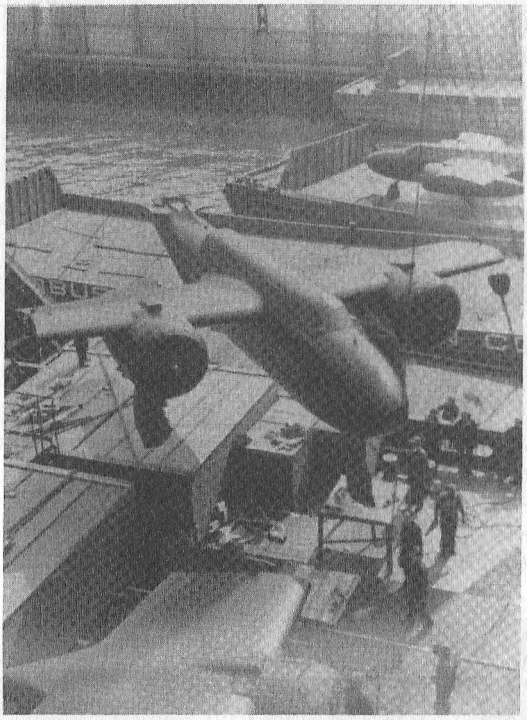
30 Temmuz 1938'de, 75. yaş günü vesilesiyle, Henry Ford Nazi Almanyasının bir yabancıya verdiği en yüksek madalyayı aldı; madalya ona Hitler adına Cleveland'daki Alman konsolosu tarafından sunuldu. (Detroit Free Press)

1918-1920'de Wilson yönetimi İç Savaş sırasında "Kızıl" Bolşeviklere karşı savaşlarında "beyaz" birliklere yardım etmeleri için askerî birlikler göndermişti. Bu resim ABD askerlerinin Vladivostok'taki geçit törenlerini göstermektedir. (National Archives, Washington, DC)

1930'larda, Ford'un Almanya'daki Köln şehrinde bulunan şubesi Ford-Werke, Hitler'in sendikaları yok etmesi ve yeniden silahlanma programı sayesinde çok para kazandırmıştı. Hitler bizzat 1936 Berlin Araba Fuarı'nda yeni Ford modellerine hayranlığını göstermeye gelmişti. (Informations-und Beratungstelle für NS-Verfolgte, Cologne)

Her tür savaş donanımının Arazi-Kiralama yoluyla gönderilmesi Büyük Britanya'nın çok ihtiyaç duyduğu yardımı sağladığı gibi, Birleşik Devletler'in Büyük Bunalım'dan çıkmasına da yardımcı oldu. Burada bombardıman uçakları bir Amerikan limanında gemiye yükleniyor. (Franklin D. Roosevelt Library, Hyde Park, NY)

Ford, devasa Willow Run Fabrikası'nda bunun gibi devasa Liberator bombardıman uçaklarının da aralarında bulunduğu binlerce uçak üretti. (Franklin D. Roosevelt Library, Hyde Park, NY)

Savaş sırasında General Motors'un şubesi olan Opel, Nazi Almanyası için kitlesel biçimde uçak ve kamyon üretti. Hitler takdirini, 1943 yılında Opel'e şirketin yayını olan Der Opel Kamerad'ın ilk sayfasında gururla duyurulan prestijli "örnek savaş teşebbüsü" (Kriegmusterbetrieb) unvanını bahşederek gösterdi. (Stadtarchiv Rüsselsheim)

Petrol İkinci Dünya Savaşı'nda çok önemli bir rol oynamıştı. Standart Oil ve Texaco gibi Amerikan şirketleri ABD hava kuvvetlerine petrol arz ettiler ama aynı zamanda Hitler'e Polonya, Fransa ve Sovyetler Birliği'ne karşı savaşında ihtiyaç duyduğu yakıtı da sağladılar. (National Archives, Washington, DC)

Savaş sırasında Amerika'da Naziler ve Japon liderleri tipik olarak gangster biçiminde resmediliyordu. Almanya'daki şubesi Opel'in, aktif bir şekilde Hitler'e yardım ettiği General Motors, Amerika'nın kana susamış kötü adamlar tarafından tehdit edildiğini göstermeyi amaçlayan bu afişi finanse etmişti. (National Archives, Washington, DC)

Kızıl Ordu'nun Moskova önlerinde karşı saldırıya geçerek savaşın seyrini değiştirdiği gün, 4 Aralık 1941 tarihli Chicago Tribune gazetesinde çıkan bu karikatürün çizeri, 'umalım ki bu iki tehlikeli canavar, Nazizm ve Sovyet Komünizmi birbirlerini öldürsünler' yorumunda bulunuyordu (From Roeder, The Censored War)

Washington savaşı esas olarak borçlanma yoluyla finanse etti ve milyonlarca Amerikalı mütevazı birikimlerini iyi faiz getiren savaş tahvillerine yatırdı. Fakat savaş tahvillerinin çoğunlukla bankalar, sigorta şirketleri ve zengin Amerikalılar için kârlı olduğu görüldü. (National Archives, Washington, DC)

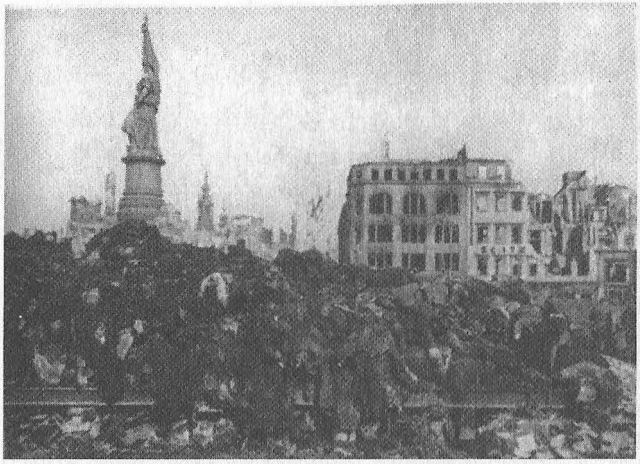
Bu afişin mesajı, Amerika'nın düşmanlarını ezmek için büyük bir sınai çaba gerektiğiydi. Fakat bu çaba aynı zamanda ülkeyi "kirli 30'lar" boyunca kasıp kavuran iktisadi krizden de çıkardı. (National Archives, Washington, DC)

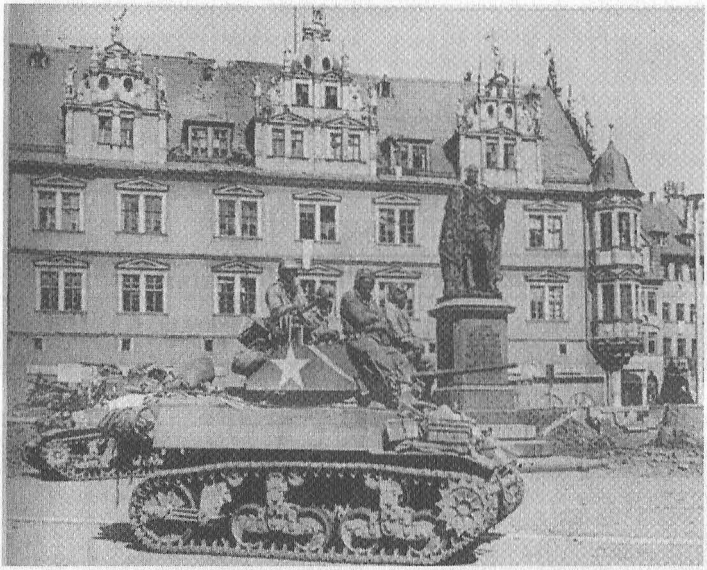
1944 Ağustosunun sonunda Amerikan ve Fransız birlikleri ve direniş savaşçıları Paris'i kurtardılar. Amerikan askerleri Eyfel Kulesi'nin tepesinde dalgalanan bayrağın gerçekten de üç renkli Fransız bayrağı olup olmadığını kontrol ediyorlar. (Franklin D. Roosevelt Library, Hyde Park, NY)

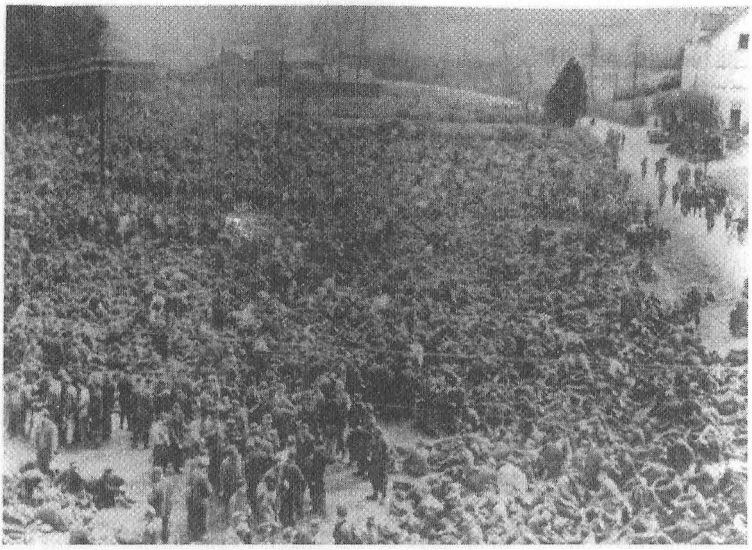
Belçika'daki Ardennes'de 1944 Aralığı ile 1945 Ocağı arasında devam eden "Bulge Muharebesi" sırasında Amerikalılar geçici olarak savunmaya çekildiler. Burada GI'ları 27 Aralık 1944 tarihinde Bastogne kasabası yakınlarındaki karlı bir arazide faaliyet içinde görüyoruz. (National Archives, Washington, DC)

13-14 Şubat 1945 gecesi Dresden, esas amacı bir "ateş gücü" gösterisiyle Sovyetler'in gözünü korkutmak olan, daha önce eşi görülmemiş, ortak bir İngiliz-Amerikan bombardıman akınıyla yok edildi. Resim şehir merkezinde ceset yığınlarını ve yıkılmış binaları gösteriyor. (Alman Bundesarchiv)

1945 Martıyla Nisanı arasında Almanlar Sovyetler'e karşı ortak bir haçlı seferinde yer almayı ümit ettikleri Amerikalılarla İngilizlere direnmeyi neredeyse bıraktılar. Amerikalılar böylece doğuya doğru hızla ilerleyebildiler. Bir tank personeli Coburg kasabasının ana meydanında soluklanıyor. (National Archives, Washington, DC)

1945'in Mart ve Nisan aylarında, Batı Cephesi'nde yüz binlerce Alman teslim oldu. Churchill ve Patton gibi Amerikalı ve İngiliz liderler bunları Kızıl Ordu'ya karşı ortak bir haçlı seferinde kullanmanın hayalini kuruyorlardı. Burada Alman savaş esirlerini Ruhr bölgesinde, yol kenarındaki bir kampta görüyoruz.
(Franklin D. Roosevelt Library, Hyde Park, NY)

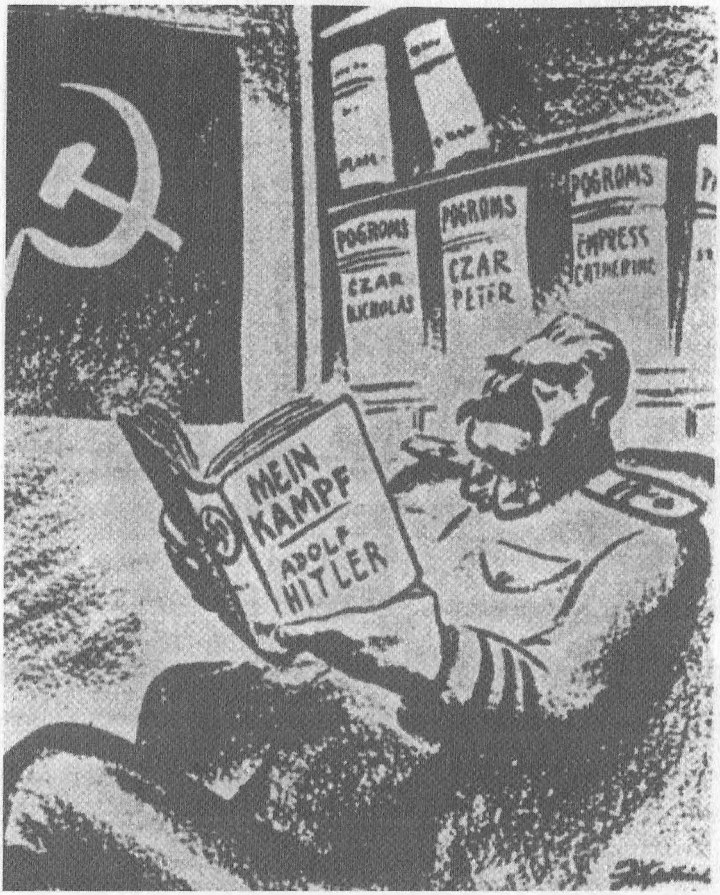
25 Nisan 1945'te Amerikan keşif birlikleri Elbe nehri kıyısındaki Torgau kasabası yakınlarında, Kızıl Ordu'nun öncü koluyla karşılaştı.
(National Archives, Washington, DC)

1945 Temmuzundaki Potsdam Konferansı sırasında Harry Truman nihayet ilk atom bombasının, aynı ayın 16'sında New Mexico'daki Alamogordo'da başarıyla test edildiği haberini aldı. Amerika'nın Sovyetler Birliği'ne karşı can alıcı "atom diplomasisi" böylece başlamış oluyordu. (National Archives, Washington, DC)

2 Eylül 1945'te General MacArthur bir Amerikan savaş gemisinin üzerinde Japonların resmen teslim olmalarını kabul etti. Sovyetler Birliği, Büyük Britanya ve diğer müttefik ülkelerin temsilcilerinin de törende hazır bulunmalarına izin verildi, ama yenilen ve işgal edilen Japonya'da ABD onlara herhangi bir söz hakkı tanımayacaktı. (National Archives, Washington, DC)

Savaş sona erip Kızıl Ordu'ya duyulan ihtiyaç ortadan kalkınca, Sovyetler, Amerikan liderleri ve basını tarafından yeni düşman olarak ilan edildi. O zamana dek "Joe Amca" adıyla popüler olan Stalin, burada Hitler'in bir öğrencisi ve taklitçisi olarak resmedilmiş. (St. Louis Post-Dispatch)

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Roosevelt'in Stalin'e Karşı "Yumuşak Çizgisi"nden Truman'ın "Sert Çizgisi"ne

1945 başlarında Batı'nın Nazi Almanyası ile anlaşma ihtimaline ilişkin dedikodular ve/veya Dresden'in bombalanması gibi daha ilkel hilelerle Stalin'in gözünü korkutmaya çalışan bütün İngiliz ve Amerikalı liderler içinde, Churchill tartışmasız bir şekilde *primus inter pares* [eşitler içinde birinci] idi. Başkan Roosevelt onun izlediği siyaseti desteklemiş; fakat öte yandan Sovyetler'in bakış açısına da bir miktar anlayış göstermişti. Zaten 1942 yılında Stalin'in Avrupa'da ikinci bir cephe açılmasına yönelik acil talebine olumlu yanıt verme eğiliminde olmuştu. Amerikan başkanı Tahran toplantısındaki tecrübelerine dayanarak, kişisel olarak Sovyet lideriyle iş yapmanın mümkün olduğuna inanıyordu. Aynı zamanda SSCB'nin Nazizme karşı muazzam mücadelesini kazandığını ve bu nedenle zaferin ardından Stalin'in Almanya ve Avrupa'nın savaş sonrasındaki kaderini belirleyecek karar alma süreçlerinde herkesten fazla söz hakkına sahip olmayı hak ettiğini çok iyi anlıyordu. Roosevelt'in tutumu bu açıdan sık sık, Stalin'e karşı Churchill'ci sert çizginin taraftarı olan halefi Harry Truman'ın tutumuyla karşılaştırılmıştır. Bununla birlikte iki Amerikan başkanının Sovyet siyasetindeki görünür farklılıkları, "Tarihin Büyük Adamları" janrındaki kitapların genellikle ileri sürdüklerinin aksine, aslında kişilik-

lerinden kaynaklanmıyordu. Esas belirleyici olan, savaşın koşullarında yaşanan büyük değişimler ve yeni başkanın yanı sıra öncesinde selefinin dış politikasının şekillenmesine yardımcı olan ve Churchill'in sert çizgisine kayan kıdemli danışmanların da içinde yer aldığı Washington'daki karar alıcıların, Roosevelt'in ölümünün ardından karşı karşıya kaldıkları diğer gelişmelerdi. Bütünüyle farklı zorluk ve fırsatları olan tamamıyla yeni bir durumla karşı karşıyaydılar. Koşulların bu yeni dizilimi, karşı konulmaz bir şekilde genel olarak Amerikan dış politikasının, özellikle de Amerika'nın SSCB ile olan ilişkilerinin yeni bir seyir izlemeye başlamasına neden oldu. O halde, savaşın koşulları nasıl değişti ve Roosevelt'in ölümü ve Truman'ın Beyaz Saray'a çıkması sırasında ortaya çıkan yeni gelişmeler nelerdi?

İlk olarak, 1945 yılının başlarına dek Roosevelt kısa bir süre sonra halefinin kapısını da çalacak olan, yani Japonya'ya karşı savaş konusunda derin kaygılara sahipti. Bunun Roosevelt'in ve Amerikan iktidar seçkinlerinin gerçekten istediği ve hatta kışkırttığı savaş olduğunu görmüştük. Washington ilk olarak Avrupa'daki düşmanın, yani Almanya'nın hesabını görecekleri konusunda Londra'yla hemfikir olsa da, başlangıçtan itibaren, Japonya'ya karşı savaş Amerikalı liderler için Avrupa'daki ittifaktan çok daha büyük bir mesele olmuştu. Pasifik Okyanusu'nda ve civarında gerçekleşen savaşta, Birleşik Devletler Pearl Harbor'a yönelik Japon saldırısını takip eden aylarda ciddi güçlükler yaşadı. Öncesinde çok küçümsenmiş olan Japonlar, dişli muarız olduğunu gösterdi. Pearl Harbor'ın ardından Endonezya'yı işgal ettiler ve Amerikalıları Sam Amca'nın Uzakdoğu'daki ilk köprübaşı olan Filipinler'den kovmayı bile başardılar. Bu Japonya'ya karşı gerçek savaşın başlamasından ve ABD'li iktidar seçkinlerine göre bütün bu savaşın nedeni olan Uzakdoğu'da Amerikan hegemonyasının kurulabilmesinden önce, Amerikan ordusunun Pasifik boyunca bir adadan diğerine atlaması gerektiği anlamına geliyordu. Japonya, kara ordusunun ana gövdesinin uzaktaki

Çin'e bağlanmış ve dolayısıyla Amerikalılara karşı muharebelere katılamıyor olmasına rağmen, beklenenden çok daha çetin bir ceviz olduğunu göstermişti. Japon kuvvetlerinin büyük bir kısmı sadece Tokyo'nun devam eden tecavüzlerine direnen Çinlilerle, Mao'nun komünistleri ve Çan Kayşek'in milliyetçileriyle savaşmak için değil, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin doğudaki toprakları boyunca uzanan Japon vasal devleti Manchukuo'nun sınırlarını korumak için de Çin'de bulunuyordu. Tokyo ve Moskova 1939 yılında burada, Japonlar açısından başarı olarak görülmeyen kısa bir sınır savaşına tutuşmuşlardı. Pek çok gözlemci, özellikle Tokyo 1941 yazının başlarında Kızıl Ordu'nun Almanlarla işinin başından aşkın olmasından yararlanmaya kalkabileceğinden, bu çatışmaların yeniden alevlenebileceğine inanıyordu. Tokyo'da bazı siyasi ve askerî liderler gerçekten de Sovyetler Birliği'ne yönelmiş bir "kuzey stratejisini" savunuyorlardı. Fakat meseleye Güneydoğu Asya'nın kauçuk ve petrolüne duyduğu büyük ihtiyaç açısından bakan Tokyo, sonunda Sovyetler Birliği ile değil ABD'yle karşı karşıya gelmeyi içeren bir "güney stratejisinde karar kıldı." Yine de Japon ordusunun ana gövdesi Çin'de üslenmeye devam etti.

Bu öngörülemeyen engel ve güçlükler düşünüldüğünde, Washington'da Japonya'ya karşı savaş, uzun sürebilecek, maliyeti son derece yüksek bir iş gibi görünüyordu ve elbette bu Roosevelt için çok önemli bir meseleydi. Eğer Sovyetler Birliği Japonlara savaş ilan edip Kuzey Çin'de bulunan Japon ordusuna saldırsaydı, bu Amerikalıların son derece işine gelirdi. Bu tür bir senaryo Sovyetler sırtlarını duvara dayamış bir şekilde savaştıkları müddetçe mevzubahis değildi; ama 1942 sonbaharında Kafkaslardaki petrol sahalarına yönelik Alman saldırısının tavsamaması ve büyük bir Alman ordusunun Stalingrad civarında sıkışmasının ardından hayata geçirilebilirmiş gibi gözükmeye başladı. Roosevelt bunun ardından Stalin'e, Nazilere karşı mücadelelerinde Sovyetler'e Arazi-Kiralama yardımı gönderme-

sinin karşılığında, Sovyetler Birliği'nin mümkün olduğunca yakın bir tarihte Japonya'ya karşı savaşa girmesini beklediğini bildirdi. Bununla birlikte SSCB iki cephede savaşma lüksünü henüz kaldırabilecek durumda değildi. İçinde bulunduğu vaziyet Japonya'nınkine benziyordu. 1941 Aralığında Tokyo Hitler'in beklentilerinin aksine Sovyetler'e savaş açmamıştı. Japonlar Pasifik Okyanusu'nda Amerikalılarla ve Avustralya gibi müttefikleriyle güç bela başa çıkacağını gayet iyi biliyordu. Stalin de benzer şekilde Kızıl Ordu Nazi savaş makinesine karşı bir ölüm kalım mücadelesi verdiği müddetçe Japonya'ya savaş ilan etmeyi göze alamadı.

Daha önce de belirtildiği gibi, Roosevelt 1943 yılında Tahran Konferansı'nda Stalin'den aldığı sözden hoşnuttu: Sovyetler Birliği Avrupa'daki savaşın sona ermesinin ardından en geç üç ay içinde Japonya'ya savaş ilan edecekti. Fakat FDR Stalin'in sözünü tutmayacağından endişe ediyordu. Roosevelt'in Yalta'da Sovyet lideriyle uyumlu bir görüntü çizmesinin ve ona Uzakdoğu'da bazı toprakları vaat etmesinin esas nedeni, Sovyet liderine Japonya'daki savaşla ilgili sözünü tutmaması için bir bahane sunmaktan kaçınmaktı. Stalin sadece Japonya'ya savaş ilan etme sözünü tekrarlayarak değil, aynı zamanda Almanya'nın işgal bölgelerine ayrılmasını da kabul ederek karşılık verdi.

O halde Roosevelt açısından Stalin'e karşı izlenecek yumuşak bir siyaset çizgisinin yüksek getirileri olacakmış gibi görünüyordu. Yine de Roosevelt'in Sovyet müttefikine yönelik iyi niyeti abartılmamalıdır. Churchill'in sert bir çizgi izlemeye yönelik argümanları, başkanın kendi danışmanlarının hatırı sayılır bir kısmının bile onay ve desteğine sahipti ve bu argümanlar muhtemelen onun üzerinde de belirli bir etki yaratıyordu. İnatçı bir eşeği işe koşmanın iki yolu vardır: Bir havuç ya da bir sopa. Roosevelt havucu kullanmayı seçmişti, ama sopayı kullanmaya ya da en azından onunla tehdit etmeye de hazırdı. Amerika'nın,

RAF tarafından tek başına da gerçekleştirilebilecek bir girişim olan Dresden bombardımanına katılması, Roosevelt'in Churchill tarafından savunulan sert çizginin tipik özelliği olan göz korkutma oyunlarının arada sırada kullanılmasına itiraz etmediğini göstermişti.

Roosevelt 12 Nisan 1945'te öldü ve yerine, Stalin'e karşı sert çizginin azimli bir taraftarı olan Harry Truman geçti. "Eğer Truman'ın Beyaz Saray'a getirdiği bir şey varsa," diye yazar Michael Parenti, "bu, Kremlin'e karşı 'sertleşme' baskısıydı." Yeni başkan gerçekten de kısa süre içinde Sovyetler'e karşı açık bir biçimde sertleşecekti; ama Roosevelt'in Moskova'ya yönelik daha ince siyasetinin terk edilmesini belirleyen esas şey, savaşın koşullarının yanı sıra, Amerikan dış politikasının seçeneklerinin de Yalta Konferansı ile Roosevelt'in ölümü arasında geçen birkaç ay içinde büyük bir değişim geçirmiş olmasıydı.

Stalin'le diyalog ve işbirliği, Kızıl Ordu iyi bir ilerleme kaydedip toprak kazanımları elde ettiği müddetçe, özellikle de kendileri için işlerin pek de iyi gitmediği bir dönemde her zaman Batılı Müttefiklerce tercih edilmişti. Roosevelt'in Sovyetler Birliği'ne karşı yumuşak bir çizgi izlemeyi yeğlediği, Yalta Düzenlemeleri'nde vücut bulan son örnek, Kızıl Ordu'nun elde ettiği bir dizi önemli askerî başarı ve neredeyse eş zamanlı olarak İngiliz ve Amerikan birliklerinin yaşadığı yenilgiler ışığında değerlendirilmelidir. Yalta Konferansı sırasında, General Jukov hâlihazırda Berlin'e yüz kilometreden daha az mesafedeki Oder nehrinin kıyısında beklerken, Amerikalılar hâlâ von Rundstedt'in Ardennes'deki karşı saldırısında aldıkları yaraları sarmakla meşguldüler. Fakat daha sonra Kızıl Ordu, daha önceki önemli Sovyet taarruzlarının ardından olduğu gibi, haftalarca başka bir harekette bulunmadı. Roosevelt öldüğünde Jukov'un birlikleri Oder'in çamurlu kıyılarında mola vermeyi sürdürüyordu.

Bu esnada, Batı Cephesi'nde durum çarpıcı bir şekilde değişmişti. Şubat başlarında Amerikalılar, İngilizler ve Kanadalılar

Rhineland'a doğru saldırıya geçmişlerdi. Başta işler pek pürüzsüz gitmedi, ama ardından önce Amerikalılar 7 Mart'ta Koblenz yakınlarındaki Remagen'de, sonraysa İngilizler 23 Mart'ta daha kuzeydeki Wesel kasabası yakınlarında Ren'i geçtiler. Bunu izleyen günlerde olağanüstü bir ilerleme kaydedildi.[1] ABD'nin öncü birliklerinin, Berlin'e doğru neredeyse engel çıkarılmayan ilerleyişine eşlik eden savaş muhabiri Hal Boyle, "Bu, tarihteki en büyük zırhlı gezintisi" diye ilan ediyordu.[2] Gerçekten de Kızıl Ordu'nun her an Berlin yakınlarında bir saldırı başlatmasının beklendiği Doğu Cephesi'ne her geçen gün daha fazla asker kaydırıldıkça, Batı Cephesi'ndeki Alman direnişi bahar güneşinin altındaki kar gibi eriyordu. Mart sonuna gelindiğinde, Amerikalılarla İngilizlerin karşısında otuzdan az Alman tümeni varken, 150'den fazla tümen Doğu Cephesi'nde Sovyetler'in karşısına çıkarılmıştı. Bu Almanya boyunca bir Müttefik yarışı ihtimalini ve Batılı güçler için sadece birkaç ay önce hayal edebileceklerinden çok daha fazla Alman toprağını işgal etme şansını doğurmuştu. Roosevelt öldüğünde, Amerikalılar artık nihayet yeniden ilerlemeye hazır Sovyetler'le Berlin'e eşit uzaklıktaydı.[3]

Başka yerlerde de Sovyetler'in artık büyük toprak kazanımları elde edemeyeceği belli olmuştu. Sadece kısa bir süre önce, Batı'da Kızıl Ordu'nun Danimarka'yı da kurtaracağı ve böylece savaşın ardından Sovyetler'in İskandinavya'ya hâkim olabileceğinden korkuluyordu. Fakat böyle bir senaryo, ciddi bir Alman direnişinin olmaması sayesinde mümkün olan Lübeck yakınlarındaki son derece hızlı İngiliz ilerleyişiyle engellenmişti. Daha güneyde Amerikalılar, Avrupa'nın kendilerinin ve İngilizlerin birkaç ay önce akıllarına getirmeye cesaret edemeyecekleri bir başka parçası olan Çekoslovakya'daki Pilsen ve Prag yönlerinde ilerleme kaydetmişti.

Sonunda, Kızıl Ordu Berlin'e ilk giren taraf oldu. Sovyetler 20 Nisan'da Alman başkentine ateş açtı. Öncü birliklerinin daha güneyde, Elbe üzerindeki Torgau kasabasında Amerikan keşif

kollarıyla karşılaştığı gün, 25 Nisan'da şehrin etrafındaki halkayı kapadılar. Berlin 2 Mayıs 1945'te teslim oldu, ama Alman başkentinin ele geçirilmesi Kızıl Ordu'nun en az 100.000 askerine mal olmuştu. Bu bedel neredeyse İkinci Dünya Savaşı'nda Amerikalıların Avrupa'daki bütün savaş meydanlarında verdiği kayıp kadar yüksekti.[4]

O halde, Avrupa'daki savaşın sonuna doğru, Batılı Müttefiklerin stratejik durumu, Sovyetler'inkiyle karşılaştırıldığında, sadece iki ay içinde büyük bir gelişme göstermişti. Kızıl Ordu kuşkusuz Berlin'e yerleşmişti; ama Amerikalılar ve İngilizler ile Kanadalı ve Fransız müttefikleri Almanya'nın Yalta döneminde hayal edebileceklerinden çok daha büyük ve çok daha önemli bir kısmını ele geçirmişlerdi. Bazı bölgelerde Amerikan birlikleri Yalta'da üzerinde anlaşılan işgal bölgelerini ayıran ve Kırım'daki konferans sırasında Batılı müttefiklerin yararınaymış gibi gözüken çizginin doğusuna bile geçmişti. Amerikan ordusunun öncü birlikleri, Sovyetler'e ayrılmış işgal bölgesinin ortasında yer alan Leipzig şehrini işgal etmişti.

Artık Amerikan ve İngiliz birlikleri Almanya'nın en önemli ve büyük kısmını fethettiği ve Orta Avrupa'nın içlerine doğru ilerlediği için, Stalin'e karşı yumuşak çizgi birden çok daha az taraftar bulmaya başladı. Churchill de, (General Patton gibi) bazı Amerikalı liderler de bu toprakların Sovyetler'e bırakılması fikrinden hoşlanmıyordu ve "Soğuk Savaşçılar" daha sonra sık sık bu şahinlerin görüşlerinin kabul görmesine izin verilmemesine hayıflanacaklardı. Fakat Yalta Düzenlemeleri'nin bu denli ağır bir ihlalinin ters tepmesi muhtemeldi, zira Sovyetler kuşkusuz benzer şekilde Yalta'da kabul edildiği gibi Berlin'de, daha sonra Batı Berlin'e dönüşecek bir batı sektörünün açılmasına izin vermeyebilirdi.[5] 1945 Haziranının ortalarında, uzun bir geciktirmenin ardından Başkan Truman'ın gönülsüzce Amerikan birliklerinin daha sonra Batı ve Doğu Almanya arasındaki sınıra dönüşecek çizginin gerisine çekilmesini emretmesinin nedeni buydu.[6]

Pek de kozmopolit bir eyalet olmayan Missouri'den gelen sıradan bir siyasetçi olan yeni Amerikan başkanı, o güne dek Büyük Üçlü'nün narin müzakerelerine dâhil olmamıştı. Üstelik Truman, bütün müttefikler adına kestaneleri ateşten alan ama ABD iktidar seçkinlerinin sayısız diğer temsilcisi gibi komünizmin Kâbesi olduğu için yine de hakir görülen bir ülkenin lideri olan Stalin'in kaygı ve arzularını da pek anlamıyordu. Savaşın koşulları Roosevelt'e Sovyetler'le uğraşırken havucun yararlarını takdir etmeyi öğretmişti. Şimdiyse değişen koşullar Truman'ın sopanın potansiyeline inanması için gerekçeler sunuyordu.

Truman'ın eli Amerikan ve İngiliz birliklerinin 1945 Martı ve Nisanında elde ettiği ve Almanya'nın büyük bir kısmının işgalini sağlayan askerî başarılar sayesinde güçlenmiş ve kendine güveni artmıştı. Dahası, Beyaz Saray'a çıkmasından kısa bir süre sonra, Missouri'den gelen bu adam, öngörülebilir gelecekte muhtemelen Washington'ın iradesini Sovyetler Birliği'ne dayatabilmek için bütünüyle yeni bir aracın elinin altında olabileceğini öğrendi. Bu atom bombasıydı; ama 1945 baharında atom bombası henüz Amerikan diplomasisinde önemli bir rol oynamıyordu. Ancak savaşın son aylarında, yani 1945 yazında Truman nükleer diplomasi kartını oynayabilecekti.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Sovyet Karşıtı Bir Haçlı Seferi mi?

Batılı müttefikler, Almanya ile baştan çıkarıcı bir ayrı ateşkes ihtimali karşısında bir süreliğine büyülenmişlerdi. Bu tür bir anlaşma, İngilizlerle Amerikalıların Kızıl Ordu'yu Doğu Avrupa'dan kovmak ve bir ihtimal 1917'den beri kapitalist dünya düzeninin ya da en azından liderlerinin başına bela olan Sovyet devletini yıkmak üzere işbirliğine gitmesi ihtimalini sunuyordu. Salt teoride olsa bile ittifakların bu şekilde değişmesi olasılığı, Amerikalılar ve İngilizler açısından kullanışlıydı; çünkü tıpkı İngiliz-Amerikan hava üstünlüğünün Dresden'deki gösterisinin yapmış olduğu gibi Stalin'i yeni endişelere sevk ediyor ve onu Kızıl Ordu'nun en büyük başarılara imza attığı bir dönemde yumuşak başlı kılıyordu. Alman Seçeneği adı verilen, Batılı Müttefiklerin Almanlarla ittifak kurması ihtimali bu nedenle Amerikalılarla İngilizlerin 1945 baharında ve yaz başlarında giderek daha fazla tercih ettikleri SSCB'ye karşı sert çizginin önemli bir unsurunu oluşturuyordu. Üstelik, bu tür bir senaryo paradoksal bir biçimde Avrupa'daki savaşın son günlerinde daha da gerçekçi bir hal aldı.

Washington ve Londra'nın *Nazilerle* anlaşma yapabileceği düşünülemezdi bile. Öte yandan, Amerikan istihbarat teşkilatı OSS (*Office of Strategic Service,* Merkezi Haberalma Teşkilatı, CIA'in selefi) bir süredir Berlin'de, Nazilerin aksine,

Amerikalılar ve İngilizler tarafından kabul edilebilir ortaklar olacak kişilerin iktidara gelme ihtimalini değerlendiriyordu. Bu belki de Wehrmacht generalleri tarafından yönetilecek bir *coup d'etat* [darbe] yoluyla gerçekleştirilebilirdi. Bunun ardından Amerikalılar böylesi muhataplarla en azından Batı Cephesi'nde Almanların teslim olması, bu tür bir teslimin ardından Alman topraklarının Batılı Müttefikler tarafından hızla işgal edilmesi, Wehrmacht'ın Doğu Cephesi'nde savaşmaya devam etmesi ve sonunda Sovyetler'e karşı ortak bir girişim ihtimali gibi şeyleri konuşmayı ümit edebilirlerdi.

OSS'in bu tür bir senaryoyla ilgilenmesi bir tesadüf değildi. Alman tarihçi Jürgen Bruhns'a göre bu gizli örgüt,

> toplumsal olarak, ABD sanayisinin üst düzey yöneticileri, Wall Street simsarları ve avukatları, bilim insanları, yüksek rütbeli subaylar, siyasetçiler ve sözde "savunma entelektüelleri"nden oluşuyordu. OSS açık bir biçimde Amerika'daki hâkim çevreleri temsil ediyordu. ... OSS'in adamları hâlâ Nasyonal Sosyalizmi mağlup etme işiyle meşguldü, ama çoktan bir siyasi entite olarak Sovyetler Birliği'ni "likide etme" ya da en azından savaş sonrasında Avrupa'daki varlığını asgari düzeye indirme planları yapmaya başlamışlardı.[1]

OSS'in izlediği siyaset büyük oranda İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasından önce uzun bir süredir sahip oldukları Bolşevik karşıtı ve faşizm yanlısı tutumlarıyla bilinen ve bu savaş boyunca tarafsız ülkeler üzerinden "saygın" Almanlarla yakın ilişkiler kurmayı sürdüren bir grup Amerikalı iş adamı, avukat ve siyasetçi tarafından belirleniyordu. Dolayısıyla OSS, büyük bir kısmının zaferleri sırasında büyük bir coşkuyla Hitler'i desteklemiş olmasına rağmen tarihe Nazi karşıtı "muhalefet" olarak geçen bazı Alman askerî ve siyasi liderleriyle temas kurmuş durumdaydı. Bu türdeş olmayan grubun mensuplarına İsviçre'deki OSS ajanı Allen Dulles tarafından "kırıcılar" kod adı verilmişti. Dulles eskiden, ABD ile Almanya arasındaki iş ilişkilerinde uz-

manlaşan New York'taki hukuk bürosu Sullivan & Cromwell'in ortaklarından biriydi. Fakat OSS'e katılıp, tarafsız İsviçre'deki ajanı olabilmek için bu kârlı yasal işten ayrılmış ve bu sayede Almanya'daki eski ilişkileriyle temas halinde kalabilmişti. (OSS'in başında bulunan –daha çok "Vahşi Bill" diye bilinen– William Joseph Donovan da, Almanya ile mükemmel bağlantılara sahip eski bir Wall Street avukatıydı.)[2]

"Kırıcılar"ın pek çoğu Amerika'nın "Alman Seçeneği"nin kendi versiyonlarına büyük umut bağlamıştı. Bu senaryo Nazi iktidarının askerî bir cunta ile değiştirilmesini ve ardından Batılı Müttefiklerle Sovyet karşıtı bir anlaşmaya varılmasını öngörüyordu. Böylece Almanya'nın Hitler tarafından Doğu Avrupa'da elde edilen toprak kazanımlarının mümkün olduğunca büyük bir bölümünü elinde tutacağını ümit ediyorlardı. Bununla birlikte, OSS ile kırıcılar arasındaki temaslar henüz herhangi bir somut sonuç vermemişti ve bu tür bir Alman-Amerikan anlaşması ihtimali 20 Temmuz 1944'te Hitler'e karşı düzenlenen başarısız suikast girişimiyle neredeyse sıfıra indi.[3]

Hitler'in 30 Nisan 1945 tarihindeki intiharının ardından, Amerikalılara ve İngilizlere Almanya'da saygın ortaklar bulmaları için yeni ve muhtemelen son bir fırsat sunuldu. SS'lerin patronu Heinrich Himmler gibi Naziler de, hevesle hizmetlerini teklif ettiler; ama hayati bir kriter olan saygınlığı karşılaşmaktan uzaktılar. Öte yandan geleneksel aristokratik Prusyalı Junker tarzındaki generaller –Batı dünyasında doğru ya da yanlış bir şekilde günümüze dek dürüst olduklarına inanılan yüksek rütbeli Wehrmacht subayları– Batılı Müttefikler için muhafazakâr Alman ortaklar olabilirlerdi. Böylece Badoglio'nun Prusya versiyonuyla bir ateşkese varılıp, Kızıl Ordu'ya karşı ortak bir haçlı seferine girişilebilirdi. Her hâlükârda, Junker Seçeneği Avrupa'daki savaşın son günlerinde, Hitler'in halefi Amiral Dönitz'in bir başka fanatik Nazi değil de görünüşte saygıdeğer, üniformalı bir adam olduğunun ortaya çıkmasıyla, birdenbi-

re Amerikan siyaseti açısından gerçekçi bir öneriye dönüştü. Hitler'in böyle bir senaryoyu mümkün kılmak istemesi ve bu yüzden halefi olarak Nazi Partisi'nin kodamanlarından birini değil de amirali seçmiş olması ihtimal dışı değildir.

İngiliz ve Amerikalılarla Almanlar arasında böylesi ucube bir ittifak hiçbir zaman kurulmayacak ve Sovyetler'e karşı ortak bir haçlı seferi düzenlenmeyecekti. Fakat Washington ve Londra'nın bu tür bir girişime gösterdikleri ilgi kuşkusuz sadece teorik değildi: "Ne olur ne olmaz" diye pratik hazırlıklara da girişilmişti. Örneğin, esir alınan pek çok Alman birliğinin gizlice Kızıl Ordu'ya karşı kullanılma ihtimaline dayanarak hazır tutuldukları bir gerçekti. Alman askerlerinin savaşma yeteneklerini önemsemek konusunda haksız olmayan Churchill,[4] Feldmareşal Montgomery'ye savaşın son günlerinde, çok daha sonra 1954 Kasımında resmen kabul edeceği gibi bu yönde bir emir vermişti. Kuzeybatı Almanya ve Norveç'te teslim olan Wehrmacht birliklerinin üniformalarını ve hatta silahlarını korumalarını ve kendi subaylarının emrinde kalmalarını sağlamıştı; çünkü Sovyetler'le çıkabilecek çatışmalarda kullanılabileceklerini düşünüyordu. Hollanda'da Kanadalılara teslim olan Alman birliklerinin 13 Mayıs 1945'te, iki kaçağı kurşuna dizmek için silahlarını kullanmalarına bile izin verilmişti. Kesselring gibi enterne edilmiş generaller Amerikalılardan esir düşen birliklerinin başında durma ve askerlerinin arasında serbestçe hareket etme izni almışlardı. Britanya sektöründeyse bizzat Führer'in halefi aynı alışılmadık muameleden yararlanmıştı. Amiral Dönitz göreve başlaması vesilesiyle yapılan bir radyo yayınında, bundan böyle Almanya'nın sadece "Bolşevizm"e karşı savaşmak istediğini ilan etmişti. Kendisini açık bir şekilde Batılı Müttefiklerin Sovyetler'e karşı potansiyel bir Alman ortağı olarak görüyordu. İngilizler –Donanma subaylarına karşı zaaflarıyla– amiralde muhtemelen birlikte Sovyetler'e karşı iş çevirebilecekleri saygın bir Alman lider bulduklarına inanıyor-

lardı. Hitler'in halefi ve meslektaşları başlangıçta İngilizlerden fazlasıyla nazik bir muamele görmüşlerdi. Dönitz ve maiyeti, ancak General Eisenhower'un bu yönde belirli bir emir vermesiyle, Almanların teslim olmasından iki hafta sonra 23 Mayıs 1945'te resmen tutuklandılar.[5]

Alman askerleri Kızıl Ordu'ya karşı kullanılma ihtimaliyle bir kenarda tutulmuştu, ama hepsi bu değildi. Hapse atılan Alman subaylarına Doğu Cephesi'nde SSCB'ye karşı savaşırken öğrendikleri dersler hakkında kapsamlı raporlar yazmaları talimatı da verilmişti. Bu raporlar "Rus Orman ve Bataklıklarında Muharebeler" ve "Uzak Kuzey Topraklarında Savaş" gibi başlıklara sahipti. Bu tür sorgulamalardan derlenen bilgiler Amerikan komuta kademesi için özellikle çekiciydi; çünkü Hitler'in Sovyetler Birliği'ne yönelik saldırısının, yani Barbarossa Harekâtı'nın yeni bir versiyonu üzerinde duruluyordu. Özgün Barbarossa'daki fiyaskonun tekrarlanmasını engellemek için, Amerikalı yetkililer her tür avantajı kullanmaya kararlıydı. Utanmazca Sovyetler Birliği'ne yönelik savaşta edindikleri uzmanlığı Amerikan istihbarat örgütleriyle paylaşmaya ve bu istihbarat örgütlerini Kızıl Ordu hatlarının arkasındaki Nazi ajanlarıyla temasa sokmaya hazır olan Reinhard Gehlen gibi casusları ve yüksek rütbeli SS personelini bile kullandılar. Joseof Mengele ve Klaus Barbie gibi pek çok kötü şöhretli savaş suçlusu, bu nedenle Amerikalar tarafından korumaya alındı; sorgulandıktan sonra rutin bir biçimde sahte belgeler sağlanarak, güvenli ve yeni yaşamları için Güney ya da Kuzey Amerika'ya gönderildiler.[6]

Her tür savaş suçlusunun bu şekilde Orta ve Doğu Avrupa'dan –sadece Almanya'dan değil, aynı zamanda Hırvatistan, Ukrayna ve başka yerlerden de ve genellikle İtalya üzerinden– çıkarılmasında, savaş öncesinde ve sırasında faşist güçleri destekleyen ve şimdi Papa XII. Pius'un savaş suçlarını diplomatik bir şekilde görmezden geldiği Nazileri ve işbirlikçilerini kurtarmaya istekli olan Vatikan özellikle faal bir işbirliği sergilemişti.

Bununla birlikte, o dönemde Birleşik Devletler'de ve özellikle de Avrupa'nın kurtarılmış ülkelerinde kamuoyunun Almanlarla birlikte bu tür bir Sovyet karşıtı haçlı seferini hoş görme ihtimali son derece tartışmalıdır. Örneğin Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Rus iç savaşına yapılan Bolşevik karşıtı müdahale tarihsel bir örnek olarak dikkate alınmalıydı. Bu müdahaleden Batı ülkelerinin tümünde halk desteğinden bütünüyle yoksun olduğu için vazgeçilmişti. Dahası, 1941 sonundan itibaren Amerikan basınının yanı sıra hükümeti de, düşmanın Sovyetler değil Naziler olduğuna ve Kızıl Ordu askerlerinin *GI*'larla ve İngiliz yoldaşlarıyla adalet ve özgürlük için omuz omuza savaştığına halkı ikna etmişti. Birleşik Devletler'de kısa bir süre sonra halkı bunun aksi bir imgeye, yani Nazilerin değil de Sovyetler'in haydut olarak gösterildiği 1941 öncesi bir resme yeniden aşina kılmayı amaçlayan kolektif bir beyin yıkama için sessiz bir işaret verileceği doğruydu. Fakat 1945 baharında, Amerika halkıyla Avrupa'da ve diğer yerlerde konuşlanmış Amerikan askerleri hâlâ Sovyet müttefiklerine hayırhah bakıyordu.[7]

1945 yılında yapılan bir Gallup araştırması, Amerikalıların en az yüzde 55'inin ülkelerinin savaştan sonra SSCB ile müttefik olmayı sürdürmesini istiyordu.[8] Sovyetler'e karşı bir haçlı seferinde kullanılmak zorunda kalınacak Avrupa'daki *GI*'lar da dâhil olmak üzere Amerikan askerleriyse, neredeyse istisnasız bir şekilde Kızıl Ordu'daki yoldaşlarına sempati, hayranlık ve saygı besliyorlardı. Bir Amerikan savaş gazisi daha sonra o döneme bakarak şu hissi yineleyecekti:

> Rusların Doğu Cephesi'nde muazzam kayıplar verdiğini, Alman ordusunun omurgasını gerçekten kırdığını biliyorduk. Eğer onlar olmasaydı çok daha kötü kayıplar verecek ve sefalet çekecektik. Onlara karşı iyi niyet besliyorduk. Eğer onlarla buluşursak onları öpmekten çekinmeyeceğimi söylediğimi hatırlıyorum. Rus karşıtı herhangi bir konuşma duymadım. Sanırım onlarla savaşacak olursak, ikinci en iyi olacağımızı bilecek kadar gerçekçi

> olduğumuzu düşünüyorum. ... Bavyera'ya yönelik son harekâtta Patton'ın ordusundaydık. Patton [Moskova'ya] ilerlememiz gerektiğini söyledi. Bana göre bu düşünmesi bile hoş olmayan bir fikirdi. Ruslar bizi boğazlardı. ... GI'ların midesinin Ruslarla savaşmayı kaldıracağını sanmıyorum. Basın ve haber filmleri sayesinde Stalingrad hakkında yeterince bilgi sahibi olmuştuk.[9]

GI'ların Sovyetler'e dair olumlu hisleri, Amerikan siyasi ve askerî yetkililerinin 1945 baharında çok fazla ilgi gösterdikleri kamuoyu yoklamalarının sonuçlarına da çok açık bir şekilde yansımıştı. Dahası, savaşın sonunda *GI*'lar örneğin Manilla, Honolulu, Seul, Londra, Frankfurt, Paris ve Reims'de dilekçe ve gösteriler yoluyla –diğer bir deyişle korkulan kolektif eylem silahına başvurarak– Avrupa'da ya da başka bir yerde Sovyet karşıtı ya da başka tür bir askerî girişimde kullanılmalarına izin vermeyeceklerini pek çok kez açık bir şekilde dile getirmişlerdi. ABD'de de işçilerin eve dönmek isteyen askerlerle dayanışmaları sayısız greve yansımıştı. Dolayısıyla bu koşullar altında, Nazilerle ya da onlardan sonra Berlin'de iktidara gelecek olanlarla birlikte Sovyet karşıtı bir haçlı seferi düzenlemek, bazı Amerikalı ve İngiliz liderlere ne kadar çekici gelmiş olursa olsun, 1945 baharından gerçekleşmesi imkânsız bir rüya olduğu görülmüştü.[10]

İngiliz ve Amerikalı liderlerin Almanların sadece Batı Cephesi'nde teslim olmalarına ilişkin teklifler karşısında kendilerinden geçtikleri belli olunca, Almanlar, teslim olma tekliflerini defaatle yenilediler; koşulları, Wehrmacht'ın artık hızla batıya kayan Doğu Cephesi'nde Sovyetler'e karşı savaşmaya devam etmesine izin verilmesiydi. Bu tür bir teslimiyet açıkça Müttefiklerin arasındaki anlaşmaları ihlal ediyordu; ama potansiyel avantajları Amerikalılar ve İngilizler açısından özellikle çekiciydi. Örneğin çok daha fazla Wehrmacht birliğinin Sovyetler yerine İngiliz ya da Amerikalılar tarafından esir alınması ve böylece Kızıl Ordu'ya karşı bir Batı-Alman haçlı seferinde kul-

lanılmalarının mümkün olması anlamına gelecekti. Böylesi bir senaryo sadece Dönitz'in ve pek çok başka Alman komutanının değil, Batılı Müttefiklerin saflarındaki Wehrmacht ile omuz omuza Moskova'ya ilerleme hayalleri kuran sayısız yüksek rütbeli subayın da ümidiydi.[11] Aktarılanlara göre General Patton, Eisenhower'ın vekili olan General Joseph T. McNarney ile bir telefon görüşmesinde şöyle demişti:

> Er ya da geç onlarla [Sovyetler'le] savaşmak zorunda kalacağız. ... Neden bunu ordumuz zarar görmemiş ve kahrolası Rusların kıçlarını üç ay içinde Rusya'ya tekmeleyebilecek durumdayken yapmayalım ki? Onları silahlandırıp yanımıza alırsak elimizdeki Alman birliklerinin yardımıyla bunu kendi başımıza kolaylıkla yapabiliriz; bu piçlerden nefret ediyorlar. On gün içinde bu orospu çocuklarıyla bizi savaşa sokmaya ve bunu onların suçuymuş gibi göstermeye yetecek kadar olay çıkarabilirim. Öyle ki onlara saldırmamız bütünüyle meşru olur. ...[12]

Meseleye böyle bakan tek Amerikalı lider Patton değildi. Amerikalı tarihçiler Russel D. Buhite ve William Christopher Hamel, pek çok başka askerî ve siyasi liderin de "1945 yılında [SSCB'ye karşı] bir önleyici savaş üzerinde düşünmeye başladıklarının" altını çizer.[13]

Batılı Müttefiklerin bakış açısından, Almanların Batı Cephesi'nde teslim olma teklifleri ortak bir Sovyet karşıtı haçlı seferine yol açmayacak olsa bile cazipti. Sovyetler muhtemelen Wehrmacht'ın ya da Waffen-SS'in son direniş ceplerinin hakkından gelmek için günlerini harcarken, Amerikalılarla İngilizler çoktan onların gayretleri sayesinde toparlanmaya başlayabilecekti. Sovyetler çatışmalardan ne kadar zayıflamış halde çıkarsa, bu Londra ve Washington için o kadar iyiydi. Moskova bir ortak olarak kalsa bile, zayıf bir ortak güçlü bir ortağa tercih edilirdi; çünkü ulusal sınırların değiştirilmesi, Polonya sorunu, Alman tazminatları vb konularda yapılacak müzakerelerde zayıf bir ortaktan tavizler koparmak daha kolay olacaktı.

Almanların genel olarak teslim olması Amerikalılar ve İngilizler tarafından Sovyet ortaklarının hazır bulunmadığı koşullarda kabul edilemezdi, zira bu Müttefikler arası anlaşmaların bariz bir ihlali anlamına gelirdi. Öte yandan, hiçbir şey, bundan bazı faydalar sağlayacak Amerikalıların ya da İngilizlerin, Almanların "yerel" ya da "bireysel" –ve muhtemelen tamamen "askerî"– olarak teslim olmasını kabul etmelerini engelleyemezdi. Amerikalılar Almanlarla bu tür yerel teslim olma vakaları üzerinde konuşmak için savaşın son günlerini beklemedi. Örneğin 1945 Martı gibi erken bir tarihte, İsviçre'nin başkenti Berne'de Amerikan istihbarat örgütünün ajanı Allen Dulles ile SS generali (ve adı çıkmış bir savaş suçlusu olan) Karl Wolff arasında görüşmeler yapıldı. Washington tarafından yetki verilen ve kod dilinde Gündoğumu Harekâtı olarak bilinen Berne'deki görüşmeler, İtalyan cephesinde Almanların olası bir teslimiyle ilgiliydi. Amerikalılar bundan anlaşılır bir şekilde Sovyetler'den gizli tutmaya çalıştıkları ikili bir avantaj elde etmeyi bekliyordu. Wolff ise buna karşılık Amerikan tarafından savaş suçları için dokunulmazlık istiyordu. (Sovyetler Birliği'ndeki bir *SS-Einsatzgruppe*'nin komutanı olarak Wolff yaklaşık 300.000 kişinin ölümünden sorumluydu.) Amerika'nın elde etmeyi umduğu iki menfaatten ilki, Kuzey İtalya'da Almanların teslim olması durumunda etki sahibi İtalyan komünist partizanların Alman yardımıyla askerî ve siyasi bir etmen olarak tasfiye edilmeleri; ikincisiyse, Almanların teslim olması sayesinde İtalya'daki Amerikan ve İngiliz ordularının, Tito'nun komünist Yugoslav partizanlarının İtalya ve Avusturya sınırlarına doğru yürüyüşlerine son vermek üzere kuzeydoğu yönünde hızla ilerlemesinin mümkün hale gelmesiydi.

Sovyetler sonunda Berne'de olup bitenleri öğrendi; ama müzakerelere katılma talepleri geri çevrildi. Stalin bunu sert bir şekilde protesto etti ve Roosevelt de bu mesele üzerinden Moskova ile karşı karşıya gelme riskini almak istemedi. Dulles'un iliş-

kilerinin yararıyla ilgili zaten bazı şüpheler doğduğundan Gündoğumu Harekâtı sessiz sedasız sona erdirildi. Fakat bu esnada, Dulles ve Wolff iyi arkadaş olmuştu ve Dulles savaşın ardından SS generalinin savaş suçları nedeniyle rahatsız edilmemesini sağlamaya yardım edecekti. Berne girişiminin açık sonucu Batılı Müttefiklerle Sovyet ortakları arasındaki ilişkilerin iyiden iyiye bozulması oldu. Bu olaydan sonra Sovyetler, yerel teslimler her gündeme geldiğinde özel bir şüpheyle yaklaştı. Yine de İngilizlerin ve Amerikalıların Sovyet müttefiklerinin arkasından bu tür Alman tekliflerine yanıt vermenin cazibesine direnemedikleri ortaya çıkmıştı. Almanlar için son yaklaştıkça, İngiliz ve Amerikan karargâhlarına daha fazla teslim olma teklifi gelmeye başladı.[14]

1945 Mayısının ilk günlerinde, Amerikalı bir komutan, Almanların Elbe kıyılarında yerel olarak teslim olmasını bu şekilde kabul etti. Bunun sonucu o güne dek Sovyetler'le savaşan General Wenck'in On İkinci Ordusu'nun büyük bir kısmının Amerikan hatlarının gerisine kaçabilmesi oldu. Amerikalıların bu göz yumması Alman düşmanlarına büyük bir rahatlama sağladı; ama üç gün daha Wenck'in artçı kuvvetlerinin kararlı direnişiyle uğraşmak zorunda kalan Sovyet müttefikleriyle aralarında sorun çıkmasına neden oldu. Wenck'in ordusunun teslim olması ya da daha doğru bir deyişle kurtarılması yalıtık bir olay değildi. Alman General Kurt von Tippelskirch'e göre, savaşın son günlerinde "Alman orduları bir bütün olarak son anda Amerikan hatlarının gerisinde kayboluyordu. Bunun yüz binlerce Alman askerini kapsadığı, teslim olanların Doğu Cephesi'nde savaşan Wehrmacht birliklerinin yaklaşık yarısına ulaştığı söyleniyordu. Almanların bu şekilde yerel olarak teslim olmasını kabul eden Amerikalı komutanların çoğunlukla insani düşüncelerle, yani sivil Alman mültecilerin Sovyetler'in intikam açlığından kaçmalarına izin verme arzusuyla hareket ettikleri iddia ediliyordu. Fakat bu iddia bir dizi sebep yüzünden

ikna edici olmaktan uzaktı. İlk olarak, tekil teslim olma vakalarının şartları genellikle Alman askerlerine öncelik veriyordu, bu yüzden kaçan siviller ekseriyetle Amerikan hatlarının ötesine vaktinde geçemiyordu. İkincisi, Alman mülteciler zaman zaman yerel teslim olma vakalarının sonucu olarak çok daha kötü bir kaderle karşılaşıyordu. Örneğin, Sovyetler olup biteni anladığında, kaçış güzergâhlarını ilave top atışlarıyla dövmeye başladı. Wenck'in ordusunun kurtarıldığı örnekte sadece Alman siviller değil, birkaç *GI* da bu nedenle Elbe kıyılarında hayatını kaybetmişti. Üçüncüsü, Sovyetler'in 1944-45 kışında Doğu Prusya'yı ele geçirdiğinde korkunç bir misillemede bulunduğu ve sivillerden intikam aldığı doğruysa da, Kızıl Ordu içinde daha sonra disiplin yeniden sağlanmıştı. 1945 baharında Sovyetler'in Almanya'yı işgali genellikle katliamlar yaşanmadan devam ediyordu. Bu yüzden Amerika'nın Alman siviller adına "insani" müdahalede bulunmasına gerek yoktu. Dördüncüsü, bu tür bir Amerika insani müdahalesi Almanlar, yani Amerikalıların düşmanları için belki de bir miktar rahatlama sağlamıştı; ama aynı zamanda Amerikalıların müttefiki olan Sovyetler'in gereksiz kayıplar vermesine de neden olmuştu. Wenck'in ordusunun dâhil olduğu hadiseyle ilgili bir kitabın Alman yazarı bu yüzden söz konusu teslimde Amerikalıların oynadığı rolün "Sovyet müttefiklerine karşı yapılmış su götürmez bir yanlış" olduğunu vurgular.[16] Eğer burada herhangi bir yardımseverlik var idiyse, bu dile getirilmeyen Sovyet karşıtı amaçlar açısından son derece işlevsel olduğu görülen, çok seçici bir yardımseverlikmiş izlenimi uyandırıyordu. Son bir etmen daha göz önünde bulundurulmalıdır. Masum sivillerin yerel teslim olma vakaları sayesinde hak etmedikleri her tür misillemeden kaçabildikleri doğru olsa da, bu tür vakalar aynı zamanda savaş suçlularının hak ettiği cezalardan kurtulmalarına da izin verebiliyordu, zira Mengeles ya da Barbies Sovyetler'den Güney Amerika'ya bir bilet almayı bekleyemezlerdi.

Son olarak, Batı'ya kaçmayı başaramayan ya da Sovyetler tarafından daha önce esir edilen yüz binlerce Alman askeriyle ilgili bir gözleme yer verelim. Sovyetler kuşkusuz Batı Cephesi'ndeki tekil teslim olma vakalarının aslında özverili bir yardımseverlikle ilgisi bulunmadığının, (başka şeylerin yanı sıra) SSCB'ye karşı ortak bir Batı-Alman girişiminde kullanılma ihtimali için mümkün olduğunca fazla Alman ordu birimini elde etmeyi amaçlayan bilinçli bir manevra olduğunun farkındaydı. Çok daha sonraları, örneğin Batı Almanya'nın yeniden silahlandırılması sırasında olduğu gibi, o dönemde de Moskova militarist ve rövanşist Alman çevrelerinin Batı'nın himayesi altında yeni bir Barbarossa Harekâtı'na kalkışabileceği ihtimalini göz önünde bulundurmak zorundaydı. Bu noktadan yola çıkarak Sovyetler'in neden uzun bir süre benzer şekilde yeni bir Sovyet karşıtı haçlı seferinde kullanılabilecek kendi Alman savaş esirlerini serbest bırakmakta tereddüt ettiğini anlayabiliriz. (Fakat elbette bu esirleri alıkoymanın başka gerekçeleri de vardı; örneğin, Almanya'nın savaş sonrasında anlamlı tazminatlar ödemediği koşullarda, Alman savaş esirlerinin emeği Sovyetler Birliği'ne verilen zararların bir tür tazmini olarak görülüyordu.) Sovyetler'in esiri olarak hayatını kaybeden ya da ülkelerine ancak savaşın sona ermesinden uzun yıllar sonra dönebilen yüz binlerce Alman, bir şekilde 1954 baharında silah arkadaşlarından pek çoğunun İngiliz-Amerikan hatlarının gerisinde gözden kaybolmasına izin verilmesinin bedelini ödemişti.

ON ALTINCI BÖLÜM

Almanların Teslim Olmasına Giden Dolambaçlı Yol

Almanlarla az ya da çok gizli bir biçimde sürdürülen görüşmeler, pek çok açıdan Amerikalılarla İngilizlerin yararınaydı ve Berne'de olduğu gibi başka yerlerde de gerçekleştirilmişti. Bu görüşmelerde yerel teslim olma vakaları, Wehrmacht birimlerinin Sovyet esaretinden kurtulma ve Batılı Müttefiklerin işe yarayacak durumda tutulma yolları, Sovyetler'e karşı ortak bir girişim ihtimalleri, Amerikalı ve İngiliz kurtarıcıların sahneye çıkmasından önce Alman hatlarının gerisindeki radikal ve dolayısıyla istenmeyen direniş gruplarının (örneğin İtalya'da olduğu gibi) tasfiye edilmesi için stratejiler vb konular tartışılıyordu. Bu tür temaslar, Kazablanka Konferansı'na kadar uzanan, Almanlarla ayrı müzakerede bulunulmamasını şart koşan Müttefikler arası anlaşmaların ruhuna açıkça aykırıydı.

Bununla birlikte Almanların Amerika, Büyük Britanya ve Sovyetler'e koşulsuz bir şekilde teslim olması eninde sonunda bir yerde karara bağlanacaktı. Sadece prestij için olsa bile, Batılı Müttefikler bunun Batı Cephesi'nde gerçekleşmesini tercih ederlerdi. Dolayısıyla Amerikalılarla İngilizlerin Almanlarla kurdukları temaslar, sadece muhtemel yerel teslim olma vakaları açısından değil, aynı zamanda törenin gerçekleşeceği yer gibi ilginç ayrıntıların önceden ve Sovyetler'in görüşü alınmadan kararlaştırılacağı, gelecekteki genel ve koşulsuz olması beklenen

teslim açısından da önemliydi. Bu açıdan pek çok ihtimal söz konusuydu, çünkü Almanlar Batılı güçlerle ayrı bir ateşkese varma ve eğer bu mümkün olmazsa tekil teslim olmalar vasıtasıyla mümkün olduğunca fazla Wehrmacht biriminin Amerikalılar ya da İngilizler tarafından esir edilmesini sağlama ümidiyle İngilizlere ve Amerikalılara yaklaşmayı sürdürüyorlardı.

1914-18 Büyük Savaşı açık ve tartışmasız bir ateşkesle, yani herkesin 1918 yılının on birinci ayının on birinci gününde saat on birde yürürlüğe gireceğini bildiği, Almanların koşulsuz teslim olacağı bir mütareke biçiminde sona ermişti. Öte yandan İkinci Dünya Savaşı, en azından Avrupa'da ayak oyunları ve keşmekeş içinde durma noktasına gelmişti. Bu nedenle bugün bile Almanların teslim olmasının yeri ve zamanıyla ilgili çok sayıda yanlış kanı varlığını sürdürmektedir. İkinci Dünya Savaşı Avrupa sahnesinde bir değil, bir dizi Alman silah bırakması ve bunlara eşlik eden gerçek bir teslim olma partisiyle sona ermişti.

Bu süreç, İtalya'da 29 Nisan 1945'te, Güneybatı Avrupa'daki birleşik Alman ordularının Britanyalı Feldmareşal Alexander'ın liderliğindeki Müttefik güçlerine teslim olması ile başlamıştı. Alman tarafındaki imzacılar arasında daha önce İsviçre'de Amerikalı gizli ajanlarla, Batılı Müttefiklerin ülkelerine dair savaş sonrası planlarında yerleri olmayan İtalyan anti-faşistlerinin silahsızlandırılması gibi hassas meselelerle ilgili karanlık görüşmeler yürüten SS Generali Karl Wolff da vardı. Stalin bir kez daha Batılı Müttefiklerle İtalya'da bulunan Almanlar arasında karara bağlanan anlaşma hakkındaki kaygılarını dile getirmiş; ama sonunda bu şartlı teslimi kabul etmişti.

Büyük Britanya'daki pek çok insan bugün bile Almanya'ya karşı savaşın, Almanların bir başka Britanyalı feldmareşalı olan Montgomery'nin Kuzey Almanya'daki Lüneburg Fundalığı'nda bulunan karargâhında teslim olmasıyla sona erdiğine kesin bir şekilde inanmaktadır. Fakat bu tören 4 Mayıs 1945'te, yani Avrupa'da silahların nihai olarak susmasından en az

beş gün önce gerçekleşmişti ve bu şartlı teslim sadece o güne dek Hollanda'da ve Kuzeybatı Almanya'da Montgomery'nin İngiliz ve Kanadalılardan oluşan 21. Ordu Grubu'yla savaşan Alman birliklerini kapsıyordu. Sadece güvenli tarafta olmak için Kanadalılar ertesi gün, 5 Mayıs'ta, Doğu Hollanda eyaleti Gelderland'da bulunan Wageningen kasabasında gerçekleştirilen bir törenle Hollanda'daki tüm Alman birliklerinin teslim olmasını kabul ettiler.[1] Hem Birleşik Devletler'de hem de Batı Avrupa'da Lüneburg Fundalığı'ndaki olay, kesin Alman teslimi ve ateşkesine giden yolda bir peşrev olduğu düşünülse bile, doğru bir şekilde bütünüyle yerel bir teslim olarak görülmüştü. Amerikalılar, Fransızlar, Belçikalılar ve diğerleri açısından bu kesin Alman teslimi, Batı Cephesi'ndeki bütün Müttefik kuvvetlerinin genel komutanı General Eisenhower'ın Reims şehrinde bulunan eski bir okul binasındaki karargâhında 7 Mayıs 1945 günü sabahın erken saatlerinde gerçekleşti. Fakat bu ateşkes ancak ertesi gün, 8 Mayıs'ta ve gece saat 11.01'de yürürlüğe girecekti. Bugün bile, Birleşik Devletler ile Batı Avrupa'da anma törenlerinin 8 Mayıs'ta yapılmasının nedeni budur.

Bununla birlikte, Reims'deki bu önemli olay bile nihai teslim töreni değildi. Hitler'in halefi Amiral Dönitz'in izniyle Alman sözcüsü bir kez daha sadece Batılı Müttefiklerle ateşkes imzalamayı, bunu başaramazsa, Batı Cephesi'ndeki yerel silah bırakmalarla Sovyetler'in pençesinden daha fazla Wehrmacht birimini kurtarmayı denemek için Eisenhower'ın kapısını çaldı. Eisenhower kişisel olarak, sadece Batılı Müttefiklere yapılacak genel bir Alman teslimi bir yana artık daha fazla yerel teslim vakasına da onay vermek istemiyordu. Fakat Wehrmacht'ın büyük bir bölümünün Sovyetler'e değil de bir biçimde Amerikalılarla İngilizlere esir düşmesi halinde Batı tarafının elde edebileceği potansiyel avantajları takdir ediyordu. Aynı zamanda çaresiz Almanların Müttefikler arası anlaşmalara uygun düşecek bir belge biçiminde, genel ve koşulsuz bir teslime kendi karargâhında

imza atması için bunun eşsiz bir fırsat olduğunun da farkındaydı. Bu ayrıntı kuşkusuz Birleşik Devletler'in prestijini çok arttıracaktı.

Böylece Reims'deki teslim tam bir Bizans senaryosuna dönüştü. İlk olarak pek tanınmayan bir Sovyet irtibat subayı, Tümgeneral Ivan Susloparov, gerekli Müttefik dayanışması görüntüsünü kurtarmak için Paris'ten getirildi. İkinci olarak Almanların Batı Cephesi'nde ayrı bir teslimin söz konusu olmayacağını anlamaları sağlanırken, onlara ateşkesin kırk beş saatlik bir ertelemenin ardından yürürlüğe girmesine yönelik bir anlaşma biçiminde bir taviz verildi. Bu yeni Alman liderlerin mümkün olduğunca fazla Wehrmacht birimine Sovyetler yerine Amerikalılara ya da İngilizlere teslim olmaları için son bir şans verilmesine yönelik isteklerini karşılamak için yapılmıştı. Bu ara, Almanlara birliklerini şiddetli çatışmaların kesintisiz bir şekilde devam ettiği doğudan, Lüneburg ve Reims'deki imza törenlerinin ardından artık kurşun sıkılmayan batıya kaydırmaları için bir fırsat sundu. Heyetlerine General Jodl'un başkanlık yaptığı Almanlar, teslim belgesini 7 Mayıs'ta, saat 2.41'de Eisenhower'ın karargâhında imzaladılar; ancak daha önce de belirtildiği gibi, silahlar 8 Mayıs'ta saat 23.01'de susacaktı. Amerikalı yerel komutanlar kaçan Almanların kendi hatlarının arkasına geçmelerine izin vermeyi ancak Almanların teslimi yürürlüğe girdikten sonra durduracaklardı. O halde, Champagne şehrinde varılan anlaşmanın tamamen *koşulsuz* bir teslim olmadığı ileri sürülebilir.[2]

Reims'de imzalanan belge Amerikalılara tam da istedikleri şeyi verdi, yani Batı Cephesi'nde Almanların Eisenhower'ın karargâhında genel bir teslim anlaşmasına imza atmalarını sağladı. Almanlar da bekleyebileceklerinin en iyisini, tabiri caizse "infazın neredeyse iki gün ertelenmesini" elde etmişlerdi, zira sadece Batılı Müttefiklere teslim olma hayallerinin gerçekleşme ihtimali bulunmadığı görülmüştü. Bu süre zarfında savaş neredeyse sadece Doğu Cephesi'nde devam etti ve çok sayıda Alman

askeri bu fırsatı değerlendirerek İngiliz ve Amerikan hatlarının gerisinde kayboldu.[3]

Bununla birlikte, Reims'deki teslim anlaşmasının metni, daha önce Amerikalıların ve İngilizlerin yanı sıra Sovyetler'le de üzerinde anlaşılan genel bir Alman tesliminin lafzına tam olarak uymuyordu. SSCB temsilcisi Susloparov'un belgeyi imzalama yetkisinin olup olmadığı da tartışmalıydı. Üstelik, Sovyetler'in Batı Cephesi'nde çatışmalar neredeyse sona ermişken, Almanlara neredeyse iki gün daha Kızıl Ordu'yla savaşmaya devam etme şansı tanınması karşısında mutlu olmaması anlaşılabilir bir durumdu. Böylece Reims'de imzalanan şeyin aslında sadece Batı Cephesi'ndeki bir teslim, Müttefikler arası anlaşmaları ihlal eden bir düzenleme olduğu izlenimi doğmuştu. Havayı yumuşatmak için, Amerikalıların ve Batı Avrupalıların Avrupa'daki savaşın gerçek bitiş tarihi olarak bunu kutlamaya devam etmelerine rağmen, Reims'deki Alman tesliminin nihai teslime yönelik bir tür peşrev ve/veya tamamen askerî bir teslim olarak görülmesi için, nihai bir teslim töreni düzenlenmesine karar verildi.[4]

Almanların nihai ve genel, askerî ve siyasi teslim anlaşması 8 Mayıs 1945'te, bir başka deyişle Reims'teki Alman tesliminin usulen onaylanmasından sonraki gün Berlin'de, Mareşal Jukov'un karargâhında imzalandı. Amiral Dönitz'in emriyle hareket eden Alman tarafının imzacıları General Keitel, (Reims'de de bulunmuş olan) General von Friedeburg ve General Stumpf'tu. Jukov'un rütbesi kendi rütbesinden daha düşük olduğundan, Eisenhower'ın Alman başkentinin enkazı içinde düzenlenen törene katılmamak için çok iyi bir gerekçesi vardı. Daha düşük profilli İngiliz vekili Mareşal Tedder'i imza atması için gönderdi ve bu kuşkusuz Berlin'deki törenin üzerine Reims'dekinin lehine bir miktar gölge düşürdü.[5]

Sovyetler ve Doğu Avrupalıların büyük bir bölümü açısından, İkinci Dünya Savaşı 8 Mayıs 1945'teki törenle sona ermiş;

silahlarsa ertesi gün, 9 Mayıs'ta bırakılmıştı. Amerikalılar ve Batı Avrupalıların çoğu için "asıl olan" 7 Mayıs'ta Reims'de imzalanıp, 8 Mayıs'ta yürürlüğe giren teslim anlaşmasıydı ve bugün de hâlâ öyledir. Birinciler savaşın bitişini her zaman 9 Mayıs'ta kutlarken, ikinciler istisnasız bir şekilde 8 Mayıs'ta kutlardı. (Fakat Hollandalılar için bu tarih 5 Mayıs'tı.) Dünya tarihinin en büyük dramlarından birinin Avrupa'da bu denli kafa karıştırıcı ve hak ettiğinden uzak bir şekilde sona ermiş olması, Gabriel Kolko'nun da yazdığı gibi, Amerikalıların ve İngilizlerin kaçınılmaz Alman tesliminden kendileri için –Sovyetler'in zararına– her tür büyük ya da küçük avantajı elde etmeye çalışmalarının bir sonucuydu.[6]

Birinci Dünya Savaşı 11 Kasım 1918'deki ateşkes ile fiilen, 28 Haziran 1919'da Versailles Antlaşması'nın imzalanmasıyla da hukuken bitmişti. İkinci Dünya Savaşı ise çok sayıda teslim vakası ile sona erdi, fakat en azından Almanya açısından *à la versaillaise* [Versailles usulü] bir barış antlaşması hiçbir zaman imzalanmadı. (Zaman içinde Japonya, İtalya ve diğerleri ile barış anlaşmaları imzalanacaktı.) Bunun nedeni galiplerin –bir yanda Batılı Müttefiklerin, diğer yandaysa Sovyetler'in– Almanya'nın kaderi konusunda bir anlaşmaya varamamış olmalarıydı. Sonuç olarak savaştan birkaç yıl sonra bütün müdahil tarafların kabul edebileceği bir anlaşmanın ürünü olacak bir barış anlaşması ihtimalini neredeyse yok edecek şekilde iki Alman devleti ortaya çıktı. Böylece Almanya ile bir barış anlaşması, yani Almanya'nın doğu sınırları gibi savaşın ardından çözülmeden kalmış tüm meselelerin nihai olarak halledilmesi, ancak iki Almanya'nın yeniden birleşmesinin gerçekçi bir önermeye dönüşmesinin, yani Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından mümkün hale gelecekti. 1990 yaz ve sonbaharındaki "İki-Artı-Dört" müzakerelerini mümkün kılan bu oldu. Bu müzakerelerde bir yandan iki Alman devleti Almanya'yı yeniden birleştirmenin yollarını bulurken, diğer yandan da bu sayede İkinci Dünya Savaşı'nın dört büyük

galibi, –Birleşik Devletler, Büyük Britanya, Fransa ve Sovyetler Birliği– Almanya'nın yeniden birleşmesine dair kendi koşullarını dayattılar ve yeniden birleşen ülkenin statüsünü, hem kendi çıkarlarını hem de Polonya gibi diğer ilgili Avrupa devletlerininkileri hesaba katarak açıklığa kavuşturdular. Bu müzakerelerin sonucu, Moskova'da 12 Eylül 1990'da imzalanan ve *faute de mieux* [daha iyisi mümkün olmadığından] en azından Almanya açısından İkinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren barış anlaşması olarak görülebilecek bir akit oldu.[7]

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Güven ve Kaygı Arasında Amerika

Nazi Almanyasının çökmesinin ardından, herkes Japonya'ya karşı savaşın da çok uzun sürmeyeceğini anlamıştı. Bu yüzden Amerika'da düşünceler giderek daha fazla savaş sonrası dünyaya yöneliyordu. Gelecek üzerine kafa yoran Birleşik Devletler liderleri iyimserdi ve kendilerine çok güveniyorlardı; ama aynı zamanda kaygı duymak için bazı gerekçeleri de vardı.

Birleşik Devletler'in dünya çapındaki bu çatışmanın büyük zorluklarından diğer herhangi bir devletten çok daha iyi bir durumda çıkacağı artık gün gibi ortadaydı. "[Savaş] sona erdiğinde" diye yazar Amerikalı iktisat tarihçisi Richard B. Du Boff, "Amerika'nın düşmanları ezilmiş, müttefikleriyse iktisaden perişan bir haldeydi."[1] Almanya ve Japonya yenilmiş ve yıkıntılar içindeydi, Fransa eski *grande nation*un [büyük ulus] bir gölgesinden ibaretti, tükenmiş ve neredeyse iflas etmiş Britanya ise eski dünya gücü olma rolünü, yakın ama asimetrik bir İngiliz-Amerikan ittifakının küçük ortağı olma rolüyle değişmişti. Çok ağır kayıplar yaşamış olan Sovyetler Birliği'ne gelince, savaşın sonunda bir dünya gücü ya da Birleşik Devletler için potansiyel bir rakipmiş gibi görünmüyordu. Amerika'nın gayrisafi millî geliri SSCB'ninkinin üç, Büyük Britanya'nınkininse beş katıydı. Birleşik devletler görece az kayıp –300.000'den biraz fazla ölü ve 1 milyon yaralı– vermişti ve elinde kullanabileceği sadece olağanüstü bir askerî güç değil, aynı zamanda eşsiz bir sınai potansi-

yel de vardı. Amerika dünya üzerindeki bütün altın rezervlerinin üçte ikisinin ve bütün yatırım sermayesinin dörtte üçünün de dâhil olduğu devasa dolar ve genel olarak sermaye rezervi nedeniyle bütün dünya tarafından kıskanılıyordu.[2]

Amerika büyük galipti, en büyük dünya gücü ve gerçekten tek "süper güç" haline gelmişti. Amerikalılar kendilerini dünyanın zirvesinde bulmuşlardı ve bunun farkındaydılar. Hiç kimsenin ve hiçbir şeyin istedikleri her şeyi yapmalarını engelleyemeyeceğini bilerek geleceğe güvenle bakabilirlerdi. Birleşik Devletler'de, *Life* dergisinin yayıncısı Henry Luce'un 1941'de öngörmüş olduğu gibi, 20. yüzyılın bir "Amerikan yüzyılı" olması genel bir beklentiydi. Pek çok Amerikalıya göre insanlık kendi ülkeleri sayesinde ikiz Alman faşizmi ve Japon militarizmi tehdidinden kurtulmuştu ve şimdi her yerde özgürlük, adalet ve demokrasiye dair kendi fikirlerini yaymalarının, bir başka deyişle kendi tasavvurları uyarınca yeni bir dünya yaratmalarının istendiğini düşünüyorlardı. *Harper's Magazine*'in Amerikalı yazarı ve editörü Lewis Lapham, bu açıdan "Birleşik Devletler'in dünyayı miras aldığı" ve Amerikalıların o dönemde "Tanrı tarafından kutsandıkları"na inandıkları yorumunu yapmıştı.[3]

1945 baharında ABD'li liderler ve genel olarak Amerikan halkı endişelerden bütünüyle azade olmasa da iyimser bir haletiruhiye içindeydi. 30'ların –özünde bir aşırı üretim krizi olan– iktisadi bunalımı artık arkalarında kalmıştı. Savaş sırasında, devlet Arazi-Kiralama siparişlerinin yanı sıra Amerika'nın kendi savaş departmanından gelen siparişlerle, esas sorunu olan iktisadi talepteki zayıflığı ortadan kaldırmıştı. Ülkenin askerî harcamaları 1940 ile 1941 arasında altı kat artmış ve 1940 ile 1945 yılları arasında Amerikan devleti tanklara, uçaklara, gemilere ve başka her türlü savaş donanımına en az 185 milyar dolar harcamıştı.[4] Du Boff'un da yazdığı gibi, bu, ülkenin ekonomisine "muazzam bir itki" sağladı.[5] Askerî harcamaların –1939 ile 1944/45 arasında yaklaşık 90 milyar dolardan 200 milyar dolara

çıkan– GSMH içindeki payı 1939'daki yüzde 1,5 gibi önemsiz bir orandan, 1944/45'te kabaca yüzde 40'a ulaştı. Bu büyümeyi mümkün kılmak için, ülkenin sınai kapasitesi sayısız yeni, daha büyük, daha modern ve dolayısıyla daha da üretken fabrikalar biçiminde arttırıldı. Amerikan fabrikalarının ve diğer üretim tesislerinin toplam değeri 1939'da 40 milyar dolardan 1945'te 66 milyar dolara yükseldi. Bu şekilde Amerikan ekonomisi aslında savaş yıllarında tehlikeli bir bağımlılık içine girmiş, yani askerî devlet harcamalarına bağımlı hale gelmişti.[6]

Savaş sonrası yaşanacak yoksunluk halinin ciddi bir endişe kaynağı olması sebepsiz değildi. Savaşın sonunun görülmesiyle birlikte askerî sipariş çeşmesinin yakında kuruma ihtimali belirmişti. Tam da toplam sınai mal arzının her zamankinden yüksek seviyeye çıktığı anda, talebin çökmesi tehdidi kendini gösterdi. Kaçınılmaz olarak, sayısız fabrika kapılarını kapatmak ve işçilerini binlerce *GI*'ın eve dönüp sivil alanda iş arayacakları bir dönemde işten çıkarmak zorunda kalacaktı. Bu kaçınılmaz durumun sonunda ortaya çıkacak işsizlik, Amerikalıların satın alma gücünü zayıflatacak ve böylece zaten azalan talebi daha da düşürecekti.[7] Kolko bu çerçevede şöyle yazar:

> 1942'den başlayarak iktisadi planlamacılar arasında savaş sonrasında ortaya çıkacak geniş çaplı bir işsizlik endişesi yayıldı ve resmî ve özel kurum ve kişilerden, yetersiz savaş sonrası ticaret, hammaddelere erişim ve yatırım fırsatları tehlikesi üzerine kötümser çalışma ve konuşmalardan oluşan bir sel ortaya döküldü.[8]

O zamanlar "Jön Türk" [sisteme karşı genç] bir iktisatçı olan –ama 1970 yılında alanında Nobel Ödülü'nü kazanacak olan– Paul Samuelson, karanlık önsezileri nedeniyle tedirgin olan uzmanlardan biriydi. Çatışmaların sona ermesinin ardından "5 milyon Amerikalının işini kaybedeceğini ya da en azından hükümet kesintileri nedeniyle çalışma saatlerinde büyük bir azaltmaya gidileceğini" öngörmüştü.[9] Amerikan iktidar seçkin-

leri ve özellikle de Amerikan şirketleri için, Amerikan ekonomisinin barış koşullarına göre yeniden uyarlanması, kârlarının artmasını ve varlıklarının çoğalmasını sağlayan savaş dönemindeki patlamanın aniden sona ermesi tehlikesini taşıyordu. Barış ekonomisine geri dönüş onları yaygın işsizlikle ilgili radikal, hatta devrimci bir dönüşüm taleplerini de içeren sorunlarla karşı karşıya bırakabilirdi. Amerika "kirli 30'lardaki" Büyük Bunalım'dan bile daha sarsıcı olacak bir krize girmeye hazırmış gibi görünüyordu.[10]

Bununla birlikte, bu iç karartıcı senaryonun gerçeğe dönüşmesini engellemenin araçları vardı. Örneğin eğer Amerikan sanayisi ürünlerini bütün dünyaya pazarlayıp, böylece talepteki çöküş tehdidini ortadan kaldırmanın yollarını bulabilirse, iktisadi patlama sürdürülebilirdi. Çok etkili bir adam olan dönemin dışişleri bakan vekili Dean Acheson, 1944 Kasımında Kongre'deki bir komiteye yaptığı konuşmada, Birleşik Devletler'in "yabancı pazarlar olmadan ... tam istihdama ve refaha ulaşamayacağını" vurgulamıştı.[11] Amerika'nın siyasi ve sınai liderlerinin büyük bir bölümü bu fikri paylaşıyordu. Amerikan iktidar seçkinlerinin kimi sözcüleri çarpıcı bir biçimde, Amerika'da kapitalist sistemin korunmasının deniz aşırı ticaretin kayda değer bir şekilde genişlemesine bağlı olduğunu ilan edecek kadar ileri gitmişlerdi.[12]

1930'larda her ülke kendi sağlıksız sanayisini yüksek tarifeler ve diğer korumacı önlemlerle korumaya çalışmıştı. Bunun en iyi örneklerinden biri, daha önce bahsi geçen Britanya'nın emperyal tercih tarifeleriydi. Fakat, 1930 tarihli *Hawley-Smoot Yasası* ile Birleşik Devletler kendi tarifelerini bizzat en az yüzde 50 arttırmıştı.[13] Eğer savaşın ardından bu tür uygulamaların ortadan kaldırılması mümkün olur ve bunun yerine serbest ticaret ilkesi genel kabul görürse, Amerikan sanayisi bütün dünyada olağanüstü iş yapabilirdi. Bunun nedenlerinden biri, Birleşik Devletler sanayisinin ölçek ekonomisiyle ilgili büyük rekabetçi avantajlardan faydalanıyor olmasıydı. Bunun yanı sıra, savaşın

gerektirdiği modernleşme ve akılcılaşma Amerikan sanayisini son derece verimli ve dolayısıyla rekabetçi kılmıştı.

19. yüzyılda Britanya İmparatorluğu etkin bir şekilde serbest ticaret ilkesinin propagandasını yapmıştı; çünkü en kuvvetli sınai güç olarak bu ilkenin hayata geçirilmesinden faydalanacaktı. Bir yüzyıl sonra, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, başta dışişleri bakanı Cordell Hull olmak üzere, Amerikan hükümetinin evrensel serbest ticaretin amentüsünü şevkle vaaz etmesinin nedeni tam da buydu. Serbest ticaret Amerikalılar tarafından dünyayı kırıp geçiren bütün iktisadi ve hatta siyasi kötülüklere bir çare olarak sunuldu. Biraz basit bir biçimde serbest ticaret ülkeler arasında barışla eşitlenirken, korumacılık çatışma, kriz ve savaşla ilişkilendirildi.[14]

Amerikalılar serbest ticarete dayanan yeni bir iktisadi dünya düzeninin temellerini atmak için savaşın sona ermesini beklemediler. Büyük Britanya'ya yönelik Arazi-Kiralama yardımı Britanya İmparatorluğu'nun kapalı ekonomisini uzun vadede Amerikan sanayisinin ihraç malları için bir pazar olarak açmayı hedefleyen bazı şartlara bağlanmıştı. Benzer beklentiler Sovyetler Birliği ile yapılan Arazi-Kiralama anlaşmalarında da yer aldı. Britanya gibi savaş sırasında kendilerini rahatsız bir iktisadi pozisyonda bulan ve bu nedenle Amerikan yardımına bağımlı hale gelen pek çok başka ülke de, müstakbel iktisadi dünya düzeninin kurallarını kabul etmeye ikna edildi.[15] Tarihçi Howard Zinn şöyle yazar:

> Muharebe ve bombardıman manşetlerinin ardında Amerikalı diplomatlar ve iş adamları sessizce, savaş sona erdiğinde Amerika'nın iktisadi gücünün rakipsiz olacağından emin olmak için çok çalıştılar. ... Eşit erişime dayanan Açık Kapı politikası Asya'dan Avrupa'ya genişletilecekti. ...[16]

Açık kapı ilkesi –bütün kapıları Amerikan mallarına ve Amerikan yatırım sermayesine açacak yeni bir serbest ticaret politikası– 1944 yazında New Hampshire'daki Bretton Woods'da

düzenlenen en az kırk dört ülkeden temsilcinin katıldığı bir konferansta onaylandı. Bu konferans ile, başta Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası olmak üzere, yeni iktisadi politikanın ilkelerini hayata geçirecek kurumsal mekanizmalar, her zaman Birleşik Devletler tarafından kontrol edilen ve edilmeyi de sürdüren sözde uluslararası örgütler yaratıldı.[17] Çok benzer iktisadi ve siyasi sebeplerle, Amerikan hükümeti hararetli bir biçimde Birleşmiş Milletler'in (BM) kurulması için çalıştı ve bu uluslararası örgütün merkezinin New York'ta açılmasını sağladı; ama bu elinizdeki çalışmanın sınırlarını aşan bir hikâyedir.[18]

Washington Amerika tarafından kurtarılan ülkelerden serbest ticaret ve Amerikan yatırım sermayesi için açık kapı konularında kadirşinas bir işbirliği bekliyordu. Amerikalıların kurtarmış olduğu ülkelerde sadece açık kapı politikasını savunan hükümetlerin iktidara gelmesini sağladıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Amerikalılar, buna ek olarak, Avrupa'daki diğer ülkelerde yani Almanya ve Doğu Avrupa ülkelerinde de, savaşın ardından Birleşik Devletler'in çok yüksek bir pay almayı beklediği türde liberal iktisadi politikalara yönelik olumlu bir tavır sergileyecek hükümetlerin iktidara gelmesini ümit ediyorlardı. Her şeyden önce, mağlup Alman ulusunun yeniden inşası eşsiz iş fırsatları yaratmayı vaat ediyordu ve Amerikan sanayisi Ren ve Oder arasında yaşanacak altına hücumdan çok büyük kârlar elde etmek konusunda kararlıydı. 19. yüzyılda, Vahşi Batı ile olan sınırı Amerika için iktisadi ve toplumsal bir dinamo vazifesi görmüştü; İkinci Dünya Savaşı'nın ardından takdiri ilahi, başta Almanya olmak üzere Avrupa'da yeni bir doğu sınırı, Amerika'ya sınırsız iktisadi fırsatlar sağlayacak bir sınır yaratıyormuş gibi gözüküyordu.[19]

SSCB'nin yeniden inşası sayesinde de harika iş fırsatlarının ortaya çıkması mümkündü. Bu zorlu göreve Amerika'nın katılması hâlâ mümkün gözüküyordu ve "Rusya ile geniş ölçekli kârlı bir ticaret ihtimali" pek çok Amerikan sanayi devinin dudaklarını ya-

lamasına neden oluyordu. Bu, kısa bir süre öncesine kadar Sovyet sistemine karşı duyduğu nefreti gizlemeye gerek görmeyenler için de geçerliydi. Sovyetler Birliği'ne yapılacak yıllık ihracatın değerinin 1 ile 2 milyar dolar arasında olacağı tahmin ediliyordu.[20]

Amerika'nın liderleri dünyayı sadece Amerikan ihraç mallarına değil, aynı zamanda buna eşlik edecek, bayrağında bireysel özgürlük, demokrasi, serbest teşebbüs ve serbest ticaret yazan Amerikan dünya görüşüne de açmaya kararlıydılar. Bu Amerika'nın yeni iktisadi düzenini Avrupa'ya ve yeryüzündeki her yere, özellikle de Birleşik Devletler'in kendisine getirmek için kullandığı bir ideolojiydi. Bazı insanların, örneğin Amerika'nın çiğ kapitalist sisteminden köklü bir şekilde farklı iktisadi ve toplumsal bir "yeni anlaşma" hayali kuran Avrupa'daki direniş savaşçılarının farklı fikirlere sahip olmasını ABD'li liderlerin aklı almıyordu. Fransa'daki bazı şirketlerin ve sanayi sektörlerinin kamulaştırılmasını talep eden ve dolayısıyla serbest teşebbüs ilkelerine saldıran Direniş Bildirisi'nde yer alanlara benzer radikal, ilerici sosyo-ekonomik programlara en ufak bir müsamahaları yoktu. Avrupalı sosyalistlerin veya sosyal-demokratların daha ılımlı ama az ya da çok solcu fikirlerinden de aynı ölçüde hazzetmiyorlardı. Bununla birlikte, Amerikalıların en nefret ettiği düşman komünizmdi. Çünkü komünizm, kapitalizmi topyekûn reddeden ve dahası taraftarlarının 1917'den bu yana Sovyetler Birliği'nde tamamen farklı bir sosyo-ekonomik sistem inşa etmekle meşgul oldukları ve dolayısıyla kapitalizmin karşısına alternatif bir sistemin istenmeyen rekabetini çıkardıkları devrimci bir ideolojiydi.

20'lerde ve 30'larda Amerika'nın siyasi ve sınai seçkinleri anti-komünistlerdi ve bu nedenle faşizme yakınlık duymuşlardı. Fakat Pearl Harbor'ın ardından faşistler Amerika'nın düşmanı haline gelirken, Sovyetler Birliği savaşın cilveleri sayesinde Sam Amca'nın müttefikine dönüşmüştü. Savaş sırasında eskiden ışıl ışıl yanan anti-komünizm ışığının sönükleşmesinin tek

nedeni buydu. Yine de, Amerika'nın dinî, siyasi ve aynı zamanda askerî liderlerinin büyük bir bölümü komünizmin gerçek düşman olduğunu düşünmeye devam etti. Örneğin Katolik gazeteciler Pearl Harbor'ın ardından bile, Vatikan tarafından tasvip edilen faşizmi "tanrısız" komünizme tercih eden savaş öncesi Ortodoksiye bağlı kalma eğiliminde oldular. Pek çok önde gelen Amerikalı, Birleşik Devletler'in "yanlış düşmanla" savaşa girdiğine herkesin önünde hayıflanmış ve Senatör Taft yüksek sesle, "Komünizmin elde edeceği bir zaferin Birleşik Devletler için faşizmin zaferinden çok daha tehlikeli olacağı" konusunda uyarıda bulunmuştu.[21] Amerika'nın savaşçı elitlerinin eğitildiği West Point askerî akademisinde, bir avuç general açık sözlülükle Amerika'nın savaşta yanlış tarafta yer alarak hata yaptığından şikâyet etmişti; bu hatanın suçu doğrudan, tam da Hitler'in kullandığına benzer küçümser bir şekilde, "Yahudi Franklin D. Rosenfeld" diye bahsedilen Başkan Roosevelt'in omuzlarına yüklenmişti. Generallerin vardığı sonuç, "Hitler'le değil, komünistlerle savaşıyor olmamız gerek" idi.[22]

Bütün bunlar fiiliyatta savaş sırasında da gerçek ya da hayali komünistlerin Amerikalı yetkililer tarafından sistematik olarak taciz edilmeleri anlamına geldi. Komünist avı uzunca bir süredir J. Edgar Hoover'ın FBI'ının uzmanlık alanı olmaya devam ediyordu; ama savaş sırasında FBI bu açıdan Kongre'ye bağlı anti-faşist bir komite olması gereken *House Un-American Activities Committee*'nin (HUAC) giderek artan rekabetiyle karşılaştı. Amerikalı bilim insanı Noah Isenberg, FBI ve HUAC'ın özellikle "ırksal olduğu kadar siyasi gerekçelerle de" Nazi diktatörlüğünden kaçan ve Birleşik Devletler'e yerleşen, Thomas ve Heinrich Mann, Erich Maria Remarque ve Bertolt Brecht gibi Almanları hedef almış olmasının "[Birleşik Devletler] tarihinin büyük ironilerinden biri" olduğunu belirtir. Isenberg "ulusun yabancı komünizm sızmasına karşı kendinden menkul koruyucusu" J. Edgar Hoover'ın federal ajanlarının bu Alman

mültecileri, Nazi ajanı olduklarından şüphelenildiği için değil, yetkililere göre fazla solcu siyasi temayüllere sahip oldukları için gözetlediklerini ve onları sık sık taciz ettiklerini yazar.[23]

Studs Terkel, İkinci Dünya Savaşı'na ilişkin ünlü sözlü tarih çalışması *The Good War*'da, Amerikalı liderler için, SSCB ile savaş sırasında kurulan ittifakın hiçbir zaman "içten" olmadığını belirten bir Amerikan Kızıl Haçı üyesinden alıntı yapar.[24] Bu son derece savunulabilir bir ifadeydi. Amerikan iktidar seçkinleri için Nazi Almanyasına yönelik savaş gerçekten de, derin anti-komünist düşüncelerini ve planlarını geçici bir süreliğine kesintiye uğratan ama onları "yanlış düşmana" karşı verilen savaş sona erer ermez bu düşünce ve planlarına yeniden odaklanmaktan alıkoymayacak bir anomaliden, planlanmamış, istenmeyen ve beklenmeyen bir perde arasından ibaretti. İtalyan tarihçi Filippo Gaja'nın belirttiği gibi:

> Odak noktası Bolşevizme ve dünyanın sosyalist bir çizgide dönüşmesine karşı mücadele olmaya devam etti. Bu anlamda, İkinci Dünya Savaşı ikincil önemde bir fenomen, çok daha geniş bir projenin, yani planlanan Bolşevizmin yıkılmasının içinde salt bir arasözdü.[25]

O halde, faşizmin Avrupa'da 1945 baharında yenilmesiyle, Amerika'da anti-komünizmin canlanması için gerekli koşullar yaratılmıştı. Artık komünizmden çok daha fazla nefret ediliyordu; çünkü Amerikan ideolojisinin rakibi ve demokrasinin, bireysel özgürlüklerin, özel mülkiyetin ve özellikle Amerikan sanayisi ile Amerikan iktidar seçkinlerinin büyük umutlar bağladığı uluslararası serbest ticaretin düşmanı olarak bir tek o kalmıştı. Amerika'nın himayesinde İkinci Dünya Savaşı'nın küllerinden doğacak cesur yeni dünyada, 1945'in sıfır noktası olacağı Amerikan Yüzyılı'nda, komünizme yer yoktu.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Nükleer Diplomasi ve Soğuk Savaş'ın Başlangıcı

Almanların 1945 Mayısının başlarında teslim olmalarıyla birlikte Avrupa'daki savaş sona ermişti. Galip devletler, Büyük Üçlü, artık Avrupa'nın savaş sonrasında yeniden organizasyonu gibi karmaşık ve hassas bir sorunla karşı karşıyaydılar. Batı Avrupa'da Amerikalılar ve İngilizler, bir yıl kadar önce zaten yeni bir düzen yaratmışlardı; Stalin de bu düzenlemeyi kabul etmişti. Öte yandan Doğu Avrupa'da Sovyet lideri açık bir biçimde Kızıl Ordu'nun varlığı sayesinde avantajlı konumdaydı. Yine de, o dönemde Batılı Müttefikler hâlâ Avrupa'nın bu kesiminin yeniden organizasyonunda da bir ölçüde söz sahibi olabileceklerini ümit ediyorlardı. Stalin burada komünistlerin ve sempatizanlarının lehine, haklı ya da haksız bir şekilde anti-Sovyet ve anti-komünist olduğundan kuşkulanılan bütün unsurlarınsa aleyhine olacak tedbirler almıştı; ama hâlâ her şey mümkündü.[1] Üstelik, Doğu Avrupa açısından Batılı yabancılar Yalta'da ve Churchill'in nüfuz alanları formülünde kararlaştırılanlar gibi daha önceki düzenlemeler sayesinde, tabiri caizse bir ayakları kapıda bekliyorlardı. Almanya'ya gelince; Batılı Müttefikler aslında Kremlin'deki meslektaşlarına karşı hafif bir üstünlüğe sahipti; çünkü Yalta'da onaylanan daha önceki anlaşmaların sonucunda, Amerikalılar ve İngilizler birlikte Berlin'deki taşınmaz

mallardan aslan payını almanın yanı sıra, Almanya'nın daha büyük ve çok daha önemli bir kısmını işgal etmişlerdi.

Batı Avrupa'da her şey çoktan çözüme bağlanmıştı, ama Doğa Avrupa ve Almanya'da her şey mümkün görünmeye devam ediyordu. Almanya'nın uzun süre işgal bölgelerine ayrılmış şekilde kalması ve Doğu Avrupa'nın yarım asır boyunca Sovyetler'in demir pençesinden ayrılmayacak olması kaçınılmaz değildi. Daha sonra tüm bu nahoşlukla ilgili suçlamaların büyük bir bölümünün hedefi haline gelecek olan Stalin, aslında Almanya ve Doğu Avrupa açısından uyumlu davranmak için haklı gerekçelere sahipti. İngilizlere ve Amerikalılara karşı dile getirilecek mantık dışı taleplerin ya da aksi davranışların büyük riskler taşıdığının farkındaydı. Dresden'in açık bir şekilde göstermiş olduğu gibi, bu tür bir hareket tarzı Sovyetler Birliği açısından yıkıcı olabilirdi. Bunun yanı sıra Stalin Japonya'ya savaş ilan etme konusunda verdiği sözle birlikte iyi niyet ve işbirliğinin, insanüstü bir görev olacağı neredeyse kesin olan Sovyetler Birliği'nin yeniden inşasına Amerikan yardımı biçiminde zengin meyveler vermesini ümit ediyordu.

Bir yandan korku, bir yandan da ümitle hareket eden Stalin, Amerikalılarla ve İngilizlerle işbirliği yapmaya hazırdı; ama aynı zamanda tabii ki galiplerin hak ettiğini düşündüğü menfaatlerden bazılarını elde etme beklentisi içindeydi. Örneğin bazı toprak kazanımlarını (ya da Sovyetler Birliği'nin veya selefi Çarlık Rusyasının daha önceki toprak kayıplarının telafisini); Almanya'dan gelecek kayda değer tazminatları, komşu ülkelerde Sovyet karşıtı rejimlere müsamaha göstermeme hakkının tanınmasını ve özellikle SSCB'de sosyalist bir toplum inşasına devam etme fırsatını dört gözle bekliyordu. Amerikalı ve İngiliz ortakları hiçbir zaman Stalin'e bu beklentileri mantıksız bulduklarını belirtmemişlerdi. Bilakis, bu Sovyet taleplerinin meşruluğu ister örtük isterse açık bir şekilde olsun, Tahran'da, Yalta'da ve başka yerlerde tekrar tekrar tanınmıştı.

Stalin'le konuşmak mümkündü; ama bu tür bir diyalog aynı zamanda sabır ve Sovyetler'in bakış açısının anlaşılmasını gerektiriyordu ve Sovyetler Birliği'nin toplantı masasından elleri boş kalkmaya hazır olmadığı bilgisiyle sürdürülmeliydi. Fakat Truman'ın bu tür bir diyaloğa girmeye hiç niyeti yoktu. Sovyetler'in en temel beklentilerine bile anlayış göstermiyor ve Sovyetler Birliği'nin fedakârlıklarının karşılığında tazminat alabileceği ve böylece komünist bir toplum kurma projesi üzerinde çalışmaya devam etmesine imkân sağlanabileceği düşüncesinden nefret ediyordu. Çok sayıda başka Amerikalı lider gibi başkan da Sovyetler'i karşılığını vermeden Almanya ve Doğu Avrupa'dan atmanın gerçekten mümkün olabileceğini; hatta bir şekilde dünyanın her yerinde ve hatta Birleşik Devletler'de bile Kızıllar ve diğer radikallerle devrimciler için bir ilham kaynağı olmaya devam eden komünist deneye bir son verilebileceğini umut ediyordu.[2]

Churchill gibi Truman da, Stalin'e karşı izlenecek sert çizginin "sopasının", yumuşak çizginin "havucundan" çok daha fazla şey vaat ettiğini düşünüyordu. Bunun büyük oranda Batılı Müttefiklerin Almanya'daki askerî durumlarının 1945 yılının Mart ve Nisan aylarında kaydettiği çarpıcı gelişmeden kaynaklandığını görmüştük. Fakat, yeni Amerikan başkanının yakında Stalin'le arasındaki iskambil oyunda kullanmayı ümit edebileceği potansiyel olağanüstü kozun yanında bunun yalnızca önemsiz bir avantaj olduğu ortaya çıkacaktı. 25 Nisan 1945 günü Truman'a gizli Manhattan Projesi ya da atom bombasına kod dilinde verilen isimle S-1 hakkında bilgi verildi. Amerikalı bilim insanları yıllardır bu güçlü yeni silah üzerinde çalışıyordu; neredeyse hazırdı, yakında test edilecek ve kısa bir süre sonra da kullanıma hazır hale gelecekti. Atom bombası Amerikan siyasetinin 1945 baharında Avrupa'da ve aynı zamanda Uzakdoğu'da izlemeye başladığı güzergâhta çok önemli rol oynayacaktı. Truman ve danışmanları ünlü Amerikalı tarihçi

William Appleman Williams'ın "her şeye kadir olma vizyonu" adını verdiği şeyin büyüsüne kapılmışlardı. Atom bombasının Sovyetler Birliği'ne kendi isteklerini dayatmalarını sağlayacağına bütünüyle ikna olmuş durumdaydılar.[3] Truman bizzat, atom bombasının "Kremlin'deki oğlanların" kafalarının üstünde savuracağı "bir çekiç" olduğunu söylemişti.[4]

Atom bombasına sahip olmak sert çizgi taraftarlarına daha önceden akıllara gelmeyecek ve son derece olumlu pek çok bakış açısı kazandıracakmış gibi görünüyordu. Bomba sayesinde artık eski anlaşmalara rağmen Stalin'i, Kızıl Ordu'yu Almanya'dan çekmeye zorlamak ve bu ülkenin savaş sonrası meseleleri hakkında ona söz hakkı tanımamak mümkün olabilecekti. Aynı zamanda Polonya'da ve Doğu Avrupa'daki başka ülkelerde Batı yanlısı ve Sovyet karşıtı rejimlerin kurulması ve Stalin'in buralarda nüfuz sahibi olmasının engellenmesi de hayata geçirilebilir bir öneri gibi gözüküyordu. Sovyetler Birliği'nin bile Amerika'nın siyasi ve iktisadi nüfuzunun yanı sıra Amerikan yatırım sermayesine açılabilmesi ve bu komünist sapkının böylece evrensel kapitalist kilisenin bağrına döndürülmesi düşünülebilir hale gelmişti. Alman tarihçi Jost Dülffer, Turman'ın, nükleer bomba tekelinin "Birleşik Devletler'in yeni bir dünya düzenine dair fikirlerinin hayata geçirilmesi için anahtar" olacağına inandığına ilişkin "kanıtlar bulunduğunu" yazar.[5]

Roosevelt'in narin ve genellikle zor yumuşak çizgi politikasına kıyasla sert çizgi politikası –yani nükleer bombanın sunduğu her şeye kadir sopa politikası– basit, etkili ve dolayısıyla son derece çekici gözüküyordu. Hayatta kalsaydı, Roosevelt de muhtemelen bu yolu tercih ederdi. Halefi Truman'ın ise havuç tarzı yaklaşımla hiçbir tecrübesi yoktu. Missouri'den gelen bu basit adam için, yeni sert çizginin basitliği ve potansiyeli büsbütün karşı konulmazdı. Amerikalı revizyonist tarihçi Gar Alperovitz tarafından son derece etkileyici bir şekilde açıklığa kavuşturulan atom diplomasisi işte böyle ortaya çıktı.

Atom bombası tekelinin Amerika'nın kendi isteklerini SSCB'ye dayatmasına izin vermesi bekleniyordu. Bununla birlikte Almanlar 1945 Mayısında teslim olduğunda bomba henüz hazır değildi; ama Truman daha fazla beklemek zorunda kalmayacağını biliyordu. Bu yüzden Churchill'in Almanya ve Doğu Avrupa'nın kaderini Stalin'le mümkün olduğunca çabuk, "demokrasi ordularının erimesinden," yani Amerikan birliklerinin Avrupa'dan çekilmesinden önce tartışma tavsiyesine kulak asmadı. Sonunda Truman Büyük Üçlü'nün Berlin'de bir zirvede bir araya gelmesini kabul etti, ama bu bombanın hazır olmasının beklendiği yazdan önce olmayacaktı.

17 Temmuz ile 2 Ağustos 1945 tarihleri arasında devam eden Potsdam Konferansı'nda, Truman uzun süredir beklediği atom bombasının 16 Temmuz'da Alamogordo, New Mexico'da başarıyla denendiğine ilişkin mesajı aldı. Amerikan başkanı artık hamlesini yapma zamanının geldiğini düşündü. Artık Stalin'e teklif sunma zahmetine girmeyecek, bunun yerine her tür talepte bulunacaktı. Aynı zamanda Yalta'dakiler gibi daha önceki anlaşmalara dayananlar da dâhil olmak üzere, Sovyet tarafından gelen bütün teklifleri, örneğin Alman tazminat ödemeleriyle ilgili olanları elinin tersiyle geri çevirecekti. Fakat Stalin, Truman kulağına Amerika'nın inanılmaz derecede güçlü yeni bir silaha sahip olduğunu fısıldayarak gözünü korkutmaya çalıştığında bile, beklendiği gibi boyun eğmeye yanaşmadı. Manhattan Projesi hakkında casusları tarafından çoktan bilgilendirilmiş olan anlaşılması güç Sovyet lideri, soğuk bir sessizlikle Truman'ı dinledi. Truman ancak atom bombasının kullanıldığı gerçek bir gösterinin Sovyetler'i boyun eğmeye ikna edebileceği sonucuna vardı. Sonuç olarak Potsdam'da önemli konular hakkında hiçbir genel anlaşmaya varılamadı.[6]

Bu esnada, Japonlar Uzakdoğu'da durumları bütünüyle ümitsiz olsa da çarpışmaya devam ediyordu. Aslında teslim olmaya hazırlardı, ama Amerikalıların talep ettiği gibi koşulsuz bir şe-

kilde değil. Koşulsuz bir teslim Japonların aklına en büyük aşağılanmayı, yani İmparator Hirohito'nun tahttan indirilip muhtemelen savaş suçlarıyla itham edilmesini getiriyordu. Amerikalı liderler bunun farkındaydı ve bazıları, örneğin Donanma Bakanı James Forrestal, Alperovitz'in yazdığı gibi, "Japonlara 'koşulsuz teslimin' İmparator'un tahttan indirilmesi anlamına gelmeyeceği konusunda güvence veren bir açıklamanın muhtemelen savaşa son vereceğine" inanıyordu. Hirohito için dokunulmazlık taleplerine rağmen Japonların teslim olmasını sağlamak gerçekten de mümkün olabilmeliydi. Üç ay önce Reims'de gerçekleşen, gördüğümüz gibi tamamen koşulsuz olmayan Alman teslimi örneği vardı. Üstelik Tokyo'nun şartı esasa dair olmaktan uzaktı: Daha sonra Japonlar koşulsuz teslim olmak zorunda kaldıklarında, Amerikalılar Hirohito'ya herhangi bir suçlama yöneltme zahmetine hiçbir zaman girmeyecek ve Hirohito, Washington sayesinde on yıllar boyunca Japon imparatoru olarak tahtta oturmayı sürdürebilecekti.[7]

Japonlar neden teslim olma tekliflerine bir şart ekleme lüksünü kaldırabileceklerini düşünmüşlerdi? Bunun sebebi Çin ordularının ana gövdesinin bozulmadan duruyor olmasıydı. Bu orduyu Japonya'yı savunmak için kullanabileceklerini ve bu yüzden herkesin kaçınılmaz olduğunu kabul ettiği nihai zafer için Amerikalılara yüksek bir bedel çıkarabileceklerini düşünmüşlerdi. Fakat bu plan ancak Sovyetler Birliği'nin Japon kuvvetlerini Çin anakarasına saplanıp kalmasına neden olacak şekilde Uzakdoğu'daki savaşa dâhil olmaması halinde işleyebilirdi. Bir başka deyişle Sovyetler'in tarafsızlığı Tokyo'ya küçük de olsa bir ümit bırakıyordu. Bu elbette zafer kazanmaya değil, Birleşik Devletler'le müzakere yürütme ve bir şekilde daha iyi şartlarda teslim olma ihtimaline dair bir ümitti. Bir ölçüde Japonlarla savaş SSCB henüz dâhil olmadığı için uzamıştı. Fakat 1943 yılında Tahran'da, Stalin Almanya'nın teslim olmasının ardından üç ay içinde Japonya'ya savaş ilan edeceğine söz vermiş ve bu sözünü

17 Temmuz 1945 gibi yakın bir tarihte Potsdam'da tekrarlamıştı. Sonuç olarak Washington Sovyetler'in Ağustos ortalarında Japonya'ya saldıracağına güveniyordu. Amerikalılar bu nedenle Japonların durumunun ümitsiz olduğunun gayet farkındaydı. Truman, Uzakdoğu'daki savaşa beklenen Sovyet dahlinden söz ederken günlüğüne, "bu olduğunda Japonların işi bitecek" diye yazmıştı.[8] Bunun yanı sıra, Amerikan donanması Washington'a Japonların bir Amerikan işgaline karşı ordularını anayurtlarını savunmak üzere Çin'den taşımalarını engelleyebileceği konusunda güvence vermişti. Son olarak, Amerikalıların Japonya'yı işgal etmesinin gerekli olup olmayacağı tartışmalıydı; zira güçlü Birleşik Devletler Donanması bu ada ulusunu ablukaya alabilir ve böylece onu teslim olmak ya da açlıktan ölmek seçeneğiyle karşı karşıya bırakabilirdi.

Bu nedenle Japonya'ya karşı savaşı daha fazla fedakârlıkta bulunmadan sona erdirmek için Truman'ın önünde bir dizi hayli çekici seçenek vardı. İmparatorlarının dokunulmazlığıyla ilgili önemsiz Japon şartını kabul edebileceği gibi, Kızıl Ordu'nun Çin'de Japonlara saldırmasını da bekleyebilir ve böylece Tokyo'yu koşulsuz bir teslimi kabul etmeye zorlayabilir ya da Tokyo'yu er ya da geç barış için yalvarmak zorunda bırakacak bir deniz ablukası yoluyla Japonları açlığa mahkûm edebilirdi.[9] Fakat Truman ve danışmanları bu seçeneklerden hiçbirini tercih etmedi, bunun yerine Japonları atom bombasıyla yıkmaya karar verdi. Çoğu sivillerden oluşan yüzbinlerce insanın hayatına mal olacak bu vahim karar, Amerikalılara hatırı sayılır avantajlar sundu. İlk olarak, bomba hâlâ Tokyo'yu Sovyetler'in Asya'daki savaşa dâhil olmasından önce teslim olmaya ikna edebilirdi. Bu durumda Moskova'nın savaş sonrası Japonya, Japonya'nın işgal ettiği (Kore ve Mançurya gibi) topraklar ve genel olarak Uzakdoğu ve Pasifik bölgesi ile ilgili alınacak kararlar hakkında söz sahibi olmasına izin vermek gerekmeyecekti. Birleşik Devletler dünyanın bu kısmı üzerinde tam bir hegemonyaya sa-

hip olacaktı ki bunun Washington'ın Japonya ile olan savaşının dile getirilmese de gerçek amacı olduğu söylenebilir.

Bu nokta daha yakından ele alınmayı hak etmektedir. Amerikalılar açısından, Uzakdoğu'daki savaşa Sovyetler'in dâhil olması, Sovyetler'in, Birleşik Devletler'in Avrupa'daki savaşa görece geç katılmasıyla elde ettiğiyle aynı avantajları elde etmesi tehlikesini taşıyordu. Yani Sovyetler galiplerin yuvarlak masasında, kendi iradesini mağlup düşmanlarına dayatacak, sınırları yeniden çizecek, savaş sonrasındaki sosyo-ekonomik ve siyasi yapılara karar verecek ve böylece kendisine muazzam faydalar ve prestij sağlayacak bir yer elde edebilirdi. Fakat Washington hiçbir surette Sovyetler Birliği'nin bu tür bir söz hakkına sahip olmasını istemiyordu. Amerikalılar dünyanın bu kısmındaki en büyük emperyalist rakiplerini bertaraf etmişlerdi. Yeni bir potansiyel rakibin, üstelik nefret ettikleri komünist ideolojisi pek çok Asya ülkesinde tehlikeli bir şekilde etkili olabilecek bir rakibin yükünü sırtlama fikrinden hoşlanmıyorlardı.

Amerikalı liderler, Japonların Çin'e yönelik tecavüzlerinin, Büyük Britanya, Fransa ve Hollanda gibi geleneksel sömürgeci güçlerin küçük düşmesinin ve Japonya karşısındaki kendi zaferlerinin ardından, dünyanın bu bölümündeki mutlak hegemonya hayallerini hayata geçirmek içinde sadece –görünüşte salt bir formalite olan– SSCB'yi Uzakdoğu'da saf dışı etmenin yeteceğine inanıyorlardı. Savaşın ardından Sovyetler'in Kuzey Kore'de bir ölçüde nüfuz sahibi olmayı başarması ve Çin'in Mao'nun komünistlerine kaybedilmesi nedeniyle uğradıkları hayal kırıklığı ve hüsran çok büyüktü. Eskiden Fransız Çinhindi olarak bilinen Vietnam'da Ho Chi Minh liderliğindeki popüler bir bağımsızlık hareketinin, Birleşik Devletler'in büyük Asya tutkularıyla uyuşmayan planlara sahip olması işleri daha da kötüleştirdi. Bu nedenle, ABD'nin Kore ve Vietnam'da savaşa girmesinde ve az kalsın "Kızıl Çin" ile silahlı bir çatışma yaşamasında şaşılacak bir şey yoktu.

Fakat atom bombası sayesinde Washington'ın Uzakdoğu'da kendi başına, yani davetsiz Sovyet misafiri tarafından partisi berbat edilmeden iş görmeyi ümit edebildiği 1945 yazına dönelim. Atom bombası Amerikalı liderlere başka bir önemli avantaj daha sunuyor gibi gözüküyordu. Truman'ın Potsdam tecrübesi onu sadece bu yeni silahın gerçekten kullanılması sayesinde Stalin'in boyun eğebileceğine ikna etmişti. Japonya'daki nükleer bir patlama bu nedenle Kremlin için yeni, Dresden'dekinin yanında bir göz kırpması gibi kalacağı bir uyarı hizmeti de görebilirdi.[10]

Truman'ın Japonya'ya diz çöktürmek için atom bombası kullanmasına gerek yoktu. Savaş sonrasındaki Birleşik Devletler Stratejik Bombardıman Araştırması'nın kesin bir şekilde göstereceği gibi, "31 Aralık 1945'ten önce, atom bombası kullanılmasa, Rusya savaşa girmese ve herhangi bir işgal planlanmasa ya da düşünülmese bile Japonya teslim olacaktı."[11] Fakat Truman'ın bombayı kullanmak istemesinin nedenleri vardı. Nükleer bomba Amerikalıların Tokyo'yu şartsız teslim olmaya zorlamasını, Sovyetler'i Uzakdoğu'dan uzak tutmasını ve son olarak Sovyet liderlerini terörize edip Washington'ın Avrupa'daki meseleler hakkında Kremlin'e kendi isteklerini dayatmasını sağladı. Hiroşima ve Nagazaki bu nedenlerle yok edildi.[12] Pek çok Amerikalı tarihçi bunun gayet farkındadır. Sean Dennis Cashman şöyle yazar:

> Zaman geçtikçe, pek çok tarihçi bombanın siyasi nedenlerle de kullanıldığı sonucuna vardı. ... Vannevar Bush [Birleşik Devletler Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Kurumu başkanı] bombanın "aynı zamanda tam vaktinde atıldığını, böylece savaşın sonunda Rusya'ya herhangi bir taviz verme zorunluluğunun kalmadığını" belirtmişti. [Truman'ın] Dışişleri Bakanı F. Byrnes hiçbir zaman bombanın [Sovyetler'i] Avrupa'da daha uysal kılmak amacıyla Amerika'nın gücünü Sovyetler Birliği'ne göstermek için kullanıldığına yönelik ifadesini reddetmedi.[13]

Bununla birlikte Truman, ikiyüzlü bir şekilde, o dönemde atılan iki nükleer bombanın amacının "çocukları eve getirmek", yani Amerikan tarafında daha büyük can kaybı yaşanmadan önce savaşı hızlıca bitirmek olduğunu beyan etmişti. Bu açıklama Amerikan basınında sorgulanmadan yayınlandı ve Amerikalı tarihçilerin büyük bir kısmı tarafından şevkle savunulan ve bugüne kadar yaygın bir şekilde inanılmayı sürdüren bir söylenceye dönüştürüldü.[14]

Atom bombası SSCB'nin Uzakdoğu'ya müdahil olma şansını yakalamasından önce tam zamanında kullanılmaya hazır hale geldi. Yine de Hiroşima'nın 6 Ağustos 1945'te nükleer silahla haritadan silinmesinde, Sovyetler'in Japonya'ya karşı savaşa girmesini engellemek açısından çok geç kalınmıştı. Bu Truman'ın hassas senaryosunu en azından kısmen bozdu. Hiroşima'da yaşanan korkunç yıkıma rağmen Tokyo SSCB'nin Japonya'ya savaş ilan ettiği 8 Ağustos 1945'te –Almanların Berlin'deki tesliminden tam üç ay sonra– henüz teslim olmamıştı. Ertesi gün Kızıl Ordu Kuzey Çin'deki Mançurya bölgesinde konuşlanmış olan Japon birliklerine saldırdı. Washington'ın Sovyetler'in Japonya'ya karşı savaşa katılmasını talep etmesinin üzerinden çok zaman geçmemişti, ama 1945 yazında müdahale gerçekleşmek üzereyken Truman ve danışmanları Stalin'in sözünü tutacağı gerçeği karşısında memnun olmaktan uzaktılar. Şimdi SSCB'nin müdahalesinin vereceği zararı azaltmak için savaşı mümkün olduğunca hızlı sona erdirmek hayati bir önem kazanmıştı.

Tokyo Hiroşima'nın bombalanmasına beklendiği gibi koşulsuz teslim olarak hemen tepki vermedi. Görünen o ki, Japon hükümeti başlangıçta Hiroşima'da ne olup bittiğini anlamamıştı; çünkü pek çok konvansiyonel bombardıman saldırı da aynı derecede korkunç sonuçlara yol açmıştı. Örneğin 9-10 Mart 1945 tarihlerinde Japon başkentine binlerce bombardıman uçağı tarafından düzenlenen saldırı Hiroşima'dan daha fazla kurbanla

sonuçlanmıştı. Japon yetkililer zarara tek bir uçakla atılan tek bir bombanın yol açtığını hemen idrak edemedi. Amerikalılar tarafından arzu edilen koşulsuz teslimin gerçekleşmesi için biraz vakit geçmesinin nedeni buydu. Sonuç olarak SSCB Japonya'ya karşı savaşa bu gecikme sayesinde müdahil oldu. Bu Washington'ın son derece tahammülsüzleşmesine yol açtı. Sovyetler'in savaş ilanından bir gün sonra, 9 Ağustos 1945'te, bu kez Nagazaki şehrine ikinci bomba atıldı.[15] Pek çok Katolik Japon'un da hayatını kaybettiği bu bombardıman hakkında eski bir Amerikan ordu papazı daha sonra şöyle diyecekti: "İkinci bombayı atmalarının nedenlerinden biri bence buydu. Hızlandırmak. Ruslar gelmeden önce teslim olmalarını sağlamak."[16] Bu papaz muhtemelen Nagazaki'de "anında yanan, kömürleşen ve buharlaşan" 75.000 insan arasında çok sayıda Katolik Japon'un yanı sıra, şehirdeki varlıkları Amerikan hava kuvvetleri komutanlığına –sonuçta boşu boşuna– bildirilmiş olan, bilinmeyen sayıda Müttefik savaş esirinin de bulunduğunun farkında değildi.[17] Yine de Japonların teslim olmaya ikna olmaları için 14 Ağustos'a kadar beş gün daha geçmesi gerekti. Bu esnada Kızıl Ordu, Truman ve danışmanlarını hüsrana uğratacak şekilde önemli bir ilerleme kaydetmeyi başarmıştı. Amerikalılar sonuçta Uzakdoğu'da Sovyet ortaklarıyla baş başa kalacaklarmış gibi görünüyordu. Fakat Truman sonucun bu olmamasını sağladı. 15 Ağustos 1945'te Stalin'in mağlup Yükselen Güneş'in Ülkesi'nde bir Sovyet işgal bölgesi talebini reddederek, sanki üç büyük gücün Avrupa'daki önceki işbirliği bir emsal teşkil etmiyormuş gibi davrandı. (Kabul etmek gerekir ki Sovyetler Japonya'ya karşı savaşa geç bir aşamada girmişti; ama Birleşik Devletler de Almanya'ya karşı savaşa geç bir aşamada, yani savaşın seyrinin 1941 Aralığının başlarında Moskova önlerinde değişmesinden sonra girmemiş miydi?) 2 Eylül 1945'te General MacArthur Tokyo Körfezi'nde demirlemiş olan Amerikan *Missouri* savaş gemisinin güvertesinde resmen Japonların teslim olmasını kabul ettiğinde, Britanya ve

Hollanda'nın da dâhil olduğu Uzakdoğu'daki diğer müttefiklerinin sadece önemsiz fazlalıklar olarak orada bulunmalarına izin verdi. Japonya, Almanya'ya yapıldığı gibi işgal bölgelerine ayrılamazdı. Amerika'nın mağlup rakibi bir bütün olarak yalnızca Amerikalılar tarafından işgal edilecekti ve Tokyo'daki Amerikan valisi General MacArthur'un garantiye aldığı gibi, ortak zafere yapılan katkılardan bağımsız bir şekilde, başka hiçbir güç savaş sonrasında Japonya meseleleri hakkında söz sahibi olmayacaktı.[18]

Amerikalı fatihler Yükselen Güneş'in Ülkesi'ni kendi işlerine gelecek şekilde ve kendi fikirlerine göre yeniden yarattılar. 1951 Eylülünde, tatmin olmuş Sam Amca Japonya ile bir barış antlaşması imzalayacaktı. Fakat çıkarları hiçbir zaman hesaba katılmamış olan SSCB, antlaşmayı imzalamadı.[19] Sovyetler Çin'den çekildi; ama Sakhalin ve Kuriller gibi savaşın son günlerinde Kızıl Ordu tarafından işgal edilen Japon topraklarını boşaltmayı reddetti. Daha sonra bu yüzden Birleşik Devletler'de, sanki Amerikan hükümetinin tutumunun bu işle hiçbir ilgisi yokmuş gibi acımasızca eleştirilecekti. Savaşın ardından Sovyetler'in Japonya'ya savaş ilan etmesi de, Washington'ın yıllar boyunca böyle bir adım atması için Moskova'yı sıkıştırmış olmasına rağmen, yenilmiş bir ülkeye karşı korkakça bir saldırı olarak sunulacaktı.

Amerika mağlup Japonya üzerindeki güç tekelini en azından kısmen atom bombasına borçluydu. Fakat Avrupa'da Truman'ın nükleer diplomasisinin trajik sonuçları olacaktı. Roosevelt'in Beyaz Saray'daki halefi nükleer gösterinin Stalin'i Almanya ve Doğu Avrupa ile ilgili Amerikan taleplerine boyun eğmeye zorlayacağını ümit etmişti; ama bu gerçekleşmeyecekti. Gar Alperovitz Japonya'ya atılan bombaların hemen ardından 1945 güzünün başlarında, Sovyet liderinin özellikle Macaristan, Romanya ve Bulgaristan gibi, siyasal çoğulculuğun filizlenmesine ve serbest seçimlerin yapılmasına izin verdiği Balkan ülkeleri açısından taviz verme konusunda nasıl yeterince gözünün korkutulduğunu ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Birleşik Devletler'de,

basın bu değişiklikleri fark etmiş, kuvvetli bir şekilde alkışlamış ve *New York Herald Tribune* gazetesinin 29 Ağustos 1945'te "Truman'ın atom bombasıyla desteklediği sağlam duruşuna" bağlamakta tereddüt etmemişti. Fakat Truman yönetimi, örneğin Sofya ve Bükreş'teki hükümetlerin kurulmasında yeni taleplerde bulunmaya devam edip açık bir şekilde artık Yalta ya da Potsdam antlaşmaları temelinde bir diyalogla ilgilenmediğini ve Doğu Avrupa'daki Sovyet nüfuzunu zayıflatmaya kararlı olduğunu gösterince, Stalin'in tavrı sertleşecek ve Kızıl Ordu tarafından işgal edilen bütün ülkelerde, tamamen komünistlerden oluşan ve koşulsuz bir şekilde Sovyet yanlısı rejimlerin kurulmasını sağlayacaktı.[20]

Stalin kuşkusuz diyalog kurmak istiyordu, ama bu eşitler, yani Nazi Almanyasına karşı savaştan birlikte galip çıkan devletler arasında bir diyalog olmalıydı. Finlandiya ve Avusturya ile ilgili savaş sonrası düzenlemelere yönelik makul yaklaşımına da yansıyacak şekilde, çok daha sonra bile bu tür bir diyalogla ilgilenmeyi sürdürdü. Kızıl Ordu zamanı geldiğinde bu ülkelerden arkasında komünist rejimler bırakmadan çekildi. O halde 1945 yılında (ve sonrasında) eşitler arası bir diyalogla ilgilenmeyen Stalin değil Truman'dı. Beline nükleer tabancayı takan Amerikan başkanı, bu tür bir süper silaha sahip olmayan "Kremlin'deki çocuklara" eşitiymiş gibi davranmak zorunda olduğunu düşünmüyordu. "Amerikalı liderler birden tepeden bakmaya ve Rusya'yı eleştirmeye başladı," diye yazar Gabriel Koko, "[ve] sırf iktisadi ve askerî güçlerin kendine güvenen efendisi olarak Birleşik Devletler nihayet dünya düzenini belirleyebileceği için her tür ciddi müzakereyi reddetti."[21]

Sovyetler'in bakış açısından Amerika'nın nükleer diplomasisi, nükleer bir şantajdan başka bir şey değildi. Her ne kadar başlangıçta gözü korksa da, Stalin sonunda bu şantaja boyun eğmeyi reddetti ve böylece Truman asla nükleer siyasetinin ürünlerini toplamayı başaramadı. İlk olarak, Sovyet lideri kısa

bir süre sonra Doğu Avrupa'daki tavizlerin sadece Amerikan taleplerinin artmasına neden olacağını ve Washington'ın Polonya ve Macaristan gibi ülkelerden Sovyetler'in tek taraflı ve koşulsuz olarak geri çekilmesiyle tatmin olacağını öğrendi ki, bu kabul edilmesi mümkün olmayan bir talepti.

Soğuk Savaş dönemindeki geleneksel algının aksine, Kızıl Ordu'nun işgal ettiği ülkelerden müzakereler sonucunda kapitalist sosyo-ekonomik altyapılarına pek dokunmadan çekilmesi, aslında Stalin'in kabul edebileceği bir şeydi. Finlandiya örneği bunu açık bir şekilde göstermektedir. Nazi Almanyasının yanında SSCB'ye karşı savaşmış olan bu ülke bir Sovyet uydusu haline gelmemişti; çünkü Finlandiyalı araştırmacı Jussi Hanhimaki'nin de vurguladığı gibi, Sovyetler'in istediği şeyi, yani "kuzeybatı sınırlarının güvenliğini ve özellikle de bu ülkenin bir daha asla SSCB'ye karşı saldırılarda bir üs olarak kullanılmayacağına dair bir garantiyi" elde ettiği bir anlaşma yapılmıştı. Amerikalılara gelince, diye yazar Hanhimaki, onlar "Finlandiya'da fazla saldırgan bir tavır sergilerlerse, bununla sadece Finlandiya'nın halk demokrasileri saflarına katılmasına davetiye çıkaracaklarına inanıyorlardı." Finlandiya örneği Stalin'le iş yapmanın imkânsız olmadığını göstermişti. Öte yandan Polonya ve Doğu Avrupa'nın geri kalanı açısından, belindeki nükleer silaha fazla güvenen Truman yönetimi çok saldırgan bir tutum takınmış ve Sovyetler'in peşinde olduğu güvenliği sağlamayı reddetmiş; böylece gerçekten de bu ülkelerin Sovyet uyduları arasına "katılmalarına davetiye çıkarmıştı".[22]

İkincisi, Sovyet stratejistleri, Hiroşima ve Nagazaki'den aldıkları dersleri sindirecek vakti bulmalarının ardından, Batılı bazı askerî analizciler gibi, bir savaşın atom bombasıyla bile olsa sadece havadan kazanılabileceğine inanmayı reddettiler. Stalin ve generalleri nükleer tehdide karşı en iyi savunmanın Kızıl Ordu'nun Doğu ve Orta Avrupa'nın kurtarılmış ve/veya işgal edilmiş topraklarında Amerikan hatlarına mümkün olduğun-

ca yakın durması olduğu sonucuna vardılar. Bu koşullar altında Amerikan bombardıman araçları bizzat Sovyetler Birliği'nin üzerine bombalarını bırakmadan önce çok uzun bir yolculuğu göze almak zorunda kalacaklardı; ama Kızıl Ordu'nun hatlarına yönelik bir saldırı durumunda, kaçınılmaz olarak kendi askerlerini de tehlikeye atacaklardı. Bu Kızıl Ordu'nun Batılı Müttefiklerle Sovyetler'in işgal bölgelerini birbirinden ayıran sınır çizgisi boyunca mevzilenmesi anlamına geliyordu.

1944 ve 1945 yıllarında Stalin, Macaristan, Romanya ve Almanya'daki Sovyet işgal bölgesi de dâhil olmak üzere Kızıl Ordu tarafından kurtarılmış olan ülkelerde herhangi bir kayda değer toplumsal ya da siyasi değişiklik başlatmadı ve buralardaki bazı anti-Sovyet ve anti-komünist faaliyetlere bile göz yumdu. (Örneğin 1945 yazında Romanya'da Kral Michael ve diğer liderlerin Sovyet karşıtı ajitasyonuna Moskova tarafından müsamaha gösterildi.) Bütün bunlar Amerikan nükleer diplomasisinin baskısı altında çok hızlı bir şekilde değişti. Her yerde komünist ve koşulsuz olarak Sovyet yanlısı rejimler kuruldu ve muhalefete artık müsamaha gösterilmez oldu. Ancak o zaman, yani 1945 sonlarında, Baltık Denizi'ndeki Stettin ile Adriyatik Denizi'ndeki Trieste arasında bir "demir perde" yükseldi. Bu ifade ilk kez Churchill tarafından 5 Mart 1946'da, Truman'ın kendi eyaleti olan Missouri'deki Fulton kasabasında yaptığı bir konuşmada kullanıldı. Bir açıdan tam yerinde söylenmişti; çünkü Truman'ın nükleer diplomasisi olmasaydı, Avrupa muhtemelen hiçbir zaman bir demir perdeyle bölünmezdi.[23]

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Yeni Bir Yararlı Düşman

Neredeyse yarım yüzyıl sürecek ve dünyayı olası bir nükleer savaşın gölgesinde yaşamak zorunda bırakacak Soğuk Savaş, Amerikalı liderlerin nükleer bomba sayesinde kendi isteklerini Sovyetler'e dayatabileceklerine inanmalarıyla başladı. Kısa bir süre içinde Washington'ın nükleer diplomasisinin istenilen sonuçları vermeyeceği ortaya çıktı. Fakat Soğuk Savaş konseptinin başka açılardan Amerikan iktidar seçkinlerinin işine yarayabileceği görüldü. Amerikan kamuoyuna ve Batı Avrupalılara, Sovyetler'le çıkan yeni ihtilafa Washington'ın siyasetinin neden olduğunu açıklamak mümkün değildi. Suçu doğrudan Kremlin'in, yani bütün saldırgan niyetlerin kaynaklandığı iddia edilen yerin üstüne atmak çok daha iyi bir yoldu. Sovyetler o güne dek Nazizme karşı mücadelede kahramanca savaşan bir müttefik olarak sunulmuştu. Artık SSCB'yi hür dünyanın öcüsüne dönüştürmenin zamanı gelmişti; çünkü Amerikan iktidar seçkinleri bu tür bir dönüşümden yararlanabilirdi. Hasmane bir Sovyetler Birliği bundan böyle müttefik bir Sovyetler Birliği'nden çok daha faydalı olacaktı. İlk olarak, bu sayede bizzat Amerika'da sadece bir avuç komünisti değil, aynı zamanda –ki bu çok daha önemliydi– az ya da çok sol, radikal kanaatlere sahip sayısız Amerikalıyı "gayri Amerikan hainler" olarak itibarsızlaştırmak mümkün olacaktı. İkincisi, sözde düşman bir SSCB'nin varlığı,

ülkenin iktisadi patlamasının savaş sonrasında da bütün hızıyla devam etmesine hizmet edebilecek devasa "savunma" harcamalarını da meşrulaştırabilirdi. Bu iki nokta dikkatimizi vermemizi hak etmektedir.

SSCB ya da en azından SSCB'nin idealleştirilmiş bir versiyonu, bütün büyük eksikliklerine rağmen, savaştan önce sadece Amerika'nın görece az sayıdaki komünistleri için değil, aynı zamanda sendika liderleri ile radikal ve ilerici ABD yurttaşları, yani ülkelerinin inişli çıkışlı olduğu herkesçe kabul edilen kapitalist sistemine bir tür sol sosyo-ekonomik alternatif hayali kuran küçümsenemeyecek sayıda Amerikalı için de esin kaynağı olmuştu. Bunun yanı sıra, Bolşevik devleti korkunç Nazi saldırısı sınavına direnmiş ve Stalingrad'ın ardından Sovyetler sınai ve askerî açıdan göz kamaştırıcı bir performans sergilemişti. Bu başarı Bolşevik deneyinin yaşayabilir olduğunu ve erdemlerini göstermiş ve Sovyetler Birliği'nin Amerikan halkı arasında sahip olduğu prestiji ve popülerliği arttırmıştı. Sovyetler'in imajı da savaş sırasında Amerikan hükümeti, basını ve Hollywood tarafından, daha önce gördüğümüz gibi kayda değer bir biçimde desteklenmişti. Her hâlükârda Sovyetler'in başarısı her tür solcu radikal ve sendikacının cesaretini arttırmıştı.

Savaş sırasında Amerikalı işçiler, ünlü İngiliz tarihçi Arthur Marwick'in –kendisi Marksist değildi– gözlemlediği gibi Marksist anlamda bir sınıf bilinci geliştirdiler. Bu sınıf bilinci hem sözlere hem de eylemlere yansıyordu. Amerikalı işçiler giderek daha fazla "işçiler" ve "işçi sınıfı" gibi sözcükleri kullanır hale geldi ve Amerikan müesses nizamı açısından bu tür bir söylem sınıf mücadelesinin militan ağzı, Sovyetler Birliği'nin bir esin kaynağı ve model sağladığı türde bir toplumsal devrimin tedirgin edici dilsel öncüsü olarak görüldü.[1] Savaş sırasında Amerikalı işçiler az ya da çok radikal sendikalara kitlesel olarak katılmış ve esasen sendikalar tarafından yetki verilmeyenlerin de dâhil olduğu grevler yoluyla işverenlerinden daha yüksek

ücretler koparabileceklerini göstermişlerdi. Grevlerin SSCB'ye gönderilen Amerikan yardımlarını tehlikeye atabileceğinden korkan Amerika'nın kendi komünistleri, tartışmasız bir şekilde sendikal hareket içindeki daha ılımlı unsurlar arasında olsalar da, pek çok muhafazakâr Amerikalı işlerin bu şekilde değişmesinin ardında Moskova'nın eli olduğuna inanıyordu. 1944-45'te savaşta nihai zaferin elde edilmesinden önce başlayan yeni bir grev dalgası, emeğin savaş sonrasında ABD'nin kendi toplumsal cephesinde başlatacağı büyük bir saldırı için çıtayı yükselttiğini gösteriyordu. Daha yüksek ücretler dışında Amerikalı işçiler artık Sovyetler'deki, yani "işçilerin cenneti"ndeki sınıfdaşlarının uzunca bir süredir yararlandığı, emekli maaşı, sağlık ve işsizlik sigortası ve ücretli tatil gibi toplumsal haklar da talep ediyorlardı.[2] *Fortune Magazine*'in savaş yıllarında yaptığı ve nihayet 1945 Eylülünde yayımlanan bir araştırma, ortalama bir Amerikalının "servetin yeniden dağıtılması, eşitlik, iktisadi güvenlik ve .. eğitim fırsatı" gibi Sovyet kazanımlarına büyük bir hayranlık duyduğunu ortaya koymuştu.[3]

Sadece sınıf bilinci olan işçiler değil, aynı zamanda her tür entelektüel, dinî lider, siyasetçi ve hatta iş adamı da savaş sırasında "ilerici" düşünceleri sahiplenip savunmaya başlamıştı. Bu Amerikan orta sınıfının liberalleri, ulusal bir sosyal güvenlik sistemi, tam istihdam, sınai demokrasi ve devletin toplumsal ve iktisadi hayatta daha faal bir rol üstlenmesini istiyordu. Bunlar da hiç değilse kısmen Sovyetler Birliği'nin romantize edilmiş modelinden esinleniyordu. Liberaller komünist ya da Kızıl olmayabilirlerdi; ama en azından bazı muhafazakârların gözünde Bolşevizmin "yol arkadaşları" ve Moskova'nın kuklalarıydı. (Bunlara *pinko* deniliyordu.) Entelektüellere gelince; örneğin Amerika'nın önde gelen iktisatçıları, geleneksel olarak serbest teşebbüse bağlı olagelmişlerdi; ama savaş sırasında içlerinden "Amerikan Keynes'i" olarak bilinen Harvard profesörü Alvin Hansen'in de dâhil olduğu bazıları ağız değiştirmiş ve tam is-

tihdam arayışı gibi Ortodoks olmayan politikaları savunmaya başlamıştı.[4]

Kirli 30'ların kasvetinin ve savaşın uzun süren karanlık gecesinin ardından, sadece Birleşik Devletler'de değil, dünyanın her yerinde nüfusun büyük bir kesimi yeni bir toplumsal şafağın atmasını bekliyordu. Büyük Britanya'da Churchill gibi muhafazakâr liderlerin karşı çıkmasına rağmen, bu toplumsal "yeni anlaşma" ümidi büyük oranda gerçekleşti; Britanya halkının 1945 yazındaki genel seçimlerde muhafazakâr yönetimini gerçekten reform yanlısı İşçi Partisi hükümetiyle değiştirmesinin nedeni buydu. Böylece Birleşik Krallık'ta ünlü Beveridge Planı'nı model alan ve yakında refah devleti olarak bilinecek kapsayıcı bir sosyal güvenlik sistemi ortaya çıktı.[5]

Savaş sonrası yıllarda Britanya modeli Batı Avrupa'daki pek çok devletin yanı sıra Kanada ve Avustralya'da da benzer toplumsal reformlara ilham kaynağı olacaktı; ama Amerika'da değil. Bunun sebebi genellikle ileri sürüldüğü gibi Amerikalıların doğuştan gelen bireyciliği değildi. Bir Amerikan refah devleti ortaya çıkmamıştı, çünkü Amerikan iktidar seçkinleri toplumsal reform baskısından kaçmanın bir yolunu, yani Soğuk Savaş'ı bulmuştu. "Sosyalizm cereyanı" olarak gördükleri şey karşısında etekleri tutuşan ülkenin şirket liderleri, Robert Griffith'in de yazdığı gibi serbest teşebbüse dayanan "Amerikan iktisadi sistemi"ni savunmak için çok boyutlu bir kampanya başlattılar.[6] Bu bağlamda çok kısa bir süre öncesine kadar idealleştirilen SSCB'yi şeytanlaştırmak büyük bir önem taşıyordu. Sovyetler Birliği'nin Amerika'nın doğal düşmanı olduğunun ilan edilmesiyle, bütün radikal fikirleri, sendika taleplerini ve müphem bir şekilde Bolşevizm ve SSCB ile ilişkilendirilen pek çok sosyal güvenlik biçimini "gayri Amerikan" diye mahkûm etmek mümkün hale geldi.[7]

Sovyetler Birliği'nin şeytanlaştırılması, SSCB iktisadi yaşamda merkezî planlama ve devlet müdahalesinin hakiki cisimleş-

mesi olduğu için de yararlıydı. 1930'larda Amerika Roosevelt'in New Deal'ı biçiminde devletçi planlama ve müdahaleyi deneyimlemiş ve 1940'larda ülkenin devasa askerî ve sınai savaş çabaları bu şekilde başarıyla koordine edilmişti. Amerikalı liberaller ülkenin toplumsal ve iktisadi geleceğine dair ümitlerinin gerçekleşmesi için "etkin" bir devlete bel bağlamıştı. Fakat Amerika'nın iktidar seçkinleri savaşın ardından serbest teşebbüsün, yani iş adamlarının ve şirketlerin imtiyazlarının devlet müdahalesi ve merkezî planlama ile, bir başka deyişle "komuta ekonomisinin" büyümesiyle daha da eriyeceğinden korkmakta haksız değillerdi. Sovyetler Birliği'nin düşman olarak sunulmasıyla bütün iktisadi devletçilik biçimlerini komünist ya da en azından gayri Amerikan diye mahkûm etmek ve diğer taraftan "serbest teşebbüsün" bütün Amerikalı yurtseverlerin doğuştan gelen hakkı ve sadece Amerikan bayrağına ihanet edenler tarafından eleştirilen "Amerikan yaşam biçimi" olduğunu savunmak da mümkün hale geldi.[8]

Böylece komünizm ve Sovyet karşıtı propaganda Birleşik Devletler'de savaşın son kurşunlarının atılmasından bile önce başlatılmış oldu. Bu kampanya, Senatör Joseph McCarthy'nin söz konusu engizisyonda Torquemada rolünü oynaması nedeniyle tarihe "McCarthy'cilik" olarak geçecekti. Vicdan ve ifade hürriyeti gibi Amerika'nın teoride bağlı olduğu soylu idealler ve Amerika'nın uğruna savaşa gittiği varsayılan Atlantik Bildirisi'nin kulağa hoş gelen ilkeleri McCarthy'nin yıllarca süren cadı avı sırasında tekrar tekrar çiğnendi. McCarthy'ciliğin saldırısı kuşkusuz sadece Amerika'nın bir avuç komünistine değil, siyasetteki, sendikalardaki hatta entelektüel ve kültürel hayattaki bütün solcu, radikal, ilerici, toplumsal sorunlara duyarlı ve hatta azıcık alışılmışın dışında kalan unsurlara yöneltilmişti. (Albert Einstein, Charlie Chaplin ve Bertolt Brecht, McCarthy'cilik yüzünden Birleşik Devletler'i terk etmek zorunda kaldılar.) Üstelik McCarthy'ci cadı avının sendikalara karşı geniş çaplı bir saldı-

rıyla kol kola gitmesi de son derece akla yatkındı. Böylece bir ülkede 1960'lara kadar kendisini ifade özgürlüğünün ve bireyciliğin beşiği olarak gören boğucu bir konformist atmosfer hüküm sürecekti. Bu arada, Amerikan örneği (genellikle çok daha az histerik olsa da) sözde "hür dünyanın" başka yerlerindeki komünizm ve Sovyet karşıtı kampanyalara da esin kaynağı olacaktı.[9]

Sovyetler Birliği'nin sadece başarıları ve prestijinin değil, aynı zamanda salt mevcudiyetinin de siyasi ve toplumsal yaşamda solcu güçlere çok fazla cesaret aşıladığı düşünülüyordu. Fakat SSCB yarım yüzyıl boyunca var olmaya devam edecek ve bu sayede Batı dünyasında işçileri, en az demir perdenin diğer tarafındakiler kadar iyi olmadıkları müddetçe ücretler, iş saatleri, tatiller, emeklilik maaşları vb ile susturmak uzun bir süre imkânsız olmayı sürdürecekti. Örneğin zengin Alman Federal Cumhuriyeti ve Birleşik Devletler için, çok daha fakir Demokratik Alman Cumhuriyeti'ndeki işçilerin Batı'daki sınıfdaşlarından daha az para kazansalar da, aslında pek çok açıdan Batı Almanya'da sunulanlardan çok daha üstün sosyal hizmetlerden yararlanmaları uzunca bir süre utanç kaynağı olarak kalacaktı.[10]

Ya (Birleşik Devletler'de olduğu gibi) yüksek maaşlarla ya da (Büyük Britanya, Kanada ve pek çok Batı Avrupa ülkesinde olduğu gibi) kapsayıcı bir sosyal güvenlik sistemiyle nüfusun çoğunluğunun mevcut sosyo-ekonomik sisteme karşı sadakatinin sağlanması mümkün olabildi.[11] Dolayısıyla Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından Batı dünyasının hemen her yerinde, çalışanların, işçilerin, kadınların vb Soğuk Savaş döneminde kanıksadıkları her tür sosyal hakka el uzatılmasına neden katlanmak zorunda kaldıklarını anlayabiliriz. Mevcut kapitalist sosyo-ekonomik düzen, artık bir rekabetle karşı karşıya olmadığından, nüfusun sadakatini yüksek ücretler ya da gelişkin toplumsal hizmetler vasıtasıyla sağlama zahmetine katlanması da gerekmiyordu.[12] Michael Parenti, Sovyetler Birliği'nin hâlâ ayakta olduğu günlerde "Batılı siyasi ve iktisadi liderlerin çalışan nüfuslarına

kötü davranmaya cesaret etmelerine adamakıllı sınırlar koyan" şeyin, "alternatif bir iktisadi sistemle rekabet ediyor olma baskısı" olduğunu belirtir. Sovyetler'in ortadan kalkmasıyla, diye ekler Parenti, aynı liderler "bütün kısıtlamalardan kurtulmanın ve işçi sınıfının canına okumanın" vaktinin geldiğini düşündüler:

> Artık onların kalplerini ve zihinlerini kazanmak için süren rekabet sona ermişti. Artık alternatif bir sistem, gitmeyi düşünecekleri başka hiçbir yer yoktu. Büyük Sermaye topyekûn bir zafer kazanmıştı ve artık hem kendi ülkesinde hem de yurtdışında istediği gibi at oynatabilecekti... Artık daha fazla uzlaşma olmayacaktı...[13]

Savaş sırasında Sovyetler Birliği, bir müttefik olarak Amerika'nın işine yaramıştı. Savaşın ardından Sovyetler kısa süre içinde bir düşman olarak, Amerika'nın, daha doğru bir deyişle Amerikan iktidar seçkinlerinin işine yaramaya başladı. Eğer SSCB olmasaydı, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Amerikalıların bu "şer imparatorluğunu" icat etmesi gerekirdi; zira Sovyetler Birliği, Birleşik Devletler'in düşmanı olarak ikinci bir nedenle de son derece yararlıydı. Birleşik Devletler ancak güçlü ve tehlikeli bir düşman tarafından tehdit edildiği müddetçe, savunma harcamalarını, yani süregiden bir silahlanma programı için sarf edilen muazzam paraları meşrulaştırmak mümkün olabilirdi. Kızıl Tehdit ne kadar abartılırsa, Kongre'yi, giderek gelişen bombalar, uçaklar ve tanklar sipariş edebilmesi için Pentagon'un emrine vereceği her tür fona ikna etmek o kadar kolaylaşacaktı.[14] Bu plana Askerî Keynesçilik, Pentagon Sistemi, Savaş Ekonomisi ya da refah devletinin (*welfare state*) tersine savaş devleti (*warfare state*) gibi isimler verilmişti. Bu sistem sayesinde savaşın ardından Amerikan sanayisinin yeniden krize yuvarlanmaması güvence altına alınabilecekti. Pentagon Sistemi'nden asıl yararlananlar elbette her daim Washington'da büyük bir nüfuza sahip olan büyük şirketlerdi; savaş sırasında Pentagon'la yüksek kâr getirecek iş anlaşmaları yapmayı öğren-

mişlerdi; Soğuk Savaş sayesindeyse daha da büyük servetlere ulaşacaklardı. Pentagon Sistemi, halk tarafından ödenen vergilerin, kişilerin ve özel şirketlerin cebini tıka basa doldurduğu bir tür "kamusal sübvansiyon, özel kâr" düzeni anlamına geliyordu ve bu düzen bugün de devam etmektedir. Savaş sırasında, savunma adı altında üstü örtülen silahlanma harcamaları, Amerikan ekonomisinin dinamosu haline gelmişti bile. Savaşın ardından bu ekonomi bir savaş ekonomisine doğru yozlaşmaya devam edecek, bir başka deyişle Pentagon siparişlerine daha da bağımlı hale gelecekti.[15] Sonuç olarak, Birleşik Devletler'de iktidar giderek daha fazla, birlikte askerî-sınai kompleksi oluşturan generallerin, bürokratların ve şirket yöneticilerinin elinde toplanacaktı. General Eisenhower bu askerî-sınai kompleks konusunda, ne yazık ki ancak davasının hevesli bir hayranı olduğunu gösterdiği Beyaz Saray'daki sekiz yılın ardından, kibar bir şekilde uyarıda bulunacaktı.[16]

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden yarım yüzyıldan fazla, Soğuk Savaş'ın bitmesindense on yıllar geçtikten sonra Pentagon Sistemi, gerektiğinde Saddam Hüseyin gibi düşmanların ya da 1991 Körfez Savaşı, 1999 Kosova ihtilafı ve daha yakın tarihte 11 Eylül 2001 terör saldırıları gibi krizlerin de yardımıyla tıkır tıkır işlemeye devam etmektedir. Amerika'nın askerî bütçesi 1996 yılında 165 milyar dolara ulaşmışken, 2002 yılında 350 milyar, 2007'deyse 450 milyar dolara çıkmış ve 2010'da Pentagon'a akıllara durgunluk veren 680 milyar dolarlık bir meblağ tahsis edilmiştir. Geçmişteki askerî harcamaları finanse eden devlet tahvillerinin faizleri, gazilerin bakımı ve fiilen "askerî bütçe rakamlarına dâhil edilmeyen federal bütçenin dışındaki ek harcama faturalarıyla" finanse edilen Irak ve Afganistan savaşlarının maliyetleri gibi gayri resmî askerî harcamalar da dâhil edildiğinde, savaş devletinin maliyeti trilyonlarca dolara yükselmektedir; örneğin, bu rakamın 2010 yılı için 1 ila 1,3 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir.[17]

Tıpkı İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş sırasında olduğu gibi, bugün de askerî harcamalar büyük şirketler için akıl almaz büyüklükte kârlar getiren bir kaynak teşkil etmekte ve böylece zengin yöneticilerin ve hisse sahiplerinin ceplerini doldurmaya hizmet etmektedir. Üstelik, bu harcamaların maliyeti, büyük oranda borçlar yoluyla finanse edilmeyi sürdürmekte ve bu borçların faizleriyse esasen tahvilleri satın alma gücü olan Amerikalı bireylere ve şirketlere ödenmektedir.[18] Dolayısıyla, İkinci Dünya Savaşı'nda zaten muazzam bir artış göstermiş olan Amerika'nın kamusal borçları, 1945'ten sonra ve 1990'da Soğuk Savaş'ın ardından artmaya devam etmiştir.[19] Bununla birlikte basında ve bilimsel araştırmalarda, bu gelişmenin suçu genellikle yıkıcı Pentagon Sistemi'ne değil, çok yüksek olduğu iddia edilen devletin toplumsal hizmet harcamalarına atılmıştır. Her hâlükârda kamusal borcun faturasını vergileriyle ödemek zorunda olanlar, esasen isteseler de istemeseler de kamusal borçtan "kendi" paylarını alan ortalama Amerikan yurttaşlarıdır.

Daha önce bahsi geçen, milyonlarca üniversite öğrencisi tarafından takip edilen on kitabın yazarı Paul Samuelson gibi iktisatçılar, savunmanın, maliyeti kaçınılmaz olarak ondan yararlanan bütün yurttaşlar tarafından üstlenilmesi gereken kamusal hizmetlerden biri olduğunu iddia ederler. Bununla birlikte hiçbir zaman, Pentagon Sistemi'nden gelen kârların şirketlerin ve servet sahibi Amerikalıların yararına *özelleştirildiğini*, maliyetlerinse acımasızca sıradan Amerikalıların zararına *kamulaştırıldığını* belirtmezler.[20]

Soğuk Savaş, bazılarının kökleri 1917 Rus Devrimi'ne dek takip edilebilecek çok sayıda etmenin neden olduğu, son derece karmaşık bir tarihsel fenomendi. Bu açıdan, Rus Devrimi'ne karşı uluslararası bir tepki, ancak Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla sona erecek karşı devrimci bir proje olarak tanımlanabilecek Soğuk Savaş, aslında Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru çoktan başlamıştı. Fakat, bir kez tarih sahnesinde boy

göstermesiyle birlikte, Soğuk Savaş'ın bir dizi açıdan yararlı olabileceği görüldü. Örneğin, bu özel işlev için bilinçli bir şekilde tasarlanmadığı açık olsa da, Soğuk Savaş Amerika'nın sınai motorunun Almanya ve Japonya ile olan çatışmaların şirketler Amerikasının lehine sona ermesinin ardından bütün gücüyle çalışmaya devam etmesini mümkün kıldı. Ayrıca yeni ihtilaf Amerikan iktidar seçkinlerine başka bir hizmette daha bulundu. Birleşik Devletler'de biriktirilen türde bir servetten hiçbir zaman faydalanamamış olan ve savaş nedeniyle neredeyse bir enkaza dönüşen Sovyetler Birliği, sınırsız bir zaman dilimi boyunca, ulusal servetinin aslan payını giderek hızlanan silahlanma yarışında Amerikalılara yetişmek için ümitsiz bir çaba olduğu görülecek silahlanma alanına yatırmak zorunda kaldı. (Yeri gelmişken, "silahlanma yarışı" hatalı bir şekilde iki denk rakip arasında gönüllü ve adil bir rekabetin söz konusu olduğu izlenimi yaratır.) Böylece Sovyetler'in başarılı bir şekilde sosyalist bir toplum kurma ihtimali giderek azaldı; bunun yerine bu görevin bir fiyaskoyla sonuçlanma ihtimali büyük oranda arttı ki, Amerikan iktidar seçkinleri bu zafer ânının gelmesinden önce neredeyse elli yıl beklemek zorunda olsalar bile, sonunda yaşanacak olan tam da buydu.[21]

YİRMİNCİ BÖLÜM

Şirketlerin İşbirliği ve Almanya'nın Sözde "Nazizmden Arındırılması" (1)

1945 baharından başlayarak Amerikalılar Almanya'da Nazizmle, genel olaraksa faşizmle hesaplarını görme fırsatı buldu. Almanya söz konusu olduğunda bu dönem tarihe "Nazizmden Arındırma" yaftasıyla geçti. Fakat Nazizmden arındırmanın Nazizmin bütün izlerini silmeye yönelik kararlı ve tutarlı bir çaba içerdiğine inanmak büyük bir hata olacaktır.

Nazizmin ve genel olarak faşizmin gerçek doğasını ortaya çıkarmak Amerikan iktidar seçkinlerinin çıkarına değildi. Faşizmin İtalya'da ve Almanya'da iktidara gelmesi, bankerler, sanayiciler, büyük toprak sahipleri, ordu ve –sadece İtalya'da değil, aynı zamanda Almanya'da da– Katolik Kilisesi'nin liderliği tarafından izlenen siyaset ve çevrilen dolaplar sayesinde mümkün olan toplumsal ve siyasal açıdan gerici bir fenomendi. Diğer ülkelerde, bu aynı unsurlar hem yurtdışındaki hem de yurtiçindeki faşistlere yakınlık göstermişti. Almanya'nın Nazileri ve diğer ülkelerin faşistleri mevcut sosyo-ekonomik düzeni savunmuşlardı, işçi sendikalarının, sosyalistlerin ve komünistlerin kanlı düşmanlarıydılar ve Amerikalı iş adamlarının sık sık dile getirdikleri gibi, "iş açısından iyiydiler". Avrupalı seçkinler gibi Birleşik Devletler iktidar seçkinleri de çoğunlukla "faşist dostuydular", yani faşizme yakınlık duyuyor ve faşist hareket ve

rejimlerle işbirliği yaparak elde edebilecekleri avantajları takdir ediyorlardı.

Birleşik Devletler kesinlikle savaşa genel olarak faşizm, özel olaraksa Nazi karşıtı duyguların sonucunda girmemişti. Eğer Washington sonunda Nazi Almanyasına (ve faşist İtalya'ya) karşı savaşa dâhil olduysa, bu Almanya'nın düşmanına, yani Büyük Britanya'ya verilen desteğin, Reich'daki ABD şirketlerine ait iştiraklerin varlığı sayesinde işlemeye devam eden kârlı Alman bağlantısını tehlikeye atmaksızın, bu ülkeyle kârlı iş anlaşmaları olanakları sağlaması sayesinde mümkün olmuştu. Yine de Birleşik Devletler'in Nazi Almanyasına karşı savaşa girmesi için Pearl Harbor'a yönelik Japon saldırısı ve Hitler'in kendi savaş ilanı gerekecekti.

Olayların böylesine beklenmedik bir yönde gelişmesi, Amerikan halkını düşmanın bundan böyle, o güne dek kötülenen SSCB değil de Hitler'in Almanyası olduğuna ikna etmek için büyük bir çaba sarf edilmesini gerektiriyordu. Naziler ve faşistler artık, eski faşist dostu muhafazakâr dostlarının acilen aralarına mesafe koyması gereken korkunç suçlular olarak şeytanlaştırılıyordu. Birleşik Devletler'de "Nasyanol Sosyalizmin gangster teorisi"nin geliştirilip yaygınlaştırılmasının sebebi buydu. Hitler ve Mussolini bundan böyle, hiç yoktan sahneye çıkan ve tabiri caizse bir tür sosyo-ekonomik boşluk içinde, tamamen kendi hesaplarına çalışan iktidara susamış alçaklar gibi karikatürleştirilerek resmediliyordu. Faşistler Almanya'da tarihin trajik ama gizemli bir cilvesi sonucunda iktidara gelen sadist gangsterler, kana susamış maceracılar olarak gösteriliyordu. Bu açıdan bakıldığında, Nazizmden arındırma görevi basitti; suçluların mahkeme önüne çıkartılıp potansiyel taklitlerin gözünü korkutacak cezalara çarptırılmasından, böylece Alman kâbusunun sona erdirilmesinden ibaretti.[1]

Bu görev, ileri gelen (ve bazı daha az önemli) Nazilerin idam da dâhil olmak üzere sert cezalara çarptırıldığı meşhur Nürnberg

mahkemelerinin en çarpıcı örneğini teşkil ettiği bir dizi savaş suçları mahkemesiyle sonuçlandı. Fakat Nazilerin "iktidara gelmelerini mümkün kılanlar" ve işbirlikçileri, pek çok kişiyi hayal kırıklığına uğratacak şekilde önemsiz cezalarla kurtuldular, hatta temize çıktılar. Hitler'in bankeri Schacht bu şekilde aklanmıştı; Hitler'in yolunu açan kaypak siyasetçi von Papen de öyle. Sıra, sahipleri, üst düzey yöneticileri ve büyük hissedarları 1933'ten önce uzun bir süre Nazileri desteklemiş ve Hitler'in yeniden silahlandırma programıyla fetih savaşlarından büyük kazançlar elde etmiş olan Alman banka ve şirketlerinin cezalandırılmasına geldiğinde, Nazizmden arındırmanın sınırları daha da belirginleşti. Pek çok örnekte Nazi Partisi'yle ve Himmler'in meşum SS'iyle yakın bir işbirliği yaparak kazanç sağladıkları da biliniyordu. Örneğin, önde gelen Alman şirketleri, Autschwitz'in de aralarında bulunduğu toplama ve imha kamplarının yakınlarında fabrika ve laboratuvarlar kurmuştu; SS'e yaptıkları mütevazı mali katkılar karşılığında, mahkûmları köle, hatta bazı örneklerde deneyler için kobay olarak kullanmalarına izin verilmişti. Savaşın ardından bu şirketler Amerikan işgal yetkilileri tarafından pek rahatsız edilmedi; aslına bakılacak olursa, ekseriyetle bu işadamlarının Nazilerle aynı kumaştan savaş suçlusu olduğunu düşünen herkese –Alman anti-faşistlerine, kamplarda sağ kalanlara, Yahudi örgütlerine, Sovyetler'e vb– karşı Amerikalılar tarafından hararetle müdafaa edildiler.

Nürnberg sonrasında bilinçli bir şekilde yalnızca Amerikalılarca organize edilen ve daha sonra Amerikan savcısı tarafından saygısızca "sembolik önlemler" diye tarif edilecek bir dizi yargılamada, Nazilerle bağlantılı Alman sanayici ve bankerleri nazik bir muamele gördü ve sık sık aklandılar. Ceza alanların (ki genellikle hafif cezalardı bunlar) tümü kararın ardından üç yıl içinde Amerikan işgal otoriteleri sayesinde çıkarılan bir aftan yararlanacaktı.[2] O halde fiiliyatta, Hitler'i desteklemiş ve diktatörlüğünden kazanç sağlamış Alman iş dünyasının seçkin-

leri, Sam Amca'dan Amerikalı tarihçi Christopher Simpson'un adlandırmasıyla bir tür "fiili dokunulmazlık" elde etmişlerdi.[3]

Bugün, Nazilerle ve SS'le şevkle işbirliği yapmış pek çok Alman şirketi Amerikalılar sayesinde sadece Almanya'da değil, bütün Avrupa'da, hatta dünya çapında olağanüstü işler yapmaya devam etmektedir. Bunun en iyi örneklerinden biri, Hitler'i büyük adanmışlıkla destekleyen, SS'ler tarafından sağlanan köle emeğinin çokça kullanılmasından büyük kazançlar sağlayan ve Auschwitz'deki gaz odalarına Degesch tarafından sevk edilen Zyklon-B zehirli gazı karşılığında SS veznedarlarından hatırı sayılır meblağlar toplayan IG Farben'di. IG Farben aslında ABD'li yetkililerce mahkemeye çıkarılmıştı, ama şirketin ileri gelenleri, Amerikalı savcı Josiah DuBois'nın deyişiyle "bir tavuk hırsızını bile memnun edecek kadar hafif" cezalarla yakayı kurtarmıştı.[4] Bu devasa kartel daha sonra bir dizi takipçi şirkete bölündü, ama bu o kadar yüzeysel bir şekilde yapıldı ki, köklü reformlar yapılmasını isteyen yaygın taleplere rağmen mülkiyet ilişkileri ve şirketin gücü korundu. IG Farben'ın kendi müdürlerinin, daha önce Nazi rejimine faydası dokunmuş Josef Abs ve Ludwig Erhard gibi banker ve iktisatçıların yardımıyla, muhtemelen tamamen pratik gerekçeleri olan bu "adem-i merkezileşme" sürecini yönetmelerine izin verildi. Bu sözde "yeni" teşebbüslerden en önde gelenleri –Bayer, Hoechst ve BASF– günümüzde de IG Farben'ın kâr paylarını ceplerine indiren anonim hisse senedi sahipleri adına para kazanmaya devam etmektedir.[5] SS ile yakın bir işbirliği içinde olan diğer Alman şirketleri arasında, AEG, Siemens, Daimler-Benz ve BMW, bir başka deyişle bugünkü Alman sanayisinin kaymak tabakası da yer alıyordu.[6] Amerikalılar tarafından hayata geçirilen Nazizmden arındırmanın, "büyük balığın" ağdan çok kolay bir şekilde kurtulmasına izin verdiğinden şikâyet eden bazı Almanlar haksız değildi.[7]

Dikkate değer ve başarılı bir film olan *Schindler'in Listesi* gerçek olgulara dayanıyor olabilir; ama yine de Alman iş adamları

ile SS arasındaki işbirliğinin sadece sıra dışı –bir bireyin inisiyatifinin ürünü– değil, aynı zamanda yaşamları kurtarmaya hizmet eden bir şey olduğu izlenimi yaratarak bir biçimde tarihsel gerçekleri çarpıtmaktadır. Aslında, SS küçüklü büyüklü sayısız Alman şirketiyle sistematik bir işbirliği yürütmüş ve bu işbirliği köle ya da kobay olarak kullanılan binlerce insanın yaşamına mal olmuştu. Hollywood'un bir gün, aralarında Amerikan şirketlerinin şubelerinin de bulunduğu Almanya'nın önde gelen şirketleri ile SS arasındaki gerçek ilişki hakkında bir film çekmesi pek de olası değildir.

Alman şirketleri tarafından hem SS ile yaptıkları meşum işbirliği hem de kuşkusuz konvansiyonel araştırmalar sayesinde kaydettikleri bilimsel ve teknik ilerlemeler, savaşın ardından – Sovyetler de ganimetten pay almış olsa da– büyük oranda Birleşik Devletler tarafından sahiplenildi. Amerikalılar 1945 baharından başlayarak, kendi işgal bölgeleri dışında da kendi önde gelen şirketlerine sunabilmek için patentlere, planlara, projelere ve her tür teknik bilgiye el koydular. Bu gerçek bir "entelektüel yağma," ya da Birleşik Devletler Ticaret Bakanlığı Teknik Hizmetler Dairesi'nde görevli olan John C. Green'in tercih ettiği tabirle "entelektüel tazminat" halini aldı.[8] Ayrıca, insan kobaylar üzerinde yapılan deneylere katılmış çok sayıda toplama kampı doktoruyla, diğer bilim insanları ve uzmanlar mümkün olduğunca hızlı bir şekilde Birleşik Devletler'e götürüldü. Bu operasyon önce *Overcast*, ardından da *Paperclip* kod adıyla gerçekleştirildi. Bu insanların Nazi geçmişleri görmezden gelindi; gerekli göç belgeleri sağlandı ve pek çoğu Amerikan vatandaşlığı bile aldı. Bunun karşılığında Pentagon'da ve Amerika'daki diğer kamuya ait ya da özel kurum ve şirketlerde çalışmaya başladılar. Örneğin Washington, eski SS mensubu Ernher von Braun'un uzmanlık alanı olan Alman roket teknolojisinin yanı sıra zehirli gazlar da dâhil olmak üzere her tür kimyasal ve biyolojik silah üretimiyle yakından ilgileniyordu. Vicdanlarında korkunç suçların yükünü taşıyan pek çok Nazi

böylece Nazizme duyduğu nefret nedeniyle savaşa gittiği farz edilen bir ülkede uzun ve mutlu yaşamlar sürdü.[9]

Amerikalı yetkililer Üçüncü Reich döneminde, Almanya'nın sınai seçkinlerinin "her zamanki gibi iş yapmak" mottosuyla hareket ettiğini gayet iyi anlıyorlardı. Ne de olsa, Birleşik Devletler'de de büyük şirketler benzer şekilde savaştan nasıl kazanç sağlayacaklarını bilmişlerdi. Bunun yanı sıra, Amerikalı liderler özel mülkiyet ve serbest teşebbüsün Birleşik Devletler'de olduğu gibi kutsal kabul edileceği yeni bir Almanya'nın inşasında büyük Alman şirketlerini zaruri ortaklar olarak görüyorlardı. Bu şirketlerin ileri gelenlerinin Nazi geçmişleri halının altına süpürüldü; çünkü zorlu bir görev olan Almanya'nın yeni inşası muhtemelen bu "uzmanların" yardımı olmadan tamamlanamazdı. Hitler'in finansörlerinin, IG Farben'in ya da silah üreticisi Krupp'un vs ileri gelenlerinin kellesini isteyenlerin serbest teşebbüsün düşmanları ve komünist oldukları ilan edildi.[10]

Son ama bir o kadar önemli bir nokta da, Amerikalıların alicenaplığının, nüfuz sahibi Amerikan teşebbüslerinin pek çok Alman şirketiyle sahip olmayı sürdürdükleri yakın ve kazançlı ilişkilerden kaynaklanmasıydı. 1920'lerde Amerikan şirketleri Almanya'da şubeler açmış, işletmeler devralmış ya da Alman şirketleriyle stratejik ortaklıklar kurmuş ve Büyük Bunalım'ın karanlık yıllarında, burada çok kârlı işler yapmışlardı. Savaşın patlak vermesinin, hatta Pearl Harbor'ın ardından bile, Almanya ile olan bağlantılar şu ya da bu şekilde sürdürülmüştü.[11]

Örneğin Coca Cola'nın Essen'deki tesisinin işleri savaş sırasında yolunda gitmişti; satış ve şişeleme faaliyetleri, Almanya şubesinin, Fransa ve Belçika gibi işgal edilmiş ülkelerde Wehrmacht'ı takip etmesiyle kayda değer bir genişleme yaşamıştı. Pearl Harbor'ın ardından Coke'un özütünün Birleşik Devletler'den ithalatının engellenmesiyle, sadece 1943 yılında yaklaşık 3 milyon kasa satan *Fanta* isimli yeni bir içecekle iş yapmaya devam ettiler. Coca Cola'nın savaş sırasında Nazi düş-

manının topraklarındaki faaliyetleri, kendi ülkesindeki imajıyla pek de bağdaştırılabilir değildi, diye yazar Mark Pendergrast. Amerika'da Atlanta kökenli bu alkolsüz içecek, "Amerikan özgürlüğünü [ve] *GI*'ların uğruna savaştıkları bütün iyi şeyleri sembolize ediyor[du]." Fakat Coke'un gamalı haçla olan bağlantısı, Birleşik Devletler şirketlerinin Nazi Almanyasında savaş sırasında sürdürdükleri faaliyetlere ilişkin –en azından IBM, ITT ve General Motors gibi şirketlerin Almanya'daki girişimlerine kıyasla– epey zararsız bir örnekti.[12]

Edwin Black'e göre IBM'in teknik bilgisi Nazilerin ve savaş makinelerinin "ölçek, hız, etkililik" kazanmasını sağlamıştı. Black, IBM'in sadece Almanya'daki kolu Dehomag üzerinden "yıldırımı *Blitzkrieg*e [yıldırım savaşına]" çevirmekle kalmadığını, bilgisayarın öncülü olan delikli kart teknolojisinin Nazilerin "işkenceyi otomatikleştirmelerini" sağladığını da iddia eder. İddiaya göre IBM "Holocaust sırasında çok yüksek sayıların" ortaya çıkmasına neden olmuştu, diye devam eder Black, çünkü Hitler rejimine "tehcir edilmelerine karar verilecek Yahudilerin ve diğer kurbanların listelerinin hazırlanmasında" ve "[toplama kamplarındaki] mahkûmların kayıt altına alınıp köle emeğinin takip edilmesinde" kullanılan Hollerith hesap makinelerini ve diğer araçları tedarik etmişti. (Auschwitz de dâhil olmak üzere her toplama ve imha kampında *Hollerith Abteilung* adı verilen bir IBM ofisi bulunuyordu.) Black'in çalışmasına yönelik bazı eleştirilerin iddia ettiği gibi, IBM teknolojisi olmadan da Naziler muhtemelen bu ölümcül etkililiğe ulaşabilirdi. Fakat IBM örneği, büyük Amerikan şirketlerinin en modern teknolojilerini nasıl Nazilerin hizmetine soktuğunu, Hitler'in ve arkadaşlarının bundan nasıl yararlanacağını umursamadıklarını gösterir. Her hâlükârda Black, IBM'in Pearl Harbor'ın ardından da "Avrupa'daki yan kuruluşlarını paravan olarak kullanarak" Nazi Almanyasında iş yapmaya devam etmeyi başardığını ve bu süreç içinde milyonlarca dolar kazandığını ileri sürer.[13]

Faşizm yanlısı Sosthenes Behn tarafından yönetilen ITT, 1930'larda uçak imalâtçısı Focke-Wulf'un hisselerinin dörtte birini satın almış ve böylece savaş sırasında, en azından dolaylı olarak, yüzlerce Müttefik uçağını düşüren avcı uçaklarının imalâtına dâhil olmuştu. (ITT'nin Focke-Wulflarının ve diğer Alman uçaklarının ihtiyaç duyduğu yakıtın önemli bileşeni sentetik tetraetildi ve bu madde Standard Oil, Standard'ın Alman ortağı IG Farben ve General Motors'dan oluşan bir üçlünün yan kuruluşu olan Ethyl GmbH isimli bir işletme tarafından üretiliyordu. Savaştan sonra ortaya çıkarılan Alman belgelerinde, Amerikalı askerî personel "tetraetil olmadan, [yıldırım] savaşımızı asla hayal edemezdik" yazdığını görmüştü.)[14] Savaşın son anlarına dek, ITT'nin Almanya'daki ve İsveç, İsviçre ve İspanya gibi tarafsız ülkelerdeki üretim tesisleri, Alman silahlı kuvvetlerine sadece uçak değil, başka pek çok ölümcül oyuncağı da tedarik edecekti.[15] Charles Higham şu ayrıntıları verir:

> Pearl Harbor'ın ardından Alman ordusu, donanması ve hava kuvvetleri kontrol panelleri, telefonlar, alarm zilleri, şamandıralar, hava akını uyarı araçları, radar teçhizatı ve top mermilerinde kullanılacak ayda otuz bin fünye imalâtı için ITT ile sözleşme imzaladı. ... Bu 1944'e gelindiğinde ayda elli bine çıkacaktı. Buna ek olarak ITT Londra'ya düşen roket bombaları için bileşenler, kuru redresörler için selenyum, yüksek frekanslı radyo teçhizatı ve istihkâm ve saha muhabere setleri tedarik etti. Bu hayati malzemelerin tedariki olmadan Alman hava kuvvetlerinin Amerikan ve İngiliz askerlerini öldürmesi, Alman ordusunun Müttefiklerle savaşması, İngiltere'nin bombalanması ya da Müttefik gemilerinin denizde saldırıya uğramaları mümkün olmazdı.

ITT'nin sağladığı gelişkin muhabere teçhizatı olmaksızın, Almanya savaşın ilk aşamalarında düşmanlarına hava ve karadan son derece eşgüdümlü saldırıları gerektiren *blitzkrieg* adıyla bilinen ölümcül savaş biçimiyle ağır zararlar veremez-

di. Pearl Harbor'ın ardından, ITT Almanya'ya, bu tür donanımlar sayesinde Naziler tarafından diplomatik şifresi kırılan Amerikalıların da zararına olacak şekilde daha da gelişkin muhabere sistemleri tedarik etti.[16]

Devasa araba üreticisi GM belki de büyük Amerikan şirketlerinin düşman Nazi topraklarındaki gizli faaliyetlerinin en çarpıcı örneğini teşkil eder; ama rakibi Ford da Nazilerin savaş gayretlerine kayda değer bir katkıda bulunmuştu. Savaş sırasında Ford, Wehrmacht için sadece sayısız kamyon değil, aynı zamanda motor ve her tür yedek parçayı da üretti. Ford bunu yalnızca Köln'deki Ford-Werke fabrikasında değil, işgal altındaki Fransa, Belçika, Hollanda ve Danimarka'nın yanı sıra, Finlandiya, İtalya ve Nazi Almanyasıyla müttefik olan diğer ülkelerdeki tesislerinde de gerçekleştirdi.[17] General Motors'un Almanya'daki tesisleri, GM yönetim kurulu başkanı Mooney'in Hitler'le ve sadece Luftwaffe'nin patronu değil, o dönemde Almanya'nın iktisadi imparatoru da olan Göring'le, 19-20 Eylül 1939'da Berlin'de gerçekleştirdiği bir toplantının ardından tamamen savaş için üretim yapmaya başladı. Sonuç, 1935'te kurulmuş olan Brandenburg'daki Opel fabrikasının, Wehrmacht için "Blitz" kamyonları üretmeye geçmesi, Rüsselsheim'daki Opel'inse bundan böyle Alman bombardıman filosunun ana unsuru olan JU-88 gibi uçakların montajını yaparak öncelikle Luftwaffe için üretim yapmaya başlaması oldu. İddialara göre bir noktada General Motors ve Ford birlikte Almanya'nın bütün tank üretiminin yarısından fazlasından sorumluydular. Bu arada, Alman tankları genellikle, *GI*'ların Almanların bazukalarıyla "ilk atışta yakabildikleri" için dalga geçerek Ronson adını taktıkları *Sherman* gibi Birleşik Devletler'de üretilen modellerden daha kaliteliydi. Benzer bir iddia dönemin reklamlarından birinde Ronson çakmakları için de dile getirilmişti.[18]

Uzmanlar GM ve Ford'un savaş sırasındaki en iyi teknolojik yeniliklerinden esasen Müttefiklerin savaş çabaları için üretim

yapan Birleşik Devletler ya da Büyük Britanya'daki fabrikalarından ziyade, Nazi Almanyasındaki kollarının yararlandığına inanırlar. Atıfta bulundukları örnekler arasında, Doğu Cephesi'nin çamurlarında ve Kuzey Afrika çöllerinde Almanların çok işine yarayan dört çekişli Opel kamyonetleri ile yine Opel tarafından Rüsselsheim'da montajı yapılan, ilk jet savaş uçağı yeni Me 262'nin motorları yer alır. Köln'deki Ford-Werke'ye gelince, 1939'da bu şirket, araç dışında kalan savaş teçhizatı üretmek için Arendt GmbH adlı bir "paravan şirket" kurmuş ve savaşın sonlarına doğru bu fabrika Londra ve Anvers'i yakıp yıkan kötü şöhretli V-2 roketlerinin tribünlerinin son derece gizli bir şekilde geliştirilmesine dâhil olmuştu. Bu nedenle Amerikan teşebbüslerinin Almanya'daki yan kuruluşlarının Reich Ekonomi Bakanlığı'ndaki plancılar ve savaşla iştigal eden diğer Nazi yetkililer tarafından "teknolojik gelişmenin öncüleri" olarak görülmeleri sebepsiz değildi.[19]

Sadece çok az sayıda insan GM, Ford, ITT ve şirketler Amerikasının diğer devlerinin savaş sırasında Almanya'da Nazizm için bir tür "cephanelik" olarak çalıştığını biliyordu. Bizatihi bu şirketler doğal olarak, bu hassas konu hakkında sessizliklerini korumuşlardı.[20] Dahası, bu meseleden haberdar olan az sayıda insan bile Almanya'da bulunan bu şubelere Naziler tarafından Pearl Harbor'dan sonra acımasızca el konulduğunu ve Birleşik Devletler'deki yönetici ve sahiplerinin kontrolüne ancak savaştan sonra döndüklerini varsayıyordu. Fakat işin aslı başkaydı. Alman bir uzman, Hans Helms, kesin bir şekilde "terör rejimi boyunca Nazilerin bir kez olsun Ford ya da Opel'in mülkiyet statüsünü değiştirmeye yönelik en ufak bir adım atmadıklarını" yazar.[21] Savaş sırasında bile Ford Köln'deki Ford-Wercke'nin hisselerinin yüzde 52'sini elinde tutmuş, General Motors da Opel'in tek mülkiyet sahibi olmayı sürdürmüştü. (Bu arada, Ford-Wercke'nin kalan hisselerinin büyük bir bölümünü de IG Farben kontrol ediyordu.) Bu şirketlerin Amerikalı sahip-

leri ve yöneticileri, Almanya'nın Birleşik Devletler'e savaş ilan etmesinden sonra da Almanya'daki şubeleri üzerinde zaman zaman kayda değer bir kontrol sahibi olmaya devam ettiler. Birleşik Devletler'de bulunan şirket merkezlerinin Almanya'daki şubelerle ya tarafsız İsviçre'deki yan kuruluşlar üzerinden dolaylı olarak, ya da dünya çapına yayılmış modern iletişim sistemleri sayesinde doğrudan temas halinde kaldıklarına ilişkin kanıtlar bulunmaktadır. Bu ikincisi, ITT Transradio (bizzat ITT'nin bir ortaklığı), RCA (bir başka Amerikan şirketi), Alman Siemens ve Telefunken şirketleri tarafından sağlanıyordu. Henry Ford'un oğlu Edsel Ford, bu sayede Köln'deki Ford-Werke'nin ve işgal altındaki Fransa'da bulunan Ford tesislerinin yönetimine kişisel olarak müdahale etmeye devam edebilmişti.[22] IBM'e gelince; Edwin Black, savaş sırasında şirketin Avrupa genel müdürü olan Hollandalı Jurriaan W. Schotte'nin, fiilen şirketin New York'taki merkezinde bulunduğunu ve buradan "memleketi Hollanda ve Belçika gibi Nazi topraklarındaki IBM yan kuruluşlarıyla düzenli olarak haberleşmeyi sürdürdüğünü" yazar. IBM, diye devam eder Black, aynı zamanda "tarafsız ülkelerdeki yan kuruluşları vasıtasıyla Avrupa'da olup biteni takip edip yetkilerini kullanabiliyordu." Özellikle de İsviçre vatandaşı olan müdürünün "Almanya'ya, işgal altındaki topraklara ve tarafsız ülkelere serbestçe gidip gelebildiği" Cenevre'deki İsviçre şubesi önemli bir rol oynuyordu. Son olarak, pek çok başka büyük Birleşik Devletler şirketi gibi IBM de diplomatik çantalarla mesaj iletmek için işgal altındaki ve tarafsız ülkelerde bulunan Amerikalı diplomatlara güvenebilirdi. Black, "Müdahil olmadığına dair yanılsamaya rağmen, New York'taki IBM, [Almanya'da ve Avrupa'nın geri kalanında bulunan] yan kuruluşlarının günlük faaliyetlerinde merkezî bir rol oynamayı sürdürdü. ... Savaş sırasında işler her zamanki gibiydi," diye yazar.[23] Naziler iyi niyetli bir şekilde Amerikalı şirket sahiplerinin Almanya'da bulunan yan kuruluşları üzerindeki mülkiyet haklarını korumalarına izin verdi ve

hatta bunların idaresi üzerinde belirli ölçüde kontrol sahibi olmalarına bile müsaade ettiler. Ayrıca Nazilerin, örneğin Opel ya da Ford-Werke'nin idaresine müdahalesi asgari düzeyde kaldı. Almanya'nın Birleşik Devletler'e savaş ilan etmesinin ardından, Amerikalı personel kuşkusuz sahneden indi, ama –ABD'deki patronların güvendikleri– mevcut Alman yöneticiler genellikle yetki sahibi makamlarını korudular ve işi sürdürmeye, Amerika'daki şirket merkezlerinin ve hisse sahiplerinin çıkarlarını gözetmeye devam ettiler. Opel örneğinde GM'nin Birleşik Devletler'deki merkezi, Rüsselsheim'daki müdürler üzerinde neredeyse tam denetime sahipti. En azından, bu konuya henüz 1970'lerde ilgi göstermiş olan, ama bulgularına GM'nin itiraz ettiği Amerikalı tarihçi Bradford Snell'in görüşü bu yöndedir. Bununla birlikte, Alman araştırmacı Anita Kugler'a ait yakın tarihli bir çalışma daha nüanslı ve daha ayrıntılı bir resim sunarak Snell'in iddialarının doğruluğunu tasdik eder. "Nazilerin Birleşik Devletler'e savaş ilan etmesinin ardından," diye yazar, "Naziler başlangıçta Opel'i kimin yönettiğini pek de umursamamıştı. Ancak 25 Kasım 1942'de, Pearl Harbor'dan neredeyse bir yıl sonra, Berlin 'bir düşman varlıkları kayyımı' atadı, ama bu hareketin öneminin sadece sembolik olduğu görüldü. Naziler sadece yüzde 100'ü General Motors'a ait olan ve savaş boyunca da böyle olmaya devam eden bir şirket için Alman imajı yaratmak istemişlerdi." Kugler şu ayrıntıları verir:

> Opel ve General Motors'un yaydığı efsanenin aksine, vesayet Amerikan karşıtı Nazilerin diktatörce baskısına yol açmadı. ... Kayyım otokrat bir yabancı değil, 1935'te bizatihi Amerikalılar tarafından yönetim kuruluna seçilen ve onlar tarafından önemli bir idari makama atanan bir kişiydi. ... Ayrıca, fiilen olduğu kadar hukuken de yönetim kurulunun kararlarına tabiydi. ... Genel Müdür unvanına bile sahip değildi.[24]

Ford-Werke'de ateşli bir Nazi olan Robert Schmidt isimli bir kişi, savaş sırasında genel müdürlük yapmış ve performansı

hem Berlin'deki yetkilileri hem de Amerika'daki Ford yöneticilerini bir hayli tatmin etmişti. Ford'un Dearborn, Michigan'da bulunan şirket merkezinden düzenli olarak -Edsel Ford- imzalı onay, hatta tebrik mesajları geliyordu. Naziler de Schmidt'in çıkardığı işten son derece memnundu; zamanı gelince onu tumturaklı ama prestijli "askerî ekonomi alanında lider" unvanıyla ödüllendireceklerdi. Pearl Harbor'dan aylar sonra, Köln'deki Ford tesisini denetlemesi için bir kayyım atandığında, Schmidt ayrıcalıklarını ve hareket serbestisini korudu. Savaşın ardından Schmidt Nasyonal Sosyalizme bağlılığı ve SS ile olan hevesli işbirliği nedeniyle bir süreliğine sahneden inmeyi tercih etti, ama 1950'den sonra yine Ford-Werke'deki yetkili konumuna döndü ve 1962'deki ölümüne dek orada kaldı.[25]

Yan kuruluşlarını denetleyen bir düşman varlıkları denetçisinin atanması ihtimali, Birleşik Devletler'deki ana şirketler açısından aslında o kadar da nefret uyandırıcı bir şey değildi. Amerikalı şirket sahipleri, düşmanlara ait mülklerin Almanya'da Birinci Dünya Savaşı'ndaki gibi muamele görecekleri beklentisinde olmak için her tür gerekçeye sahipti ve Alman yatırımları da Birleşik Devletler'de İkinci Dünya Savaşı sırasında aynı muameleyi gördü.[26] Edwin Black'in vurguladığı gibi, her iki taraftan yatırımcılar da düşman topraklarındaki mülklerinin "korunmasını, gerektiği gibi idare edilmesini ve ihtilaf sona erdiğinde zarar görmemiş bir şekilde iade edilmesini" ve geçici olarak bloke edilmiş kârlarının savaşın ardından serbest bırakılmasını bekleyebilirlerdi. Amerikalılar gibi Naziler de uluslararası kapitalizmin yazılı olan ve olmayan kurallarına bağlıydılar ve Black'e göre "Nazi yeddieminin [düşmana ait] yan kuruluşları özenle yöneteceği" ve "paralarının [yani kârlarının] savaş bittiğinde kendilerini bekliyor olacağı" neredeyse kesindi. Dahası, Black'in işaret ettiği üzere, bir kayyımın atanması aslında beraberinde hatırı sayılır bir avantajı, yani "gerçekçi inkâr" şansını da getiriyordu: Bir düşman varlıkları kayyımının varlığı Birleşik

Devletler'deki şirket sahiplerinin ve müdürlerinin bu süreçte işlenecek her türlü suçu reddetme olanağını ellerinde tutarken, düşmanla işbirliği yaparak para kazanmalarını sağlıyordu.[27]

IBM açısından, savaş sırasında Almanya'da ve Fransa, Belçika ve diğer işgal altındaki ülkelerde bulunan düşman varlıkları kayyımlarıyla tecrübeleri sarsıcı olmaktan uzaktı. Black'e göre, "cansiperane bir şekilde varlıkları korumuş, üretkenliği arttırmış ve kârları çoğaltmışlardı"; dahası "mevcut IBM müdürleri günlük işlerden sorumlu müdürler olarak yerlerinde tutulmuş, hatta bazı örneklerde kayyım vekili olarak atanmışlardı." Black, Dehomag kayyımı Hermann B. Fellinger hakkında, "Watson'ın kişisel olarak seçeceği herhangi bir kıdemli yönetim kurulu başkanı kadar ticari gayret ve adanmışlıkla IBM şirketi için çalıştığını" yazar. Bu açıdan bakıldığında, Fellinger'in Almanya'nın teslim olmasından sonra, Dehomag'da önemli bir idari makamda çalışmaya devam etmesi şaşırtıcı değildir.[28]

Naziler şirket sahiplerinin uyruğu ya da müdürlerin kimliğinden çok üretimle ilgileniyordu; çünkü *blitzkrieg* stratejisinin Sovyetler Birliği'nde çökmesinin ardından, örneğin Ford-Werke tarafından üretilen uçaklara ve kamyonlara giderek daha çok ihtiyaç duymaya başlamışlardı. Henry Ford'un, montaj hattının ve diğer benzeri "Fordist" tekniklerin kullanımında öncülük yapmasından bu yana, Amerikan şirketleri sınai seri imalât alanının liderleri olmuştu ve GM'nin yan kuruluşu Opel de dâhil olmak üzere, Amerikan şirketlerinin Almanya'daki şubeleri bu kurala bir istisna oluşturmuyordu. Göring ve Speer gibi Nazi planlamacıları bunu biliyordu ve Opel'in yönetiminde yapılacak radikal değişikliklerin Brandenburg ve Rüsselsheim'daki üretimi aksatabileceğinin gayet farkındaydılar. Opel'in çıktısını yüksek seviyelerde tutabilmek için, sorumlu müdürlerin işlerinin başında kalmalarına izin verildi; çünkü özellikle etkili olan Amerikan üretim yöntemlerine aşinaydılar. Opel tesislerinde işlerin Pearl Harbor'dan sonra bile "her zamanki gibi iş yapmak" mottosu-

na uygun olarak devam etmesinin esas nedeni buydu. Berlin'in üretim kotaları bile düzenli olarak aşılıyordu ve bu yüzden Nazi yetkilileri GM'nin yan kuruluşuna onursal "model savaş teşebbüsü" unvanını verdiler. Opel'in müdürleri üretim alanında o kadar başarılıydı ki, Naziler onlara hep daha fazla "girişimsel özgürlük" tanıdı. Alman araştırmacı Anita Kugler, GM'nin yan kuruluşu Opel'in "bütün üretimini ve araştırmalarını Nazilere sunduğu ve böylece –nesnel olarak konuşmak gerekirse– savaşı yürütmek için uzun vadeli kabiliyetlerinin armasına katkıda bulunduğu" sonucuna varır.[29]

GM ve Ford'un Amerikalı yöneticileri ve sahipleri için, Almanya'daki kuruluşlarında kimlerin müdürlük yaptığı ya da buralardaki montaj hatlarından hangi ürünlerin çıktığı önemsizdi ve Almanya'daki yan kuruluşlarının faaliyetlerinin muhtemelen savaşın uzamasına hizmet etmesi onları pek ya da hiç rahatsız etmiyordu. Onlar ve hisse senedi sahipleri için önemli olan, son kertede sadece kârlarıydı. Amerikan şirketlerinin Almanya'daki yan kuruluşlarının savaş sırasında kayda değer kazançlar elde ettiğini ve bu paraların Nazilerin cebine gitmediğini bilen çok az sayıda insan vardı. Ford-Werke için kesin rakamlar mevcuttur. Dearborn'un Alman yan kuruluşunun kârları 1939 yılında 1,2 RM'den 1940'ta 1,7 milyon'a, 1941'de 1,8 milyona ve 1943'teyse 2,1 milyona çıkmıştı.[30] Dev Amerikan şirketinin Nazilerin savaş gayretine sınai bir katkıda bulunduğu işgal altındaki Fransa, Belçika ve Hollanda'daki Ford'a bağlı yan kuruluşlar da benzer şekilde olağanüstü bir başarı sergilediler. Örneğin savaştan önce işlerin pek de iyi gitmediği Ford-France 1940'tan sonra Almanlarla koşulsuz işbirliği sayesinde çok kârlı bir şirkete dönüştü; 1941'de 58 milyon kazanç elde etmişti ki bu Edsel Ford'un içtenlikle tebrik ettiği bir başarıydı.[31]

Opel'in elde ettiği kârların ayrıntıları elimizde yok, ama GM'nin Alman şubesinin de çok kâr ettiği biliniyor. Anita Kugler'a göre, çok az sayıda Alman şirketi savaş sırasında Opel'in

nakit akışına erişebilmiş ve GM'nin yan kuruluşu her ay giderek daha fazla likit varlık biriktirmeyi başarmıştı. Opel'in kârları Nazi Ekonomi Bakanlığı'nın yayımlanmasını yasaklayacağı noktaya kadar fırlamıştı. Bu yasağın sebebi, giderek daha fazla kolektif olarak kemerini sıkması istenen ve muhtemelen Amerikan şirketinin şubesinin elde ettiği kârların *Volksgenossen*'a, yani Tötonik "ırk yoldaşlarına" gitmediğini fark eden Alman nüfusta husumete neden olmamasıydı.[32]

IBM'e gelince, Edwin Black Alman şubesinin kazancının savaş sırasında "patladığını" yazar. Dehomag 1939'da zaten rekor bir kâr elde etmişti ve savaş ilerledikçe serveti "özellikle Nazilerin Belçika, Polonya ve Fransa'yı ele geçirmesi sayesinde ... daha da hızlı çoğaldı"; öyle ki IBM'in Üçüncü Reich'taki yan kuruluşunun değeri "günlük olarak fırlıyordu". Ford örneğinde olduğu gibi, IBM'in işgal altındaki Fransa'da elde ettiği kârlar esasen Alman işgal yetkilileriyle yapılan hevesli işbirliği sayesinde yükselmiş ve kısa zaman içinde yeni fabrikaların açılması gerekmişti. Fakat Black'e inanacak olursak IBM her şeyden önce,

> Almanya'da ve işgal altındaki ülkelerde Nazilere milyonlarca Avrupa Yahudisinin tespiti, tehciri, gettolara kapatılması, köleleştirilmesi ve sonunda imhası, yani Holocaust'un örgütlenmesi için gerekli teknolojik araçları sattığı için zenginleşti.[33]

Nazilerin Amerikan yatırım sermayesinin savaş sırasında Almanya'da kayda değer kârlar elde etmesine herhangi bir itirazı yoktu. Faşistlerin savaştan çok uzun bir zaman önce Almanya'nın ve Amerika'nın sanayicileri tarafından takdir edilip desteklenmesinin nedeninin tam da kapitalist oyunun kurallarına duydukları saygı olduğu düşünülürse bunda şaşılacak bir şey yoktur. Nazilerin bizzat "herkese kendisininki" mottosuyla özetledikleri bu kurallara, Hitler ve arkadaşları acı sonlarına dek uyacaktı. Naziler komünist değildi ve Üçüncü Reich'da bir şirketin kazancı, Amerikan basınında sık sık yanlış bir biçimde

sunulduğu gibi devlete ya da işçilere değil, şirket ve hisse sahiplerine giderdi. Aynı şey, kârlar doğrudan Birleşik Devletler'deki şirket merkezlerine aktarılıyor olmasa bile, Amerikan şirketlerinin şubeleri açısından da geçerliydi.

Amerikan yan kuruluşlarının savaş sırasında Almanya'da elde ettiği kârların başına ne geldiği açık olmaktan uzaktır; ama bazı davetkâr bilgi parçaları yine de gün yüzüne çıkmıştır. Savaştan önce, 1930'larda Amerikan şirketleri, Nazilerin ülke dışına kâr transferine yönelik ambargolarının etrafından dolaşmak için bir dizi strateji geliştirmişti. Örneğin IBM'in New York'taki ana ofisi, düzenli olarak Dehomag'a ana şirkete ödenecek işletme payı, danışıklı borçların geri ödenmesi ve diğer ücretler ve harcamalar için fatura kesme alışkanlığı edinmişti; bu uygulama ve diğer bizansvari şirketler arası para işlemleri, Almanya'daki kârları azaltıyor ve böylece eşzamanlı olarak etkili bir vergi kaçırma düzeneği işlevi görüyordu. IBM'in ABD'de Black'in tabiriyle bu tür "muhasebe dönüşümleri," yani esasen günümüzün küresel köyünde vergi kaçırmak ya da kârları azamileştirmek için çok uluslu şirketler tarafından yaygın bir şekilde kullanılan transfer fiyatlandırması ve diğer hilelerin öncülleri olan "karmaşık şirketler arası paralel devreler" geliştiren tek ana şirket olması pek mümkün değildir.[34]

Daha önce kâr transferi ambargosuyla başa çıkmanın Almanya içinde yeniden yatırım gibi başka yolları olduğunu görmüştük; ama 1939'dan sonra bu seçeneğe artık –en azından teoride– göz yumulmuyordu. Yine de pek çok Amerikan yan kuruluşu bu yolla varlıklarını arttırmayı başardı. Mesela 1942'de Opel Leipzig'de uzunca bir süre motor gövdesi temin ettiği bir dökümhaneyi satın almıştı. Elbette kazançları şubenin kendi altyapısını geliştirmek ve modernize etmek için kullanmak da mümkündü. Opel örneğinde bu da yapılmıştı.[35] Ford-Werke'ye gelince, toplam varlıkları 1939 ile 1945 arasında 60,4 milyon RM'den 68,8'e yükselmiş ve şirketin değeri söylendiğine göre sa-

vaş sırasında iki katından fazla artmıştı.[36] Avrupa'nın işgal altındaki ülkelerinde de genişlemek için fırsatlar mevcuttu. Ford'un Fransa'daki yan kuruluşu 1941 yılında kârlarını Cezayir'in Oran şehrinde bir tank fabrikası inşa etmek için kullandı; bu tesis iddialara göre Rommel'in Afrika Ordusu'na El-Alemeyn'e kadar ilerlemesi için ihtiyaç duyduğu donanımı sağladı. Köln'deki Ford-Werke, Ford-France ile yakın ilişkisini sürdürdüğünden, Cezayir'deki girişimin kısmen Nazi Almanyasındaki Ford'un elde ettiği kârlarla finanse edilmiş olması ihtimal dışı değildir.[37]

Üçüncü Reich'da biriktirilen servetin en azından küçük bir kısmının Birleşik Devletler'e İsviçre üzerinden aktarıldığı görülecektir. Edwin Black'e göre, bu tarafsız ülke, "Nazi döneminde ticari entrikalar için bir tür santral işlevi görüyordu." Pek Çok ABD şirketinin burada, Birleşik Devletler'deki merkezle düşman topraklarında ya da işgal altındaki ülkelerde bulunan yan kuruluşları arasında aracılık yapan ofisleri bulunuyordu. Bu ofislerin, Edwin Black'in IBM'in İsviçre şubesiyle bağlantılı olarak yazdığı gibi, "kâr hortumlamaya" karıştıkları iddia ediliyordu.[38] İsviçre bankaları ile örneğin Alman sınırındaki bir İsviçre şehri olan Basel'i merkez edinmiş *Bank for International Settlements* (BIS) gibi İsviçre merkezli uluslararası bankalar, bu açıdan yararlıydı. Bu uluslararası banka, 1930'da Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Alman tazminat ödemelerinin kolaylaştırılması amacını taşıyan Young Planı çerçevesinde kurulmuştu. Amerikalı ve (Schacht gibi) Alman bankerler başından beri BIS'e hâkimdiler, rahatça bu finansal teşebbüste işbirliği yaptılar ve savaş sırasında –hatta Pearl Harbor'dan sonra– yapmaya da devam ettiler. Nazi Partisi üyesi bir Alman olan Paul Hechler bankanın müdürü, Amerikalı Thomas H. McKittrick ise yönetim kurulu başkanıydı.

Savaş boyunca BIS, Alman ve Amerikalı bankerlerin ve iş adamlarının, haftalık Alman dergisi *Der Spiegel*'in 1997'de yazdığı gibi, "kendilerini buldukları tarafsız ve huzurlu ülkeden uzakta, ülkelerinin askerleri bütün cephelerde acımasızca

birbirlerini öldürmekle meşgulken" dostane ve yararlı toplantılar yapabildikleri bir tür özel kulüp işlevi görüyordu.[39] (Paul Valéry'nin Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda dile getirdiği gibi, "Savaş birbirlerini tanımayan insanların birbirlerini tanıyan ama birbirlerini öldürmeyen insanlar için katledilmesidir.") BIS Amerikan bankerlerinin, sanayicilerinin ve avukatlarının Alman meslektaşlarıyla vızıldadıkları bir tür arı kovanıydı. Bu Alman vatandaşlarının arasında, İsveç'ten demir ve Portekiz'den volfram gibi savaşa mümkün olduğunca uzun bir süre devam etmek için gereken her tür ithal malı satın almak üzere, katledilen Yahudilerden gasp edilen altınlarla İsviçre'ye gelen SS'in kodamanlarının da dâhil olduğu bir dizi yüksek rütbeli Nazi bile vardı.[40] BIS'in etrafında dolaşan Amerikalılar arasında dikkat çeken isimlerden biri, 1942'den beri OSS'in İsviçre'deki ajanı ve McKittrick'in dostu olan Allen Dulles idi. Bu esnada kardeşi John Foster Dulles New York'ta BIS'in avukatı olarak çalışıyordu. BIS'in, Amerikan şirketlerinin Almanya'daki şubelerinin elde ettiği kârların, yani her yerde hazır ve nazır Dulles kardeşlerin müşterileri ve ortakları gibi insanlar tarafından biriktirilen paranın ülke dışına aktarılmasına karıştığından şüphelenmek mantıksız mıdır?[7] Bu işlemlerde yer alan şirketlerin ve bankaların her zaman büyük bir ihtiyatla davranmalarında şaşılacak bir şey yoktur. Fakat yine de bazı bilgilerin gün yüzüne çıkması önlenemez. Örneğin BIS'in, petrol kodamanı William Rhodes Davis'e, Lizbon ve Buenos Aires üzerinden, Hamburg merkezli Alman yan kuruluşu Eurotank Handelsgesellschaft tarafından elde edilen kârın bir kısmını iletecek kadar nazik olduğu bilinmektedir.[41]

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Şirketlerin İşbirliği ve Almanya'nın Sözde "Nazizmden Arındırılması"(2)

İşverenlerin (ve yabancı ve yerli yatırımcıların) daha da fazla kâr etmesini güvence altına almak için sürekli sayıları azaltılan işçilerin daha da çok çalışmalarını gerektiren, küçülme adıyla bilinen çağdaş fenomen, kârların sadece yüksek fiyatlara ve ucuz hammaddeye değil, aynı zamanda büyük ölçüde düşük ücretlere de bağlı olduğunu açık bir şekilde gösterir.[1] Emeğin fiyatı ne kadar ucuzsa, sermayenin elde ettiği kâr da o kadar yüksek olur. Bu açıdan küçülmeyi uygulamaya geçirenler, Amerikan şirketlerinin İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'daki şubelerinin tecrübelerinden bir şeyler öğrenebilirler. Savaşın öncesinde de, Alman şirketlerinin hepsi değilse bile birçoğu, Naziler tarafından kendilerine yapılan büyük iyilikten, yani sendikaların tasfiye edilmesinden hevesle yararlanmıştı. Bu keyfî önlem Alman işçi sınıfını zayıflatmış ve onu Nazi terminolojisini kullanacak olursak –artık hem özel hem de kamusal yaşamda hâkim olan otoriter yukarıdan aşağıya "liderlik ilkesi" (*Führerprinzip*) ile uyumlu bir şekilde– koşulsuz bir şekilde işverenlerin hizmetine koşulan güçsüz bir "takipçi kitlesine" (*Gefolgschaft*) dönüştürmüştü. Nazi Almanyasında reel ücretler hızla düşerken, buna mukabil kârların artması şaşırtıcı değildi.

Savaş sırasında, Almanya'nın işçileri bir mayın eşeği olarak hizmet etmeye çağırıldılar. *Blitzkrieg* kavramı topyekûn bir zaferin takip ettiği kısa bir savaş öngördüğünden bunun geçici bir zahmet olarak kalması bekleniyordu; ama Sovyetler Birliği'ndeki yıldırım savaşının başarısızlığı milyonlarca kişinin emek gücüne dönmesini önledi. Doğu Cephesi'ne saplanıp kaldılar ve aralarından nicesi Almanya'ya bir daha asla dönemedi. Bunu takip eden emek kıtlığının sonucunda, arz-talep yasası normalde ücret maliyetlerinin artmasına ve kârların düşmesine neden olmalıydı. Ama bu kabul edilemez ihtimal, 4 Eylül 1939 gibi erken bir tarihte ücret ve fiyat artışlarıyla ilgili bir bildiri yayımlamış olan uyanık Naziler tarafından engellendi. Fiiliyatta, fiyatlar artmaya devam ederken, ücretler tedricen eridi ve çalışma saatleri arttı. Amerikan şirketlerinin yan kuruluşlarındaki emek gücünün tecrübesi de aynıydı. Örneğin 1940 Mayısından başlayarak, Opel'deki işçilerin daha düşük ücretlerle haftada altmış saat çalışmaları gerekiyordu ki bu, bazı Opel işçilerinin deyişiyle "ücret hırsızlığı"na karşı protestolara neden oldu. Yine de Rüsselsheim'da çalışma haftası zaman içinde daha da uzadı ve 1942 sonuna gelindiğinde işçilerin haftada altmış altı saat çalışmaları gerekti.[2]

Fabrikalardaki emek kıtlığıyla mücadele edebilmek için Naziler, Almanya'da ekseriyetle insanlık dışı koşullar altında çalıştırılan yabancı emekçilere giderek daha fazla bel bağladı. Yüz binlerce Sovyet ve diğer savaş esiri ve toplama kamplarındaki mahkûmlarla birlikte, *Fremdarbeiter* denilen bu yabancı işçiler, SS'e ödenen mütevazı bir bedel karşılığında, onları kullanmayı tercih eden her şirket tarafından istenildiği gibi sömürülebilecek muazzam bir emek gücü havuzu oluşturuyordu. Dahası, SS aynı zamanda demir yumruğuyla gerekli disiplini ve düzeni de sağlıyordu. Ücret maliyetleri bu sayede bugünün küçülme taraftarlarının ancak rüyasında görebileceği bir düzeye indi ve şirketlerin kârı buna koşut olarak yükseldi. Amerikan şirketlerinin Almanya'daki şubeleri de, Naziler tarafından sadece

Fremdarbeiter arasından değil, savaş esirleri ve toplama kampı mahkûmları arasından da tedarik edilen köle emeğini hevesle kullandılar. Örneğin, merkezi Rhineland'daki Velbert şehrinde bulunan *Yale&Town İmalât Şirketi*, Stephan H. Linder'in yazdığı üzere "hatırı sayılır kârlar" elde etmek için "Doğu Avrupalı emekçilerin" yardımına bel bağlamıştı ve Coca-Cola'nın da Fanta tesislerinde hem yabancı işçilerden hem de savaş esirlerinden faydalandığı söyleniyordu. Almanya'daki Stuttgart ve Berlin-Köpenick'de bulunan şubelerinde, zorunlu emek kullanılan bir başka Amerikan şirketi de Kodak'tı.[3] Fakat Amerikan şirketlerinin yan kollarının zorunlu emek kullanmalarının en çarpıcı örneğini Ford ve General Motors vermişti. Ford-Werke hakkında, bu şirketin 1942'den başlayarak "cansiperane, saldırgan ve başarılı bir şekilde" Sovyetler Birliği, Fransa, Belçika ve diğer işgal altındaki ülkelerden gelen yabancı işçileri ve savaş esirlerini, görünen o ki şirketin Birleşik Devletler'deki merkezinin bilgisi dâhilinde kullandığı iddia edilmiştir. Ford-Werke'nin savaş sırasındaki faaliyetlerini titiz bir şekilde inceleyen Alman araştırmacı Karola Fings şöyle yazar:

> [Ford] Nazilerle olağanüstü iş yaptı. Çünkü savaş sırasında artan üretim ücret maliyetlerini düşük tutmak için tamamıyla yeni fırsatlar sunmuştu. Ford-Werke'de 1941'den başlayarak ücret artışlarında genel bir dondurma [politikası] yürürlükteydi. Fakat en büyük kâr marjına Ostarbeiterların [Doğu Avrupalı zorunlu işçiler] kullanılmasıyla ulaşıldı.[4]

Ford-Werke'de işe koşulan binlerce yabancı zorunlu emekçi, pazar günleri dışında on iki saat gibi çalışmaya zorlanıyor ve bunun karşılığında hiçbir ücret almıyordu. 1944'te Ford-Werke'ye getirilen az sayıdaki Buchenwald toplama kampı mahkûmunun gördüğü muamele muhtemelen çok daha kötüydü. Ford-Werke'nin aksine, Opel hiçbir zaman, en azından şirketin Rüsselsheim ve Brandeburg'daki ana tesislerinde toplama kampı mahkûmlarını

kullanmadı. Bununla birlikte GM'nin Almanya'daki yan kuruluşunun, savaş esirleri gibi diğer zorunlu emek biçimleri söz konusu olduğunda doymak bilmez bir iştahı vardı. 1940 yazında Rüsselsheim'daki fabrikada ilk savaş esirleri çalıştırılmaya başlanmıştı. Savaş esirlerinden oluşan bu ilk müfrezenin içinde Fransızlar da vardı. Daha sonra bunlara özellikle kötü muameleye maruz kalan çok sayıda Sovyet savaş esiri de katılacaktı. Çoğunlukla Doğu, ama aynı zamanda Batı Avrupa'dan tehcir edilen sivil işçiler de Opel'de çalıştırıldı. Anita Kugler, Opel fabrikalarındaki köle emeği kullanımı için, özellikle Ruslar söz konusu olduğunda "azami sömürü, mümkün olan en kötü muamele ve ... küçük suçlar için bile idam cezası"nın olağan şeyler olduğunu yazar. Yabancı işçilerin denetlenmesinden Gestapo sorumluydu.[5]

O halde savaş sırasında, Amerika'nın büyük şirketleri, müttefiklerle olduğu kadar düşmanlarla da iş yaparak para kazanmayı becermişti. Fakat Amerikalıların yanı sıra hırslı (ve paralı) genç yabancıların da Amerikan müteşebbisliğinin yöntemlerini öğrendikleri Birleşik Devletler'deki ünlü işletme okullarının bu özellikle ilginç ve öğretici başarı hikâyesine hiç dikkat gösterip göstermedikleri şüphelidir. Bu şirketlerin az ya da çok resmî tarihleriyle Henry Ford ve benzeri şirket devlerinin biyografileri de genellikle bu konuya pek ya da hiç değinmezler. Kuzey Amerika basını ise, yolsuzlukları ifşa etme faaliyetlerini, Nazilerin Yahudi kurbanlarından çaldıkları altınları iç eden İsviçre bankaları ya da Volkswagen gibi savaş sırasında köle emeğinden yararlanan Alman şirketlerine yoğunlaştırma eğilimindedir; fakat Amerikan şirketleriyle Naziler arasında bağlantılar hakkında tek bir söz bile söylemezler. Birleşik Devletler'de ve aynı zamanda Ford ve GM'nin önemli yan kuruluşlara sahip olduğu Kanada'da, herkes tarafından övülen basın (ve genel olarak ifade) özgürlüğü, gazetelerin, dergilerin ve televizyon kanallarının Ford ve Coca-Cola gibi büyük harcamalar yapan şirketlerin geçmişlerini kurcalayıp gücendirerek reklam gelirlerini

kaybetme riskine girdikleri yerde sınırlarına ulaşıyormuş gibi gözükmektedir. Tıpkı bazı TV programlarının yüksek-profilli bir şirket tarafından "mümkün kılınması" gibi, pek çok program da şirket sponsorlukları nedeniyle *imkânsız* kılınmaktadır.

Benzer bir oto-sansür, akademik özgürlüğün –sadece teoride– hüküm sürdüğü üniversitelerde de gözlemlenebilir. İsmini vermeyeceğimiz, Üçüncü Reich ve İkinci Dünya Savaşı tarihi konusunda uzman bir Amerikalı, çok da uzun olmayan bir süre önce, Ford-Werke'den ya da genel olarak Ford'dan veya General Motors ve yan kuruluşu Opel'den bir kez bile bahsetmeden savaş hakkında 1000 sayfadan fazla yazmayı başarmıştır. Kariyerini Michigan'da, yani mali refahı büyük oranda eyaletin otomobil imalâtçılarının himayesine bağlı olan üniversitelerden birinde yaptığı düşünüldüğünde, bu son derece anlaşılır bir durumdur.

Almanya'daki şubelerin ana şirketleri, Birleşik Devletler'de Nazi düşman topraklarındaki faaliyetleri nedeniyle pek de sorunla karşılaşmadılar. Son derece doğal bir şekilde, bu şirketler yaptıkları işin bu kısmıyla ilgili olarak mümkün olan en büyük ihtiyatla, hatta tam bir gizlilik içinde hareket ettiler. Bu nedenle Amerikaların büyük bir bölümünün, savaşta Amerikan sermayesinin Köln, Rüsselsheim ve Almanya'nın diğer yerlerinde neler çevirdiği hakkında hiçbir fikri yoktu. Dahası bu şirketler, şatafatlı sözler ve cafcaflı jestlerle yurtseverlikleri konusunda Amerika'daki kamuoyunu ikna etmek için elinden geleni yaptı. Sonuç olarak, hiçbir sıradan Amerikalı, örneğin yurtiçinde Alman karşıtı afişleri finanse eden GM'nin Ren'in uzak kıyılarındaki gerçekten bir tür ihanete varan faaliyetlerini asla tahayyül bile edemedi.[6]

Washington olup bitenler hakkında sokaktaki insandan çok daha fazla şey biliyordu, ama Amerikan hükümeti "General Motors için iyi olan Amerika için de iyidir" diyen yazılı olmayan kurala uydu ve Amerikan şirketlerinin Üçüncü Reich'taki yatırımları ya da bu ülkeyle yaptıkları ticaret üzerinden servet biriktiriyor olmalarını görmezden geldi. Bu arada, Roosevelt yönetimi

1930'larda Göring'in yakın dostu olan ve 1940'a kadar General Motors'un başkanlığını yürüten William S. Knudsen gibi bir dizi eski GM yöneticisini yüksek makamlara getirdi. Japonların Pearl Harbor'a yönelik saldırısının üzerinden bir hafta bile geçmeden, 13 Aralık 1941'de, Başkan Roosevelt gizlice, Amerikan şirketlerinin özel yetki alarak düşman ülkeleriyle –ya da düşmanlarla dost olan tarafsız ülkelerle– ticaret yapabilmesine izin veren bir karar yayımladı. Bu emir "düşmanla ticaret yapmanın" bütün biçimlerine karşı katı olduğu düşünülen yasalara açıkça aykırı olduğu gibi, benzer yasaların Küba söz konusu olduğunda bugün bile uygulanma biçimiyle de büyük bir karşıtlık içindedir: Amerikan yurttaşlarının Kanada'da satın aldıkları Havana purolarını bile Birleşik Devletler'e getirmelerine izin verilmemektedir.[7]

Washington savaşı başarıyla sona erdirmek için ülkenin büyük şirketlerinin aktif işbirliğine de güveniyordu. Charles Higham'ın yazmış olduğu gibi, Roosevelt yönetimi "savaşı kazanmak için petrol şirketleriyle aynı yatağa girmek zorundaydı". Sonuç olarak, hükümet yetkilileri zor sorular sormayı göze alamazdı ve bu yüzden Amerikan yatırım sermayesinin yurtdışındaki, özellikle de Almanya'daki gayri yurtsever faaliyetleri görmezden gelindi. "Kamuoyunu tatmin etmek için," der Higham, 1942'de "Düşmanla Ticaret" yasasının en iyi bilinen mütecavizi Standard Oil'e karşı göstermelik yasal önlemlere başvuruldu. Fakat Standard Oil "Ordunun, donanmanın ve hava kuvvetlerinin yakıt ihtiyacının büyük bir bölümünü karşıladığına, [böylece] Amerika'nın savaşı kazanmasını mümkün kıldığına" dikkat çekti. Rockefeller'a ait olan teşebbüs sonunda "Amerika'ya ihanet ettiği için" önemsiz bir ceza ödemeyi kabul etti, ama Birleşik Devletler'in düşmanlarıyla kârlı ticaretini sürdürmesine izin verildi.[8] IBM'in düşman topraklarındaki haince olduğu iddia edilebilecek faaliyetlerine ilişkin deneme kabilinden bir soruşturma da benzer şekilde sonuçsuz kaldı; çünkü Birleşik Devletler en az Naziler kadar IBM'in teknolojisine ihtiyaç duyuyordu. Edwin Black şöyle yazar:

> IBM bazı açılardan savaştan daha büyüktü. Her iki taraf da şirketin son derece önemli teknolojisi olmadan devam etmeyi göze alamadı. Hitler'in IBM'e ihtiyacı vardı. Müttefiklerin de öyle.[9]

Sam Amca kısa bir süre Standard Oil ve IBM'e parmak salladı, ama Hitler'le iş yapan şirketlerin sahiplerinin ve yöneticilerinin büyük bir çoğunluğu bunu hiç umursamadı. Örneğin ITT yöneticisi Sosthenes Behn'in Nazi Almanyası ile bağlantıları, Washington'da herkes tarafından bilinen bir sırdı; ama hiçbir zaman bunlar nedeniyle bir sorun yaşamadı. Charles Higham şöyle açıklar:

> Amerikan İstihbaratı'nın bütün kollarının her köşe başında Behn'i gözetlemelerine ... ve genel olarak ne işler çevirdiğini tam olarak bilmelerine rağmen, onu durdurmak için hiçbir şey yapılmadı. Savaş sonuna yaklaştığında, Amerikan hükümetinin içinde dile getirilen her tür ılımlı eleştiri, Almanya'nın teslim olma ihtimali ve Sovyetler Birliği'yle yaşanacak bir karşılaşma beklentisiyle hızlıca susturuldu.

Behn Amerika'nın askerî liderliğiyle yakın temaslar kurmuş ve hatta, herhalde Amerikan ordusuna yaptığı paha biçilmez hizmetler için en yüksek sivil madalyası olan Erdem Madalyası'nı almıştı. Behn'in nihai istirahatgâhı Washington'daki Arlington Mezarlığı'nda, John F. Kennedy'nin mezarının çok da uzağında olmayan, onun Nazi dostlarına karşı savaşta hayatlarını kaybeden binlerce Amerikan askerinin mezarının yakınlarında bir yerde bulunabilir.[10]

O halde Birleşik Devletler'de, büyük Amerikan şirketleri düşmana verdikleri hizmetler nedeniyle herhangi bir ciddi sıkıntı yaşamadılar. Ayrıca, Batılı müttefiklerin karargâhları, Almanya'da bulunan Amerikalılara ait teşebbüslerin mümkün olduğunca huyuna gitmek istiyorlardı. Nitekim, Köln'ün tarihsel şehir merkezi birbiri ardına gelen bombardıman akınlarıyla dümdüz edilirken, şehrin kenar mahallelerinde bulunan Ford fabrikası hava saldı-

rıları sırasında en güvenli yer olma namına sahipti. Bu hikâyeyi anlatan yerliler belki de biraz abartmıştı, ama Müttefik bombardıman akınları sırasında şaşırtıcı bir şekilde Ford-Werke'ye ait çok az mülk yıkılmış ve şirketin altyapısı zarar görmeden kalmıştı; böylece Ford'un Köln'deki yan kuruluşu çatışmaların sona ermesinin hemen ardından faaliyetlerine devam edebilmişti. Hatta savaş sonrasında ilk kamyon 8 Mayıs 1945'te, Almanların teslim olduğu gün üretildi. Alman uzman Hans G. Helms'e göre, Başkan Roosevelt'in üst düzey danışmanlarından Bernard Baruch, Almanya'daki belirli fabrikaların bombalanmaması ya da yalnızca hafifçe bombalanması için emirler vermişti. Helms Ford-Werke ile ilgili olarak, kesin bir şekilde, "sahte saldırılar" dışında "bombalanmayacaklarını, bu yüzden de bombalanmadıklarını" yazar. 15 ve 18 Ekim 1944'te, işçilerin barakalarının bulunduğu komşu bir alan bu şekilde bir Müttefik hava taarruzunun hedefi olmuştu. Bir başka dokunulmayan işletmeyse IG Farben üzerinden Standard Oil'le ilişkili olan Leverkusen'deki Bayern'di. Helms bu tesisin tropik hastalıklara karşı Pasifik'teki Amerikan ordusunun ihtiyaç duyduğu ve Almanlar tarafından usulüne uygun olarak İsviçre ve Portekiz üzerinden tedarik edilen bazı ilaçları ürettiğini iddia eder.[11] Öte yandan Rüsselsheim'daki Opel fabrikası bombalanmıştı, ama ancak savaşın sonuna doğru, 20 Temmuz ve 25-26 Ağustos 1944'te, binalarının yarısının yıkılmasıyla sonuçlanacak şekilde. Fakat o zamana değin en önemli makineler ve üretim tesisleri çoktan "dağıtma" (*Auslagerung*) adı verilen bir operasyonla kırsal kesime taşınmıştı. Böylece üretim GI'ların Rüsselsheim'a ulaştıkları 25 Mart 1945'e dek devam edecekti.[12]

IBM'in Alman şubeleri de savaşın iniş çıkışlarından dikkat çekici bir şekilde az hasar görmüştü. Stuttgart yakınlarındaki Sindelfingen'de bulunan Dehomag tesisine giren ilk GI'lardan bazıları, diye yazar Edwin Black, tesadüf eseri eski "IBM askerleri," yani askerlik hizmeti için geçici olarak serbest bırakılmış IBM çalışanlarıydı. Her şeyin "%100 sağlam" ve "çok iyi koşul-

larda", "her aletin, her makinenin iyi korunmuş [ve] anında çalışmaya hazır" olduğunu görmüşlerdi. Heyecanla bizzat Thomas Watson'a "bütün fabrika adamlarımız tarafından bilinmeyen birtakım nedenlerle sağlam, dokunulmadan bırakılmış" demişlerdi. Beyaz Saray da dâhil olmak üzere Washington'ın bütün sinir merkezlerine imtiyazlı erişim hakkından yararlanan Watson, kuşkusuz bu nedenleri gayet iyi biliyordu. Bununla birlikte Berlin'deki IBM fabrikası, Alman başkentine yönelik çok sayıda Müttefik bombardıman akını sırasında yıkılmıştı, ama bu Black'e göre, "departmanların büyük bir kısmı" GM'nin Rüsselsheim'daki tesisinin büyük bir bölümünü kurtarana benzer bir dağıtma operasyonuyla, "Güney Almanya'daki farklı yerlere transfer edilmeden önce" gerçekleşmemişti.[13]

Savaşın ardından GM ve Almanya ile iş yapmış diğer Amerikan şirketleri sadece cezalandırılmamakla kalmadı; İngiliz ve Amerikalıların hava akınlarının sonucunda Almanya'daki yan kuruluşlarının gördüğü zararlar için tazminat bile aldılar. GM bu şekilde Amerikan hükümetinden zararlarının tazmini için, kısmen vergi kredileri biçiminde 33 milyon dolar, ITT ise 27 milyon dolar aldı. Ford-Werke savaş sırasında görece az zarar görmüş ve bizzat Nazi rejiminden 100.000 dolardan fazla tazminat almıştı. Bu esnada Ford'un Fransa'daki şubesi Vichy rejiminden zararlarının tazmini için 38 milyon franktan fazla koparmayı başarmıştı. Ford yine de Washington'a 7 milyon dolarlık zararının karşılanması için başvurdu, ama ancak 500.000 dolardan biraz fazlasını alabildi. Bu tazminatlar, az ya da çok olmalarından bağımsız bir şekilde, özellikle de bu şirketlerin savaş sırasında Almanya'da kaybettikleri varsayılan varlıklarının karşılığı olarak vergi indirimleri aldıkları düşünüldüğünde, ABD Hazine Bakanlığı'nın cömertliğine çarpıcı bir örnek teşkil ediyordu. Örneğin GM 1941 yılındaki federal vergi beyannamesinde Opel'deki bütün yatırımını düşmüş ve sonuç olarak yaklaşık 22,7 milyon dolarlık bir vergi indirimi elde etmişti. Teorik olarak bu, Birleşik Devletler

hükümetinin Opel'in mülklerini müsadere etme hakkına sahip olduğu anlamına geliyordu; ama savaşın ardından, 1948'de, GM iyi niyetli bir şekilde Almanya'daki yan kuruluşuna 1,8 milyonluk bir vergi indirimi yoluyla yeniden sahip olmuştu ki bu şirketin 1941'deki beyannamesinde yararlandığı vergi muafiyetinden neredeyse 21 milyon dolar daha azdı. Ford 1943'te Ford-Werke'yi yaklaşık 8 milyon dolarlık bir zarar olarak gösterip benzer bir hüner sergilemeyi başardı ve resmî olarak 1954'te Almanya'daki yan kuruluşunu 557.000 dolar gibi "makul bir değerden" geri aldı. Bu arada Almanya'daki varlıkların kaybedildiğine dair hukuki kurgu, Amerikan şirketlerinin yönetici ve sahiplerinin Almanya'daki yan kuruluşlarının tüm faaliyetleri karşısında bütün sorumluluğu reddetmelerini de mümkün kıldı.[14]

Eğer savaşın ardından Amerikalı yetkililer Nazilerle çok yakın işbirliği içinde olan Alman işletmelerine zorluklar çıkarsaydı, bazı nahoş gerçekler gün ışığına çıkabilirdi. O zaman halk Amerikan sanayisinin Nazilerle birlikte çalıştığını, Ford ve GM gibi şirketlerin sadece Amerikan kuvvetlerine değil, Wehrmacht'a da silah tedarik ederek olağanüstü kârlar elde ettiklerini ve aynı şirketlerin düşmanla ticaret yaparak sadece gayri yurtsever davranmakla kalmayıp, bir tür ihanete bile imza attıklarını anlayacaktı. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Birleşik Devletler'in Almanya siyaseti konusunda uzman olan Amerikalı Carolyn Woods Eisenberg'e göre, Almanya'daki Amerikan işgal yetkililerinin, büyük Alman şirketlerinin Nazilerle olan ilişkilerini araştırmakta tereddüt etmelerinin pek çok gerekçesinden biri, "Alman kartellerinin işlerini bazı Amerikan şirketlerinin kuşkulu faaliyetlerinden ayırmanın kolay olmaması"ydı. IG Farben gibi Alman firmalarının kararlı bir şekilde soruşturulması, Fransa'daki Amerikan ortak ya da ana şirketlerinin de büyük kayıplar yaşadığı işbirlikçi araba imalâtçısı Renault örneğinde olduğu gibi, el koymalara ve kamulaştırmalara yol açabilirdi.[15] "Hitler'in bankeri" Schacht'ın, Nürnberg'de sanık

sandalyesindeyken bir sorgulama esnasında Amerikalı subaya söylediği gibi: "Eğer [Hitler'e] yardım eden [Alman] sanayicilerini mahkemeye çıkarmak istiyorsanız, kendi sanayicilerinizi mahkemeye çıkarmalısınız."[16]

Almanlarla bağlantıları olan büyük Amerikan şirketleri, savaş sırasında servetini, nüfuzunu ve gücünü katlamayı öğrenen şirket seçkinlerine aitti. Savaşın ardından bu seçkinler Amerikalı yetkililerin mağlup Almanya'ya davranış biçimleri üzerinde ölçüsüz bir etkiye sahip oldular. Almanya'daki Amerikan işgal yetkilileri arasında da GM ve ITT gibi şirketlerin nüfuz sahibi temsilcileri yer alıyordu. Carolyn Woods Eisenberg'e göre, bu adamların pek çoğu,

> Alman şirketleriyle ilişkilerinde elde ettikleri kişisel tecrübeler ya da aynı zamanda kendi şirketlerinin de savaştan önce Almanya ile iş yapmış olmaları nedeniyle [atanmışlardı]. ... Bu yüzden aralarında ... General Motors ... ve [ITT'nin şubesi] ATT de vardı. Direktör [IBM'den Thomas Watson'ın dostu William Draper] ... 1920'ler gibi erken bir tarihte Almanya'da kayda değer yatırımlar yapmış büyük bir mali kurum olan Dillion, Read & Company'den gelmişti. ... Bu insanların pek çoğu şu ya da bu büyük Alman şirketiyle kişisel bağlantılara sahipti...

Amerikan şirketleri böylece yalnızca savaş sırasında Almanya'daki kuşkulu faaliyetlerinin ortaya çıkarılmasını engellemekle kalmadılar, aynı zamanda Almanya'daki yan kuruluşlarının ya da ortaklıklarının ciddi zorluklarla karşılaşmasını da önlediler. Savaş sırasında Alman sanayisine kitleler halinde yabancı işçi sağlayan köle tedarikçisi Sauckel gibi az sayıda Nazi –hak ettikleri şekilde– darağacını boyladı. Fakat zorunlu emek kullanan Alman şirketlerinin ve Amerika'ya ait yan kuruluşların yöneticileri rahatsız bile edilmedi.[17]

Amerikalılar Japonya'da da savaştan sonra benzer şekilde yol aldı. Bir dizi savaş suçlusu hak ettikleri cezalara çarptırıldı; ama başta imparator Hirohito olmak üzere militarist "büyük balıkla-

rın" çok büyük bir kısmına çok yumuşak davranıldı. Bunun nedeni, Birleşik Devletler liderlerinin ve Japonya'daki işgal yetkililerinin, savaş suçlarından sorumlu olsalar bile ülkenin siyaset ve iş dünyasındaki muhafazakâr seçkinlerine, savaşın ardından yeni bir Japonya için ilerici tasarılarla yeniden ortaya çıkan antifaşist ve demokratik unsurlardan daha fazla yakınlık duyuyor olmalarıydı. Amerikalılar muhafazakâr seçkinlerin Japonya'da sağlam bir kapitalist sistemin kurulmasında –her iki tarafın da yararına olacak şekilde– birlikte çalışabilecekleri saygıdeğer ve ciddi iş adamları ve tertemiz anti-komünist referansları olan devlet adamları olduklarını düşünüyorlardı. Öte yandan anti-faşist ve demokratik unsurlarsa, tehlikeli solcu devrimciler ve potansiyel Moskova sempatizanları olarak görülüyordu. Sonuç olarak, işgal altındaki Japonya'nın Amerikalı genel valisi General MacArthur'un himayesinde soruşturmalar kısa sürede tamamlandı ve ülkenin geleneksel otoriter yapıları, ince bir demokrasi cilasıyla kaplanmış şekilde kısa sürede yeniden tesis edildi. İşçi sendikaları etkisizleştirildi ve Japonya'nın demokratlarına ve anti-faşistlerine ülkelerinin savaş sonrasındaki yeniden inşasında hiçbir söz hakkı tanınmadı.

İmparator Hirohito'ya yapılan muamele bu siyaset açısından sembolik bir öneme haizdi. Mikado adı verilen ve bir savaş suçlusu olarak görülen Japon devletinin başı sadece Amerikalılar tarafından suçlanmamakla kalmadı, en yakın işbirlikçilerinden bazılarının savaş suçlarıyla suçlandığı mahkemelere tanık olarak çıkması bile gerekmedi. Washington, diye yazar Noam Chomsky, Japon hükümdarı aklayarak, Yükselen Güneş'in Ülkesi'nde Birleşik Devletler'in herhangi bir yeni demokratik deneyime izin vermeyeceğini ve geleneksel muhafazakâr düzeni yeniden tesis etmeye kararlı olduğunu açıkça göstermiş oldu.[18]

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

Birleşik Devletler, Sovyetler ve Almanya'nın Savaş Sonrasındaki Kaderi

Hem Amerika'daki hem de Avrupa'daki gazete yazılarında, filmlerde ve tarih kitaplarında genellikle Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki durumuna ilişkin basit bir resim sunulur. Amerikalıların, tıpkı kahramanın eyerinin üzerinde ve yerlilerin hayranlık dolu bakışlarına aldırmadan her türlü caniden temizlediği köyden yavaşça çıkıp gittiği eski Western filmlerinde olduğu gibi, Atlantik Okyanusu'nun diğer yakasına geçmek için kurtarılmış yaşlı kıtadan sessiz sedasız bir şekilde çekilmekten başka bir şey istemediği ileri sürülür. Bu çekici senaryonun, muhtemelen Amerikalıların çekilmesini hemen fırsat bilip acımasızca bütün Batı'yı hâkimiyeti altına alacak edepsiz Sovyetler'in hatası nedeniyle gerçekleşmediği ima edilir. Bu hikâye, Soğuk Savaş dönemi açısından alışıldık türde bir peri masalıdır. Tarihsel gerçeklikse bundan çok farklıdır.

Sovyetler'in ve Amerikalıların 1945 Mayısından sonra Avrupa'da oynadıkları rol gibi merak uyandırıcı bir konu, İkinci Dünya Savaşı ile ilgili bir çalışmanın ölçeğini gerçekten de aşmaktadır. Bununla birlikte bir anlığına savaş sonrası Almanya meselesine odaklanmamız gerekiyor; çünkü çatışmaların sona ermesinin ardından, savaşı başlatmış olan ülkeyle hesapların görülmesi gerekiyordu ve bunun karmaşık ve zor bir görev ol-

duğu ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla 1945 Mayısından sonraki aylarda ve yıllarda Ren ile Oder nehirleri arasında gerçekleşen, Amerikalıların ve Sovyetler'in tam merkezinde yer aldığı olaylar, bu çalışma çerçevesinde gözden geçirilmeyi ve hak –ve hatta talep– etmektedir. Moskova'nın bakış açısıyla başlayalım.

Sovyetler'in savaş sonrasındaki siyaseti, Almanya'nın bölünmesine kıyasla bu tür bir düzenlemeden çok daha fazla menfaat elde etmeyi bekleyebileceği gibi basit bir nedenle tek bir Alman devletinin (yeniden) yaratılmasını amaçlıyordu. Moskova galip devletlerden biri olarak, yenilmiş Alman düşmanından mantıksız sayılamayacak ve Amerikalı ve İngiliz ortakları tarafından Yalta Konferansı'nda en azından ilkesel olarak onaylanmış iki çok önemli taviz bekliyordu: İlki kayda değer bir tazminat, ikincisi ise potansiyel olarak rövanşist bir savaş sonrası Alman devletine karşı güvenlik.

Tazminatlar ve güvenlik, ülkenin yeniden inşası ve özellikle de dışarıdan müdahale olmadan Sovyet topraklarında sosyalist bir toplumun kurulması için SSCB açısından hayati önem taşıyordu. "Tek ülkede sosyalizmin" inşası Stalin için her zaman dünyanın başka yerlerinde Kızıl Devrimleri teşvik etmekten çok daha önemli bir görev olmuştu. Bu ikincisi Stalin'in rakibi ve düşmanı Troçki tarafından savunulan alternatif bir komünist stratejiydi. Bu Sovyet planlarının hayata geçirilmesi, büyük oranda muazzam tazminatları ödeyebilecek kadar zengin tek bir Alman devletinin varlığına bağlıydı.[1] Dahası böylesi bir Alman devleti kaçınılmaz bir biçimde güçlü olacak ve böylece bütün Müttefik devletlerin uyumlu bir şekilde hareket etmesiyle yükümlülüklerini yerine getirmeye zorlanması gerekecekti. Sovyetler için savaş sonrasında Alman devletinin neye benzeyeceği pek de önem taşımıyordu. Kuşkusuz bunun komünist bir ülke olmasını beklemiyorlardı; çünkü bu tür bir seçeneği zorlamanın Amerikalılarla ve İngilizlerle çatışmak için kesin bir reçete olduğunu gayet iyi biliyorlardı. (Stalin bir seferinde Batılı ortaklarına, "komünizm

Almanya'ya bir eyerin bir domuza uyduğu kadar uyar" şeklinde alaycı bir ifadeyle güvence vermişti.) Sovyetler aslında yeni bir Weimar Cumhuriyeti'ne, yani Washington ve Londra tarafından kabul edilebilecek Batılı tipte bir parlamenter demokrasiye bel bağlıyordu. Moskova gayretli bir şekilde, uzun bir süre daha Amerikalılarla ve İngilizlerle işbirliği yapmaya devam etmek istiyordu; zira ancak bu tür bir Müttefikler arası işbirliği yeni Almanya'nın tazminatları ödemesini ve Sovyetler Birliği'ne bir tehdit oluşturmamasını sağlayabilirdi. *O halde Sovyetler'in aklında birleşik ve demokratik bir savaş sonrası Almanya vardı; çünkü onlar için en avantajlı seçenek buydu.* Sovyetler Birliği'nin en başından beri sürekli olarak Almanya'nın bölünmesine karşı çıkmasının ve 1950'lere kadar da karşı çıkmaya devam etmesinin altında bu yatıyordu.[2]

Sovyetler'in Almanya ile ilgili planları mantıksız olmaktan uzaktı ve bu planların bileşenlerinin büyük bir kısmı Batılı Müttefikler tarafından Yalta'da ve başka yerlerde onaylanmıştı. Bununla birlikte, Amerikalılar Almanya'nın yenilmesinin ardından meseleye bambaşka açılardan baktığından bunları kabul etmeyi reddetti. Birleşik Devletler tek bir Alman devletinin kurulmasından ancak bu Almanya'ya siyasi ve iktisadi açıdan kendisinin hâkim olması halinde avantaj bekleyebilirdi. Truman'ın saldırgan nükleer diplomasisi yoluyla bile bu amaca ulaşılamayacağı aşikâr hale gelince, Washington Almanya'nın geçici olması gereken işgal bölgelerine bölünmüş halde kalmasının daha kârlı olduğunu fark etti.[3]

Amerika'nın Almanya'ya dair politikası her şeyden önce iktisadi etmenlerce belirleniyordu. Kendi ülkesinde yeni bir iktisadi krizden kaçınmak için Washington dünyanın pazarlarını Amerikan sanayisinin ithal mallarına açmaya çalışıyordu. Bu nedenler açık kapı politikasının tercihen bütün dünyada, ama en azından savaş nedeniyle kendilerini Amerika'nın nüfuz alanında bulan ülkelerde benimsenmesi gerekiyordu. Birleşik

Devletler'in liderleri, ülkenin gelecekteki yeniden inşasının gerçek bir altına hücum vaadinde bulunması nedeniyle, bilhassa Almanya'nın Amerikan sınai ürünleri için erişilebilir bir pazar haline gelmesi konusunda kararlıydılar. Bu arada, savaşın ardından Amerika'nın sınai liderleri sadece ürünlerine yeni pazarlar bulmak için değil; aynı zamanda savaş sırasında elde edilen muazzam kârların yatırıma dönüştürüleceği yeni fırsatlar için de bütün dünyayı didik didik arıyorlardı. Almanya o dönemde, Amerikan yatırım sermayesi için de vaat edilmiş bir ülke, birikim fırsatlarıyla dolu Tötonik bir El Dorado idi.[4]

O halde, acilen ihtiyaç duyulan şey, Almanya'nın serbest ticaret üzerinde yükselen yeni iktisadi dünya düzenine eklemlenmesiydi. Fakat bu tür bir görevin, Yalta'da varılan anlaşmalara güvenerek, kendi ülkeleri nihai zafere bu denli çok katkıda bulunduğu ve Nazilerin saldırganlığından bu denli zarar gördüğü için, yeni Almanya'nın iktisadi potansiyelinin öncelikle tazminat ödemeleri biçiminde kendi çıkarlarına hizmet etmesini bekleyen Sovyetler'in tasarılarıyla uyumlu hale getirilmesi güçtü. Bununla birlikte Başkan Truman'ın Amerikan sanayisinin isteklerine ne kadar meşru olursa olsun SSCB'ninkilerden daha hassas olması pek de şaşırtıcı değildi. Eğer Almanya SSCB'nin yararına sınırsız bir süre boyunca zoraki tazminat ödemeleri yapacaksa, o halde Amerikalı ihracatçıların ve yatırımcıların, hevesli zihinlerin Almanya'nın gelecekteki yeniden inşasıyla ilişkilendirdikleri türde kârlı iş anlaşmalarına girmeleri pek de mümkün olmayacak; daha da kötüsü, Almanya'daki kendi varlıklarının kullanım haklarını bile kısmen ya da bütünüyle yitirebileceklerdi. Bu varlıklar savaştan önce zaten devasa boyuttaydı ve savaş sırasında pek az hasar görerek kayda değer bir büyüme sergilemişti. Amerikan şirketlerinin Almanya'daki yan kuruluşlarının büyük bir kısmı savaştan neredeyse zarar görmemiş bir şekilde çıkmıştı ve çatışmalar sona erdiği sırada ya üretime devam ediyorlardı, ya da bundan kısa bir süre sonra üretime geçmeye başladılar.[5] 1945

yılında, Amerikan şirketleri Almanya'da daha önce olduğundan daha büyük varlıklara sahipti ve bu ülkenin gelecekteki yeniden inşasından büyük, muhtemelen de eşi görülmemiş kârlar elde etmeyi dört gözle bekliyorlardı. (Haklılardı: Örneğin 1946'nın sonuna gelindiğinde, IBM'in Almanya'daki iştirakine 56 milyon RM'den fazla değer biçiliyor; kârının ise 7,5 milyon RM olduğu bildiriliyordu.)[6] Fakat daha önce üzerine anlaşılan tazminat ödemesi planlarına dayanarak bu servetin Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne olan muazzam savaş borcunun ödenmesine katkıda bulunması da ihtimal dâhilindeydi. Örneğin Rüsselsheim'da Opel yönetimi, Almanların teslim olmasının ardından uzun bir süre boyunca şirketlerinin tazminat ödemelerine katkıda bulunmak zorunda kalmasından korkmuştu.[7] Nazi idaresi altında Dehomag'ın bir Alman firması olduğu kurgusu sayesinde çok büyük kârlar elde etmiş olan IBM ise, şimdi Almanya'daki yan kuruluşunun düşman mülkü olarak değerlendirilmesi ve bu nedenle tazminat ödemelerinde kullanılması ihtimali karşısında son derece kaygılıydı. "IBM [tazminat ödemelerinin] dışında bırakılmayı çok istiyordu," diye yazar Edwin Black, bu yüzden şirketin şubesinin "suçlular arasından çıkarılıp" bunun yerine "tazminat alacak bir aday haline gelmesi" için çalışmaya koyuldu.[8]

Büyük Amerikan şirketleri için çalışan lobiciler, şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Amerikan şirketlerinin Almanya'daki yan kuruluşlarının tazminat tasarılarına dâhil edilmesini engellemek için Washington'da çalışmaya başladılar. Dahası artık Sovyetler Birliği'ne bir müttefik olarak ihtiyaç duyulmadığından, Birleşik Devletler'in başkentinde anti-komünistler yeniden etki kazanmaya başladı ve savaş sonrasında Almanya'nın zenginliğinin kaymağının belirsiz bir süre boyunca SSCB'deki komünizme gitmesinin korkunç bir şey olduğu sonucuna vardılar. Amerikan "serbest teşebbüsü" tarafından Almanya'da biriktirilen sermayenin, Amerikalı hisse sahiplerinin ceplerini dolduracak getiriler üretmek yerine, belirsiz bir süreliğine Sovyet topraklarında

komünizmin inşasının finansmanına hizmet edebileceği fikrinden tiksiniyorlardı.

Bu nedenle Sovyetler'in Almanya ile ilgili planları ne kadar meşru ve makul olursa olsun, Sam Amca açısından kabul edilmeleri mümkün değildi. Washington, Sovyetler'in bu ülkenin (ve genel olarak Avrupa'nın) iştah açıcı yeniden inşası görevini Amerikan teknik bilgisine bırakmak üzere Almanya'dan kaybolmasını istiyordu. Eğer Sovyetler bunu gönüllü yapmaya hazır değilse, o halde atom bombası avantajına sahip olan Amerikalılar, onu zorlamaya dünden hazırdı. Daha önce gördüğümüz gibi, Başkan Truman'ın nükleer diplomasisi, Stalin'i Kızıl Ordu'nun tek taraflı olarak Almanya ve Doğu Avrupa'dan çekilmeye zorlamayı amaçlamıştı. Fakat bu strateji ters tepti: Moskova tam da atom bombasına karşı kendisini savunmak için birliklerini Doğu Almanya da dâhil olmak üzere mümkün olduğunca batıda tuttu. Sovyetler kendi Alman işgal bölgesine iyice yerleşti, ama diplomatik düzeyde, Alman sorunu açısından gözde çözümleri olan bölünmemiş bir Almanya için bastırmaya da devam etti.[9] Fakat Washington statükonun devamını, yani Almanya'nın Yalta'da sabitlenmiş işgal bölgelerini birbirinden ayıran hatlar boyunca bölünmüş halde kalmasını tercih ediyordu. Sonuçta bu bölünme Amerikalılara (İngiliz ve Fransız müttefikleriyle birlikte), büyük Kuzey Denizi limanları, son derece sanayileşmiş Ruhr ve Saar bölgeleri, müreffeh Rhineland ve Alman Texas'ı Bavyera da dâhil olmak üzere Almanya'nın en önemli kesimi üzerinde kontrol sağlıyordu. Amerikan şirketlerinin şubeleri (hepsi değilse bile büyük bir bölümü) Almanya'nın daha sonra Almanya Federal Cumhuriyeti'ni (AFC) oluşturacak bu bölümünde bulunuyordu.[10]

Almanya'nın kalbine hâkim olma, burada iş yapabilme ve SSCB'yi bütün bunlardan yoksun bırakma ayrıcalığı, Birleşik Devletler'in, Sovyetler Birliği'nin en azından geçici bir süreliğine kendi işgal bölgesinde istediğini yapmasına izin vererek ödemek zorunda olduğu küçük bedele değerdi. Bu bedel gerçekten de

makuldü, zira –daha sonraki Demokratik Alman Cumhuriyeti (DAC) haline gelecek– Sovyet bölgesi savaştan zarar görmüş olmasının yanı sıra, çok daha küçük, daha az nüfuslu ve iktisaden Batı bölgesinden çok daha zayıftı. (Savaştan önce Alman Doğusu'ndaki –Oder ve Neisse nehirleri arasında kalan– bölgenin hatırı sayılır bir bölümü, bu ülkenin Curzon hattının doğusundaki topraklarının Sovyetler Birliği'ne geri vermesini telafi etmek için, daha önce anlaşıldığı üzere Polonya'ya verilmişti.)[11]

Bu bağlamda çatışmaların son haftalarında Amerikalıların Sovyet bölgesinin önemli bir bölümünü yani Türingya ile daha önce bahsi geçen Leipzig şehri de dâhil olmak üzere Saksonya'nın büyük bir kısmını bizzat işgal ettiğini de belirtmek gerekir. 1945 Haziranının sonunda buralardan çekilirken Batı'ya, Jena'daki Carl Zeiss şirketiyle, Siemens, Telefunken, BMW, Krupp, Junkers ve IG Farben gibi diğer büyük şirketlerin yerel şubelerine ait en yeni ve iyi teçhizatla, patentlerle, taslaklarla vb ağzına kadar dolu 10.000 vagon götürmüşlerdi. Doğu Almanya'dan alınan bu savaş ganimetine Nordhausen'deki Nazi V-2 fabrikasının yağmalanmasıyla ele geçirilenler de dâhildi: Sadece roketler değil, aynı zamanda tahmini değeri 400 ilâ 500 milyon dolar olan teknik dokümanlar ve aralarında kötü şöhretli Wernher von Braun'un da bulunduğu esir alınan yaklaşık 1200 Alman roket teknolojisi uzmanı.[12] Son olarak, Amerikalılar beraberlerinde büyük miktarda altın da –SS'in savaşın sonunda İsviçre'ye götürme fırsatı bulamadığı Yahudilerden çalınan altınların (*Totengold der Juden*) görece küçük ama önemli bir bölümünü de– götürmüşlerdi. Bu hazine Amerikan askerleri tarafından Türingya'daki Merkers kasabasında bulunan bir tuz madeninde ve Buchenwald toplama kampında keşfedilmişti. Bu altın, teknoloji ve her tür sermaye aktarımının Almanya'nın Doğu ve Batı işgal bölgeleri arasındaki asimetriyi kayda değer ölçüde arttırdığı açıktır.[13]

Amerikalıların aynı zamanda bu Sakson ve Türingya şirketlerinin banka hesaplarında ve kasalarında hiçbir şey kalma-

dığından emin olduklarını da varsayabiliriz. Fakat iktisadi açıdan muhtemelen çok daha fazla zarar veren şey, Amerikalıların Saksonya ve Türingya'daki fabrikalarından, üniversitelerinden ve evlerinden, Batı işgal bölgelerinde Amerikalılar adına çalışmaları ya da orada tükenip gitmeleri için binlerce müdür, mühendis ve her tür uzmanla birlikte en iyi bilim insanlarını da –Alman Doğusu'nun beyinlerini– kaçırmış olmalarıydı. Sadece çok az sayıda kişinin zorlamaya maruz kalmadığı bu operasyonu inceleyen Alman tarihçi sözünü sakınmaz. Amerika'nın, Sovyet bölgesinin kanını emmesini "zorunlu tehcir" ve "kaçırma" şeklinde tarif eder; hatta kuşkusuz adil olmayan bu eylemi, Gestapo'nun Nazi rejiminin muarızlarının toplama kamplarına gönderildiği kötü şöhretli "Gece ve Sis" operasyonlarıyla kıyaslar. Her hâlükârda, bu sermaye ve beşeri kaynak aktarımının Amerikalılar ve AFC ya da "Batı Almanya"nın son derece lehine, DAC ya da " Doğu Almanya"nın ise aleyhine olduğu inkâr edilemez.[14]

Amerikalılar, Almanya'nın daha küçük ve yoksul olan bölümünü Sovyetler'e bırakarak, ülkenin daha büyük ve zengin kısmında istedikleri gibi hareket edebileceklerdi. Bölünmüş bir Almanya'nın Washington'ın menfaatine olmasının başka nedenleri de vardı. Nazizm, genel olarak faşizm gibi, sadece mevcut kapitalist sosyo-ekonomik düzene saygı göstermekle kalmamış, aynı zamanda işçi sendikalarını, sosyalistleri, komünistleri ve diğer sol partileri tasfiye ederek sermayeye büyük bir hizmette bulunan aşırı sağcı bir fenomen olmuştu. IG Farben, Thyssen, Krupp gibi Almanya'nın devasa şirketlerinin, iktidara yürüyüşleri sırasında Nazilere cömert mali yardımlarda bulunmalarının, onları iktidara getirdikten sonra kendilerini onlarla ilişkilendirmelerinin ve rejim muhaliflerinin takip edilmesi, Yahudi nüfusun mülksüzleştirilmesi, yeniden silahlanma ve uluslararası saldırganlık gibi faşist devletin tipik girişimlerinde işbirliği yapıp bunlardan kazanç elde etmelerinin nedeni buydu.[15] Max Horkheimer bir defasında faşizm hakkında konuşmak isteyen-

lerin kapitalizm konusunda sessiz kalamayacaklarını; çünkü son kertede faşizmin kapitalizmin bir biçimi, bir tezahürü olduğunu belirtmişti.[16] 1945 yılında Almanya'da ve Avrupa'nın geri kalanında, hemen herkes faşizm ile kapitalizm arasındaki yakın bağlantının ve faşizmin kapitalist sistem içindeki yerinin son derece farkındaydı. Bir başka deyişle, Edwin Black'in IBM'in Holocaust'taki rolüne ilişkin çalışmasında belirttiği gibi, "Dünya, Hitler terörünün temel taşının şirketlerin gizli desteği olduğunu anlamıştı."[17]

Bu köklü kavrayış ancak daha sonra, faşizmin –Amerikan tarzında– Hitler gibi tarih sahnesine hiç yoktan çıkan kişilerin kötücül, canice diktatoryal becerileri sonucunda, sanki bir sosyo-ekonomik boşlukta doğmuş gibi sunulmasıyla yok olacaktı. Allan Bullock'un, ilk kez 1952 yılında yayımlanan ve pek çok başka psiko-biyografi ve psiko-tarih tarafından taklit edilecek ünlü Hitler biyografisi, faşizmin sosyo-ekonomik bir fenomen olarak hakiki bir şekilde kavranmasının yerini faşizmin ve özellikle de Nazizmin "gangster teorisine" bırakma sürecine büyük bir katkıda bulundu. Daha sonrasında, Nazizm üzerine yapılan çalışmalar Hitler'in iktidara gelişine dair tarihsel bir arkaplan sunmaya kalktıklarında bile, Alman iş dünyasının çıkarları, Alman tarihinin özgün olduğu varsayılan tuhaflıkları, Versailles Antlaşması'nın adil olmayan hükümleri ve elbette Alman halkının verdiği iddia edilen destek gibi etmenlerin lehine rahatlıkla göz ardı edildi.

Alman Nazizminin ve genel olarak Avrupa faşizminin çöküşünün ardından, genel haletiruhiye kesin bir şekilde anti-faşist ve aynı zamanda az ya da çok anti-kapitalistti (ve birkaç yıl daha böyle olmayı sürdürecekti). Avrupa'nın hemen her yerinde Alman anti-faşit grupları ya da *Antifa*lar gibi radikal halk hareketleri, kendiliğinden boy attı ve etki kazandı. İşçi sendikaları ve sol siyasi partiler de, özellikle Almanya'da başarılı bir şekilde eski güçlerine kavuştular ve bu açık bir biçimde, örneğin İngiliz

işgal bölgesinde ve Almanya'nın merkezi Hessen'de düzenlenen bölgesel seçimlerin sonuçlarına yansıdı.[18] Sol partiler ve sendikalar Almanya'nın bankerlerini ve sanayicilerini Nazilere verdikleri destek ve Hitler rejimiyle yaptıkları işbirliği yüzünden suçladıklarında ve bazı şirketlerin ve sanayi sektörlerinin kamusallaştırılması gibi az ya da çok radikal anti-kapitalist reformlar önerdiklerinde, geniş bir halk desteği buldular. Daha sonra Almanya'da Amerikan tarzı serbest teşebbüsün en büyük taraftarına dönüşecek muhafazakâr CDU (*Christlich-Demokratische Union*) bile anti-kapitalist haletiruhiyeye ayak uydurmak zorunda kaldı. 1947 başlarında ilan ettiği Ahlen Programı'nda kapitalist sisteme keskin eleştiriler yöneltti ve yeni bir iktisadi ve toplumsal düzen önerdi. Fakat bu tür reform planları özel mülkiyetin ve serbest teşebbüsün ihlal edilemezliğiyle ilgili Amerikan dogmalarına aykırıydı.[19]

Amerikalılar, şirketlerin meseleleri hakkında söz hakkı talep eden demokratik bir şekilde seçilmiş işyeri konseylerinin ortaya çıkmasından da hoşnut olmamıştı. İşçilerin bu konseylere ekseriyetle komünistleri seçmesi işleri daha da kötüleştiriyordu. Amerikan şirketlerine ait şubelerin en önemlilerinden Ford-Werke ve Opel tesislerinde yaşanan buydu. Komünistler Opel'in işyeri konseylerinde, General Motors'un resmen Opel'in idaresini ele alıp hemen bu kurumu ortadan kaldırdığı 1948'e kadar önemli bir rol oynadılar. Bu konseyler açık bir biçimde Amerikalı şirket sahiplerinin ve yöneticilerinin pek de hazzetmediği bir sınai demokrasi biçimi teşkil ediyordu. Dahası, iş yeri konseyleri pek çoğuna 1917 Bolşevik Devrimi'ndeki asker ve işçi Sovyetlerini ve Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda yaşadığı kendi başarısız devriminin işçi konseylerini hatırlatıyordu.[20] Amerikalı yetkililer bu tarihsel öncelleri gayet iyi biliyordu. Örneğin Dışişleri Bakanlığı'ndan bir çalışma uzmanı olan Louis A. Wiesner, üstlerini "Almanya'daki iş yeri konseylerinin (Rusya'dakiler gibi) son savaşın [yani Birinci Dünya

Savaşı'nın] ardından bir devrimci değişim hamlesinin organları haline geldiği" konusunda uyarmış ve bu konseylerin "Alman işçilerine devrimci geleneklerini hatırlatan gereksiz bir davet" işlevi gördüğünü ileri sürmüştü.[21] O halde iş yeri konseyleri açık bir biçimde, tıpkı 1870-71 Fransa-Prusya Savaşı'nın ve Birinci Dünya Savaşı'nın Paris Komünü ve Ekim Devrimi'ne yol açması gibi, İkinci Dünya Savaşı'nın da toplumsal bir devrime yol açabileceğinden korkan herkeste tedirginlik yaratmıştı.[22]

Radikal kamulaştırma ve konsey projelerinin sadece Sovyet işgal yetkililerinin sempati ve desteğini kazanmakla kalmaması, en azından geçici bir süreliğine, izledikleri siyasete 1945 Temmuzundaki genel seçimlerden bu yana liderliğini Başbakan Clement Attlee'nin yaptığı ılımlı sol İşçi Partisi tarafından şekil verilen İngilizlerin de bunlara bir miktar anlayışla yaklaşması Amerikalı liderleri huzursuz ediyordu. İşçi Partisi hükümeti ilkesel olarak refah devletine ilişkin toplumsal ve iktisadi reformlara karşı değildi ve hatta Britanya'da da sadece refah devletinin gerektirdiği toplumsal reformları değil, geniş kapsamlı bir kamulaştırma programını da hayata geçirmeye hazırdı. İngilizler, önemli sanayi bölgesi Ruhr'un da içinde yer aldığı Kuzeybatı Almanya'daki kendi işgal bölgelerinde, yerel *Antifa*larla, işçi sendikalarıyla, İşçi Partisi'nin Almanya'daki kardeş partisi Sosyal Demokratlarla (SPD) ve diğer sol güçlerle işbirliği içinde büyük bir kamulaştırma programı başlatmak üzereydiler.[23] Bu Birleşik Devletler'in, bölünmemiş bir Alman devletinde Sol'un gidişatı belirlemesini ve muhtemelen (Kızıl) Sovyetler'in ve (pembe) İngilizlerin desteğiyle geniş kapsamlı reformları hayata geçirmesini engellemekte başarısız olacağı ya da zorlanacağı anlamına geliyordu. Bu durumda Amerikan şirketlerinin Almanya'daki yan kuruluşları kamulaştırmaların kurbanı olabilirdi.[24]

Diğer seçenek olan, Almanya'nın bölünmüş halde kalmasının getireceği avantajları düşünün. Bu seçenek Birleşik Devletler'e Batı'daki işgal bölgelerinde, sadece –ikili bir durumda Sam

Amca'nın dengi olmayan– İngiliz ortağına karşı değil, sol, anti-faşist ve dolayısıyla bazı açılardan anti-kapitalist Almanlara karşı da kendi iradesini dayatma fırsatı sunuyordu. Amerikalılar bütün bu can sıkıcı reform planlarına karşı muhafazakâr, sağcı Almanlara –gerekirse eski Nazilere de– güvenebilirlerdi. Amerikalı yetkililer gerçekten de sistematik bir şekilde anti-faşistlere karşı çıktılar ve toplumsal ve iktisadi reform tasarılarını baltaladılar. Bunu kamu yönetimi alanında olduğu kadar özel iş alanında da yaptılar.[25] Örneğin Rüsselsheim'daki Opel fabrikasında, Amerikalı yetkililer anti-faşistlerle ancak gönülsüzce işbirliğine gittiler; yeni işçi sendikalarının kurulmasını engellemek ve iş yeri konseylerinin şirketin idaresinde söz sahibi olmasını önlemek için ellerinden geleni yaptılar.[26] Köln'deki Ford-Werke'de anti-faşist baskı Amerikalıları Nazi genel müdür Robert Schmidt'i görevden almak zorunda bıraktı; ama Dearborn ve Amerikalı işgal yetkilileri sayesinde, Schmidt ve diğer pek çok Nazi müdür, kısa süre sonra şirkete geri döndü.[27]

Amerikalılar tasarlanan "aşağıdan yukarı" reformların çiçek açmasına izin vermek yerine, muktedir oldukları her yerde "yukarıdan aşağı" otoriter yapıları yeniden tesis etmeye yöneldiler. Almanya'nın batısında geleneksel iktidar ilişkilerini sürdürmelerine yardım edecekleri konusunda güvendikleri, aralarında pek çok eski Nazinin de bulunduğu muhafazakâr, otoriter, sağcı kişilerin önünü açmak için anti-faşistleri bir kenara ittiler. Bu, Birleşik Devletler tarafından hâlihazırda İtalya gibi kurtarılmış ülkelerde istikrarlı bir şekilde hayata geçirilen bilindik bir politikaydı. Bu politika Almanya'da ilk kez 1944 sonbaharında Amerikalıların eline geçen ilk şehir olan Aachen'da sahneye koyuldu. Hayal kırıklığına uğramış Amerikalı bir savaş gazisine göre, aynı şey daha sonra Almanya'da tekrar tekrar yaşanacaktı:

> Almanya'da, çalışmakta olan anti-faşist gruplar vardı. ... Küçük bir kasabayı alır, belediye başkanı ve diğer kodamanları tutuklar ve kasabanın sorumluluğunu anti-faşist birine verirdik. Üç gün

sonra o kasabaya geri geldiğimizde, Amerikalılar bütün memurları serbest bırakmış ve iktidarı yine onlara teslim etmiş olurlardı. Ve diğer adamı bir kenara atarlardı. İstisnasız bir şekilde olurdu bu. Yani siz geldikten sonra askerî yönetim işi devralırdı.[29]

Böylece "pek çok Nazi, Nazi sempatizanı ya da diğer demokratik olmayan unsur ... Birleşik Devletler askerî yönetiminin lütfuna mazhar olmanın ... bir yolunu buldu," diye yazar Alman-Amerikan tarihçi Michaela Hoenicke.[30]

Amerika'nın izlediği bu politikanın iki önemli muhafazakâr figürü Konrad Adenauer ile Ludwig Erhard idi. Amanya'nın savaş sonrasındaki "iktisadi mucizesi"nin mimarı olduğu iddia edilen Erhard, Üçüncü Reich döneminde bile devlet müdahaleciliğine karşı serbest teşebbüsün çıkarlarının yılmaz bir savunucusu olmuştu ve toplumsal deneylerin muarızı, iktisadi düzenin devamının taraftarı olduğu biliniyordu; IG Farben'in sahte bir şekilde adem-i merkezileştirilmesinin fikir babası olarak ondan söz etmiştik. Almanya'da "yaşlı tilki" olarak bilinen Adenauer ise Naziler tarafından hapse atılmıştı, ama bu adanmış bir demokrat olduğu anlamına gelmiyordu. Eski, otoriter Almanya'nın tipik bir temsilcisiydi ve tarihçi T.H. Tetens tarafından "muhafazakâr bir milliyetçi", "aşırı siyasi tutuculuğun sembolü" ve hatta "gerici bir otokrat" olarak tarif edilmişti. AFC'nin şansölyesi olarak Adenauer, Hitler'in iktidara gelmesini sağlamış olan Alman sanayici ve bankerlerinin ve adı çıkmış savaş suçluları da dâhil olmak üzere her tür eski Nazinin utanmaz bir koruyucusu olduğunu gösterecekti.[31]

Amerikalı liderler anti-faşizmden hoşlanmıyordu. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde kendi himayeleri altında kurulan AFC'nin dümenini anti-faşizme aynı ölçüde karşı olan Adenauer gibi bir adama teslim etmişlerdi. Batı Alman devletinde anti-faşizm, pek de haksız sayılamayacak bir şekilde anti-kapitalizmle eş tutulduğundan uygun bulunmuyordu. Aynı nedenle anti-faşizm DAC'de hararetle beslendi. Fakat iki Alman devletinin birleş-

mesinden, daha doğru bir deyişle, DAC'nin AFC tarafından ilhak edilmesinden bu yana, anti-faşizm sistematik bir şekilde, örneğin sokak ve meydan isimlerinin değiştirilmesi, heykellerin yıkılması ve müzelerle anıtların kapatılması ya da içeriklerinin değiştirilmesi gibi yollarla Almanya'nın doğusunda da saldırıya uğradı. Genel olarak Almanya'da ülkenin kendi anti-faşist direniş savaşçılarının hatırası kamusal mekânlardan ve resmî hafızadan silinirken, kardeşi CIA'in başına geçerken kendisi Eisenhower yönetiminde Dışişleri bakanlığını yapacak uğursuz John Foster Dulles gibi faşizmin önde gelen dostlarının adlarının Berlin'de caddelere verilmesi utanç vericidir.[32] Batı Almanya'da anti-faşizme karşı kampanyanın kendi evinde zafer kazanmasına çok daha önce, yani Başkan Ronald Reagan'ın Şansölye Helmut Kohl'ün eşliğinde, 1984 yılında Bitburg'daki SS mensuplarının mezarlarına çelenk bırakmasıyla izin verilmişti. Yeniden birleşme sonrasında Almanya'da anti-faşizme yönelik kirli kampanyanın bazı açılardan faşizmin rehabilitasyonuna hizmet etmiş olması ve neo-Nazizmin ülke çapında çirkin yüzünü yeniden göstermesine büyük bir katkıda bulunmuş olması mümkündür.

Amerikalı yetkililer anti-faşizme karşı çıkmak için kendilerine Vatikan'da özellikle hevesli ve yararlı bir ortak buldular. Amerikalılar papalığın işbirliğiyle, solcu anti-faşizmin kendilerine göre fazla ileri gittiği bütün ülkelerde Adenauer tipindeki muhafazakârlar, Katolik siyasetçiler bulup destekleyecek ve Katolik, ya da daha da iyisi, Almanya'nın CDU'su ya da İtalya'nın yozlaşmış *Democrazia Cristiana*'sı gibi, Katoliklerin hâkimiyetindeki Hristiyan siyasi partiler yaratacak ve bunların seçim kampanyalarını destekleyeceklerdi. Amerikalılar Vatikan'la işbirliği içinde solu itibarsızlaştırmak ve solla mücadele etmek için ellerinden geleni yaptılar. İtalya'da komünist ve sosyalistlerin seçimi kazanmalarının mümkün göründüğü 1948 seçimlerinin öncesindeki kampanya buna örnekti. Vatikan'ın

anti-faşizme karşı uluslararası mücadeleye verdiği desteğe minnettar olan Amerikalı seçkinler, 1949'da kendi himayelerinde bir Batı Alman devleti kurulacağı zaman Roma'daki dostlarını hatırlayacaklardı. AFC'nin –adı dışında her şeyiyle bir anayasa olan– Temel Yasasının, 1933'te Hitler'le yapılan muahedeyle pek çok Almanı kızdıracak şekilde devlet tarafından toplanmaya devam eden bir kilise vergisi de dâhil olmak üzere, Katolik Kilisesi'ne tanınan bütün imtiyazları koruması Vatikan'ı gerçekten de hoşnut edilmiş olmalıdır. Bu yarı feodal "kilise vergisi" Almanya'yı Birleşik Devletler'in ardından Vatikan'ın en büyük mali destekçisi haline getirmişti. Küçük ama dokunaklı bir jest olarak, Papalığa ait otomobiller 1930'lardan bu yana bir Alman araba üreticisinden –Volkswagen değil, Mercedes'ten– satın alınmaktadır.[33]

Son olarak Almanya'nın bölünmesi, askerî açıdan da Birleşik Devletler'in yararınaydı. Bölünmemiş bir Almanya bütün galip devletlere karşı tarafsız olmak zorunda kalacaktı. Dahası böylesi bir Almanya, sol bir hükümet seçmesi durumunda, ki bu imkânsız değildi, fiilen SSCB'ye de yaklaşabilirdi. Bu, Washington için, bölünmüş bir Almanya'nın sunduğu fırsatlarla karşılaştırıldığında hiç de çekici olmayan bir senaryoydu.[34] Bölünmüş bir Almanya Birleşik Devletler'in kendi başına bile Avrupa kıtasının en güçlü ve askerî açıdan en kuvvetli ülkesi olan Batı Almanya üzerinde hegemonya tesis etmesini sağlamıştı. Gücü ve stratejik konumu sayesinde bu tür bir devlet, Washington'ın Avrupa için tasarladığı, daha sonra NATO kisvesi altına hayata geçirilecek anti-komünist ve anti-Sovyet koalisyonun potansiyel temel taşı olabilecekmiş gibi görünüyordu. Bir başka deyişle, bölünme Almanya'nın ya da en azından ülkenin en büyük ve önemli kısmının, Bolşevizme karşı bir siper, anti-Sovyet bir kale olarak kullanılması ihtimalini sunuyordu. En çarpıcı örneğini savaştan önce Chamberlain'de bulabileceğimiz bu tür bir rüya, Batı dünyasının seçkinlerini büyülemiş ve şimdi savaşın ardından

yeniden canlanmıştı. Almanya'nın Batı'nın himayesinde Sovyet karşıtı bir projeye eklemlenmesi hayali, Adenauer'in yeniden silahlanan Batı Almanya'yı 1954 yılında NATO'ya sokmasıyla biçimsel bir gerçekliğe dönüştü.[35] Bir ABD-Almanya ilişkileri uzmanı bu gelişmeyi, "Batı Almanya'nın [ABD tarafından] eski müttefiki Sovyetler Birliği'ne karşı küçük bir ortak olarak yeniden kullanılması" şeklinde tarif etmişti.[36]

O halde, bu koşullar altında, Almanya'nın yarım asır boyunca bölünmüş bir ülke olarak kalmasına neden olan bütün önemli girişimlerin altında Moskova'nın değil de Washington'ın imzasının bulunması şaşırtıcı değildir. Sovyetler'in aklını en fazla meşgul eden konuya, yani tazminat ödemelerine gelince; Truman çoktan 1945 yazında, Potsdam'da Stalin'e Amerika'nın işbirliğine güvenemeyeceğini, Sovyetler'in kendi işgal bölgesinden tazminat almaya çalışması gerektiğini açıkça göstermişti. Amerikalıları büyük bir hayal kırıklığına uğratacak şekilde, Sovyetler bir süreliğine, Almanya'nın tarımsal doğu kesiminden gelen gıda maddeleri karşılığında, Ruhr bölgesinden sökülmüş birtakım sınai donanım parçaları elde etti.[37] Nihayet 3 Mayıs 1946'da, Amerika'nın Almanya'daki askerî valisi General Lucius Clay, tek taraflı ve kesin bir şekilde Sovyetler'in Batı işgal bölgelerinde savaş sırasında bütün Almanya adına kendisine verilmiş zararları tazmin etmeye çalışma hakkını reddetti. Yine aynı yıl, Amerikalılar kendi işgal bölgelerinin İngilizlerinkiyle birleşmesini sağladı; Fransız bölgesi buna daha sonra, 1949 Nisanında katılacaktı. Geri döndürülemez bir şekilde, 8 Mayıs 1949'da AFC'nin resmî olarak kurulmasına neden olacak bir adımdı bu.[38]

Almanya'nın Batı bölgelerinde ayrı bir devletin kurulması yolundaki önemli bir başka adım da, Washington'ın 1947 yazında ünlü Marshall Planı'nı uygulamaya koymasıyla atıldı. Bu plan genellikle biraz muğlak bir biçimde, Avrupa'ya yönelik geniş kapsamlı bir "mali yardım" projesi olarak sunulmuştur. Tıpkı Arazi-Kiralama örneğinde olduğu gibi, pek çok kişi tarafından

bunun diğerkâm yardımlar içerdiği, bir başka deyişle cömert Sam Amca'nın hediyeleri olduğu varsayılmıştır. Fakat durum hiç de böyle değildi. Ünlü plan bedelsiz bir hediye anlamına gelmiyordu; milyarlarca dolarlık cömert bir hediye değil, kredi ve borçlardan oluşan karmaşık bir bileşimdi. Bugün bunlara çok benzeyen kredi ve borçlar, finans kurumları ve her tür şirket tarafından -genellikle kredi kartı biçiminde- güvenilir müşterilere sunulmaktadır. Bu uygulama modern pazarlamanın önemli bir ilkesinin, yani müşteri kazanmak ve müşterileri tedarikçiye bağlamak için krediyi genişletme potansiyelinin kavranmış olduğunu gösterir. Marshall Planı bütünüyle olmasa da kesinlikle büyük oranda, Batı Avrupa'nın Amerikan sanayisine bir müşteri olarak kazanılması ve dünyanın bu bölümünün sadece iktisaden değil, siyaseten de Birleşik Devletler'e bağlanması için çıkarılmış bir tür kolektif kredi kartı işlevi gördü. (Çoğu "kalkınma yardımı" planı da benzer şekilde Üçüncü Dünya ülkelerinin müşteri ya da vasal olarak kazanılmasını ve tutulmasını hedefler.) Carolyn Woods Eisenber doğru bir şekilde Marshall Planı hakkında, "Amerika'nın siyasi ve iktisadi çıkarlarının" Avrupa'nın savaştan sonra bu biçimde yeniden inşa edilmesini gerektirdiğini yazmıştı.[39]

İktisadi açıdan, Marshall Planı Amerikan sanayisinin motorunun tam güç çalışmasını, Almanya'nın batı kesiminin ve genel olarak Avrupa'nın Birleşik Devletler'e daha bağımlı hâle gelmesini ve dünyanın bu bölümünün yeni dünya ekonomisiyle daha sıkı bir şekilde bütünleşmesini sağladı. Göklere çıkarılan Marshall Planı'nın Avrupa'da "Amerikanlaşma" veya bazen alaycı bir şekilde Üçüncü Dünya için dendiği gibi "Coca-Colalaşma" sürecini başlattığı da söylenebilir. Siyaseten Marshall Planı'nın amacı, Batı Avrupa'nın Amerika'nın liderliğindeki Sovyet karşıtı bloğa siyasi olarak eklemlenmesiydi. Almanya açısından, plan ülkenin batısında Amerikan yanlısı ve Sovyet karşıtı bir devletin kurulmasında ileriye doğru atılmış bir adım, dolayısıyla ülkenin uzun vadeli bölünmesi yolunda bir kilometre taşıydı.[40]

Marshall Planı kredileri Sovyetler Birliği'ne de teklif edildi, ama Amerikalıların da gayet iyi bildiği gibi hiçbir şekilde kabul edilmeyecek şartlar altında.

Aslına bakılırsa, bu koşullar Sovyetler'in komünist sapkınlıklarını inkâr etmeleri ve gerçek kapitalist imanın kucağına geri dönmeleri anlamına geliyordu. Günümüzde krediler, IMF ve Dünya Bankası tarafından sadece her tür komünizmi ve sosyalizmi reddeden ve uluslararası kapitalizm oyununun kurallarına -şaşırtıcı olmayan bir şekilde borçluların değil alacakların lehine sonuçlanan kurallara- uymaya söz veren Üçüncü Dünya ve Doğru Avrupa ülkelerine çok benzer bir biçimde verilmektedir.[41]

Sovyetler bölünmüş bir Almanya olasılığından hiç hoşlanmıyordu; bu yüzden Alman komünistlerine özellikle Almanya'da sosyalizmin inşasına değil, Alman birliğinin korunmasına odaklanma talimatı verdi. Almanya'nın bölünmesine neden olan diplomatik engellerden sorumlu olan Sovyetler değil Amerikalılardı. Amerikan tarafının işbirliğine yanaşmaması karşısında hayal kırıklığına uğrayan Sovyetler, geçici olarak Berlin'i ablukaya bile aldı; ama bunu etkisiz bir şekilde, örneğin Birleşik Devletler uçaklarının meşhur havadan taşıma sırasında Berlin'e giderken Sovyet işgal bölgesi üzerinde uçmasına izin vererek yaptı. Aslına bakılırsa bu abluka geri tepti, zira Amerikalılar bundan halkla ilişkiler alanında muazzam yarar elde etti. Sonrasında SSCB uzun bir süre daha tek bir Alman devletini savunmaya devam edecekti. Kendi işgal bölgelerinde ancak AFC'nin kurulmasından sonra, gönülsüz bir şekilde DAC biçiminde bir sosyalist devlet inşasına yöneleceklerdi. 1953 gibi geç bir tarihte, tek, tarafsız bir Alman devleti kurulması karşılığında DAC'nin feshedilmesini önerdiler. Fakat Amerikalılar ülkenin doğu kısmını Sovyetler'den koparacakları bir fırsatın çıkmasını beklemeyi tercih etti ve bu fırsat nihayet 1989'da kendisini gösterdi. Bu esnada kendileri açısından en avantajlı olan Alman formülüne sıkı sıkıya bağlı kaldılar: Kârlı iş anlaşmaları-

nın yapılabileceği büyük ve zengin bir Batı Almanya ile kıt kaynaklarının aç Sovyetler tarafından kullanılmasına izin verilen küçük ve fakir bir Doğu Almanya.[42]

Sovyet bakış açısından DAC, Alman tarihçi Willfried Loth'un yazmış olduğu gibi, gerçekten de "istenmeyen bir çocuktu"; Alman tazminatlarına duyduğu ihtiyacı takıntı haline getirmiş Sovyetler'in ideolojik açıdan kendisine daha az yakın, ama daha müreffeh bir Almanya ile seve seve takas edeceği bir çocuk. Doğu Almanya söz konusu olduğunda, Moskova gerçekten de kötü bir üvey anne gibi davrandı; bu, Sovyetler'in bu ülkede komünist bir rejimi iktidara getirmesinden sonra bile böyle olmaya devam etti. Almanya'nın zengin batısına elleri uzanamadığından, Sovyetler Almanya'nın –aslında zaten Almanlar tarafından yağmalanmış olan– kıymetsiz doğu dolabından savaştaki zararını telafi etmeye yarayabilecek ne varsa götürdü. Batı'yla bir savaş çıkması durumunda kendi birliklerinin taşınması açısından hayati olabilecek Doğu Almanya'nın demiryollarını bile söktü.[43] Bu koşullar altında, DAC'nin sonunda görece yüksek –kuşkusuz Batı Almanya'nınkinin çok altında, ama SSCB'nin ve Amerikan gettolarının milyonlarca sakininin, sayısız fakir Amerikalının ve uluslararası kapitalist dünya sistemine mecburen eklemlenmiş pek çok Üçüncü Dünya ülkesinin halklarının sahip olduğundan daha yüksek– bir yaşam standardına ulaşmayı başarması, gerçek bir "iktisadi mucize" anlamına geliyordu.

DAC örneği mantıklı görünen –ve bazılarını özellikle memnun edecek– komünizmin zorunlu olarak yoksulluk yarattığı sonucuna ulaşmamıza izin vermez. Doğu Almanya'nın (görece) yoksulluğu tartışmasız bir şekilde, esasen doğunun sayıca çok daha az ve fakir Almanları (Ossis), Naziler tarafından işlenen barbarca suçların faturasını ödemek zorunda kalırken, Batı'nın çok daha kalabalık ve zengin Almanlarının (Wessis) Amerikalı hamileri sayesinde, kendi paylarına düşeni asla ödememelerinden kaynaklanmıştı. AFC, SSCB'ye örneğin Ruhr bölgesinden

sökülen sanayi donanımı biçiminde toplam 600 milyon dolar tazminat ödemişti. Amerikalı tarihçi John H. Backer bu toplamı o kadar düşük bulur ki, Amerikalılar sayesinde AFC'nin "anlamlı bir tazminat yükünden" muaf tutulduğu sonucuna varır.[44] SSCB'ye ödediği tazminatlar Batı Alman uzman Jörg Fisch tarafından "hem göreli hem de mutlak açıdan sıra dışı biçimde yüksek" diye tarif edilen çok daha küçük ve fakir DAC içinse tam tersi geçerliydi. Fisch "ihtiyatlı tahminlere göre" DAC'nin en az 4,5 milyar dolar, yani AFC tarafından ödenen meblağın yedi katını sökülmek zorunda kaldığını ve bunun, Almanya'nın doğusunun kanı Amerikalılar tarafından emildikten sonra gerçekleştiğini belirtir. Sonuç, diye yazar, "hatırı sayılır bir sanayisizleşmeydi".[45] Farazi bir kapitalist Doğu Almanya da aynı şekilde, olayların bu denli adaletsiz bir şekilde gelişmesi nedeniyle mahvolur ve nüfusunun, başka, daha zengin bir Almanya'da kurtuluş aramasını engellemek için bir duvar inşa etmek zorunda kalırdı. Yeri gelmişken, insanlar yoksul kapitalist ülkelerden zengin ülkelere kaçmaya çalışmışlardır ve bugün de buna devam etmektedirler. Fakat örneğin son derece fakir olan Haiti'den gelen siyah mülteciler, hiçbir zaman Birleşik Devletler'de ya da dünyanın başka bir yerinde, Soğuk Savaş sırasında DAC'den gelen mültecilere cömertçe sunulana benzer bir sempatiden yararlanmamıştır. Eğer Meksika hükümeti insanlarının *El Norte*'ye kaçmasını engellemek için Rio Grande boyunca bir "Berlin Duvarı" inşa etmiş olsaydı, Washington kuşkusuz bu tür bir girişimi, kötü şöhretli Doğu Berlin inşaat projesini mahkûm ettiği gibi mahkûm etmezdi.

Bu nedenle, DAC'nin pek de neşeli olmayan destanı, bizi komünizmin verimsizliğine ilişkin herhangi bir mantıksal sonuca götürmez. Fakat Amerikan kapitalizminin ve Sovyet komünizminin iç sorunlarına ışık tutabilir. Amerikalıların Sovyetler'i haklı faturalarını yoksulluk içindeki Doğu Almanya'ya ödetmeye zorlarken, kendilerinin de Almanya'nın zengin batısının

servetine kondukları söylenebilir. Böyle yaparak, Amerika'nın kapitalist sistemine yeni bir bunalıma karşı bir panzehir sağladılar ve aynı zamanda Sovyetler'in –devrim, Beyazlarla Kızıllar arasında iç savaş, yabancı müdahalesi, Stalinist takibatlar ve Hitler'in kanlı saldırganlığı gibi bitmek bilmeyen sorunların ardından– komünist deneyini muhtemelen başarılı bir şekilde sürdürebilmesi için Almanya'dan gelecek tazminat ödemelerinin temsil ettiği muazzam sermayeden bir bütün olarak yararlanmasını engellediler.

SSCB tazminat olarak asla 5,1 milyar dolardan fazlasını alamadı, ki bu Yalta'da kararlaştırılan görece mütevazı 10 milyar doların yarısından ancak biraz daha fazlaydı. Bu SSCB'deki toplam savaş zararlarına dair daha sonra yapılan ve daha gerçekçi olan 128 milyar dolarlık hesabın yirmide birine bile ulaşmıyordu. Bu rakam kulağa astronomik gelebilir; ama savaş sırasında SSCB'nin gördüğü zararın büyüklüğünü tam olarak yansıtmaz. Bu yıkımı tarif etmenin çok daha güçlü yolları vardır. Örneğin Amerikalı uzmanlar, Sovyetler Birliği'nin 30'ların hızlı (ve acılı) sanayileşmesi sırasında biriktirdiği bütün zenginliği yitirdiğini; Sovyet ekonomisinin 1941 ile 1945 yılları arasında yüzde 20 küçüldüğünü ve savaşın neden olduğu zararın 60'ların başında hâlâ telafi edilemediğini hesaplar. İngiliz tarihçi Clive Ponting'e göre, Sovyetler'in uğradığı zarar en az yirmi beş yılın gayrisafi millî hasılasına ulaşmıştı.[46]

Sovyetler bu nedenle tartışmasız bir şekilde hak ettiğinden ve kuşkusuz ülkesini yeninden inşa etmek için gerekenden çok daha az tazminat almıştı. (Yine de SSCB İkinci Dünya Savaşı'nın zorlu sınavından dünya üzerindeki ikinci en büyük güç olarak çıkmıştı, ki bu komünizmin doğası gereği verimsiz olduğuna dair kuramı yanlışlarmış gibi gözükmektedir.) Öte yandan tazminat talebi olmayan Amerikalılar, aslında görmüş olduğumuz gibi Almanya'dan –sadece kendi işgal bölgelerinden değil, Sovyetler'inkinden de– düşmanlarına ait önde gelen şirketlerden

kaçırdıkları teknoloji ve teknik bilgi biçiminde, hatırı sayılır miktarda tazminat ödemesi almışlardı. "Birleşik Devletler'in İkinci Dünya Savaşı'nın ardından çok az tazminat aldığına dair yaygın ve kalıcı söylencenin ... belli ki ortadan kaldırılması gerekmektedir," diye yazar Amerikalı uzman John Gimbel. Bu "entelektüel yağma"nın "Almanların [sahip olduğu] bütün bilimsel bilgiyi elde etmeye yönelik hortumlama yöntemlerine" dayandığına ve,

> rüzgâr tünelleri, kayıt cihazları, sentetik yakıtlar ve lastik, dizel motorlar, renkli film banyosu, tekstil ürünleri ve tekstil donanımı, imalât makineleri, asetilen kimyası, seramik, optik bilimi ve optik camı, ağır presler, çeliğin soğuk çekilmesi, ağır makineler, elektrik kondensatörleri, elektron mikroskopları, pres döküm donanımları ve başka şeylerden oluşan uzun bir listenin dâhil olduğu Alman sanayi ve teknolojisinin neredeyse her alanını

kapsadığına dikkat çeker.

Gimbel, Amerikan biliminin ve sanayisinin böylece "mağlup Almanya'nın en değerli [entelektüel] sermayesine" el koyduğu ve bunun toplam değerinin Sovyetler'in taşımasına izin verilen zaten modası geçmiş bütün makinelerinden daha yüksek olduğu sonucuna varır.[47]

Özet olarak, Almanya'nın bölünmesinin, savaştan kazanç sağlayan ama barışın iktisadi sonuçlarının tehdidi altındaki Amerikan kapitalizminin zenginleşmesini ve canlanmasını mümkün kıldığını; ülkelerinin savaşta çok büyük acılar çekmesinin ardından barışta kazanç elde etmeyi ümit eden Sovyet komünistlerinin ellerinin boş kaldığını söyleyebiliriz.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1945'TEN SONRA: HAYIRLI SAVAŞTAN SÜREKLİ SAVAŞA

Birleşik Devletler'de İkinci Dünya Savaşı'ndan genellikle "hayırlı savaş" şeklinde söz edilir. Sadece birkaç yıl önce, Amerikalı tarihçi Michael C.C. Adams, bu savaşla ilgili kitabına *The Best War Ever* [Bugüne Kadarki En Hayırlı Savaş] başlığını koymuştu. Howard Zinn de, bir miktar ironiyle neredeyse aynı terimi kullanarak "savaşların en hayırlısı" demiştir. Pek çok açıdan, İkinci Dünya Savaşı Birleşik Devletler için gerçekten de "hayırlı" bir savaştı ve ülkenin tarihindeki en hayırlı savaş olması da mümkündür. İlk olarak, 1939-1945 yılları arasında cereyan eden dünya çapındaki ihtilaf, Cherokee'lere ve diğer Kuzey Amerika yerlilerine karşı verilen çok sayıda "Yerli Savaşı"nın örnek teşkil ettiği Amerikan tarihindeki kötü savaşlarla kıyaslandığında, gerçekten de hayırlı bir savaşmış gibi gözükmektedir. Bu Yerli Savaşları bir dizi kan banyosuna ve tehcire yol açmış; Hitler'in hayranlığını uyandıran ve Amerika'nın Vahşi Batısının bir nevi Avrupa'daki muadilinde, yani daha aşağı olduğuna inanılan yerlilerin aleyhine Almanlar tarafından sömürgeleştirilmeye yazgılı engin bir "uç" bölgesi sayılabilecek Doğu Avrupa'da "yaşam alanı" fethetme girişimine ilham kaynağı olan bir soykırıma dönüşmüştü.[1] Amerika'nın kötü savaşlarından oluşan utanç listesi doğal olarak sayısız Amerikalı tarafından –takdire şayan bir

şekilde– emperyalist ve gayri ahlaki bir girişim olarak mahkûm edilen kanlı Vietnam Savaşı'nı da içerir. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı, Howard Zinn'in deyişiyle, "sözle anlatılmaz kötülükte bir düşmana" karşı verilmiş olması anlamında da hayırlı bir savaştı.[2] Bu düşman genel olarak faşizm, özel olaraksa Alman versiyonu Nazizm –sonsuza dek ülke içinde baskı, ülke dışındaysa saldırganlıkla, korkunç savaş suçlarıyla ve soykırımla, görece az bir sürede milyonlarca insanın kurban olduğu bir Molek'le ilişkilendirilecek bir ideoloji– idi. Böylesi bir kötülüğe karşı verilen savaş, galipleri –Amerikalılar, İngilizler ve Sovyetler– Dresden, Katyn, Hiroşima ve Nagazaki isimlerinin hatırlattığı gibi, kuşkusuz faşizme karşı bu "haçlı seferi"nden temiz ellerle çıkmamış olsalar da, zorunlu olarak hayırlı bir savaştı. Her hâlükârda, faşistlerin değil de muarızlarının bu Mahşer'de zafer kazanmaları hayırlı bir şeydi. Zafer kolay olmamıştı, bütün müttefikler açısından muazzam fedakârlıklar gerektirmişti ve Amerikalılar yaptıkları katkı nedeniyle saygımızı ve minnettarlığımızı hak ederler.

Ama İkinci Dünya Savaşı hangi açılardan bizatihi Birleşik Devletler için hayırlı bir savaştı? Kimin açısından ve ne için hayırlı bir savaştı bu? Amerika'nın iktidar seçkinleri ve her şeyden çok da ülkenin büyük şirket ve bankaları için, İkinci Dünya Savaşı kuşkusuz bir dizi açıdan son derece hayırlıydı. İlk olarak savaş, iktisadi talebi canlandırarak Büyük Bunalım'ı sona erdirmiş; bir başka deyişle, kapitalist iktisadi düzenin büyük krizine, en azından Birleşik Devletler söz konusu olduğunda bir çözüm sunmuştu. "Savaş", diye gözlemler Amerikalı yazar Lawrence Wittner kısa ve özlü bir biçimde, "Amerikan kapitalizmine hayat verdi".[3] Savaşın ürünü olan ve dolayısıyla barışa dönülmesiyle sona ermeye yazgılı bu çarenin geçici bir rahatlamadan daha fazlasını ifade edip etmediği açık olmaktan uzaktı; ama bu, kapitalizmin krizine yönelik bu tür bir çözümün, devrimci olmayan bir çözüm olduğu, yani sistemin ayakta kalmasını tehlikeye

atmadığı gerçeğinden çok daha az önemliydi. İkinci olarak, savaş Amerikan iktidar seçkinleri için hayırlıydı, çünkü beraberinde çok yüksek kârlar getirdiği görülmüştü. Üçüncüsü, savaş, iş dünyasının liderlerinin itibarını arttırmış ve daha da önemlisi Washington'daki iktidar manivelalarının arkasında daha da prestijli bir yer edinmelerini sağlamıştı. O halde, Amerikan iktidar seçkinler için İkinci Dünya Savaşı sadece hayırlı değil, aynı zamanda muhteşemdi de. Ayrıca, 20. yüzyılın büyük Mahşeri sona erdiğinde, Amerika büyük galipti ve bütün dünya kapıları açarak ABD ihraç mallarını ve yatırımlarını bekliyormuş gibi gözüküyordu. Müstakbel *pax americana* [Amerikan barışı], ABD'li liderlerin savaş sonrasında şirketlerin sürekli kâr edebilmesi ve genel refah için olmazsa olmaz olduğuna inandığı dünya çapında serbest ticareti getirme vaadinde bulunuyordu.

Birleşik Devletler'in çalışan ve orta sınıfları için –kalburüstü Amerikalıların aksine sıradan insanlar, işverenlerin aksine çalışanlar, sermayenin aksine emek için– de İkinci Dünya Savaşı hayırlı bir savaştı. Büyük Bunalım'a ve getirdiği sefalete, özellikle de işsizlik lanetine son veren Roosevelt'in New Deal'ı değil, savaş olmuştu. Aniden herkes için iş bulunmaya başlanmış, kolektif pazarlık –ve gerektiğinde grevler– sayesinde ücretler daha önce eşine rastlanmamış düzeylere yükselmişti. İşçiler ve orta sınıfın liberal temsilcileri, yaşam standartlarının kayda değer bir gelişme göstermesiyle birlikte, onlara sağlık sigortası, ücretli tatiller ve diğer haklar gibi toplumsal hizmetler getirecek daha da parlak bir geleceğin hayalini kurmaya başlamışlardı. Savaş sıradan Amerikalılara daha iyi bir gelecek fikrini, yeni bir toplumsal şafak ihtimalini sunmuştu; İkinci Dünya Savaşı onlar için de hayırlı bir savaştı; ama sona erdiğinde ortaya çıkardığı beklentilerin pek çoğu henüz karşılanmamıştı.

Amerikan iktidar seçkinleri için savaş hayırlı, hatta muhteşemdi; ama mükemmel değildi. Mükemmel olabilirdi, ama eş zamanlı olarak çalışanların da kazandığı avantajlar nedeniyle,

bir başka deyişle savaş beraberinde servetin mütevazı bir şekilde yeniden dağıtılmasını getirdiği için böyle olmadı. Daha yüksek ücretler biçimindeki tavizler olmadan, şirketler daha da büyük zenginlikleri ceplerine indirebilirlerdi. (Karşılığı ödenmeyen köle emeğinin eşine rastlanmadık kazançlar elde edilmesine yardım ettiği Amerikan şirketlerinin Almanya'daki şubeleri, iktisadi yaşamın bu gerçeğini açık bir şekilde ortaya koymamış mıydı?) O halde, Amerikalı çalışanların savaş sırasındaki kazanımları, bir açıdan Amerikan şirketlerinin kayıpları anlamına geliyordu. Dahası, şirketler Amerikası aynı zamanda işçilerin ve orta sınıfın liberal temsilcilerinin savaş sonrasına dair faturanın en azından bir kısmını işverenlerin ödemek zorunda kalacağı planları ve serbest teşebbüsün geleneksel imtiyazlarını tehdit eden devletin ekonomiye muhtemel müdahalesi karşısında derin bir endişe duyuyorlardı. Dahası, iktisatçılar ekonominin savaş sonrasında eski duruma dönmesine ciddi bir krizin, muhtemelen de 30'lar benzeri bir bunalımın eşlik edebileceği konusunda uyarıda bulunuyorlardı. Dış ticaret bir çare olabilirdi, ama bütün dünyanın kapılarını ABD mallarına ve yatırımlarına açacağı kesin olmaktan uzaktı. Hayırlı savaşın mirası olan bu kusurları gidermek için yeni bir savaşa, İkinci Dünya Savaşı'ndan bile daha hayırlı, mükemmel bir savaşa ihtiyaç olduğu ortaya çıktı. Bu, Soğuk Savaş'tı.

Amerikan iktidar seçkinlerinin bakış açısından, Soğuk Savaş, en başta mükemmel bir düşmana karşı verilmesi nedeniyle mükemmeldi. İkinci Dünya Savaşı bazı West Point generallerinin ifadesiyle, "yanlış düşmana karşı verilmiş bir savaş" olmuştu. Aslına bakılırsa Alman Nazizmi –ve genel olarak faşizm– ABD'nin siyasi ve sosyo-ekonomik liderlerinin doğal düşmanı değildi, çünkü içgüdüsel olarak faşizmin ne olduğunu anlamışlardı. Faşizm, iş dünyasının çıkarları doğrultusunda hareket eden kapitalizmin bir tezahürüydü. Dolayısıyla Amerikan iktidar seçkinleri faşizme karşı bir haçlı seferine

çıkma konusunda isteksizdi. Hitler'le istemeden savaşmış ve Pearl Harbor'ın ardından bile faşistlerle iş yapmaya devam etmişlerdi; savaş sona erdiğinde Nazizmin ve faşizmin kökünün gerçekten kurutulmasında hiçbir çıkarlarları yoktu. West Point generalleri, "Komünistlerle savaşıyor olmamız gerekirdi" de demişti ve bu yorum, İkinci Dünya Savaşı'nın çok daha öncesinde Kızıl Tehlike tehdidine kafayı takmış olan Amerikan iktidar seçkinlerinin bakış açısından, bu devlet 1941'den 1945'e kadar son derece yararlı geçici bir müttefikken bile, doğal düşmanın komünizm ve anavatanı olan Sovyetler Birliği olduğu gerçeğini yansıtıyordu. Aslında İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Sovyetler Birliği ve komünist ideolojisi 30'larda olduğundan bile daha büyük bir baş ağrısıymış gibi gözüküyordu. ABD'de bile radikaller ve devrimciler için bir ilham kaynağı ve rehber olan kapitalizme alternatif sosyalist bir "karşı modelden" her zaman nefret edilmişti. 1945'te Sovyetler'in kapitalizmin evrensel kilisesinin bağrına dönmek yerine, sosyalist bir toplumun inşası için çalışmaya devam etmekte kararlı olduğu görüldü. Dahası, SSCB Amerikan ihraç mallarına ve yatırım sermayesine komünizmin anavatanında ve Doğu Avrupa'da koşulsuz bir açık kapı sunmaya hazır değildi. Bu nedenle Sovyetler Birliği ABD ticaret ve yatırımının planlanan dünya çapındaki genişlemesinin önünde bir engel ve kapılarını açması beklenen diğer ülkeler için kötü bir örnek olarak görüldü. Aslında 1945 yılında SSCB Amerikan iktidar seçkinlerinin isteksiz olduğu ve endişe duyduğu hemen her şeyi temsil ediyordu: Serbest ticaret yerine kapalı ekonomiler, serbest teşebbüs yerine devletçilik, aşırı bireycilik yerine refah devletçiliği, kapitalizm yerine sosyalizm. (Burada diktatörlüğe karşı demokrasi dikotomisine başvurmaya gerek yok, çünkü Amerikan iktidar seçkinleri, demokrasinin teorik idealine bütünüyle bağlı olduklarını ilan ederken, defaatle diktatörlüklerle –kapitalist sosyo-ekonomik düzeni korudukları ve Amerika'ya istediği açık kapıyı sağla-

dıkları müddetçe– hiçbir sorunları olmadığını göstermişlerdi.) O halde İkinci Dünya Savaşı sonuna yaklaştıkça, Sovyetler Birliği, Amerika'nın zengin ve güçlüleri açısından geriye kalan bütün kusurların nedeni ve savaş sonrası çağa ilişkin rüyalarının önündeki tek engel olarak görülmeye başlamıştı.

ABD iktidar seçkinleri İkinci Dünya Savaşı'ndan büyük kazançlar elde etmişti. Fakat bu çatışmanın karşı tarafında yer alan iki önemli düşman söz konusu olduğunda, ABD iktidar seçkinlerinin sadece Japonya'ya karşı savaşı istediği, beklediği ve hatta kışkırttığı iddia edilebilir. Almanya'ya karşı savaş –kaçınılmaz olduğu iddia edilebilirse de– ne istenmiş, ne planlanmış, ne de beklenmişti. Her hâlükârda Birleşik Devletler'in Avrupa'daki savaşa girmesi için Hitler'in irrasyonel bir karar alması gerekmişti. Öte yandan Sovyetler Birliği'ne karşı Soğuk Savaş, Amerikan müesses nizamı tarafından hem çok istendi hem de yönetildi. İkinci Dünya Savaşı sona yaklaştıkça, –yukarıda bahsedilen isimsiz West Point generallerinin ve daha çok da meşhur meslektaşları Patton'ın örnek olarak verilebileceği– iktidar seçkinleri, nefret ettikleri Sovyetler Birliği'yle yüzleşmek hevesine kapıldılar. Tercihen Nazi ordusundan arta kalanlarla omuz omuza verilecek sıcak bir savaş, yeğlenen seçenekmiş gibi gözüküyordu; ama yurtiçi ve yurtdışındaki kamuoyu böyle bir girişime izin vermeyecekti. Bu yüzden Patton'a Moskova'ya ilerlemesi için yeşil ışık yakılamadı. Bununla birlikte Amerikalıların elinde artık atom bombası vardı ve Truman'ın deyişiyle, "Kremlin'deki çocukları," Doğu Avrupa'yla ilgili olanlardan başlayarak bütün ABD taleplerine boyun eğmeye zorlamak için bu "çekici" kullanabileceklerini düşünüyorlardı. Moskova boyun eğmeyi reddettiğinde, Soğuk Savaş başladı.

Amerika iktidar seçkinlerinin bakış açısından Soğuk Savaş'ın mükemmelliğe ulaşmasının ya da en azından yaklaşmasının nedeni, sadece en başından beri mükemmel düşmana odaklanması değildi. Soğuk Savaş düşmanın kimliğinden bağımsız olarak, bir

barış değil bir savaş olması gibi basit bir nedenle muhteşemdi. Almanya ve Japonya'nın yenilmesiyle birlikte, yeni bir ihtilaf – herhangi biriyle herhangi bir yeni ihtilaf– tanrının bir lütfuydu; çünkü askerî harcamaların yüksek seviyelerde tutulmasını, böylece savaş dönemindeki patlamanın sürmesini sağlamıştı. Yeni ihtilaf sayesinde, silahlanma 1945'ten sonra da Amerikan ekonomisinin Keynesyen dinamosu olarak çalışmaya devam etti. O halde Soğuk Savaş'ın çıkması, Amerikan ekonomisini yeni bir bunalım ihtimali de dâhil olmak üzere barış dönemi koşullarına geri dönme riskinden korudu. Dahası, Soğuk Savaş'ın temel özelliği olan sürekli hızlanan silahlanma yarışı, İkinci Dünya Savaşı sırasında askerî harcamalar yoluyla hazıra konmayı öğrenen büyük şirketler için bir kâr kaynağı sağlayacaktı. Bu nedenle 1945'te herhangi bir yeni düşmanla herhangi bir yeni ihtilaf Amerikan iktidar seçkinleri tarafından hoş karşılanacaktı. Bununla birlikte, tam da bu yeni düşman, eski faşist hasmın aksine, gerçekten ideolojik bir düşman –Sovyetler Birliği, komünizmin anavatanı– olduğundan Soğuk Savaş bir başka avantaj daha sunuyordu. Böylesi bir düşmanla, sadece Amerikalı komünistler değil, ülke içindeki bütün radikal değişim yanlıları, gayri Amerikan yıkıcılar, Sovyetler Birliği'nin casusları denilerek itibarsızlaştırılabilirdi. Soğuk Savaş, en aşikâr biçimiyle McCarthycilik yıllarında muhalefeti susturmak için kullanıldı.

Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği mükemmel düşmandı. Fakat Sovyetler Birliği açısından Soğuk Savaş, korkunç İkinci Dünya Savaşı'ndan çok daha az kanlı, ama bazı açılardan çok daha korkunç, çok daha ölümcüldü. Sovyetler Birliği Hitler'in *blitzkrieg*inin çetin sınavı sırasında mükemmel bir performans sergilemiş ve bu sınavdan zaferle çıkmıştı; ama Amerika'nın düzenlediği Barbarossa Harekâtı'nın uzun, yavaş ve soğuk versiyonu sonucunda utanç verici bir şekilde yok olacaktı. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Sovyetler Birliği iktisadi kalkınma açısından on yıllarca geriye gitmişti. 1945'te Moskova Alman

tazminatları biçimini alacak kuvvetli bir savaş sonrası sermaye akışının yardımıyla ülkenin yeniden inşasına başlamayı ümit ediyordu; ama bu ihtimal Almanya'nın zenginliğinin büyük bir bölümünü elinde tutan ve bunu kendi yararına kullanmayı planlayan Amerika'nın de facto vetosuyla boşa çıktı. Ayrıca Amerikalı iktisat tarihçisi James R. Millar'ın gözlemlediği gibi, Sovyetler, Soğuk Savaş'ın başlamasıyla silahlanma yarışında Amerikalılarla aşık atabilmek için geniş ölçekli bir silahlanma programı başlatmak zorunda kaldığından, kendi kaynaklarını bütünüyle ülkelerinin –sosyalist çizgilerde– yeniden inşasına ayıramamıştı.[4] Bu nedenle Soğuk Savaş SSCB'nin savaş sonrasında yeniden inşasına yönelik bir sabotaj anlamına da gelmişti. Bunun –ve kuşkusuz başka etmenlerin, yani yapısal sorunların– sonuçlarından biri, Sovyet halkı aslında pek çok Amerikalıdan, Latin Amerika nüfusunun ve Üçüncü Dünya'nın geri kalanının çoğunluğundan ve günümüz kapitalist Rusyasındaki insanların büyük bir kısmından maddi olarak daha iyi yaşam sürmüş olsa da, SSCB'nin hiçbir zaman yüksek bir refah düzeyine ulaşamaması oldu. Sovyetler Birliği açısından Soğuk Savaş'ın bir başka olumsuz yan ürünü de, dış tehdidin İç Savaş'ta, 30'larda ve elbette İkinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi içeride baskıya neden olmasıydı. Bu açıdan Michael Parenti Sovyet Sistemi'nin zorunlu olarak bir tür "kuşatma altında sosyalizm," yani sosyalizmin etrafı kuşatılmış ve dolayısıyla çekici olmayan ve sert bir türü olduğunu gözlemlemişti.[5]

Aynı anda hem Amerikalılarla askerî açıdan aşık atmak hem de kendi nüfusunun yanı sıra, "uydu devletler"inkini de kontrol altında tutmak ihtiyacı, SSCB'nin uzun vadede sürdüremediği ölçüsüz bir gayret istiyordu. Komünizmin anavatanı 1980'lerin sonlarına doğru havlu atmak zorunda kaldı ve böylece yetmiş yıldan uzun süre boyunca dünyayı ya umutla ya da korkuyla dolduran Bolşevik proje sona erdi. Bu çöküşte kuşkusuz Sovyet bürokrasisinin verimsizliği gibi başka etmenler de rol oynamış olmakla

birlikte, Alman yazar Jürgen Bruhn'un yazmış olduğu gibi, Soğuk Savaş'ın Sovyetler Birliği için bilinçli bir "ölümüne silahlanma yarışı" (*Tötrüstung*) anlamına geldiği özünde doğruydu.[6]

Sovyetler'in Soğuk Savaş'ta yenilmesi Batı dünyasında komünizmin doğası gereği verimsiz olduğuna kanıt olarak gösterilmiştir. Fakat bu tür görüşler Rusya'da 1917 yılında başlayan komünist deneyin en başından sonuna dek dış baskı, özellikle de nihai amacı her zaman Sovyet devletinin yıkılması olan muazzam askerî müdahale tarafından sistematik bir şekilde taciz ve sabote edildiği gerçeğini dikkate almaz. Kuşkusuz bu türdeki en çarpıcı girişim Barbarossa, yani Hitler'in 1941 yılındaki istilasıydı. Patton ise komünist ejderhayı Sovyet ininde katletme hayali kuran bir başka Aziz George idi ve Moskova üzerine yürümesi, *blitzkrieg*den çok daha dramatik olabilirdi; ama bu hiçbir zaman gerçekleşmedi. Sonunda, Sovyet deneyini sona erdiren, çok daha az sansasyonel, ama uzun ve soğuk bir savaş oldu. Hitler bu tür bir başarının takdirini severek toplardı; ama bunu gerçekten mümkün kılanlar –ve ülke içindeki ve dışındaki şövalyeleriyle halkla ilişkiler uzmanları– bizim Sovyetler Birliği'nin yardıma ihtiyaç olmadan çöktüğüne inanmamızı tercih ediyorlar. Soğuk Savaş'tan kaçınılabilir miydi? Tarihçiler genellikle tarihsel gelişimin alternatifleri üzerine düşünmeyi, bir başka deyişle ne olmuş olabileceğiyle ilgilenmeyi pek yararlı bulmaz. Fakat bu örnekte bir anlığına bu tür bir spekülasyona müsamaha göstermeye değer. İşler farklı gelişebilirdi. Savaşın sonunda Amerika'nın liderleri Sovyetler'le diyalog kurabilir ve işbirliğine gidebilirdi. Kabul etmek gerekir ki Stalin kolay bir muhatap değildi (de Gaulle ya da Churchill de öyle), fakat dünyanın en güçlü ülkesiyle karşı karşıya gelmektense diyalog ve işbirliğini tercih ettiğine dair kuvvetli kanıtlar bulunmaktadır. Amerikalıların, SSCB'nin savaş sırasındaki gayretlerinin ürününü toplamasına izin vermeye niyetleri olmadığını açıkça ortaya koymasından uzun bir süre sonra dahi, Sovyet lideri işbirliği yapma isteğini sürdürmüştü.

Bu, Finlandiya ile işgal bölgelerine bölünmesi sonunda nihayete eren ve Kızıl Ordu'nun anayasal olarak güvence altına alınmış tarafsızlık karşılığında, kapitalist sisteme hiçbir zarar vermeden gerektiği gibi çekildiği Avusturya açısından olumlu sonuçlar doğurmuştu. Almanya söz konusu olduğunda Sovyetler'in geri çekilmesi, elbette esasen tazminat meselesinde ulaşılacak adil bir çözüme bağlıydı. Bir başka deyişle, bölünmemiş bir Almanya, Nazilerin Sovyetler Birliği'ne verdiği muazzam zararın karşılığını ödemek zorunda kalacaktı. Almanya'nın savaş sonrasındaki ekonomisi kuşkusuz büyük tazminat borcuyla ilişkili ödemeleri yapmasına yetecek kadar güçlü olacaktı. Ne de olsa 1945'ten sonra iktisadi açıdan daha zayıf bir Britanya savaşın masraflarını yıllar boyunca ödemiş, ama yine de yüksek bir refah düzeyini korumayı başarabilmişti. Savaşında ardından, en azından Almanya ile adil tazminat ihtiyacını karşıladığı gibi, savaş dönemindeki müttefikler arasında bir Soğuk Savaş yerine uzun süreli iyi ilişkiler de getirecek bir barış anlaşması imzalanması halinde, işler Sovyetler Birliği için de daha iyi gidebilirdi. Sovyetler Birliği İkinci Dünya Savaşı'ndan önce, hatta 1930'ların Büyük Bunalım'ı sırasında, son derece hızlı bir iktisadi gelişme kaydetmemiş miydi? Tazminat ödemelerinden gelecek kayda değer sermayenin de yardımıyla, Sovyet ekonomisi 50'lerde ve 60'larda kalkışa geçebilir ve bunun getirileri Sovyet halkına daha yüksek yaşam standardı ve muhtemelen daha büyük bir kişisel özgürlük olarak dönebilirdi.

O zaman Alman sorununun adil bir çözümünden hem Sovyet halkı hem de Sovyet sistemi kazanç sağlayabilirdi. Fakat bu Birleşik Devletler, ya da en azından Amerikan iktidar seçkinleri açısından geçerli değildi; çünkü bölünmemiş (ve tarafsız) bir Almanya, muhtemelen Amerika'nın iktisadi nüfuzuna Batı Almanya kadar açık olmazdı. Örneğin Sovyetler'e hatırı sayılır miktarlarda tazminat ödeyen bölünmemiş bir Almanya, ABD ihraç malları için AFC kadar iyi bir müşteri olamazdı. Ayrıca SSCB'ye karşı

mali yükümlülükleri olan tek bir tarafsız Alman devletinde, büyük Alman şirketlerinin yan kuruluşları tarafından elde edilen kârlar, şirketlerin hisse sahiplerinin zenginleşmesine hizmet etmeyebilirdi. Birleşik Devletler, Almanya'da iktisaden imtiyazlı bir yeri olmadan, bu kaçınılmaz olmasa da belki de yeniden ekonomik bunalıma yuvarlanabilirdi. Birleşik Devletler, sadece iktisadi değil, siyasi ve toplumsal açıdan da gelişme kaydedecek, düşman olmayan bir Sovyetler Birliği ile tıpkı kuşkusuz bugün Çin'le olduğu gibi kârlı iş anlaşmaları yapabilirdi. Öte yandan –ki bu şüphesiz ABD'li liderlerin zihninde hayati önemi haiz bir değerlendirmeydi– müreffeh bir Sovyetler Birliği, Amerika'nın kendi sendikacıları, liberalleri, sosyalistleri, diğer radikalleri ve (nadir olduklarını kabul etmek gerekse de) devrimcileri için çok daha tehlikeli bir ilham kaynağı teşkil edebilirdi. Amerika'nın iktidar seçkinleri Alman sorununa adil bir çözümün beraberinde getireceği riskleri almamaya ve bunun yerine daha güvenli ve avantajlı görünen yolu, yani Almanya ve Avrupa'nın bölünmesiyle Soğuk Savaş'ı seçmeye karar verdiler. Truman 1947 Martından Texas'ta yaptığı bir konuşmada, kendisinin ve pek çok başka Amerikalı liderin Sovyetler Birliği'nin savaş sonrasında iktisaden canlanması ihtimali karşısında kaygı duyduklarını kabul etti. Bu tür bir canlanma durumunda, diye açıkladı, sosyalist planlı ekonomi modeli, "gelecek yüzyıl için bir örnek" –zamanla bütün dünyada, hatta Birleşik Devletler'de bile tekrarlanabilecek bir örnek– teşkil edebilirdi. Erken davranıp bu tür bir senaryonun gerçekleşmesini önlemek ve böylece Amerikan serbest teşebbüs sistemini kurtarmak için sadece tek bir çözümün bulunduğunu ekledi: Amerikan sistemi bütün dünyada fiiliyata geçirilecek ve Sovyet modeli yeryüzünden silinecekti.[7]

Soğuk Savaş sonunda başlatılmasına neden olan ve Truman'ın bu denli açık bir şekilde dile getirdiği hedeflere ulaştı. Sovyetler Birliği gerçekten de yeryüzünden silindi ve kapitalist Amerikan sisteminin Almanya'nın doğusuna, Doğu Avrupa'ya ve feshedil-

miş Sovyet devletinin bütün topraklarına girip, böylece sonunda bütün dünyada zafer kazanmasını mümkün kıldı. Bu anlamda, 20. yüzyıl son on yılında bir Amerikan yüzyılı haline geldi. Çok daha önemlisi, sosyalist "karşı model"in çöküşünün kapitalizmi –Birleşik Devletler'de ve başka yerlerde– kendi işçilerinin ve diğer uyruklarının sadakati konusunda endişe duymaktan ve bu sadakati (sadece gerekli olduğu durumlarda) görece yüksek maaşlar ve/veya geniş toplumsal hizmetler sunarak sağlamaktan kurtardı. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından, radikal ve hatta devrimci değişim hayaleti ortalıkta gezinirken, Batı dünyasında görece yüksek ücretler ve/veya cömert toplumsal hizmetlere dayan bir sistem kurmanın ihtiyatlı bir adım olacağı düşünülmüştü. Refah devletinde cisimleşen bu tavizler gönülsüzce verilmişti, bu yüzden geri alınmalarına yönelik bir hamle yapılması sadece bir zaman meselesiydi. Refah devletine yönelik beklenen kirli saldırı seksenlerde Birleşik Devletler'de Ronald Reagen'ın, Birleşik Krallık'ta ise Margeret Thatcher'ın himayesinde başlatıldı. Bununla birlikte refah devletinin fütursuzca ortadan kaldırılmasını, toplumsal hakların geri alınmasını, işçilerin ve diğer çalışanların "küçülme" adı verilen uygulamalarla terörize edilmesini mümkün kılan şey Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkması oldu. O halde Soğuk Savaş'ın sona ermesi, kapitalizmin bir kez daha 19. yüzyılda olduğu ve Üçüncü Dünya'da her zaman olmaya devam ettiği gibi acımasız bir sömürü sistemi haline gelmesine izin verdi. Kapitalizm geçici bir süre için "insani yüzlü kapitalizm" olmuştu, diye yazar Michael Parenti, ama Sovyetler Birliği'nin düşüşünden sonra giderek "küstah kapitalizme" dönüştü.[8]

Birinci Dünya Savaşı için, Başkan Wilson gibi propagandacılar bunun "bütün savaşları bitirecek bir savaş" ya da "dünyayı demokrasi için güvenli kılacak bir savaş" olduğunu söylemişlerdi. Soğuk Savaş içinse, benzer şekilde "kapitalizmin bütün alternatiflerini sona erdirecek savaş" ya da "dünyayı kapitalizm için

güvenli kılacak" bir savaş denilebilirdi. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile kapitalizme karşı bütün alternatifler de ortadan kalkmış gibi görünüyordu. "Hiçbir alternatif yok," diye sevinç çığlıkları atıyordu Margeret Thatcher. Dünya bundan sonra kapitalizme, özellikle de, Birleşik Devletler'de büyümüş olan türde aşırı bir kapitalizme ait olacaktı. Amerikan iktidar seçkinleri için, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, mükemmelliğe ulaştıktan sonra, saati bu mutlu anda durdurmak istedikleri mutlu bir son anlamına gelmişti. Bu görev, *The End of History and the Last Man* isimli, büyük şirketlerin hâkim olduğu medyada göklere çıkarılacak kitabında, "tarihin sonunu" ilan eden akademik bir paralı asker olan Francis Fukuyama tarafından yerine getirildi.[9]

Bununla birlikte, o günden bu yana tarih bıkıp usanmadan akmaya ve çözülememiş büyük sorunları ortaya sermeye devam etti. Öncelikle, İkinci Dünya Savaşı zengin ve güçlü Amerikalılar için hayırlı bir savaş olmakla birlikte, sıradan Amerikalılar için de hayırlı bir savaş olmuştu. Öte yandan Soğuk Savaş, birinciler için gerçekten muhteşem olmakla birlikte, ikinciler için böyle olmaktan uzaktı ve bunun esas nedeni bu uzun ihtilafın devasa maliyetinin Amerikan halkının sırtına yüklenmesiydi. Soğuk Savaş Pentagon Sistemi'nin zaferini temsil ediyordu; ama bu askerî Keynesçilik kamu borçlarının baş döndürücü seviyelere fırlamasına neden oldu. 1945'te İkinci Dünya Savaşı bitip Soğuk Savaş başladığında, kamu borçları neredeyse 260 milyar dolara çıkmıştı; Soğuk Savaş sona erdiğindeyse borçlar yaklaşık 3,2 trilyon dolar civarındaydı. O günden sonra da, bir dönem Beyaz Saray'da Bir Nobel Barış Ödülü Sahibi otursa bile, çarpıcı bir şekilde yükselmeye devam etti. 2009'da borç 10 trilyona, 2010'da yaklaşık 13,5 trilyona ulaşmış, 2013'teyse 17 trilyona yaklaşmıştı.[10]

Keynesyen teoriye göre, Washington Pentagon Sistemi'nden yararlanan büyük şirketlerin kârlarını vergilendirerek hesaplarını dengeleyebilirdi; fakat bu tür bir şey hiçbir zaman gündeme

gelmedi. Genel olarak şirketler, 1945'te Birleşik Devletler'deki vergi gelirlerinin yüzde 50'sinden sorumluydular; Soğuk Savaş döneminde, bu oran istikrarlı bir şekilde azaldı ve bugün yüzde ondan daha düşük bir seviyededir. Bu İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Amerika'nın büyük şirketlerinin çok uluslu (ya da ulus aşırı) hale gelmesi, yani Amerikalı bir yazarın ITT ile ilgili olarak söylediği gibi "her yerde ve kendi evinde" olması ve "hiçbir yerde" olmamasıyla mümkün olmuştu.[11] Çok uluslu şirketler, kârlarını başka yerlerdeki şubelerinden elde ederken, her yıl ev sahibi ülkelerin gelir departmanlarına yerel kuruluşların büyük masraflara girdiklerini göstermek için "transfer fiyatlaması" ve diğer her tür muhasebe hilesine –bunlardan bazılarına görünen o ki Nazi Almanyasındaki yan kuruluşları öncülük etmişti– başvurdular. Böylece çok uluslu şirketler, gerçek evleri olan ve Soğuk Savaş'ın yarattığı iş olanaklarının her zaman çok kâr getirdiği Birleşik Devletler'de de hatırı sayılır miktarda vergi ödemekten kurtuldular. 1991'de bütün Amerikan çok uluslu şirketlerinin yüzde 37'si –ve yabancı çok uluslu şirketlerin yüzde 70'inden fazlası– Birleşik Devletler'de tek bir dolar bile vergi vermemiş, diğer çok uluslu şirketlerse yüzde 1'den daha az vergi vermişti.[12] O halde Soğuk Savaş'ın nefes kesecek kadar yüksek askerî harcamaları, Pentagon Sistemi'nden kazanç elde eden ve ulusal borcun faiz ödemelerini cebine dolduranlar tarafından değil, işçi sınıfına ve orta sınıfa mensup sıradan Amerikalılar tarafından sırtlanılmıştı. Soğuk Savaş sırasında Pentagon Sistemi, Amerika'nın servetinin çok zenginlerin lehine, geri kalanlarınsa aleyhine olacak şekilde ahlaksızca yeniden dağıtıldığı devasa bir tezgâha dönüştü. Seçkinler giderek zenginleşirken, sıradan Amerikalıların İkinci Dünya Savaşı sırasında elde ettiği refah yavaş yavaş eridi ve yaşam standartları tedricen düştü. 1945'ten sonra uygulamaya konulan cılız toplumsal hizmetlerinse sürdürülemez olduğu ilan edildi ve bütünüyle ortadan kaldırıldı ya da biçildi. Soğuk Savaş 1989'da sona erdiğinde,

Amerikan halkının yüzde 13'ünden fazlası –yaklaşık 31 milyon insan– resmî yoksulluk sınırının altında gelire sahipti. (2013'e gelindiğinde, resmî olarak yoksul Amerikalıların yüzdesi 14,9'a çıkmıştı.)[13] Birleşik Devletler dünya üzerindeki en zengin ülke olabilir; ama serveti son derece eşitsiz bir şekilde bölüşülmekte ve zenginler daha fazla zenginleşirken, yoksullar daha fazla yoksullaşmaktadır.

Dolayısıyla Soğuk Savaş'ın muazzam maliyeti Amerikan iktidar seçkinleri açısından bir sorun teşkil etmiyordu; bu sıradan Amerikalıların sorunuydu. Soğuk Savaş sona erdiğinde, bu sıradan Amerikalılar rahatladılar; ülkelerinin muazzam kaynaklarının soğuk ya da sıcak savaşlar için kullanılmasına ya da daha doğru bir deyişle suiistimal edilmesine bir son verileceğini ümit ettiler ve "barışın meyvelerini" toplamayı dört gözle beklediler. İktidar seçkinleri için sorun tam da buydu. Soğuk Savaş'ın –mükemmel savaşın– sona ermesiyle birlikte, Amerikan iktidar seçkinleri, varlığıyla yarım asır boyunca kârlı Pentagon Sistemi'nin askerî harcamalarını meşrulaştırmış mükemmel düşmanlarını kaybetmişlerdi. 1945'te olduğu gibi, acilen yeni bir düşmana ya da yeni düşmanlara ihtiyaç vardı. Amerikan ekonomisinin gerçekten demilitarizasyonu sadece temel kâr kaynağının kurumasına neden olmakla kalmayacak, aynı zamanda ülkeyi kapitalist sistemin temel iktisadi sorunu olan yetersiz iktisadi taleple de baş başa bırakacaktı. Bu sorun Büyük Bunalım sırasında kendisini çarpıcı bir şekilde göstermiş ve İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş sırasında uygulamaya konulan askerî Keynesçilik ilacıyla gerçek bir çözüme kavuşturulamamıştı. Bu sistematik sorunla karşı karşıya kalmak, "Kızıl 30'lar"da olduğu gibi halk arasında radikal, hatta devrimci değişimlere yönelik yaygın bir ilginin canlanmasına neden olabilirdi ve bu kuşkusuz iktidar seçkinlerinin çıkarına değildi.

Düşmanın kalmaması sorunu kısa süre içinde Saddam Hüseyin gibi "yeni Hitler'lerin" birdenbire sahneye çıkmasıyla

telafi edildi. Bu kitabın hiçbir yerinde Hitler'in düzgün bir insan olduğu söylenmediği gibi, burada Saddam'ın ya da benzerlerinin de zalim diktatörlerden başka bir şey oldukları iddia edilmiyor. Fakat Washington Pinochet ve Suharto örneklerinde görüldüğü gibi, zalim diktatörlere göz yumduğu bir tarihe sahiptir ve diktatör Saddam da kariyerinin başlarında Sam Amca tarafından iyi bir dost olarak görülmüştü. Soğuk Savaş'ın neredeyse sona erdiği bir dönemde müzakere edilebilir bir çözüm ihtimali ortadan kalkmadığı halde, aniden kitlesel bir askerî müdahaleyi gerektiren büyük bir düşmana dönüşüvermesi bir tesadüf müdür? Sözde Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla ve rahatsız edici "barışın meyveleri" taleplerinin güçlenmesiyle, yeni tehditlerin acilen yaratılması gerekti ve Saddam'ın teşkil ettiği tehlike, tartışmasız bir şekilde savaşı meşrulaştırmak ve Amerika'yı tepeden tırnağa kadar silahlanmış halde tutmak için olduğundan fazla abartıldı. Körfez Savaşı'nın sonunda Saddam Hüseyin'in, Washington'ın teşkil ettiğini iddia ettiği büyük tehdidi kendi lehine kullanmaya devam edebilmesi için Bağdat'taki koltuğunda kalmasına izin verilmiş olması ihtimal dışı değildir.

Bir başka uygun "yeni Hitler" ise kısa süre sonra Sırp lider Miloşeviç'in kişiliğinde sahneye çıktı ve askerî faaliyetler Balkanlara kaydı. Sonra George W. Bush başkan oldu ve Çin geçici bir süre için Amerika'nın umacısı rolüne büründü. Fakat bu kötü adamların hiçbiri Amerika'nın devasa cephaneliğinin bırakın arttırılmasını, korunmasını bile meşrulaştırmaya yeterliymiş gibi görünmüyordu. Fakat 11 Eylül 2011'de, New York'ta korkunç bir suç işlendi ve bu fırsattan sonuna kadar yararlanıldı. Eşi benzeri görülmemiş bu terör eylemi hiç zaman geçirmeksizin Pearl Harbor'a yönelik Japon saldırısıyla kıyaslandı ve Washington "terörizme karşı büyük savaşına" hazırlanırken başkan ve medya tarafından bıktırıncaya kadar, İkinci Dünya Savaşı'yla, "hayırlı savaşla" karşılaştırmalara başvuruldu. Bu tür bir karşılaştırma pek çok açıdan anlamlı değildir. Amerika'nın

gazabının kurbanı olan Afganistan halkı, hatta hükümeti, 11 Eylül'deki terör saldırılarından sorumlu değildi. Üstelik, "terörizm" gibi soyut ve muğlak bir kavrama karşı savaş sürdürülebilir miydi? Bu tür bir düşmana karşı verilecek bir savaşın açık bir zafer ya da herhangi bir tatmin edici sonuçla neticelenmesi mümkün değildi. Bilakis, böylesi bir "savaş"ın daha fazla ve potansiyel olarak daha büyük terörist gaddarlıklara yol açması beklenebilirdi. Fakat dönemin başkanı George W. Bush'un şahsında cisimleşen Amerikan iktidar seçkinlerinin perspektifinden böylesi bir savaş anlamlıydı; çünkü Soğuk Savaş'ın sona ermesinin yarattığı soruna bir çözüm sunuyordu. Açık bir şekilde tanımlanmamış bir düşmana karşı, coğrafi sınırları olmayan, Başkan devam etmesi gerektiğini söylediği sürece devam edecek, terörizmin safında yer aldığının düşünülmesini istemeyen herkes tarafından koşulsuz bir şekilde desteklenecek bir savaş, aslında her derdin devasıydı; çünkü Pentagon Sistemi'nin bundan kâr edenleri, tatmin edecek şekilde sonsuza dek sürdürülebilmesini sağlıyordu. 2008'de genellikle bir savaş çığırtkanı olarak görülen Bush'un yerini barışsever olduğu varsayılan Barrack Obama'ya bırakması bile bu durumda en ufak bir değişiklik yaratmadı. Birkaç yıl içinde kim başkan seçilirse seçilsin, gidişatın değişeceğine inanmak için hiçbir gerekçe yoktur. Sürekli savaşın cesur yeniçağına hoş geldiniz!

"Terörizme karşı savaş" son dönemde Libya, Suriye ve Irak gibi ülkelerde yeniden alevlendi ve artık buna Rusya'ya karşı yeni bir Soğuk Savaş eşlik ediyor. Eğer iş Amerikan iktidar seçkinlerine kalırsa, İran'a, Kuzey Kore'ye ve hatta Çin'e karşı da yeni "hayırlı savaşlar" başlatılmak zorunda kalınacaktır. Bu tür savaşları önlemek kolay olmasa da kuşkusuz mümkündür. Basınımızın büyük bir bölümünün hevesli yardımlarıyla bile, Bush ile Blair Irak'a karşı savaşlarını "satmakta" zorlandılar. Eğer Birleşik Devletler savaşmayı durdurmaya zorlanabilirse, Amerikan ekonomisi için de hakikat anı gelip çatmış olacak.

Birleşik Devletler kapitalizmi bu tür bir barışın "patlamasını" atlatabilir mi? Sovyet sosyalizmi süreklileşmiş bir kuşatma altında ayakta kalamadı. Amerikan kapitalizmi kuşatma altında olmadan, yani düşmanları olmadan, tehdit edilmeden, "hayırlı" ya da başka tür savaşlarda savaşmadan ayakta kalabilecek mi?

Notlar

ÖNSÖZ

1 *Dirty Truths* 1996'da Michael Parenti tarafından yayımlanan bir kitabın başlığıdır.

2 Ambrose (1998), s. 66.

3 Amerikan revizyonizminin klasikleri arasında Williams (1962) ve Kolko'ya ait (1968) kitaplar sayılabilir.

4 Örneğin bkz. Henke, Loth'un çalışmaları (1994).

5 Bkz. Chomsky, Dieterich'in çalışmaları.

BİRİNCİ BÖLÜM

1 Adams s. 4 ff., 11-14, 17.

2 Eisenhower ve Roosevelt'ten alıntılayan Fussell, s. 167.

3 Isaiah Berlin'den alıntılayan Fussell, *ibid.*

4 Fussell, s. 79 ff., 179

5 Adams, s. 81, 147; Lichtblau, s. 22.

6 Hynes, s. 114-15; Doenecke ve Wilz, s. 6-7.

7 Fussell, s. 129 ff., 141, 179. Ayrıca bkz. Blum, s. 67-68; Sherry (1995), s. 90-91; Mazzeno; Kolko (1994), s. 210-11; Hoenicke (2010), s. 116.

8 Bkz. Zinn (2001), s. 102, 104'te yer alan *Er Ryan'ı Kurtarmak* filmiyle ilgili yorumlar.

9 Blum, s. 46; Ponting, s. 175; Cashman, s. 230.

10 "Tarihteki büyük adamlar" teorisinin eleştirisi için bkz. Edelman, s. 37-65; ayrıca Whitelam, s. 9.

11 Bkz. Mills, s. 242 ff.'de Amerikan çoğulculuğuyla ilgili eleştirel tespitler; Parenti (1978), s. 27 ff.

İKİNCİ BÖLÜM

1 Schmitz (1999); Vidal, s. 928; Lens, s. 96.

2 Diggins, s. 335-39; Schmitz (1985), s. 117-38; Deschner (1990), s. 59; Lacroix-Riz (1996), s. 168-70, 253 ff.

3 Bkz Pauwels (2013), Birinci Kısım.

4 Higham (1983), *passim*; Kolko (1962), s. 713-28; Doares; Knapp, Link, Schröder, Schwabe, s. 86-92; Grosser, s. 8; Jonas, s. 222; Simpson (1993), s. 11, 46 ff.; Offner (1969), s. 7, n. 23; Wilkins, s. 187-88; Scäffer, s. 207; Bettleheim, s. 94; Cray, s. 315n; Zilg, s. 213, 304-08; 313-14; Pendergast, s. 218 ff.

5 Pendergrast, s. 221; Jones ve Ritzmann, s. 10-12; Reymond, s. 302-05.

6 H.A. Turner, s. 12.

7 H.A. Turner, s. 10. Black (2009), s. 123-24'te Turner üzerine yorumlar.

8 Billstein, s. 24; Lindner, s. 121; Reich (1990), s. 109, 117, 247; Silverstein, *passim*; Kolko (1962), s. 725; Dobbs (1998a ve 1998b); Jersak; Matthias, s. 134-35; Black (2009), s. 101-102; Gasser, s. 347-348.

9 Black (2001), s. 76-77; 86-87, 98, 119, 120-21, 164, 198, 222. Reichsmark kuru Billstein *et. al.*, s. 17'den alınmıştır.

10 Black (2001), s. 60, 99, 116, 122-23.

11 Higham (1983), Giriş, s. xvi.

12 Higham (1983), s. xviii.

13 "All in the Family: The Apple Does Not Fall Far from the BUSH"; Aris ve Campbell; Buchanan ve Stacey; Mikhah ve Kofoet.

14 Black (2009), s. 9; Losurdo (2006), s. 219-220, 224-25 ve (2007), s. 114 ff.; Zilg, s. 294, 304-08; 314, Higham (1983), s. 162, 165; Sampson (1973), s. 27 ff.; Sapmson (1975), s. 81-82; Doares; Warburg, s. 34-35; Deschner (1992), s. 219-26.

15 Jersak.

16 Billstein *et al.*, s. 25; H. A. Turner, s. 23.

17 Overesch (1993), s. 64.

18 Higham (1983), s. 163; ayrıca Berhahn (2004), s. 142 ff.

19 Higham (1983), s. 165.

20 Watkins, s. 222-24, 247-48, 323; O'Reilly, s. 122, 165 ff.; David Brinkley, s. 17; Blum, s. 182 ff.; Adams, s. 12, 145; Roeder, s. 45, 84; Zinn (1980), s. 406; Terkel, s. 564; Kühl, s. 38.

21 Ambrose (1998), s. 146.

22 Hoenicke (2010), s. 152

23 Hoenicke (2010), s. 72 ff.

24 Adams, s. 146. Ford'un ve Du Pont'un anti-Semitizmi: Losurdo (2007), s. 114 ff.; Silverstein, s. 12; Dobbs (1998a ve 1998b); Higham (1983), s. 161-62; Hoenicke (2010), s. 73; Amblard, s. 49 ff.; Baldwin, s. 279.

25 Dodd ve Dodd, s. 107.

26 Adams, s. 146; Watkins, s. 320; Morse, *passim*.

27 Morse, s. 270-88.

28 Hilliard, *passim*, ve s. 216-17'deki belge; ayrıca bkz. Terkel, s. 572-73 ve Zezima, s. 68'deki yorumlar.

29 Zunes.

30 Cray, s. 315; Dobbs (1998a ve 1998b); Sampson (1975), s. 82; Higham (1983), s. 97; Cashman, s.70-72; Black (2001), s. 132-34.

31 Jersak, Martin (1976), s. 82; Dobbs (1998b); Black (2001), s. 208.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1 Parenti (1989), s. 136-38; Chomsky, s. 66-67; Aronson, s. 26 ff.; Leibovitz ve Finkel. s. 35 ff.

2 Filene, s. 35-421 Foner, s. 42 ff.

3 Murray; Foner, s. 20 ff.

4 Williams (1967); Aronson, s. 29-30; Loewen, s. 12 ff.

5 Paterson, Clifford, ve Hagan, s. 289-93.

6 Vidal. s. 926; Barson, s. 5-8.

7 W. Turner, s. 177.

8 Russo.

9 Zieger, s. 71.

10 Backer, s. 162.

11 Thurston, s. 221; Losurdo (2008), s. 138-143; Heale, s. 99; Watkins, s. 76-107; Greiner, s. 62 ff.; Kutulas, s. 46-51.

12 Cowley, alıntılayan Watkins, s. 338.

13 Millar (1985), s. 288.

14 Diggins'in *Times Literary Supplement*'in kapağında yer alan bir yorumundan alıntı.

15 Fransa örneği için bkz. Lacroix-Riz'in çalışmaları (2006 ve 2008).

16 Mayer. s. 30 ff.; Dülffer, s. 84; Overy (1997), s. 34-35.

17 Martin (1974), s. 313-14.

18 Schmitz (1985), *passim*; Schmitz (1999), s. 87 ff.; Leibovitz ve Finkel, s. 35; Parenti (1989), s. 141; Kühnl (1989), s. 34-35; Engelmann, s. 272-74; Chomsky, s. 68.

19 Hoenicke (2010), s. 61.

20 Hitchens, s. 25; Adams, s. 34; Sobel, s. 87-88; Schäfer, s. 207.

21 Kershaw, s. 143-44; van der Pijl, s. 86; Parenti (1989), s. 142-43; Harbutt, s. xi-xii; Higham (1983), s. 5, 182; Davies, s. 16, 19; Kühnl (1989), s. 37; Soete, s. 102-08.

22 Alıntılayan Higham (1988), s. 241.

23 Avrupa'daki yatıştırma politikasının ayrıntıları için, Leibovitz ve Finkel'in çalışması ile Soete'ye bakınız.

24 Horn; Knapp, Link, Schröder ve Schwabe, s. 109.

25 Schmitz (1999), s. 88-89; Simpson (1993), s. 52; Maddux (1977), *passim.*

26 Meyer, s. 32; Offner (1983).

27 Schmitz (1999), s. 87 ff.; Farnham, s. 76-77; Hass, s. 81; Offner (1969), s. 146, 234; Offner (1971), s. 54-76; Ambrose (1998), s. 73.

28 Kolko (1976), s. 220.

29 Leibovitz ve Finkel, s. 235 ff.; Soete, s. 249-52; Knightley, s. 225-26.

30 Offner (1983), s. 215-16; Paterson, Clifford, ve Hagan, s. 329; Hass, s. 89, 109, 153 ff.; Barson, s. 19-22; Billstein *et al.*, s. 37-44; Völklein, s. 81-88; H. A. Turner, s. 104 ff. Katolik ve Protestan süreli yayınlarına Hoenicke (2010), s. 66, 71'de atıfta bulunulmuştur; Mooney alıntısı Hillgruber (1967), s. 85'tendir.

31 Heale, s. 122-25; Cashman, s. 269-71; Soete, s. 275-83.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1 Viorst, s. 37-40; Aglion, s. 118-27, 136; David Brinkley, s. 32.

2 Du Boff, s. 72; Oppelland, s. 16-17.

3 Doenecke ve Wilz, s. 63; Schäfer, s. 207.

4 Ayrıntılar için bkz. Pauwels (2014), s. 457 ff.

5 Ambrose (1993), s. 3; Hass, s. 70; Fussell, s. 147-48; *Historical Statistics*, s. 903.

6 MacDonald, s. 400-01, 409; Williams (1962), s. 233; Barber, s. 154; Doenecke ve Wilz, s. 104-05.

7 Maddox (1992), s. 76; Blum, s. 309-10; A. J. S. Taylor (1965), s. 513, 533.

8 Puth, s. 522; Cashman, s. 214; Blum, s. 230; Reynolds, Kimball ve Chubarian, s. 181.

9 Cashman, s. 214.

10 Harbutt, s. 62; Keegan, s. 97-98.

11 Crombois, s. 291 ff.

12 Carroll ve Noble, s. 345.

13 Schäfer, s. 207-08; Berghahn (1993), s. 85-86; Hoenicke (2010), s. 65-66; Hearden, s. 109-10, 126-27; Knapp, Link, Schröder ve Schwabe, s. 119-25, 145-50; Schäfer, s. 207; Hass, s. 37-38.

14 Pommerin (1977), s. 23-27; Junker (1975), s. 97-102; Knapp, Link, Schröder, Schwabe, s. 137-46; Gatzke, s. 122-23; Hass, s. 39 ff.; Carroll ve Noble, s. 346.

15 Hearden, s. 110.

16 Hallgarten ve Radkau, s. 337-38'den alıntı.

17 Lewis, s. 222, 270.
18 Black (2001), s. 212.
19 Cashman, s. 56; Carroll ve Noble, s. 347.
20 Cashman, s. 67-68.
21 Ambrose (1998), s. 66.

BEŞİNCİ BÖLÜM

1 Bkz. Rolf-Dieter Miller, *Der Feind steht im Osten*, 2011.
2 Atıfta bulunan Miller, s. 152.
3 Soete, s. 289-290 ve s. 289, n. 1.
4 Örneğin bkz., Ueberschär (2011b), s. 39.
5 Miller, s. 169.
6 Ueberschär (2011a), s. 95.
7 Miller, s. 209, 225.
8 Ueberschär (2011b), s. 15.
9 Pauwels, *op. cit.*, s. 62; Ueberschär (2011a), s. 95-96; Domenico Losurdo, *Stalin: Storia e critica di una leggenda nera*, Roma, 2008, s. 29.
10 Miller, s. 243.
11 Overy (1997), s. 87; Ueberschär (2011a), s. 97-98.
12 Ueberschär (2011a), s. 97.
13 Overy (1997), s. 64-65.
14 Fun, s. 343: Losurdo (2008), s. 31; Soete, s. 297.
15 Losurdo (2008), s. 31-32; Wegner, s. 653; Ueberschär (2011a), s. 100.
16 Miller, s. 233.
17 Ueberschär (2011a), s. 99-102, 106-107.
18 Ueberschär (2011a), s. 106.
19 Ueberschär (2011a), s. 107-111; Roberts, s. 111.
20 Hillgruber (1989), s. 81.
21 Ueberschär (2011a), s. 120.
22 Lacroix-Riz (1996), s. 417.
23 Bourgeois, s. 123, 127.
24 Ueberschär (2011a), s. 107-108.
25 Gatzke, s. 137.
26 Wegner, s. 654-656.
27 Ueberschär (2011a), s. 116.
28 Ponting, s. 130; Ambrose (1998), s. 72.

ALTINCI BÖLÜM

1 Overy (1995), s. 254; Overy (1997), s. 194-197; Martin (1974), s. 459, 475; Ambrose (1998), s. 76-77; Hass, s. 233-234; Hillgruber (1989), s. 78; Sivachev ve Yakovlev, s. 165; Dülffer, s. 138-141; Keyssar ve Pozner, s. 151-152. Steinhardt, alıntılayan Mayers, s. 131.

2 Levering, s. 156; Hillgruber (1989), s. 80-81; Fohlen, s. 147-48; Gaddis, s. 22-23.

3 David Brinkley, s. 152 ff.

4 Levering, s. 46; Cole, s. 433-434; Parenti (1969), s. 126; Levering, s. 46-47; Douglas, s. 86; Koppes ve Black, s. 189; Adler ve Paterson, s. 1051.

5 Ponting, s. 106; Overy (1997), s. 194-197; Martin (1974), s. 459; Deutscher, s. 512, n. 1; Hillgruber (1989), s. 81; Hass, s. 234; Sivachev ve Yakovlev, s. 165; Adams, s. 71.

6 Werhmacht Reichsstelle fur Mineralöl tarafından üretilen istatistikler, Almanya'nın federal arşivleri, Bundesarchiv'in askerî kısmındaki RW 19/2694 numaralı dosyada bulunan "çok gizli" belgeleri kullanan Jersak'dan alınmıştır; ayrıca Snell, s. 16; Higham (1983), s. 59-61.

7 Örneğin bkz., Zhilin, s. 55-56.

8 Örneğin bkz., Zinn, s. 305 ff.

9 Hearden, s. 105.

10 "Anti-Japanese Sentiment." başlıklı makaleye bakınız.

11 Rudmin, *op. cit.*

12 Knox alıntısı Buchanan'ın makalesinde yer almaktadır.

13 Almanya, Japonya ve İtalya tarafından 27 Eylül 1940'ta imzalanan Üçlü Antlaşma'nın hükümlerine göre, üç ülke içlerinden birine başka bir ülke tarafından saldırılması durumunda birbirlerine yardım etmeyi yükümleniyordu, ama içlerinden biri bir başka ülkeye saldırdığında böyle bir yükümlülük doğmuyordu.

14 Hillgruber (1989), s. 75, 82-83, Iriye, s. 149-150, 181-182.

15 Stinnett, *op. cit.*, s. 5-6, 9-10, 17-19, 39-43, 60 ff.; Buchanan.

16 Amerikan kamuoyu daha önce de, yani ABD savaş gemisi *Maine*'in Havana limanında gizemli bir şekilde havaya uçurulup suçun hemen İspanya'nın üzerine atılması sonrasında başlayan İspanyol-Amerikan Savaşı'nda da benzer şekilde seferber edilmişti. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Amerikalılar bir kez daha, 1964 Tonkin Körfezi Olayı'nda olduğu gibi uydurma kışkırtmalarla, hükümetleri tarafından istenen ve planlanan savaşları onaylamaya koşullandırılacaktı.

17 Stinnett, s. 152-154.

18 Zinn (1980), s. 401.

YEDİNCİ BÖLÜM

1 Veriler *Historical Statistics*, s. 126'dan alınmıştır; Adams, s. 115-16; Du Boff, s. 91.

2 Terkel s. 9.

3 Brandes, s. 253-59, 263; Adams, s. 118; Zinn (1980), s. 416; Cashman, s. 202-08.

4 Stimson'dan alıntılayan Sherry (1995), s. 72; Overy (1995), s. 198.

5 Black (2001), s. 345.

6 Farber, s. 223.

7 Brandes, s. 259-62; Cashman, s. 202-03; Sherry (1995), s. 73; Mills, s. 100-01; David Brinkley, s. 53'ten alınmıştır; Truman alıntısı Brandes, s. 262'de yer almaktadır.

8 David Brinkley, s. 53-54.

9 Vatter, s. 149; ayrıca Sherry (1995), s. 72.

10 Adams, s. 117; Weiher, s. 98-99; Reynolds, Kimball ve Chubarian, s. 181-82; Cashman, s. 213; Roeder, s. 65.

11 Mills, s. 100-01.

12 Zieger, s. 62 ff.; Brecher, s. 221 ff.; Marwick, s. 246-47; Cashman, s. 245-47; Cardozier, s. 150-152; Fohlen, s. 213-16; Sivachyov ve Yazkov, s. 183-87; Levine *et al.*, s. 459-63. Zinn alıntısı: Zinn (1980), s. 408-09. 1939 ile 1945 arasındaki enflasyon oranı "The Inflation Calculator," ile hesaplanmıştır: www.westegg.com/inflation.

13 Kolektif eylem ile ilgili tespitleri için bkz. Parenti (1996), s. 123-24; Olson'un kitabının üçüncü bölümü de bu konuyu ele alır.

14 Keen, s. 27, 33, 89.

15 Hoenicke (2010), s. 157 ff.; Steele, özellikle s. 233-34.

16 Dick, s. 196; Shull ve Wilt, s. 36, 94-95; Maddox (1992), s. 186-87; Howell, s. 806; Hoenicke (2010), s. 236-240.

17 Small (1974); Parenti (1969), s. 125; Koppes ve Black (2001), s. 185 ff., 210, 219; Roeder, s. 128-29; Barson, s. 23-32; Adams, s. 139; Levering, s. 73; Adler ve Paterson, s. 1051.

18 Levering, s. 111-12; Parenti (1969), s. 125; Deutscher, s. 474-75, 477; Hillgruber (1989), s. 124; Small (1974), s. 472.

19 Reynolds, Kimball ve Chubarian, s. 193-94.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

1 Reynolds, s. xxiii.

2 Deutscher, s. 499; Bagguley, s. 95; Davies, s. 52.

3 Desquesnes, s. 262, 265.

4 Overy (1995), s. 34.

5 Levering, s. 78; Gaddis, s. 66-67; Deutscher, s. 92 ve 479, n. 2; Harbutt, s. 39; Lynd, s. 568; Loth (1988), s. 60; Stoler, *passim.*

6 Sainsbury, s. 37; Maddox (1992), s. 134-36; Harbutt, s. 46; Gaddis, s. 70; Ambrose (1993), s. 17.

7 Chomsky, s. 68-69; Panting, s. 80; Sivachev ve Yakovlev, s. 174, 180-81; Levering, s. 46; Cole, s. 433-34.

8 Ross, s. 28-29.

9 Deutscher, s. 499; Bagguley, s. 95; Desquesnes, s. 262, 265.

10 Şu kitaba bakınız: David O'Keefe, *One Day in August: The Untold Story Behind Canada's Tragedy at Dieppe.*

11 Knightley, s. 319-20.

12 Carroll ve Noble, s. 354.

13 Adams, s. 53-54, 108-110; Overy (1995), s. 101-33; Murray ve Millet (1996), s. 106-08, 122-27, 140; Kolko (1994), s. 185, 206; Maddox (1992), s. 259-65; Roeder, s. 84; O'Neill, s. 314-15.

14 Bagguley, s. 92; Panting, s. 130-31.

DOKUZUNCU BÖLÜM

1 Overy (1995), s. 63-100; Ebert, s. 53; Davies, s. 58.

2 Harbutt, s. 36-37, 50; Gaddis, s. 74.

3 Stoler, s. 136-37.

4 Panting s. 130; Ambrose (1998), s. 72.

5 Kimball, s. 19-20.

6 Blasius, s. 166-73; Hillgruber (1989), s. 85-86, 101, 104; Gaddis, s. 73; Maddox (1988), s. 4; Maddox (1992), s. 141; Ambrose (1993), s. 23-24; Sainsbury, s. 142-43.

7 Blasius, s. 164-67.

8 Mayers, s. 138.

9 Gaddis, s. 15.

10 Gaddis, s. 75; Junker (1989), s. 67-68; Panting, s. 130.

11 Williams (1962), s. 210 ff.; Lynd, s. 571; Harper, s. 81; Harbutt, s. 43, 54 ff.; Loth (1988), s. 30.

12 Maddox (1988), s. 6-7; Harbutt, s. 55.

ONUNCU BÖLÜM

1 Alıntılayan Stoler, s. 137.
2 Badoglio Etiyopya'daki rolü için bkz. Del Boca, *passim*.
3 Kolko (1968), s. 56-57; Lacroix-Riz (1996), s. 430-33; Feldbauer, s. 132-147; Gaja, s. 151-60.
4 Caretto ve Marolo, s. 39 ff.; Zezima, s. 148-51; s. 133, n. 6; Kruger, s. 14.
5 Ambrose (1993), s. 25; Lynd, s. 572; Panting, s. 247; Kolko (1968), s. 52; Kimball, s. 20.
6 Deutscher, s. 518; Harbutt, s. 68. Kolko alıntı: Kolko (1968), s. 50-51.
7 Loth (1994), s. 20; Harper, s. 122.
8 Carroll ve Noble, s. 354.
9 Stoler, s. 138.
10 Kolko (1968), s. 29; Ross, s. 81; Stoler, s. 137-38.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

1 Kimball, s. 19; Overy (1997), s. 240-44.
2 Kolko (1968), s. 144 ff.
3 Yunanistan için örneğin bkz. Gaja, s. 145-150.
4 "1944: Charte du Conseil National de la Résistance," www.ldh-france.org/1944-CHARTE-DU-CONSEIL-NATIONAL-DE.
5 Thomson, s. 233-34; Davies, s. 56-57; Kolko (1968), s. 72-73, 77.
6 Barbutt, s. 76-77; Hoge.
7 Grosser, s. 24; Viorst, s. 115-33, 220; Kolko (1968), s. 64 ff.; Aglion, s. 195.
8 Rossi; Hoge; Loewenheim, Langley ve Jonas, s. 344-45; Kolko (1968), s. 82-83.
9 Stimson, Rossi, s. 61'den alıntı.
10 Rossi, s. 64; Kolko (1968), s. 77.
11 Viorst, s. 210-11.
12 Overy (1997), s. 244-49.
13 A. J. S. Taylor (1967), s. 299.
14 Kolko (1976), s. 228; Barbutt, s. 78.
15 Kolko (1968), s. 96-98.

ON İKİNCİ BÖLÜM

1 Leibovitz ve Finkel, s. 206; Losurdo (2008), s. 179-180. Ayrıca Roosevelt'in konuyla ilgili bir tespiti için bkz. Harper, s. 104.

2 Knightley, s. 324-25; Keyssar ve Pozner, s. 153.
3 Overy (1997), s. 256-60; Kolko (1968), s. 350-52; Maddox (1992), s. 250-51; Keyssar ve Pozner, s. 154.
4 MacArthur's görüşü, Schwinge, s. 10-11'de alıntılanmıştır.
5 Bennett, s. 156.
6 Steininger, s. 20-22; Kolko (1968), s. 353-55, alıntı s. 355'ten.
7 Harbutt, s. 82; Horowitz (1965), s. 35.
8 Stettinius, alıntı Parenti (1969), s. 131'den.
9 Eisenberg (1996), s. 61.
10 Steininger, s. 28; Loth (1994), s. 15.
11 Loewenheim, Langley ve Jonas, s. 656.
12 Harbutt, s. 72; Loth (1994), s. 18; Hoenicke (2010), s. 293 ff.; Krieger, s. 36, 40-41; Paterson, Clifford ve Hagan, s. 409; Kolko (1968), s. 331, 348-49; Link s. 107-08; Gardner, s. 250-51.
13 Fisch, s. 48.
14 Eisenberg (1982), s. 26; Gromyko'nun yorumu Hoenicke (2010), s. 302'de yer almaktadır.
15 Parenti (1969), s. 135; Cochran, s. 42.
16 Parenti (1969), s. 137.
17 Weinberg, s. 809; Dullfer, s. 29.
18 Parenti (1969), s. 139.
19 Gaddis, s. 88; Deutscher, s. 473-74; Simpson (1993), s. 118-19; Maddox (1992), s. 251; Paterson, Clifford ve Hagan, s. 413; Loth (1994), s. 16; Parenti (1969), s. 131.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1 Knightley, s. 313.
2 F. Taylor, s. 354, 443-448; Bergander, 12. bölüm, özellikle s. 210 ff., 218-219, 229; "Luftangriffe auf Dresden", s. 9; Irving, s. 224-27.
3 Sherry (1987), s. 260; benzer bir görüş Irving, s. 231'de de dile getirilmiştir.
4 Örneğin bkz General Spaatz'ın Hansen, s. 243'te alıntılanan yorumları.
5 Overy (1995), s. 127-33.
6 F. Taylor, s. 416.
7 F. Taylor, s. 321-322.
8 Groehler, s. 414; Hansen, s. 245; "Luftangriffe auf Dresden"; F. Taylor, s. 152-154, 358-359.
9 Spoo, s. 367-70.

10 F. Taylor, s. 190; Groehler, s. 400-401. İkinci Dünya Savaşı sırasında Müttefik bombardımanlarına ilişkin en son çalışmanın İngiliz yazarı, Yalta ile ilgili bir çalışmaya atıfta bulunurken, Sovyetler'in "kısa bir süre sonra işgal edebilecekleri topraklardan RAF ve USAAF'ı mümkün olduğunca uzak tutmayı tercih ettiklerini" belirtir. Bkz. Grayling, s. 176.

11 McKee, s. 264-265; Groehler, s. 400-402.

12 Davis, s. 96.

13 F. Taylor, s. 185-186, 376; Grayling, s. 71; Irving. s. 96-99.

14 Hansen, s. 241.

15 Harris, s. 242.

16 McKee, s. 46, 105.

17 Groehler, s. 404.

18 Groehler, s. 404.

19 Amerikalılar pratikte her zaman olmasa bile teoride "hassas bombardımanı" tercih ediyorlardı.

20 F. Taylor, s. 318; Irving, s. 147.

21 Atıfta bulunan F. Taylor, s. 319.

22 Irving, s. 148.

23 Groehler, s. 404'ten alıntı. Ayrıca bkz. Grayling, s. 260.

24 Atıfta bulunan Broadfoot, s. 269.

25 F. Taylor, s. 361, 363-65.

26 Örneğin bkz. Dahms, s. 187.

27 Atıfta bulunan Schaffer, s. 330.

28 Parenti (1989), s. 146-47; Simpson (1988), s. 55-56; Loth (1994), s. 14; Millar (1985), s. 284; Horowitz (1965), s. 51-52, n. 3; Leffner (1992), s. 5.

29 Simpson (1988), s. 55-56; Leffner (1992), s. 5-6; Williams (1962), s. 230-31; Dieterich, s. 122-24. JCS raporunu alıntılayan Poole, s. 12.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1 Henke, s. 669-72.

2 Knightley, s. 327.

3 Eisenberg (1996), s. 72; Sivachev ve Yakovlev, s. 195-96.

4 Maddox (1992), s. 255; Shtemenko, s. 388, 390; Henke, s. 673.

5 Henke, s. 714 ff.; Harbutt, s. 102; Gaddis, s. 208-10.

6 Offner (1991), s. 49-60; McCullough, s. 355.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

1 Bruhn, s. 17-18.

2 Higham (1983), s. 98; Liebig.

3 Bruhn, s. 17-19; Lacroix-Riz (1996), s. 438; McCormick, s. 37; Heideking ve Mauch, s. 12 ff., 28 ff.; Engelmann, s. 268-70; Ayrıca bkz. Carl Goerdeler, "Geheime Oenkschrift" 26 Mart 1943, Kühnl (1980), s. 446-48'de yeniden yayımlanmıştır; Higham (1983), s. 98; Liebig.

4 Schwinge, s. 4.

5 Smith (1974); Smith (1977), s. 54 ff.; Harbutt, s. 102-3; Kolko (1968), s. 505; Hillgruber (1989), s. 147; Bacque, s. 139-40; Pommerin (1995), s. 17; "No Canadian Scandal"; Loth (1988), s. 89; Altmann, s. 24; Kraus, s. 16; Zhilin., s. 95.

6 Yeldell, s. 23-25; Simpson (1988); Zezima, s. 155-5; Grose, s. 22-25; Adams, s. 147; Panting, s. 288-93; Terkel, s. 465-69; Lacroix-Riz (1996), s. 438-40, 453-55; Lee; Milano ve Brogan; Lichtblau, s. 33-34.

7 Bruhn, s. 19; Leibovitz ve Finkel, s. 41; Aronson, s. 33-35; Terkel, s. 124, 127, 477; Smith (1974), s. 20; Roeder, s. 174, n. 21; Gaia, s. 99.

8 Matthias, s. 113; ayrıca Drechsler, s. 119-20.

9 Savaş gazisinden alıntı: Terkel, s. 44-45; Terkel, s. 303, 478'de de benzer yorumlar yer almaktadır.

10 Gaia, s. 77-89; Waters, s. 280 ff.; Matthias, s. 345-46; Heartfield, s. 152, 397.

11 Ambrose (1998), s. 122, 172; Blumenson, s. 269-70; Gaia, s. 106.

12 Patton alıntı: Buhite ve Hamel, s. 372.

13 Buhite ve Hamel, s. 372.

14 Smith (1977), s. 49; Gaia, s. 161-165; Lacroix-Riz (1996), s. 438; Simpson (1988), s. 92-93; Simpson (1993), s. 199 ff., 236 ff.; Alperovitz (1985), s. 25-33; Heideking ve Mauch, s. 142 ff.; Kolko (1968), s. 375 ff.; Parenti (1969), s. 132, n.; Badia, s. 215-16; Shtemenko, s. 283-84; Lichtblau, s. 14-21, 24-29.

15 Henke, s. 677-87; Gellermann.

16 Gellermann, s. 112, 119.

ON ALTINCI BÖLÜM

1 *Germany Surrenders* 1945, s. 2-3.

2 Kraus, s. 4-5, 12; *Germany Surrenders* 1945, s. 6; Henke, s. 687, 965-67; Keyssar ve Pozner, s. 233.

3 Henke, s. 967-68.

4 Kolk (1968), s. 387; *Germany Surrenders* 1945, s. 8.

S *Germany Surrenders* 1945, s. 8-9.

6 Kolko (1968), s. 388.

7 Albrecht.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

1 Du Boff, s. 153.
2 Leffner (1992), s. 2; McCormick, s. 48; Adams, s. 6; Levering, s. 96.
3 Lapham alıntı: Terkel, s. 6.
4 Puth, s. 521; Adams, s. 6; Paterson, Clifford ve Hagan, s. 421.
5 Du Boff, s. 91.
6 Feagin ve Riddell, s. 53; David Brinkley, s. 54.
7 Martel, s. 98; Adams, s. 132; Gaddis, s. 21, 189; Williams (1962), s. 232 ff.; Loth (1988), s. 23; Dieterich, s. 120-21.
8 Kolko (1976), s. 235.
9 Garraty, s. 231-32.
10 Mills, s. 100-01, 212-13.
11 Acheson, alıntılayan Williams (1962), s. 202-03.
12 Carroll ve Noble, s. 354-55.
13 Adams, s. 30; Gaddis, s. 20.
14 Chomsky, s. 10,34; Kolko (1976), s. 221-25; Zinn (1980), s. 404-05.
15 Davies, s. 81; Loth (1988), s. 24-25; Gaddis, s. 22-23.
16 Zinn (1980), s. 404.
17 Davies, s. 81-82; McCormick, s. 52-53; Barber, s. 156-57; Blum, s. 307-08; Dippel, s. 101-02; George ve Sabelli, s. 21 ff.; Williams (1962), s. 203 ff.; Dieterich, s. 89-90.
18 Örneğin bkz. Gaia, s. 30-33.
19 Delanty, s. 121.
20 Irons, s. 75; Levering, s. 156-59; Gaddis, s. 185, 187-88; Loth, (1988), s. 26, 64.
21 Adler ve Paterson, s. 1050-52; Gaddis, s. 52-53; Parenti (1969), s. 126; Doenecke, *passim*; Heale, s. 119, 124; Gaia, s. 47-48.
22 Vidal, s. 929, 1097; Hitler ve "Rosenfeld": Hoenicke (1997), s. 78; Matthias, s. 133-34; Zezima, s. 35-38.
23 Isenberg.
24 Terkel, s. 570.
25 Gaia, s. 18.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

1 Deutscher, s. 519; Parenti (1969), s. 136-38.
2 Horowitz (1965), s. 278; Christopher Lasch'ın Alperovitz'e yazdığı giriş (1985), s. 19-20.
3 McCullough, s. 376-377; Williams (1962), s. 250; ayrıca McCormick, s. 45.

4 Truman alıntı: Bernstein, s. 32; Parenti (1969), s. 126.
5 Düllfer, s. 155.
6 Alperovitz (1985), s. 223; Gaja, s. 38-39.
7 Alperovitz (1985), s. 28, 156.
8 Truman alıntı: Alperovitz (1985), s. 24.
9 Örneğin Fraser'in makalesine bakınız.
10 Zezima, s. 127.
11 Alıntılayan Horowitz (1967), s. 53, n.
12 Levine *et al.*, s. 469; Slusser, s. 121.
13 Cashman, s. 369.
14 Hollywood'un bu söylence üretme sürecindeki katkısı için Mitchell'in makalesine bakınız; Hiroşima ve Nagazaki'nin Amerikan okullarında nasıl anlatıldığı konusunda Elder'in makalesine bakınız.
15 Alperovitz (1985), s. 26-27; McCormick, s. 46.
16 Alıntılayan Terkel, s. 535.
17 Kohls.
18 Ambrose (1993), s. 49; Paterson, Clifford ve Hagan, s. 457; Slusser, s. 121; Sherry (1987), s. 339. ayrıca bkz. Gaja, s. 45: "Hiroşima ve Nagazaki'nin bombalanmasının gerçek nedeni Japonya'nın sadece MacArthur'a teslim olmasını sağlamaktı ..."
19 Paterson, Clifford ve Hagan, s. 458.
20 Alperovitz (1985), s. 248-64; Alperovitz (1970), s. 14; Horowitz (1967), s. 56 ff.; Gaja, s. 109, 114. *New York Herald Tribune*, alıntılayan Alperovitz (1985), s. 252, n.
21 Kolko (1976), s. 355.
22 Hanhimaki, s. 354-55.
23 Gaja, s. 107-109; Horowitz (1965), s. 95, 255, 270-71; Holloway, s. 147; Alperovitz (1985), s. 266-68.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

1 Marwick, s. 247-48.
2 Eiler, s. 436-37; Irons, s. 77-78; Levine *et al.*, s. 470-77; Fones-Wolf, s. 15, 20; Oshinsky, s. 124-27; Zieger, s. 87, 92, 97-99.
3 Filene, s. 164.
4 Alan Brinkley, *passim*; Hamby, s. 7-9,16-17,19; Blum, s. 231, 262, 247-49; Barber, s. 165.
5 Hopkins, Wallerstein *et al.*, s. 119-20.

6 Griffith, *passim*, özellikle s. 391, 396, 399.
7 Bruhn, s. 22-24.
8 Fones-Wolf, s. 26,37; Irons, s. 72-89; Sherry (1995), s. 48.
9 Zinn (1980), s. 417, 420, 422 ff.; Zieger, s. 108 ff.; Sivachyov ve Yazkov, s. 205-09.
10 Kleinfeld, s. 54.
11 Rosenbaum, s. 25.
12 Claessens ve Claessens, s. 210-12; Parenti (1997), s. 58.
13 Parenti (1996), s. 44-45.
14 Bruhn, s. 23-25.
15 Kolko (1976), s. 316-23; O'Connor, s. 150-58; Chomsky, s. 47, 106, 111; Galbraith, s. 231-32; Vidal, s. 794, 927; Paterson, s. 203-212; Baran ve Sweezy, s. 212.
16 Adams, s. 75.
17 Klare, s.12; Chossudovsky, s. 99-100; "Military Budget of the United States,"
18 Örneğin bkz., Cockburn, s. 736; Greider; Chomsky, s. 87, 112.
19 Zepezauer ve Naiman, s. 13-15; Adams, s. 117-18.
20 "Kamu yararı" gibi Samuelsoncu iktisadi kavramlar için Linder ve Sensat'ın çalışmasına bakınız.
21 Vidal, s. 794; Bruhn, *passim*.

YİRMİNCİ BÖLÜM

1 Nazizm ve faşizmin "gangster teorisine" dair yorumlar için bkz. Hoenicke (2010), s. 88-89, 143, 167, 233-240; ayrıca Arato ve Gebhardt, s. 34.
2 Pingel, s. 784-97; Simpson (1993), s. 13,85 ff., 269-71; Eisenberg (1996), s. 130 ff.; Kolko (1968), s. 513.
3 Simpson (1993), p 13.
4 Hayes, s. 361-63, 377-79; Borkin; "Holocaust-Uberlebende klagen"; Ponting, s. 282-83. "Tavuk hırsızı" alıntısı Borkin, s. 195'te yer almaktadır.
5 Schmelzer, *passim*.
6 Simpson (1993), *passim*, ve özellikle s. 290-310.
7 "Büyük balık" alıntısı Steininger, s. 130'da yer almaktadır.
8 Green alıntı: Gimbel (1990c), s. 349.
9 Gimbel (1990b), s. 448; Gimbel (1990c); Gimbel (1993), s. 175-96; Bower, Hunt ve Jacobsen'in monografileri.
10 Simpson (1993), s. 150-53, 217 ff.; Berghahn (1993), s. 88; Gimbel (1990b).
11 Örneğin bkz., Borkin, s. 58 ff.; Jonas, s. 222; Junker (1975), s. 104; Kolko (1962), s. 721-25; Sampson (1973), s. 33-38; Simpson (1993), s. 96-97; Snell, s. 15-16; Sobel, s. 89; Wilkins ve Hill, s. 320.

12 Pendergrast, s. 218, 226 ff.; "Fanta boooo"; Lindner, s. 118; Reymond, s. 311.

13 Black (2001), s. 205, 360 ff., 371 ff.; ayrıca bkz. Black (2009), s. 127-60.

14 Hofer ve Reginbogin, s. 589; von Hassell ve MacRae, s. 223; Sutton, s. 53-54; Tooze, s. 128; Jeffreys. s. 196-199; alıntılayan Black (2009), s. 107-08.

15 Helms, s. 113; Higham (1983), s. 93 ff.; Greiner, s. 110-12.

16 Higham (1983), s. 112.

17 Helms, s. 113; Silverstein, s. 12-13; Greiner, s. 112-14; Kitman.

18 Billstein *et al.*, s. 25; Neliba; Kugler (1997a), s. 40-41; Kugler (1997b), s. 69; Helms, s. 113.

19 Snell s. 14-15; Kugler (1997a), s. 53, 67; Kugler (1997b), s. 89; Wilkins ve Hill, s. 320; "teknolojik gelişmenin öncüleri" alıntısı: Lindner, s. 104.

20 Dobbs (1998a ve 1998b).

21 Helms, s.114'ten alıntı; Dobbs (1998a ve 1998b).

22 Helms, s. 14-15; Transradio'ya ilişkin tespitler için bkz. Higham (1983), s. 104-105.

23 Black, s. 339, 376, 392-395.

24 Kugler (1997a), s. 65; ayrıca bkz. Billstein, s. 34-36.

25 Silverstein, s. 15-16; Lindner, s. 121.

26 Genel olarak düşman varlıkları kayyımları için Lindner'in çalışmasına bakınız.

27 Black (2001), s. 234-37.

28 Black (2001), s. 376, 400-02, 405, 415.

29 Kugler (1997a), s. 52, 61 ff., 67; Kugler (1997b), s. 85.

30 Silverstein, s. 12, 14; Helms, s. 115; Reich (1990), s. 121, 123; "Dokumentation uber Zwangsarbeit bei Ford." Genel olarak "düşman şirketlerinin" savaş sırasındaki kârları için bkz. Lindner, s. 124-27.

31 Billstein, s. 116; Silverstein, s. 15-16; Greiner, s. 114.

32 Billstein, s. 73; Kugler (1997a), s. 55, 67; Kugler (1997b), s. 85.

33 Black (2001), s. 212, 253, 297-99.

34 Black (2001), s. 59-60, 76-77.

35 Rüsselsheims şehir arşivlerinden A. Neugebauer'in yazara mesajı 4 Şubat 2000; Lindner, s. 126-127.

36 Silverstein.

37 Helms, s. 115 ; Higham (1983), s. 158-159.

38 Black (2001), s. 212, 253, 297-99.

39 "Hitlers beflissene Hehler"den alıntı.

40 LeBor, s. 206; Trepp (1998), s. 71-80; Higham (1983), s. 1-19; Sampson (1973) s. 47; "VS-Banken collaboreerden met nazis"; Clarke.

41 Liebig; "Hitlers beflissene Hehler"; Steinacher, s. 190-93. Higham (1983), s. 72. Higham (1983), s. 1-19 BIS'e tam bir bölüm ayırır. "Hitler'in Amerikalı bankeri" McKittrick için bkz Chargueraud'nun kitabı. Ayrıca bkz. *Banking with Hitler* isimli belgesel.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

1 Bununla birlikte burada, kapitalist bir sistemin zaman zaman yüksek cüret düzeylerinden yararlanabileceği de kabul edilmektedir; örneğin çarpıcı ücret artışları (muhtemelen diğer tavizlerle birlikte) potansiyel olarak devrimci bir durumun atlatılmasını ve böylece kârların -yani her türlü kârınsürdürülebilmesini mümkün kılar ve böylece sistemin çalışmaya devam etmesini sağlar.

2 Engelmann, s. 263-64; Recker, *passim*; Kugler (1997b), s. 71, 86.

3 Lindner, s. 118; Pendergrast, s. 228; Reymond, s. 311; Friedman.

4 Fings, s. 107.

5 "Ford-Konzern wegen Zwangsarbeit verklagt"; Silverstein, s. 14; Billstein, s. 53 ff., 135 ff.; Lueken; Simpson (1993), s. 96-97; Kugler (1997a), s. 57; Kugler (1997b), s. 72 ff., s. 76'dan alıntı.

6 GM'nin finanse ettiği yurtsever posterler in Washington, DC'deki National Archives'ın Hareketsiz Resimler Bölümü'nde bulunabilir.

7 Higham (1983), önsöz, s. xv, xxi.

8 Higham (1983), s. 44-46.

9 Black (2001), s. 333 ff., 348.

10 Higham (1983), s. 112-15 (s. 112'den alıntı); Sampson (1973), s. 40; Bower, s. 78-79. Behn'in Arlington Mezarlığı'ndaki mezarının resimleri ve ABD hükümetinden aldığı madalya "burada yatan kahramanlar ve öncüler"e adanmış bir web sitesinde görülebilir: www.arlingtoncemetery.com/sbehn.

11 Billstein, s. 98-100, 118; Helms s. 115-16; Reich (1990), s. 124-25, 133; Wilkins ve Hill, s. 344-46.

12 Neugebauer, s. 170-71; Billstein, s. 77-79.

13 Black (2001), s. 406-09.

14 Silverstein, s. 16; Snell, s. 16; Higham (1983), s. 160,177; Sampson (1973), s. 47; Reich (1990), s. 123; Link s. 100; Billstein, s. 73-75.

15 Eisenberg (1996), s. 142.

16 Atıfta bulunan Zhilin, s. 10.

17 Higham (1983), s. 212 ff.; Eisenberg (1982), s. 29; Eisenberg (1993), s. 63-64; Eisenberg (1996), s. 119-21; Link, s. 100-06; Berghahn (1993), s. 88; Stone, s.

21-24; Simpson (1993); Greiner, s. 262-66; Billstein *et al.*, s. 96-97; Gaja, s. 66-67. Alıntı Eisenberg (1996), s. 144'tendir.

18 Minnear, s. 110 ff.; Chomsky, s. 249.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

1 Steininger, s. 143; Fisch, s. 37-38.

2 Loth (1994), s. 10, 14-15, 19, 22-27; Loth (1995); Eisenberg (1996), s. 303.

3 Eisenberg (1996).

4 Chomsky, s. 40; McCormick, s. 68; Kühnl (1973), s. 129; Hardach, s. 20-21; Kahler ve Link, s. 202.

5 Gatzke, s. 168; Altmann, s. 199.

6 Black (2001), s. 424.

7 Neugebauer, s. 177-78.

8 Black (2001), s. 418-19.

9 Reich (1990), s. 116; Eisenberg (1996), s. 86-87; Chomsky, s. 46.

10 Eisenberg (1996), s. 12, 233; Leffner (1992), s. 234; McCormick, s. 61; Dieterich, s. 123; Chomsky, s. 47.

11 Leffner (1992), s. 230; Kolko (1968), s. 515, 572; Eisenberg (1996), s. 317.

12 Henke, s. 714 ff., 731 ff., 761, 770; Gimbel (1986), s. 437 ff.; Jonscher ve Schilling, s. 267-68; Kolko (1968), s. 572; Weinberg, s. 830; Gardner, s. 241; "Carl Zeiss"; Cohen.

13 Simpson (1988), s. 30-31; Bower, s. 110; "Das Totengold der Juden."

14 Henke, s. 742 ff.; Gimbel (1986), s. 438 ff.; Jonscher ve Schilling, s. 267-68; Brunzel, s. 99-100; Bower, s. 118, 137-40; Cohen.

15 Schäfer, s. 211-12; Kühnl (1971), s. 122 ff.

16 Horkheimer alıntı: Dieterich, s. 70; Mayer, s. 34.

17 Black (2001), s. 420.

18 Eisenberg (1996), s. 274, 335-36; Kolko (1968), s. 507-11.

19 Steininger, s. 117-18; Kolko ve Kolko, s. 125-26; Kühnl (1971), s. 71; Kühnl (1973), s. 138-39; Altmann, s. 58 ff.; Stuby, s. 91-101.

20 Reich (1990), s. 135; Altmann, s. 73 ff.; Simpson (1993), s. 247-48; Eisenberg (1983), *passim*; Eisenberg (1993), s. 62-63, 73-74; Eisenberg (1996), s. 157; Neugebauer, s. 179-81, 185-86.

21 Wiesner'den alıntılayan Eisenberg (1983), s. 286.

22 Hearden, s. 89-90; Gaja, s. 17.

23 Eisenberg (1996), s. 269-76, 334-42; Pfeifer, s. 40-42; Ruhl, s. 404, 426-27; Reich (1990), s. 185.

24 Leffner (1991), s. 231-32, 234; Leffner (1992), s. 8; Chomsky, s. 47.

25 Eisenberg (1983), s. 287 ff.; Eisenberg (1993); Eisenberg (1996), s. 124-30, 344-45; Steininger, s. 101-13; Boehling, s. 281-306; Schäfer, s. 212-13; Kolko (1968), s. 507-09; Kühnl (1971), s. 72; Altmann, s. 76 ff.; Simpson (1993), s. 248; Knapp, Link, Schröder ve Schwabe, s. 164-65; Ruhl, s. 404-05.

26 Neugebauer, s. 174-75, 177, 180.

27 Billstein, s. 119-21; Silverstein, s. 16.

28 Simpson (1993), s. 185-88; Greiner, s. 195-97.

29 Savaş gazisinden alıntı: Terkel, s. 381.

30 Hoenicke (2010), s. 334-35.

31 Schäfer, s. 212-13; Tetens, s. 236, 241-42.

32 Zorn'un çalışmasına bakınız.

33 Deschner (1990), *passim*; Lacroix-Riz (1996), s. 428 ff., 445 ff., 457-60, 463-64, 495-99 ff.; Caretta ve Marolo, s. 109 ff.; "Pope Cracks lake over New Auto."

34 Chomsky, s. 47; Leffner (1992), s. 8; Altmann, s. 198; Livingston, s. 11-16.

35 Gimbel (1975), s. 278; Eisenberg (1983), s. 303.

36 Hoenicke (2010), s. 345.

37 Kolko (1968), s. 573-75; Loth (1994), s. 37; Hardach, s. 21-22; Fisch, s. 74; Paterson, Clifford ve Hagan, s. 449; Williams (1962), s. 259-60; Backer, s. 162-63; Overesch (1979), s. 128-30.

38 General Clay'in Sovyetler'e tazminat ödemelerini durdurması konusunda bkz: Gimbel (1975); tazminatlar ve genel olarak Almanya'nın bölünmesi için Kuklick'in çalışmasına bakınız.

39 Eisenberg (1996), s. 322.

40 Hardach, s. 46; Hopkins, Wallerstein, *et al.*, s. 15-16; Leffner (1992), s. 232 ff.; Paterson, Clifford ve Hagan, s. 452, 455.

41 Gaddis, s. 260; Williams (1962), s. 208-09; Ambrose (1997).

42 Eisenberg (1996), s. 314, 389, 436; Loth (1994), s. 21; Backer, s. 162.

43 Loth (1994), s. 23; Simpson (1988), s. 55-56.

44 Backer, s. 16.

45 Fisch, s. 200-01.

46 Loth (1988), s. 70; Loth (1994), s. 15; Backer, s. 162, Linz, s. 21; Millar (1985), s. 284-85; Panting, s. 295; Zhilin, s. 6.

47 Gimbel (1990a), s. 296; Gimbel (1993), s. 182, 186, 192-94.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1 Zinn (1980), s. 124-46, 514; Loewen, s. 110 ff.; Schäfer, s. 205; Delanty, s. 119; Zezima, s. 61.

2 Zinn (1980), s. 398.

3 Lawrence Wittner alıntı: Zinn (1980), s. 416.

4 Millar (1985), s. 289.

5 Parenti (1997), s. 49, 56; Ayrıca bkz. Bernal, s. 1176; Gaja, s. 102.

6 Silahlanma yarışının maliyet ve sonuçları: Bruhn, *passim*; ayrıca bkz. Dowd, s. 114, 289.

7 Truman'dan alıntılayan Matthias, s. 125-26.

8 Parenti (1997), s. 58.

9 Fukuyama'ya dair eleştirel tespitler için bkz. Gray, s. 119-21.

10 "National Debt of the United States."

11 Sampson (1973), s. 46.

12 Zepezauer ve Naiman, s. 69-70.

13 Verilendirme verileri: Zepezauer ve Naiman, s. 69-70. 1989'da 30 milyondan fazla yoksul Amerikalı vardı: www.census.govjsearch-results.html?page=1&stateGeo=none&searchtype=web&q=poverty+statistics+ 1989. Resmî olarak yoksul Amerikalıların yüzdesi: www.census.gov/hhes/www/poverty/dataJ/census/l960/cphll62.html.

Teşekkür

Burada bir şekilde bu kitaba katkıda bulunmuş olan herkesin ismini zikretmem mümkün değil; ama bazıları özellikle anılmayı hak ediyor. Bunların başında İkinci Dünya Savaşı'nı tecrübe etmiş olan annemle babam, büyükannem, amca ve halalarım, kardeşlerim ve diğer pek çok akrabam, komşularım, dostlarım ve seyahat arkadaşlarım geliyor. Onlar dünyayı sarsan bu çatışmaya ilişkin eğlenceli hikâyeleriyle, güneş ışığını ancak son bombalar bırakıldıktan birkaç gün sonra görecek kadar şanslı bir çocuğun ilgisini uyandırdılar. Tarihe yönelik daha sistematik ve eleştirel bir yaklaşım konusunda esas ilham kaynağım küçük Flaman kasabası Eeklo'daki lise tarih öğretmenim Carlod de Rammelaere oldu. Ghent Devlet Üniversitesi'nde Profesör Jan Dhont'tan ustalıkla hazırlanmış bir çağdaş tarihe giriş dersi alma ayrıcalığına mazhar oldum. Toronto'daki York Üniversitesi'nden Profesör Michael Kater olmasaydı, Hitler'in Üçüncü Reich'ı hakkında neredeyse hiçbir şey bilmeyecek, İkinci Dünya Savaşı hakkındaysa ancak pek az şey bilecektim. Uzatmalı öğrencilik hayatımın alacakaranlığında, Toronto Üniversitesi'nden aralarında Christian Bay, Stephen Clarkson, Susan Solomon, Michael Trebilcock ve Carolyn Tuohy'nin de bulunduğu bir dizi siyaset bilimci, iktisatçı ve diğer disiplinlerden sosyal bilimci, nihayet beni, bugün ve bu çağda bile hak ettiği rağbeti görmeyen bir akademik disiplin olan siyasal iktisadın temel ilkeleriyle tanıştırdılar. Üzerimde büyük bir etkide bulunan birkaç yazarın da isimlerini (alfabetik sırayla) zikretmek istiyorum: Murray Edelman,

Gabriel Kolko, Thomas Kuhn, Reinhard Kühnl, Georg Lukács, Michael Parenti, ve Howard Zinn. Faşizm, komünizm, kapitalizm ve elbette İkinci Dünya Savaşı gibi konularda bilhassa üretken tartışmalar yürüttüğüm Kuzey Amerika ve Avrupa'daki bir dizi dostumu da unutmamalıyım: Jean-Francois Crombois, John Hill, Mark Lipincott, Hans Oppel, Michael Quinn, Howard Woodhouse. Atlantik'in iki yakasındaki seyahatleri sırasında tur rehberi olarak kendilerine eşlik etme ayrıcalığına eriştiğim pek çok Kanadalı, Amerikalı, Alman, Belçikalı ve İngiliz'den de İkinci Dünya Savaşı hakkında çok şey öğrendim. Araştırma ve yazma aşamalarında Bert De Myttenaere, Karola Fings, Alvin Finkel, Hugo Franssen, Jürgen Harrer, Michiel Horn, Andrea Neugebauer, Anne Willemen, Cy Storm, Jennifer Hutchison ve oğlum David ile kızım Natalie'nin çok değerli yardımlarını gördüm. Bütün bu insanlar ve başkaları olmasaydı, bu kitap çok farklı görünürdü; hatta hiçbir zaman yazılamayabilirdi bile.

Kuşkusuz çalışmanın hata ve zayıflıklarından ve okura sunduğu yorumdan tek başıma sorumluyum. Öyle sanıyorum ki bu akraba ve arkadaşlarımın pek çoğunun bir biçimde zorlayıcı bulacakları bir tarihsel yorum; ama açık bir zihinle okuyacaklarına güveniyor ve ufuk açıcı bir tecrübe olduğunu düşünmelerini ümit ediyorum. Görüşlerime katılmasalar bile dostluklarına değer vermeye devam edeceğim.

Son olarak eşim Danielle'e ilgi ve cesaretlendirmesi, her şeyden çok da ev ve bahçedeki daha yararlı görevlerimden beni alıkoyan bir başka projenin daha peşine takılmışken gösterdiği dikkate değer sabır için içten bir "*danke*" demek istiyorum.

Jacques R. Pauwles

Seçilmiş Kaynakça

Kaynakların tam listesi için bkz. http://tinyurl.com/mythbiblio

Michael C.C. Adams, *The Best War Ever: America and World War II*, Baltimore ve Londra, 1994.

Les K. Adler ve Thomas C. Paterson, "Red Fascism: The Merger of Nazi Germany and Soviet Russia in the American Image of Totalitarianism, 1930's-1950's," *American Historical Review*, Cilt LXXV, No. 4, Nisan 1970, ss. 1047-64.

Gar Alperovitz, *Cold War Essays*, Garden City, NY, 1970.

— *Atomic Diplomacy: Hiroshima and Potsdam. The Use of the Atomic Bomb and the American Confrontation with Soviet Power*, yeni baskı, Harmondsworth, Middlesex, 1985 (ilk baskı 1965).

— *The Decision to Use the Atomic Bomb and the Architecture of an American Myth*, New York. 1995.

Stephen E. Ambrose, *Rise to Globalism: American Foreign Policy Since 1938*, gözden geçirilmiş 7. baskı, New York, 1993.

— "When the Americans Came Back to Europe," *The International Herald Tribune*, 28 Mayıs 1997.

— *Americans at War*, New York, 1998.

John H. Backer, "From Morgenthau Plan to Marshall Plan," *Americans as Proconsuls: United States Military Governments in Germany and Japan, 1944-1952*, der. Robert Wolfe, Carbondale ve Edwardsville, IL, 1984, ss. 155-65.

John Bagguley, "The World War and the Cold War," *Containment and Revolution*, der. David Horowitz, Boston, 1967, ss. 76-124.

Neil Baldwin, *Henry Ford and the Jews: The Mass Production of Hate*, New York, 2001.

William J. Barber, *Designs within Disorder: Franklin D. Roosevelt, the Economists, and the Shaping of American Economic Policy*, 1933-1945, Cambridge, 1996.

Michael Barson, *"Better Dead than Red!": A Nostalgic Looll at the Golden Years of Russiaphobia, Red-Baiting, and Other Commie Madness*, New York, 1992.

Edward M. Bennett, *Franklin D. Roosevelt and the Search for Victory: American-Soviet Relations, 1939-1945*, Wilmington, DE, 1990.

Volker Berghahn, "Resisting the Pax Americana? West German Industry and the United States, 1945-55," *America and the Shaping of German Society, 1945-1955*, der. Michael Ermarth, Providence ve Oxford, 1993, ss. 85-100.

— "Writing the History of Business in the Third Reich: Past Achievements and Future Directions", *Business and Industry in Nazi Germany*, der. Francis R. Nicosia ve Jonathan Huener, New York ve Oxford, 2004, ss. 129-48.

Barton J. Bernstein (der.), *Politics and Policies of the Truman Administration*, Chicago, 1970.

Reinhold Billstein, Karola Fings, Anita Kugler, ve Nicholas Levis, *Working for the Enemy: Ford, General Motors, and Forced Labor during the Second World War*, New York ve Oxford, 2000.

Edwin Black, *IBM and the Holocaust: The Strategic Alliance between Nazi Germany and America's Most Powerful Corporation*, Londra, 2001.

Edwin Black, *Nazi Nexus: America's Corporate Connections to Hitler's Holocaust*, Washington, DC, 2009.

John Morton Blum, *V Was for Victory: Politics and American Culture During World War II*, New York ve Londra, 1976.

Rebecca Boehling, "US Military Occupation, Grass Roots Democracy, and Local German Government," *American Policy and the Reconstruction of West Germany, 1945-1955*, der. Jeffry M. Diefendorf, Axel Frohn, ve Hermann-Josef Rupieper, Cambridge, 1993, ss. 281-306.

Joseph Borkin, *The Crime and Punishment of I.G. Farben*, New York, 1978.

Stuart D. Brandes, *Warhogs: A History of War Profits in America*, Lexington, KY, 1997.

David Brinkley, *Washington Goes to War*, New York ve Toronto, 1989.

Russell D. Buhite ve Wm. Christopher Hamel, "War or Peace: The Question of an American Preventive War against the Soviet Union, 1945-1955," *Diplomatic History*, Cilt 14, No. 3, Yaz 1990, ss. 367-84.

V. R Cardozier, *The Mobilization of the United States in World War II: How the Government, Military and Industry Prepared for War*, Jefferson, NC ve Londra, 1995.

Peter N. Carroll ve David W. Noble, *The Free and the Unfree: A New History of the United States*, 2. baskı, New York, 1988.

Sean Dennis Cashman, *America, Roosevelt, and World War II*, New York ve Londra, 1989.

Ron Chernow, *The House of Morgan: An American Banking Dynasty and the Rise of Modern Finance*, New York, 1990.

Wayne S. Cole, *Roosevelt and the Isolationists, 1932-45*, Lincoln, NE, 1983.

James V. Compton, 'The Swastika and the Eagle," *America and the Origins of World War II, 1933-1941*, der. Arnold A. Offner, New York, 1971, ss. 159-83.

Ed Cray, *Chrome Colossus: General Motors and its Times*, New York, 1980.

Richard G. Davis, "'Operation Thunderclap': The US Army Air Forces and the Bombing of Berlin," *Journal of Strategic Studies*, Cilt 14, No 1, Mart 1991, ss. 90-111.

Bernard F. Dick, *The Star-Spangled Screen: The American World War II Film*, Lexington, KY, 1985.

Jeffry M. Diefendorf, Axel Frohn ve Hermann-Josef Rupieper (der.), *American Policy and the Reconstruction of Germany, 1945-1955*, Cambridge, 1993.

John S. Diggins, *Mussolini and Fascism: The View from America*, Princeton, NT, 1972.

Bill Doarest, "The Hidden History of World War II, Part I: Corporate America and the Rise of Hitler," *Workers' World*, New York, 4 Mayıs 1995.

Michael Dobbs, "US Automakers Fight Claims of Aiding Nazis," *The International Herald Tribune*, 3 Aralık, 1998 (1998a).

— "Ford and GM Scrutinized for Alleged Nazi Collaboration," *The Washington Post*, 12 Aralık 1998 (1998b).

William E. Dodd, Jr. ve Martha Dodd (der.), *Ambassador Dodd's Diary 1933-1938*, New York, 1941.

Justus D. Doenecke, "Rehearsal for Cold War: United States Anti-Interventionists and the Soviet-Union, 1939-1941," *International Journal of Politics, Culture and Society*, Cilt 7, No. 3, 1994, ss. 375-92.

Justus D. Doenecke ve John E. Wilz, *From Isolation to War 1931-1941*, 2. baskı, Arlington Heights, IL, 1991.

Roy Douglas, *The World War 1939-1943: The Cartoonists' Vision*, Londra ve New York, 1990.

Doug Dowd, *Blues for America: A Critique, A Lament, and Some Memories*, New York, 1997.

Richard B. Du Boff, *Accumulation and Power: An Economic History of the United States*, Armonk, NY ve Londra, 1989.

Murray Edelman, *Constructing the Political Spectacle*, Chicago ve Londra, 1988.

Keith E, Eiler, *Mobilizing America: Robert S. Patterson and the War Effort 1940-1945*, Ithaca, NY ve Londra, 1997.

Carolyn Woods Eisenberg, "U.S. Policy in Post-war Germany: The Conservative Restoration," *Science and Society*, Cilt XLVI, No. 1, Bahar 1982, ss. 24-38.

— "Working-Class Politics and the Cold War: American Intervention in the German Labor Movement, 1945-49," *Diplomatic History*, Cilt 7, No. 4, Güz 1983, ss. 283-306.

— "The Limits of Democracy: US Policy and the Rights of German Labor, 1945-1949,", *America and the Shaping of German Society*, der. Michael Ermarth, 1945-1955, Providence, RI ve Oxford, 1993, ss. 60-81.

— *Drawing the Line: The American Decision to divide Germany, 1944-1949*, Cambridge, 1996.

Michael Ermarth (der.), *America and the Shaping of German Society, 1945-1955*, Providence, RI ve Oxford, 1993.

"Fanta boooo," *Ciao!* 12 Ekim 2008, www.ciao.co.uk/Fanta_Orange_ Review_5794341.

David Farber, *Sloan Rules: Alfred S. Sloan and the Triumph of General Motors*, Chicago ve Londra, 2002.

Joe R. Feagin ve Kelly Riddell, "The State, Capitalism, and World War II: The US Case," *Armed Forces and Society*, Cilt 17, No. 1, Güz 1990, ss. 53-79.

Peter G. Filene, *American Views of Soviet Russia 1917-1965*, Homewood, IL, 1968.

Philip Sheldon Foner, *History of the Labor Movement in the United States. Volume VIII: Postwar Struggles, 1918-1920*, New York. 1988.

Elizabeth A Fones-Wolf, *Selling Free Enterprise: The Business Assault on Labor and Liberalism, 1945-60*, Urbana, IL ve Chicago, 1994.

John S. Friedman, "Kodak's Nazi Connections," *The Nation*, 26 Mart 2001.

Grover Furr, *Khrushchev Lied: The Evidence That Every 'Revelation' of Stalin's (and Beria's) 'Crimes' in Nikita Khrushchev's Infamous 'Secret Speech' to the 20th Party Congress of the Communist Party of the Communist Parly of the Soviet Union on February 25, 1956, is Probably False*, Kettering/Ohio, 2010.

Paul Fussell, *Wartime: Understanding and Behavior in the Second World War*, New York ve Oxford, 1989.

John Lewis Gaddis, *The United Slates and the Origins of the Cold War 1941-1947*, New York ve Londra, 1972.

Lloyd C. Gardner, *Architects of Illusion: Men and Ideas in American Foreign Policy 1941-1949*, Chicago, 1970.

John A Garraty, *Unemployment in History: Economic Thought and Public Policy*, New York, 1978.

Hans W. Gatzke, *Germany and the United States: A "Special Relationship"?*, Cambridge, MA ve Londra, 1980.

Dieter Georgi, "The Bombings of Dresden," *Harvard Magazine*, Cilt 87, No. 4, Mart-Nisan 1985, ss. 56-64.

Germany Surrenders 1945, Washington, DC, 1976.

J. Arch Getty, Gabor Rittersporn ve Victor Zemskov, "Victims of the Soviet Penal System in the Pre-War Years: A First Approach on the Basis of Archival Evidence," *American Historical Review*, Cilt 98, Ekim 1993, ss. 1017-49.

John Gimbel, "The American Reparations Stop in Germany: An Essay on the Political Uses of History," *The Historian*, Cilt 37, No. 2, Şubat 1975, ss. 276-96.

— "U.S. Policy and German Scientists: The Early Cold War," *Political Science Quarterly*, 1986, No. 3, ss. 433-51.

— "The American Exploitation of German Technical Know-How after World War II," *Political Science Quarterly*, Cilt 105, No. 2, Yaz 1990, ss. 295-309 (1990a).

— "German Scientists, United States Denazification Policy, and the 'Paperclip' Conspiracy," *The International History Review*, Cilt XII, No. 3, Ağustos 1990, ss. 441-65 (1990b).

— "Project Paperclip: German Scientists, American Policy, and the Cold War," *Diplomatic History*, Cilt 14, No. 3, Yaz 1990, ss. 343-65 (1990c).

— "Science, Technology, and Reparations in Postwar Germany," *American Policy and the Reconstruction of Germany, 1945-1955*, der. Jeffry M. Diefendorf, Axel Frohn ve Hermann-Josef Rupieper, Cambridge, 1993, ss. 175-96.

John Gray, *False Dawn: The Delusions of Global Capitalism*, Londra, 1998.

A. C. Grayling. *Among the Dead Cities: Was the Allied Bombing of Civilians in WW II a Necessity or a Crime?*, Londra, 2006.

William Greider, *Fortress America: The American Military and the Consequences of Peace*, New York, 1998.

Robert Griffith, "The Selling of America: The Advertising Council and American Politics, 1942-1960," *Business History Review*, Cilt LVII. Güz 1983, ss. 388-413.

Peter Grose, *Operation Rollback' America's Secret War Behind the Iron Curtain*, Boston ve New York, 2000.

Alfred Grosser, *The Western Alliance: European-American Relations Since 1945*, New York, 1982.

Alonzo L. Hamby, *Beyond the New Deal: Harry S. Truman and American Liberalism*, New York ve Londra, 1973.

Jussi Hanhimaki, "'Containment' in a Borderland: The United States and Finland, 1948-49," *Diplomatic History*, Cilt 18, No. 3, Yaz 1994, ss. 353-74.

Randall Hansen, *Fire and Fury: the Allied Bombing of Germany, 1942-45*, Toronto, 2008.

Fraser J. Harbutt, *The Iron Curtain: Churchill, America, and the Origins of the Cold War*, New York ve Oxford, 1986.

John Lamberton Harper, *American Visions of Europe: Franklin D. Roosevelt, George F. Kennan, and Dean G. Acheson*, Cambridge ve New York, 1994.

Peter Hayes, *Industry and Ideology: IG Farben in the Nazi Era*, Cambridge, 1987.

M. J. Beale, *American Anticommunism: Combating the Enemy Within 1830-1970*, Baltimore ve Londra, 1990.

Patrick J. Bearden, Roosevelt Confronts Hitler: America's Entry into World War II, Dekalb, IL, 1987.

James Heartfield, *An Unpatriotic History of the Second World War*, Winchester ve Washington, 2012.

Charles Higham, *Trading with the Enemy: An Expose of The Nazi-American Money Plot 1933-1949*, New York, 1983.

Robert L. Hilliard, *Surviving the Americans: The Continued Struggle of the Jews after Liberation*, New York, 1997.

Historical Statistics of the United States: Colonial Times to 1970. Part 2, Washington, 1975.

Christopher Hitchens, "Imagining Hitler," *Vanity Fair*, No. 462, Şubat 1999 ss.22-27.

Michaela Hoenicke Moore, *Know Your Enemy: The American Debate on Nazism, 1933-1945*, Cambridge, 2010.

David Holloway, "Fear and Competition: The Soviet Response to America's Atomic Monopoly," *The Origins of the Cold War*, der. Thomas G. Paterson ve Robert J. McMahon, 3. baskı, Lexington, MA ve Toronto, 1991, ss. 137-47.

David Horowitz (der.), *The Free World Colossus: A Critique of American Foreign Policy in the Cold War*, Londra, 1965.

— *From Yalta to Vietnam: American Foreign Policy in the Cold War*, Harmondsworth, Middlesex, 1967.

Thomas Howell, "The Writers' War Board: U.S. Domestic Propaganda in World War II," *The Historian*, Cilt. 59, No. 4, Yaz 1997, ss. 795-813.

Linda Hunt, *Secret Agenda: The United States Government, Nazi Scientists, and Project Paperclip, 1945 to 1990*, New York, 1991.

Samuel Hynes, *The Soldiers' Tale: Bearing Witness to Modern War*, New York, 1997.

Akira Iriye, *The Origins of the Second World War in Asia and in the Pacific*, Londra ve New York, 1987.

Peter H. Irons, "American Business and the Origins of McCarthyism: The-Cold War Crusade of the American Chamber of Commerce," *The Specter: Original Essays on the Cold War and the Origins of McCarthyism*, der. Robert Griffith ve Athan Theoharis, New York, 1974, ss. 72-89.

Noah Isenberg, "Double Enmity," *The Nation*, 1 Ocak 2001.

John W. Jeffries, *Wartime America: The World War II Home Front*, Chicago, 1996.

T. Christopher Jespersen, *American Images of China 1931-1949*, Stanford, CA 1996.

Manfred Jonas, *The United States and Germany: A Diplomatic History*, Ithaca, NY, ve Londra, 1984.

Miles Kahler ve Werner Link, *Europe and America: A Return to History*, New York 1996.

John Keegan, *The Battle for History: Re-Fighting World War Two*, Toronto, 1995.

Ian Kershaw, *Making Friends with Hitler: Lord Londonderry, the Nazis and the Road to World War II*, New York, 2004.

Helene Keyssar ve Vladimir Pozner, *Remembering War: A U.S.-Soviet Dialogue*, New York ve Oxford, 1990.

Warren F. Kimball, "FDR and Allied Grand Strategy, 1944-1945: The Juggler's Last Act,", *World War II in Europe: The Final Year*, der. Charles F. Brower, New York, 1998, ss. 1538.

Gerald R. Kleinfeld, "The Genesis of American Policy Toward the GDR: Some Working Hypotheses," *The American Impact on Postwar Germany*, der. Reiner Pommerin, Providence, RI ve Oxford, 1995, ss. 53-64.

Gabriel Kolko, "American Business and Germany, 1930-1941," *The Western Political Quarterly*, Cilt XV, No. 4, Aralık 1962, ss. 713-28.

— *The Politics of War: The World and United States Foreign Policy, 1943-1945*, New York, 1968.

— *Main Currents in Modem American History*, New York, 1976.

— *Century of War: Politics, Conflicts, and Society Since 1914*, New York, 1994.

Joyce ve Gabriel Kolko, *The Limits of Power: The World and United States Foreign Policy, 1945-1954*, New York, 1972.

Clayton R. Koppes ve Gregory D. Black, *Hollywood Goes to War: How Politics, Profits, and Propaganda Shaped World War II Movies*, New York ve Londra, 1987.

Stefan Kühl, *The Nazi Connection: Eugenics, American Racism, and German National Socialism*, New York, 1994.

Judy Kutulas, *The Long War: The Intellectual People's Front and Anti-Stalinism, 1930-1940*, Durham, NC ve Londra, 1995.

Melvyn S. Leffler, "The American Drive for Security: Marshall Plan, Revival of Germany, and NATO," *The Origins of the Cold War*, der. Thomas G. Paterson ve Robert J. McMahon, 3. baskı, Lexington, MA ve Toronto, 1991, ss. 229-40.

— *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration and the Cold War*, Stanford, 1992.

Clement Leibovitz ve Alvin Finkel, *In Our Time: The Chamberlain-Hitler Collusion*, New York, 1998.

Sidney Lens, *Permanent War: The Militarization of America*, New York, 1987.

Ralph B. Levering, *American Opinion and the Russian Alliance, 1939-1945*, Chapel Hill, NC, 1976.

David Lanier Lewis, *The Public Image of Henry Ford: An American Folk Hero and his Company*, Detroit, 1976.

Eric Lichtblau, *The Nazis Next Door; How America Became A Safe Haven For Hitler's Men*, Boston ve New York, 2014.

Marc Linder, Julius Sensat, Jr. ile birlikte, *The Anti-Samuelson. Macroeconomics: Basic Problems of the Capitalist Economy*, 2 cilt, New York, 1977.

Richard R. Lingeman, *Don't You Know There's a War on?: The American Home Front, 1941-1945*, New York, 1970.

Susan J. Linz (der.), *The Impact of World War II on the Soviet Union*, Towota, NT, 1985.

James W. Loewen, *Lies My Teacher Told Me: Everything Your American History Textbook Got Wrong*, New York, 1995.

Wilfried Loth, *The Division of the World 1941-1955*, Londra, 1988.

Callum A. MacDonald, "The United States, Appeasement and the Open Door," *The Fascist Challenge and the Policy of Appeasement*, der. Wolfgang J. Mommsen ve Lothar Kettenacker, Londra, 1983, ss. 400-12.

Robert James Maddox, *From War to Cold War: The Education of Harry S. Truman*, Boulder, CO, 1988.

— *The United States and World War II*, Boulder, CO, 1992.

Thomas R. Maddux, "Watching Stalin Maneuver Between Hitler and the West: American Diplomats and Soviet Diplomacy, 1934-1939," *Diplomatic History*, Cilt 1, No. 2, Bahar 1977, ss. 140-54.

— *Years of Estrangement: American Relations with the Soviet Union, 1933-1941*, Tallahassee, FL, 1980.

Charles S. Maier, "Why the Allies Did It," *Harvard Magazine*, Cilt 87, No. 4, Mart-Nisan 1985.

Eduard Mark, "October or Thermidor? Interpretations of Stalinism and the Perception of Soviet Foreign Policy in the United States, 1927-1947," *American Historical Review*, Cilt 94, No. 4 Ekim 1989, ss. 937-62.

Leon Martel, *Land-Lease, Loans, and the Coming of the Cold War: A Study of the Implementation of Foreign Policy*, Boulder, CO, 1979.

Arthur Marwick, *Class: Image and Reality in Britain, France and the USA since 1930*, New York, 1980.

David Mayers, *The Ambassadors and America's Soviet Policy*, New York ve Oxford, 1995.

Laurence W. Mazzeno, "Getting the Word to Willie and Joe," *Military Review*, Cilt LXVII, No. 8, Ağustos 1987, ss. 69-82.

Thomas J. McCormick, *America's Half-Century: United States Foreign Policy in the Cold War*, Baltimore ve Londra, 1989.

Alexander McKee, *Dresden 1945: The Devil's Tinderbox*, Londra, 1982.

Henry Cord Meyer, *Five Images of Germany: Half a Century of American Views on German History*, Washington, 1960.

James V. Milano ve Patrick Brogan, *Soldiers, Spies and the Rat Line: America's Undeclared War Against the Soviets*, Washington ve Londra, 1995.

James R. Millar, "Conclusion: Impact and Aftermath of World War II," *The Impact of World War II on the Soviet Union*, der. Susan J. Linz, Towota, NT, 1985, ss. 283-91.

— *The Soviet Economic Experiment*, Urbana, IL, 1990.

C. Wright Mills, *The Power Elite*, New York, 1956.

Robert K. Murray, *Red Scare: A Study of National Hysteria, 1919-1920*, New York, 1964.

Williamson Murray ve Allan R. Millet (der.), *Military Innovation in the Interwar Years*, Cambridge, 1996.

Derek Nelson, *The Posters That Won The War*, Osceola, WI, 1991.

"No Canadian Scandal" *The Globe and Mail*'da basılmış mektup, Toronto, 4 Ekim 1997.

David W. Noble, David A. Horowitz ve Peter N. Carroll, *Twentieth Century Limited: A History of Recent America*, Boston, 1980.

Arnold A. Offner, *American Appeasement: United States Foreign Policy and Germany, 1933-1938*, Cambridge, MA, 1969.

— "American Appeasement, 1933-1938," *America and the Origins of World War II, 1933-1941*, der. Arnold Offner, Boston, 1971, ss. 54-76.

— "The United States and National Socialist Germany," *The Fascist Challenge and the Policy of Appeasement*, Londra, 1983, ss. 413-27.

"Harry S Truman as Parochial Nationalist," der. Thomas G. Paterson ve

Robert J. McMahon, The Oligins of the Cold War, 3. baskı, Lexington, MA. ve Toronto, 1991, ss. 49-60.

David O'Keefe, *One Day in August: The Untold Story behind Canada's Tragedy at Dieppe*, Toronto, 2013.

Mancur Olson, *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Interest Groups*, Cambridge, MA ve Londra, 1965.

William L. O'Neill, *A Democracy at War: America's Fight at Home and Abroad in World War II*, New York. 1993.

Torsten Oppelland, "Der lange Weg in den Krieg (1900-1918)," *Deutschland und die USA im 20. Jahrhundert: Geschichte der politischen Beziehungen*, Klaus Larres ve Torsten Oppelland Darmstadt, 1997, ss. 1-30.

Richard Overy, *Why the Allies Won*, Londra, 1995.

— *Russia's War*, Londra, 1997.

Michael Parenti, *The Anti-Communist Impulse*, New York, 1969.

— *Power and thee Powerless*, New York, 1978.

— *The Sword and the Dollar: Imperialism, Revolution, and the Arms Race*, New York, 1989.

— *Against Empire*, San Francisco, 1995 (1995a).

— *Democracy for the Few*, 6. baskı, New York, 1995 (1995b).

— *Dirty Truths: Reflections on Politics, Media, Ideology, Conspiracy, Ethnic Life and Class Power*, San Francisco, 1996.

— *Blackshirts and Reds: Rational Fascism and the Overthrow of Communism*, San Francisco, 1997.

— *History as Mystery*, San Francisco, 1999.

Thomas G. Paterson, "Exaggerations of the Soviet Threat," *The Origins of the Cold War*, der. Thomas G. Paterson ve Robert J. McMahon 3. baskı, Lexington, MA ve Toronto, 1991, ss. 203-12.

Thomas G. Paterson, J. Garry Clifford ve Kenneth J. Hagan, *American Foreign Policy: A History /1900 to Present*, Lexington, MA ve Toronto, 1991.

Jacques R. Pauwels, "Hitler's Failed Blitzkrieg against the Soviet Union. The 'Battle of Moscow' and Stalingrad: Turning Point of World War II," Global Research, 6 aralık 2011, globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=28059.

— *Big business avec Hitler*, Brüksel, 2013.

— *De Groote Klassenoorlog 1914-1918*, Berchem, 2014.

Mark Pendergrast, *For God, Country, and Coca-Cola: The Unauthorized History of the Great American Soft Drink and the Company That Makes It*, New York, 1993.

Clive Ponting, *Armageddon: The Second World War*, Londra, 1995.

Walter S. Poole, "From Conciliation to Containment: The Joint Chiefs of Staff and the Coming of the Cold War, 1945-1946." *Military Affairs*, Cilt XLII, No. 1, Şubat 1978, ss. 12-15.

Robert C. Puth, *American Economic History*, 2. baskı, Fort Worth, TX, 1988.

Simon Reich, *The Fruits of Fascism: Postwar Prosperity in Historical Perspective*, Ithaca, NY ve Londra, 1990.

— "The Ford Motor Company and the Third Reich," *Dimensions: A Journal of Holocaust Studies*, Cilt 13, No. 2, Aralık 1999, ss. 15-17.

Simon Reich ve Lawrence Dowler, *Research Findings About Ford-Werke Under the Nazi Regime*, Dearborn, MI, 200 1.

David Reynolds, *Rich Relations: The American Occupation of Britain, 1942-1945*, New York, 1995.

David Reynolds, Warren F. Kimball ve A. O. Chubarian (der.), *Allies at War: The Soviet, American, and British Experience, 1939-1945*, New York, 1994.

Geoffrey Roberts, *Stalin's Wars from World War to Cold War, 1939-1953*, New Haven, CT ve Londra, 2006.

George H. Roeder, Jr., *The Censored War: American Visual Experience during World War Two*, New Haven, CT ve Londra, 1993.

Steven T. Ross, *American War Plans 1941-1945: The Test of Battle*, Londra ve Portland, OR, 1997.

Mario Rossi, "United States Military Authorities and Free France, 1942-1944," *The Journal of Military History*, Cilt 61. No. 1, Ocak 1997, ss. 49-64.

Floyd Rudmin, "Secret War Plans and the Malady of American Militarism," *Counterpunch*, 13:1, 17-19 Şubat 2006, ss. 4-6, www.counterpunch. org/2006/02/17/secret-war-plans-and-the-malady-of-american-militarism.

Keith Sainsbury, *Churchill and Roosevelt at War: The War They Fought and the Peace They Hoped to Make*, New York. 1994.

Anthony Sampson, *The Sovereign State of ITT*, New York, 1973.

— *The Seven Sisters: The Great Oil Companies and the World They Made*, New York, 1975.

Michael Sayers ve Albert E. Kahn, *The Plot against the Peace: A Warning to the Nation!*, New York, 1945.

Ronald Schaffer, "American Military Ethics in World War II: The Bombing of German Civilians," *The Journal of Military History*, Cilt 67, No. 2, Eylül 1980 ss. 318-34.

David F. Schmitz, "'A Fine Young Revolution': The United States and the Fascist Revolution in Italy, 1919-1925," *Radical History Review*, No. 33, Eylül 1985, ss. 117-38.

— *Thank God They're on Our Side: The United States and Right-Wing Dictatorships, 1921-1965*, Chapel Hill, NC ve Londra, 1999.

Michael S. Sherry, The Rise of American Air Power: The Creation of Armageddon, New Haven, CT ve Londra, 1987.

— *In the Shadow of War: The United States Since the 1930s*, New Haven, CT ve Londra, 1995.

Michael S. Shull ve David E. Wilt, *Doing Their Bit: Wartime American Animated Short Films, 1939-1945*, Jefferson, NC ve Londra, 1987.

Ken Silverstein, "Ford and the Fuhrer," *The Nation*, 24 Ocak 2000, ss. 11-16.

Christopher Simpson, *Blowback: The First Full Account of America's Recruitment of Nazis, and Its Disastrous Effect on our Domestic and Foreign Policy*, New York, 1988.

— *The Splendid Blond Beast: Money, Law, and Genocide in the Twentieth Century*, New York, 1993.

Nikolai V, Sivachev ve Nikolai N. Yakovlev, *Russia and the United States*, Chicago ve Londra, 1979.

N. Sivachyov ve E. Yazkov, *History of the USA Since World War I*, Moskova, 1976.

Robert M,. Slusser, "Soviet Policy and the Division of Germany, 1941-1945," *The Impact of World War II on the Soviet Union*, der. Susan J. Linz, Towota, NT. 1985, ss. 107-25.

Melvin Small, "How We Learned to Love the Russians: American Media and the Soviet Union During World War II," *The Historian*, Cilt 36, Mayıs 1974, ss. 455-78.

— "The 'Lessons' of the Past: Second Thoughts about World War II," *Insights On American History*, der. Norman K. Risjord, Cilt II, San Diego, 1988.

Arthur L. Smith, Jr., *Churchill and the German Army (1945): Some Speculations on the Origins of the Cold War*, Center for the Study of Armament and Disarmament, California State University, Los Angeles, 1974.

— *Churchill's German Army: Wartime Strategy and Cold War Politics 1943-1947*, Beverly Hills, CA, 1977.

Bradford Snell, "GM and the Nazis," *Ramparts*, Cilt 12, No. 11, Haziran 1974, ss. 14-16.

Robert Sobel, *ITT: The Management of Opportunity*, New York, 1982.

Richard W. Steele, "The Greatest Gangster Movie Ever Filmed': Prelude to War," *Prologue: The Journal of the National Archives*, Cilt 11, No. 4, Kış 1979, ss. 221-35.

Alexander Stephan, *"Communazis": FBI Surveillance of German Emigré Writers*, New Haven, Cf ve London, 2000.

Robert B. Stinnett, *Day of Deceit: The Truth about FDR and Pearl Harbor*, New York, 2000.

Mark A. Stoler, "The 'Second Front' and American Fear of Soviet Expansion, 1941-1943," *Military Affairs*, Cilt XXXIX, No. 3, Ekim 1975, ss. 136-41.

Anthony C. Sutton, *Wall Street and the Rise of Hitler*, Seal Beach, CA, 1976.

Frederick Taylor, *Dresden: Tuesday, February 13, 1945*, New York, 2005.

Studs Terkel, *"The Good War": An Oral History of World War Two*, New York, 1984.

T. H. Tetens, *The New Germany and the Old Nazis*, Londra, 1962.

Robert W. Thurston, *Life and Terror in Stalin's Russia 1934-1941*, New Haven, CT Londra, 1996.

Tooze, Adam. The Wages of Destruction: The Making and Breaking of the Nazi Economy, Londra, 2006.

Henry Ashby Turner, Jr., *General Motors and the Nazis: The Struggle for Control of Opel, Europe's Biggest Carmaker*, New Haven, CT ve Londra, 2005.

William W. Turner, *Hoover's FBI*, New York, 1993.

Harold G. Vatter, *The U.S. Economy in World War II*, New York, 1985.

Milton Viorst, *Hostile Allies: FDR and Charles de Gaulle*, New York ve Londra, 1965.

Agostino von Hassell ve Sigrid McRae, *Alliance of Enemies: The Untold Story of the Secret American and German Collaboration to End World War II*, New York, 2006.

Mary-Alice Waters, "1945: When US Troops Said 'No!': A Hidden Chapter in the Fight Against War," *New International: A Magazine of Marxist Politics and Theory*, No. 7, 1991, ss. 279-300.

T. H. Watkins, *The Great Depression: America in the 1930s*, Boston, 1993.

Kenneth E. Weiher, *America's Search for Economic Stability; Monetary and Fiscal Policy Since 1913*, New York, 1992.

Gerhard L. Weinberg, *A World at Arms: A Global History of World War II*, Cambridge, 1994.

Mira Wilkins, *The Maturing of Multinational Enterprise: American Business Abroad from 1914 to 1970*, Cambridge, MA ve London, 1974.

Mira Wilkins ve Frank Ernest Hill, *American Business Abroad: Ford on Six Continents*, Detroit, 1964.

William Appleman Williams, *The Tragedy of American Diplomacy*, gözden geçirilmiş baskı, New York, 1962.

— "American Intervention in Russia: 1917-20," *Containment and Revolution*, der. David Horowitz, Boston, 1967, ss. 26-75.

— "Empire as a Way of Life," *Radical History Review*, No. 50, Bahar 1991 ss. 71-102.

Allan M. Winkler, *The Politics of Propaganda: The Office of War Information 1942-1945*, New Haven ve Londra, 1978.

Neil A. Wynn, "The 'Good War'; The Second World War and Postwar American Society," *The Journal of Contemporary History*, Cilt 31, No.3, Temmuz 1996, ss. 463-82.

Wyvetra B. Yeldell, *Publications of the US Army Center of Military History*, Washington, DC, 1997.

Mark Zepezauer and Arthur Naiman, *Take the Rich Off Welfare*, Tucson, AZ, 1996.

Michael Zezima, *Saving Private Power: The Hidden History of the "Good War,"* New York, 2000.

Robert H. Zieger, *American Workers, American Unions*, 2. baskı, Baltimore ve Londra, 1994.

Gerard Colby Zilg, *Du Pont: Behind the Nylon Curtain*, Englewood Cliffs, NJ, 1974.

Howard Zinn, *A People's History of the United States*, s.l., 1980.

— *Howard Zinn on War*, New York ve Londra, 2001.

Dizin

Abs, Jose 261
Acheson, Dean 227, 341, 355
Adenauer, Konrad 301, 302, 304
AEG 261
Alperovitz, Gar 17, 236, 238, 244, 340-342, 351
Ambrose, Stephen 12, 43, 73, 329, 330, 332-334, 336, 337, 340, 342, 347, 351
anti-semitizm 44, 45, 330
arazi-kiralama 66-69, 89, 90-94, 100, 188, 199, 225, 228, 304
Arnold, Henry 139, 352, 359
Atlantik Bildirisi 22, 25, 135, 137, 252
atom bombası 195, 204, 235-237, 241, 242, 244, 245, 294, 316
Attlee, Clement 299

Backer, John H. 52, 308, 331, 347, 351
Badoglio, Marshal Peitro 141, 143, 149, 207, 337
Barbarossa Harekâtı 76, 78, 209, 216, 317
Barbie, Klaus 209
Baruch, Bernard 284
Bayer 261
Behn, Sosthenes 41, 265, 283, 345
Belçika 9, 23, 45, 46, 68, 75, 79, 113, 130, 147, 149, 156, 164, 192, 263, 266, 268, 271-273, 279
Berlin, Isaiah 23, 37, 40, 45, 59, 63, 70, 71, 80, 91, 98, 123, 126, 127, 129, 130, 132, 133, 138, 139, 140, 144, 146, 147-160, 168, 170, 174, 175, 181, 182, 187, 201-203, 205, 211, 221-233, 237, 242, 266, 269-272, 279, 285, 302, 306, 308, 329, 352
Birleşik Devletler (ABD) 9-24, 26-29, 31, 33-35, 39, 40-52, 54, 57, 58-60, 62, 63, 65-73, 75, 77, 80, 82-86, 88, 89, 91, 92, 94-102, 106-109, 111, 113, 114, 116, 124, 129, 134, 135, 149-152, 155, 156, 161, 163, 177, 184, 198, 199, 202, 204, 206, 210, 211, 219, 220, 223-225, 227, 229-231, 235, 238-241, 243-245, 249-255, 257-259, 261-264, 266-270, 274, 275, 279-283, 285, 288, 289, 291, 293, 294, 299-301, 303-306, 308, 311-313, 316, 320-325, 327, 328
Birleşik Devletler Ordusu Hava Kuvvetleri (USAAF) 124, 125, 171, 173, 175, 177, 178, 181, 182, 183, 339
Black, Edwin 10, 18, 39, 72, 92, 103, 110, 264, 268, 270, 271, 273-275, 282, 284, 285, 293, 297, 330, 331, 333-335, 344, 345, 346, 352, 357
BMW 261, 295
Braun, Wernher von 262, 295
Brecht, Bertolt 231, 252
Britanya (İngiltere) 11, 16, 22, 29, 45, 54-57, 59, 62, 63, 65-69, 71, 72-74, 77, 81-83, 85, 87, 89, 90, 92-96, 100, 109, 113, 114, 116-118, 122, 124, 126, 129, 130, 134-137, 148-150, 153, 155, 156, 166, 171, 174-177, 180, 183, 184, 188, 195, 208, 217, 218, 223, 224, 227, 228, 240, 243, 251, 253, 259, 265, 267, 299, 320
Britanya Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF) 118, 124, 169, 173, 175-183, 201, 339
Bruhn, Jürgen 319, 340, 343, 348
Bulge Muharebesi 158, 159
Bush, George W. 9, 41, 241, 326, 327
Bush, Prescott 39
Bush, Vannevar 239, 241
Büyük Bunalım 36, 51, 63, 64, 66, 67, 94, 188, 227, 263, 312, 313, 320, 325
Byrnes, James F. 241

Capra, Frank 109
Carl Zeiss 295, 346

Carroll, Peter N. 69, 144, 332, 333, 336, 337, 341, 352, 359
Cashman, Sean Dennis 68, 241, 329, 331-333, 335, 342, 352
Castro, Fidel 141
Chamberlain, Neville 56, 59, 130, 303, 357
Çan Kayşek 199
Chomsky, Noam 18, 19, 288, 329, 331, 336, 341, 343, 346, 347
Chruchill, Winston 126, 165, 174
CIA 26, 141, 205, 302
Clay, Lucius 304, 347
Coca-Cola 17, 37, 40, 279, 280, 360
Coolidge, Calvin 28
Coughlin, Charles e., 44
Cowley, Malcolm 52, 331
Curzon Hattı 134, 165, 166, 295
Çekoslovakya 55, 56, 59, 158, 202
Çin 80, 85, 94-99, 101, 166, 199, 238-240, 242, 244, 321, 326, 327

Daimler-Benz 261
Darlan, François 151, 152
Dehomag 38, 39, 72, 264, 271, 273, 274, 284, 293
Dieppe baskını 119, 120
Direniş Bildirisi 152, 155, 230
Djilas, Milovan 143
Doğu Avrupa 56, 57, 60, 62, 71, 137, 140, 143, 157, 164-166, 205, 207, 209, 229, 233-237, 244-246, 294, 311, 315, 316, 321
Dönitz, Karl 207-209, 212, 219, 221
Draper, William 287
Dresden 11, 168-170-184, 193, 197, 201, 205, 234, 241, 312, 338, 354, 358, 362
Du Boff, Richard B. 224, 225, 332, 335, 341, 353
Dulles, Allen 40, 206, 213, 276
Dulles, John Foster 40, 206, 213, 214, 276, 302
Dülffer, Jost 236, 331, 334
Dünya Bankası 229, 306

Eastman Kodak 40
Eden, Anthony 134
Eisenberg, Carolyn Woods 161, 163, 286, 287, 338, 339, 343, 345, 346, 347, 353
Eisenhower, Dwight 22, 23, 25, 43, 46, 114, 147, 182, 209, 212, 219-221, 255, 302, 329
Endonezya 34, 85, 95-99, 134, 198
Erhard, Ludwig 261, 301
Exxon 40

Fanta 263, 279, 344, 354
FBI 26, 51, 141, 231, 362
Filipinler 22, 34, 94, 97, 134, 135
Fings, Karola 18, 279, 345, 350, 352
Finlandiya 60, 61, 165, 245, 246, 266, 320
Fisch, Jörg 163, 308, 338, 346, 347
Focke-Wulf 265
Ford 17, 28, 37, 38, 40, 41, 44, 46, 47, 62, 72, 186-188, 266-275, 279-281, 283-286, 298, 300, 330, 344, 345, 351-353, 357, 360, 361, 363
Ford, Henry 44, 46, 47, 62, 72, 186, 268, 271, 280, 351, 357
Ford-Werke 37, 187, 266-272, 274, 275, 279, 281, 284-286, 298, 300, 360
Forrestal, James 238
Friedeburg, Francis 221
Fukuyama, Francis 323, 348
Fussel, Paul 25, 329

Gatzke, Hans W. 85, 332, 333, 346, 354
Gaulle, Charles de 149, 150-153, 155, 319, 362
Gehlen, Reinhard 209
General Motors 10, 17, 28, 37, 38, 41, 42, 46, 47, 59, 189, 190, 264-267, 269, 279, 281, 282, 287, 298, 352, 354, 362
Gestapo 42, 280, 296
Gimbel, John 310, 343, 346, 347, 354
Göring, Hermann 37, 41, 44, 266, 271, 282
Green, John C. 262, 343
Gutt, Camille 68

Halifax, Lord 55
Hanhimaki, Jussi 246, 342, 355
Hansen, Alvin 250, 338, 339, 355
Harbutt, Fraser 129, 331, 332, 336-340, 355
Harris, Arthur 124, 125, 171, 176, 339
Hearden, Patrick J. 70, 332, 334, 346
Hearst, Randolph 50, 92

Hechler, Paul 275
Helms, Hans G. 267, 284, 344, 345
Henry Ashby Turner 10, 38
Higham, Charles 17, 40, 55, 265, 282, 283, 330, 331, 334, 340, 344, 345, 355
Himmler, Heinrich 207, 260
Hirohito 238, 287, 288
Hiroşima 17, 241, 242, 246, 312
Hitler, Adolf 10-12, 17, 24, 27, 33-49, 53-60, 62, 64, 68-71, 74-86, 88, 89, 91, 100, 109, 114, 115, 125, 128-133, 137, 153, 158, 186-190, 196, 200, 206-209, 219, 231, 259-261, 263, 264, 266, 273, 283, 287, 297, 298, 301, 303, 309, 311, 316, 317, 319, 326, 341, 345, 349, 352, 353, 355-358, 360, 362
Ho Chi Minh 240
Holocaust 10, 17, 18, 39, 46, 273, 297, 343, 352, 360
Hoover, Herbert 51, 54, 55, 64, 141, 231, 362
Hull, Cordell 228
Hüseyin, Saddam 255, 325, 326

IBM 17, 18, 28, 37, 38, 39, 40, 46, 47, 72, 103, 264, 268, 271, 273, 274, 275, 282-285, 287, 293, 297, 352
IG Farben 37, 261, 263, 265, 267, 284, 286, 295, 296, 301, 355
Isenberg 231, 341, 356
ITT 17, 28, 40, 41, 47, 264, 265-268, 283, 285, 287, 324, 361, 362
İspanya İç Savaşı 42, 60
İtalya 16, 34, 40, 54, 126, 131, 138-144, 148, 155, 157, 159, 164, 209, 213, 217, 218, 222, 258, 259, 266, 300, 302, 334

Japonya 12, 30, 31, 84, 85, 89, 95-101, 109, 114, 115, 135, 137, 162, 195, 198-200, 222, 224, 234, 238-244, 257, 287, 288, 316, 317, 334, 342
Jenssen, Otto 42
Jersak, Tobias 94, 330, 331, 334
Jodl, Alfred 83, 220
Jukov, Georgy 79, 160, 201, 221
Jübile Harekâtı 119, 120

Katolik Kilisesi 258, 303
Kazablanka 133, 217
Keitel, Wilhelm 221
Keith, Max 37, 353, 361
Kennedy, Joseph P., 60, 283
Keynesçilik 254, 323, 325
Kimball, Warren F. 131, 142, 332, 335-337, 356, 360
Knightley, Philip 169, 332, 336, 338, 339
Knudsen, William S. 42, 282
Kohl, Helmut 302
Kolko, Gabriel 19, 58, 143, 150, 152, 160, 222, 226, 329, 330, 332, 336-338, 340, 341-343, 346, 347, 350, 357
Komintern 111
Koppes, Clayton R. 92, 110, 334, 335, 357
Krupp 263, 295, 296
Kugler, Anita 18, 269, 272, 280, 344, 345, 352
Kursk 123, 128, 133
Kuzey Afrika çıkarması 63, 82, 114, 117, 125-128, 138, 139, 151, 267
Kuzey Kore 240, 327

Lapham, Lewis 225, 341
Lehar, Franz 128
Leibowitz, Clement 56
Lewis, David Lanier 18, 107, 225, 333, 354, 357
Lindbergh, Charles 44, 62
Litvinov, Maxim 91
Lloyd George, David 55, 354
Londra Anlaşmaları 160
Luce, Henry 54, 225
Luciano, Lucky 141

Macaristan 65, 144, 148, 244, 246, 247
MacArthur, Douglas 135, 159, 160, 195, 243, 244, 288, 338, 342
Manhattan Projesi 235, 237
Mann, Heinrich 231
Mann, Thomas 231

Mao Zedong 199, 240
Marshall, George 43, 114, 177, 304, 305, 306, 351, 357
Marshall Planı 304, 305, 306
Martin, Bernd 54, 93, 331, 334
Marwick, Arthur 105, 249, 335, 342, 358
McCarthy, Joseph 252
McKittrick, Thomas H. 275, 276, 345
Meşale Harekâtı 117, 126
Millar, James, R. 53, 318, 331, 339, 347, 348, 358
Mills, C. Wright 18, 27, 105, 329, 335, 341, 358
Miloşeviç, Slobodan 326
Molotov, V. M. 115
Monte Cassino 144
Mooney, James D. 46, 47, 59, 266, 332
Morgenthau Planı 163
Moskova Muharebesi 11, 19, 56, 60, 74, 76, 78, 80-84, 86, 87, 88, 90, 91, 93, 100, 111, 115, 132, 133, 142, 148, 159, 161, 163, 164, 167, 174, 190, 199, 201, 211-213, 216, 223, 239, 243, 244, 247, 250, 288, 290, 291, 294, 304, 307, 316, 317, 319, 361
Mussolini, Benito 33-35, 53, 54, 126, 140, 141, 142, 259, 353

Nagazaki 241, 243, 246, 312, 342
Nasyonal Sosyalizm 24, 35, 48, 206, 270
NATO 303, 304, 357
New Deal 45, 64, 252, 313, 355
Noble, David 69, 144, 332, 333, 336, 337, 341, 352, 359
Normandiya 11, 20, 23, 86, 114, 120, 123, 145-147, 153, 176
Nuremberg mahkemeleri 259, 286

Opel 10, 37, 38, 42, 163, 189, 190, 266, 267, 269, 271-274, 278-281, 284-286, 293, 298, 300, 362
OSS 205, 206, 207, 276
Overlord Harekâtı 120, 121, 139, 144, 146, 147

Palmer, A. Mitchell 50, 51
Parenti, Michael 14, 18, 19, 27, 28, 201, 253, 254, 318, 322, 329, 331, 334, 335, 338-343, 348, 350, 359
Patton (General) 24, 43, 194, 203, 211, 212, 316, 319, 340
Pearl Harbor 9, 12, 18, 20, 40, 84, 85, 92, 99, 100, 101, 103, 106, 109, 198, 230, 231, 263-267, 269, 270, 271, 275, 282, 315, 326, 362
Pendergrast, Mark 37, 264, 330, 344, 345, 360
Pentagon Sistemi 254-256, 323, 324, 325, 327
Pétain, Philippe 63
Pinochet, Augusto 41, 326
Polonya 34, 46-48, 56, 59, 74, 75, 77, 79, 84, 87, 129, 134-136, 147, 154, 158, 164-166, 176, 189, 212, 223, 236, 246, 273, 295
Ponting, Clive 130, 309, 329, 333, 334, 343, 360
Potsdam Konferansı 195, 237

Reagan, Ronald 141, 302
Reed, John 50
Remarque, Erich Maria 231
Rieber, Torkild 41, 42, 46, 47
Rockefeller 40, 41, 282
Rockwell, Norman 23, 185
Roosevelt, Franklin 12, 22, 23, 25, 27, 45, 54, 58, 59, 60, 63, 64, 66, 69, 73, 89, 94, 97, 98, 103, 106, 113-115, 122, 129, 130-133, 135-137, 139, 148, 150-152, 160-162, 164-168, 174, 175, 177, 185, 188, 192, 194, 197-202, 204, 213, 231, 236, 244, 252, 281, 282, 284, 313, 329, 337, 351, 352, 355, 361
Rundstedt, Karl von 158, 201

Samuelson, Paul 226, 256, 357
savaş tahvilleri 105, 191
Schlatter, David M. 37, 182, 260, 275, 286
Schmidt, Robert 269, 270, 300
Sherry, Michael S. 170, 329, 335, 338, 342, 343, 361

Simpson, Christopher 55, 261, 330, 332, 338-340, 343, 345-347, 361
Snell, Bradford 269, 334, 343-345, 362
Soğuk Savaş 16, 17, 19, 136, 184, 246, 248, 251, 253, 255-257, 289, 308, 314, 316-327
Sovyetler Birliği (SSCB) 16, 19, 51-55, 57-60, 62, 63, 73-77, 79-87, 89-94, 97, 100, 109, 110, 111, 116, 126, 128-134, 136, 148, 150, 152, 154, 155, 160-162, 164-167, 173, 183, 184, 189, 195, 197-201, 204, 206, 209-213, 216, 221-224, 228, 230, 234-236, 238-241, 247-254, 256, 257, 271, 278, 279, 283, 291-295, 303-309, 315-323
Speer, Albert 47, 271
Stalin, Joseph 52, 56, 74, 75, 77, 90, 110, 111, 113, 115, 117, 123, 126, 128, 129, 131-137, 139, 140, 142, 143, 148, 149, 154, 155, 157, 160-162, 164-168, 174, 175, 182, 184, 196, 197, 199-201, 203-205, 213, 218, 233-238, 241-247, 290, 294, 304, 319, 333, 354, 358, 360, 362
Stalingrad Muharebesi 11, 84, 117
Standard Oil 37, 40, 265, 282, 283, 284
Stimson, Henry L. 103, 152, 335, 337
Stoler, Mark. A. 144, 336, 337, 362
Stumpf, Hans-Jürgen 221
Sullivan & Cromwell 207
Susloparov, Ivan 220, 221

Tahran Konferansı 200
Telefunken 268, 295
Terkel 24, 102, 232, 330, 331, 335, 340-342, 347, 362
Texaco 41, 46, 47, 189
Thatcher, Margaret 322, 323
Thurston, Robert W. 52, 331, 362
Tippelskirch, Kurt von 214
Tokyo 80, 85, 95, 98, 99, 101, 199, 200, 238, 239, 241-244
Troçki, Leon 290
Truman, Harry 46, 92, 104, 115, 164, 195, 197, 198, 201, 203, 204, 235, 236, 237, 239, 241-247, 291, 292, 294, 304, 316, 321, 335, 342, 348, 352, 355, 357, 358, 359
Turner, Henry Ashby. 10, 38, 51, 330-332, 362
Turner, William W. 51

V-2 roketleri 267
Varşova ayaklanması 154
Versailles Antlaşması 55, 58, 222, 297
Vichy 63, 96, 125, 149, 151, 285
Vietnam Savaşı 16, 17, 312

Watson, Thomas 39, 46, 72, 103, 285, 287
Welles, Orson 50
Wenck, Walther 214, 215
Wiesner, Louis A. 298, 346
Williams, William Appleman 17, 19, 95, 236, 329, 331, 332, 336, 339, 341, 347, 363
Wilson, Woodrow 25, 50, 59, 60, 187, 322
Wittner, Lawrence 312, 348
Wolff, Karl 213, 214, 218

Yalta Konferansı 157, 160-162, 164-168, 173-176, 182, 200, 201, 203, 233, 234, 237, 245, 290-292, 294, 309, 339, 356
yatıştırma politikası 56, 57, 58
Yunanistan 34, 148, 149, 155, 157, 166, 167, 337

Zinn, Howard 101, 106, 228, 311, 312, 329, 330, 334, 335, 341, 343, 348, 350, 363
Zyklon-B 261

Jacques Pauwels, Amerika Birleşik Devletleri'nin İkinci Dünya Savaşı'nda oynadığı rolü inceleyen kitabında, bu savaşın Amerikan tarihindeki en hayırlı savaş olduğuna dair söylenceyi sorguluyor. Bir anlamda ABD'nin "gizli tarihini" anlatan çalışma, "kirli gerçeklerin" üzerine örtülmüş perdeyi aralamak için yanıtlanması zor sorulara cevap arıyor:

Neden bu kadar çok Amerikalı savaştan önce faşizme yakınlık duyuyordu? ABD'li büyük tekeller Nazilerle ne tür kirli ilişkiler kurmuşlardı? Amerikalıların Nazi Almanyasına karşı demokrasileri desteklemeye karar vermeleri neden bu kadar uzun sürdü? Neden Birleşik Devletler'in Nazi Almanyasına karşı savaşa sürüklenmesi için Japonların bir Amerikan toprağına saldırması gerekti? İkinci Dünya Savaşı'nın gerçek dönüm noktası neydi? Başarısız Dieppe saldırısının ya da Dresden kentini yerle bir eden bombardımanın arkasında hangi saikler vardı? Batı Avrupa'da Hitler'e karşı ikinci bir cephenin açılması neden geciktirildi? Hiroşima ve Nagazike'ye atılan atom bombalarının gerçek hedefi neydi? Soğuk Savaş neden çıktı ve nasıl sona erdi?

Pauwels bu ve benzeri başka pek çok soruyu, askerî tarihin ya da "büyük adamların" tarihinin ötesine geçerek, Amerika'nın iktidar seçkinlerinin çıkarlarını ve emekçi sınıfların mücadelesini temel alan bir "siyasal iktisat" yaklaşımıyla ele alıyor. *Hayırlı Savaş Söylencesi* ufuk açıcı tezleriyle ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndaki rolüne dair ezber bozacak bir çalışma.

THG
0492924
HLL

22 TL. KDV DAHİL

ISBN 978-605-172-229-0

9 786051 722290

Yordam Kitap
YordamKitap YordamKitap